

נתחבר בס"ד ע"י

בנימין ברוק

להשיג ולשלוח הערות:

4351393@gmail.com

0548465387

17188879954

כל הזכויות שמורות

עימוד:

י. גרוס

0527644765

עיצוב כריכה:

סטודיו שלימות

0504-128918

Rabbi Chaskel Brody

4701 12th Ave. #B4
Brooklyn, N.Y. 11219
718-633-1645

יחזקאל דוד בראדי

מרבני כולל בית אברהם
ובעמח"ס שו"ת בית י"ד על ד"ח שו"ע
בארא פארק, ברוקלין נוא יארק יצ"ו

יום ד' לסדר "לשכנו תדרשו ובאת שם" וגו', שנת תשפ"ד לפ"ק

אל כבוד הרה"ג ירא ושלם ומזכה את הרבים חובר חיבורים מחוכמים מוה"ר בנימין ברוק שליט"א,

אחדשה"ט, תחילה אביע רוב התפעלויות מספרך היקר והנפלא "למען ציון לא אחשה", שזכית לברר וללבן סוגיות עמומות שרבים נכשלים בהם בודון ובשגגה, ולא הנחת עוד מקום לטעות בהם, וגם פתחת שערים חדשים ונפלאים ליישב דברים תמוהים שרבים נבוכו בהם, וזה חלקך מכל עמלך שנתקיים בך "אין התורה מתקיימת אלא במי שמומית עצמו עליה", וכיון שנכנסת בעובי הקורה במסירת נפש ללחום מלחמתה של תורה בדיבור ובמעש נגד פורצי הגדר של "קדושת ציון" שמוטמאין פלטרין של מלך בבחינת "איה הקדשה", זכית להקים ולקיים שמעותות אלו שבספרך הנפלא.

ואמרת להעיר הערה אחת, כמה שראיתי מבואר בספרך (מאמר קרבנות בזמן הזה) שדעת הרמב"ם דגם בזמן הזה רשאי להקריב בפנים, ולכאורה כוונתך למה שמבואר בהרמב"ם (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו), ועל זה ביארת דאעפ"כ אין בו ריח נוחח עיי"ש. ויש להעיר דכל זה לשיטת הרמב"ם, אבל בתוס' (יומא ס"ג ע"א ע"א, וזבחים ס"א ע"א ד"ה קודם) מבואר דדעתם דאסור לשחוט בפנים כשאין ביהמ"ק קיים, עיי"ש, ועיין בתוס' (ברישי עירובין, וזבחים שם) שהוא הדין בעולה ולא רק בשלמים, ועיין במרכבת המשנה (פ"ח מהל' מעשה קרבנות ה"ח) שהראב"ד הוכיח מדברי התוס' שהוא הדין המעלה בחוץ עיי"ש. [ואפילו אם נאמר מהסברא בתוס' דגם בזמן הזה אם הי' שם מזבח הי' ראוי להקריב עליו, הרי במציאות אין מזבח, ואם כן אינו ראוי ליקרב בפנים].

ועיין ברמב"ם (פ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א) שמבואר דין זה בקרבן תמיד שגם כן בכלל עולה. ומה שהביא מהרמב"ם (פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הט"ו), באמת בראשונים תמהו על דין זה, עיין תוס' (יומא ס"ג ע"א ד"ה שלמים, וזבחים נ"ט ע"א ד"ה עד), ואכמלה"ב, ולענין עצם שיטת הרמב"ם עיין במשנה למלך (שם) שהרמב"ם מיייר רק מהעלאה אבל בשחיטה לא, דאין שוחטין בפנים בזמן שאין ביהמ"ק קיים. ובאמת דיש הרבה להאריך בזה בשיטת הרמב"ם ואין לי הפנאי כעת.

ועיין במנחת חינוך (מצוה קמ"א אות ה') דרק בפנים בהיכל מותר להקריב בזמן הזה, ולא במזבח בעזרה. ועיין במקדש דוד (סי' כ"ז אות ב') מה שתמה בזה, ועיין שפת אמת (מנחות ח' ע"א ד"ה שלמים).

ועיין בזבח תודה לבעל חפץ חיים זצ"ל (זבחים נ"ה ע"א) דזה פשוט דלכו"ע בזמננו אסור להקריב קרבן על המזבח, דכיון שבנוי מסגד על הר הבית שוב אינו נגד פתח אוהל מועד, עיי"ש. וכן מוכח ממה שהקשה בטהרת הקודש (זבחים קט"ז ע"ב) על תוס' (שם) דבזמן הזה אין פתח אוהל מועד עיי"ש, וכן יוצא ממה שכתב המנחת יהודה (ח"ב, זבחים ס' ע"א), וכן ראיתי מוכח מהגרי"ז. וכתבת כל זה בקיצור, שסמכתי על כת"ה שרב גובריה בסוגיות אלו.

בס"ד

יום:

הנה האברך היקר הרב בנימין ברוק שליט"א הוציא
לאור קונטרס לבירור הדבר לחלושי שכל החושבים
לציונות שיש בו ממש, ואין זה רק שנאת ישראל ר"ל.
ואברכו שיוכה ללמד תועים בינה
בית שמש

הנה האברך היקר הרב בנימין ברוק שליט"א הוציא
לאור קונטרס לבירור הדבר לחלושי שכל החושבים
לציונות שיש בו ממש, ואין זה רק שנאת ישראל ר"ל.
ואברכו שיוכה ללמד תועים בינה

נתן הכהן קופשיץ

רחוב הרב מבריסק 22 נחלה ומנוחה - בית שמש, מיקוד 9957325 טל: 02-9919927

הרב הזכיר לפני כן את המובא בפניני רבנו הגרי"ז עמוד קכ"א
"אמר לי מרן הגרי"ז זצוק"ל מי שבא ומדבר איתי אודות "אהבת ישראל" יודע אני מיד בבירור שלשה
דברים, א: שהוא שונא את השי"ת. ב: שהוא שונא את התורה. ג: שהוא שונא יהודים כשרים".

כס סדת יתלפה

זכר-מי דפס

יפה לדימי קן

הזקני ופי ברי קאמיניא.

הנ"ל כפי האשקפה-טהורה בנושאם

עדינים של הישועות-המברידות. בנוסף

זהירות ת"מ מתקצרות-התוספת

ואזיא בגב כמה קונסטיטוס. ואפי' דענא

גלות וזמורה דדבר רות-נפלאה

ומצוה מתקן אמת צו שילוף כפלה

אכתנה יתבואותי

למען זאב ברתי

תוכן העניינים

פתיחה לכבוד המהדורא של הספר - יתבאר בו מטרת הספר, ומפני מה הוא נכתב, התועלת שיש למדינה מאלו שרואים בה אתחלתא דגאולה, והדרך להגיע לאמת כשחשך תכסה ארץ.....א

הקדמה והתנצלות - יתבאר בו מהות הספר, ומפני מה מובא בספר לשונות של אנשי קד"ץ, והאם הספר קשור דווקא לסאטמר.....ה

מכתב א' - דיון רחב בענין מרכיבי הגלות וגאולה בנוגע לאתחלתא דגאולה, וכן דיון לגבי הגדר של שלטון יהודי, ודיון לגבי רבוי היהודים בארץ ביחס לקבוץ גליות, בענין סימני הגאולה בזמננו, יתבאר בו דברי הרמב"ם בספר מלכים פרק י"א, ויתבאר בו דברי הגמ' במגילה דף י"ז לגבי סדר הגאולה, וכן דברי הגמ' בסנהדרין דף צ"ז-צ"ח בהקשר לגאולה התלוי בתשובה, וכן יתבאר דברי הירושלמי בענין זה, גם יתבאר בו כמה פסוקים בתנ"ך בנוגע לגלות גאולה וקבוץ גליות.....ח

מכתב ב' - בענין הקליפה הקודמת לפרי, והסכנה של גאולה של שקר, ובענין מחילה על פשעי הציונות ומה זה נוגע לענין אתחלתא דגאולה.....מו

מכתב ג - המשך למשא ומתן של שני המכתבים הראשונים, יתבאר בו דברי חז"ל גאולתן של ישראל קמעה קמעה, ויתבאר בו דברי הרמח"ל בדעת תבונות בענין הנהגת היחוד והנהגת המשפט, תגובה לקונטרס "בריתי יצחק" של י"ב [מרבני קד"ץ] בו הוא רצה להוכיח שהארץ ניתנה לנו במלחמת ששת הימים, ושחייבים לכוון את זה בברכת המזון, ויתבאר בתגובה זו עוד כמה פסוקים בענין קבוץ גליות.....מח

מכתב ד - בענין מעלת עזות דקדושה.....פט

מכתב ה - חילופי מכתבים עם אחד מחברי הנהלת קד"ץ [והוא גם מהכותבים הקבועים בגליון] בענין האם הרבי מסאטמר הי' היחיד שהתנגד לעצם הקמת המדינה, וכן יתבאר בו עוד קצת בענין אתחלתא דגאולה.....צא

מכתב ו - חילופי מכתבים עם אחד שכינה את עצמו "ספרדי של מרן" יתבאר בו דרכו של מרן מסאטמר ביחס לציונים ודברי הזוהר בענין זה, יתבאר בו ענין קירוב רחוקים אצל אלו דמתקריא קנאים, ויובא בו דבריו של הרב יעקב יוסף [בנו בכורו של הרב עובדיה יוסף] בענין ציונות..... קא

מכתב ז - אגרת מירון תשפ"ד - יתבאר בו איך הי' נראה ה"הצלה" המורשעת של משטרת "ישראל" במירון תשפ"ד, גם יובא בו מדברי הרב אביגדור מילר זצ"ל במעלת אלו המוחים על חילול כבוד שמים.....קטז

מכתב ח - מכתב חיזוק ששלח לי אחד מרבותי בענין החוברת ובו שביעת רצון על הדברים שנכתבו, וקצת הערות כדרכה של תורה..... קכד

מכתב ט' - הבהרת דברים, וכן ידבר בענין הגדרת הציונות, וביחס לכמה מאמרי גדול"י בענין הציונות..... קכו

הערות נפלאות ממחבר הספר תשועת עולמים.....קמו

חלק שני

מאמרים

מאמר על מהות המושג גלות.....קנה

צורת הגלות באחרית הימים.....קסב

מאמר על מהות קבוץ גלויות.....קעב

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה.....קפא

תגובה למאמר בגליון קד"צ בנוגע ליחס לצה"ל..... קפט
תשובה וגאולה במשנת הגר"א..... קצו
מכתב בענין בניית בית המקדש בזמן הזה..... רה

חלק שלישי

ולמען ירושלים לא אשקוט

מענות על השגות על הספר ויואל משה

מענה א- בענין מאמר שלש שבועות. נתחבר על ידי הרב טוביה כץ
שליט"א..... רמא
מענה ב- כבוד מלכים- ביאור על סוף מאמר לשון קודש..... רנה

פתיחה לכבוד הצהדורה החדשה של הספר למען ציון לא אחשה

למען ציון לא אחשה, ולמען ירושלים לא
אשקוט, עד יצא כנה צדקה, וישועתה
כלפיד יבער:

אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם:

ספר זה הוא עריכת וויכוח שהי' לי עם אנשי אגודת קדושת ציון בענין היחס למדינה, ובענין גלות וגאולה, וציונות. וויכוח זה הוא לא וויכוח חדש שהתפתח ביני לבין אנשי אגודת קדושת ציון, זה וויכוח ישן נושן שכבר הי' עם החרדים לבין חובבי המדינה כבר כלפני מאה שנים. אלא שאנשי קדושת ציון הוציאו מהגניזה את הטענות הישנות, ובעצם התחילו מחדש את הוויכוח הישן שכבר כמעט נשכח, והם חשבו שמפני שקם דור חדש אשר לא זכר את יוסף, יוכלו להביא מחדש את הטענות הישנות והציבור כבר שכח את מה שהשיבו בדור הקודם, ובזה יצליחו למכור את הסחורה שלהם.

בעצם נעשה דבר טוב, כי הוויכוח כמעט נשכח בגלל ששני הצדדים אמרו את שלהם, ואחרי שלא השתוו, כל אחד המשיך לדרכו. אמנם זהו בכלל הציבור, אבל בתוך כל אחד בפנימיות לבו, יתכן שעדיין קיים וויכוח סוער זה כדוגמת הוויכוח בין היצר טוב ליצר הרע, ולפעמים האדם שואל את עצמו מי הוא היצר

1 ..... לזענן ציון לא אחשה

טוב ומי הוא היצר הרע, הרי שני הצדדים באים בשם התורה, ואיה מקום כבודו, איזהו הדרך ישכון אור, ואיזהו הדרך המוביל לאבדון? ולפעמים אחד נוקט כצד מסוים אבל אינו יודע איך להסביר לעצמו את מה שאוחז, אלא הוא מרגיש שהאמת נמצאת בצד זה, אבל מציק לו הצד השני. לכן יש תועלת ללמוד סוגיא בדרך וויכוח ולראות בכך את שני הצדדים ולהשוות.

הנני רוצה לספר על עצמי, שאכן גדלתי בין הציבור החרדי ולמדתי בישיבות חרדיות, אבל יש לי קרובי משפחה שיש להם השקפות של ציונות, וביניהם המשתייכים לקד"ץ, וכמה מהמכתבים שהנני מציג כאן הי' עם קרובי משפחה אלו. בצעירותי ניסו קרובי משפחה אלו לשכנע אותי לצד שלהם והייתי פתוח לשמוע [גם היום אני פתוח לשמוע] קיבלתי מהם גליונות, קיבלתי גם את הספר אם הבנים שמחה שזה אחד מספרי היסוד שלהם, והייתי קורא בחומר שלהם, אבל בישיבה קיבלתי השקפה אחרת, וכמה שדיברתי עם רבנים שלי שמעתי השקפה אחרת.

למעשה יכולתי לשתוק ולא לעשות בירור או וויכוח, על פי רוב לא יוצא הרבה תועלת מוויכוחים, אבל זה הפריע לי מאד שהם תמיד טענו שהם מציגים את הדרך האמיתית של התורה ואלו שמתנגדים להם אין להם מה לענות. גם רציתי לברר מהי באמת דעת התורה בנידון. לכן החלטתי אחרי עיון נמרץ בסוגיא לענות פעם ולתמיד, ולהראות שיש ויש מה לענות ונראה אם יש להם מה לענות, ויהי' בזה תועלת לרבים.

והנני מגלה מראש בפרט לעולים חדשים בארצינו הקדושה, אין מטרתינו בחיבור זה למנוע אנשים מלעלות ארצה, או לשכנע אותם לעזוב את הארץ הקדושה. מטרת החיבור הוא לברר את השקפת התורה מול המציאות שאנו חיים בו היום. למעשה יש תועלת גדול להכיר נכון את המציאות לפני שעולים ארצה או בתחילת הדרך, כי אדם שמבין לתוך מה הוא נכנס יותר מסוגל להכין את עצמו היטב כלפי המצב.

המדינה רוצה שיבואו לכאן, היא רוצה את הכשרונות שלכם, היא רוצה שתילחמו בצבא שלהם, שתשקיעו בכלכלה, ושתהיו חלק ממנה. אבל כעבדי ה' הנאמנים לתורתו, אין אנו מעונינים להשקיע את הכוחות שלנו לדבר שאינו מבוסס על התורה, או להיות חלק מדבר כזה. אבל מצד שני, הרי אנו אוהבים

פתיחה לצהדורה החדשה ..... ג

את ארץ ישראל, ואנו מאמינים בקדושתה וכואב לנו כל חילול בקדושתה, ושזו הארץ שה' נתן לנו כדי שנשמור על התורה ונקיים את המצוות, ובתנאי זו נתן לנו את הארץ כמו שכתוב בתהלים סוף פרק ק"ה "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גֹּזִים וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: בְּעֵבֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו יִנְצְרוּ הַלְלוּ-ה':", וכן יש הרבה פסוקים על דרך זו. אבל המדינה אינה מכירה בתנאי זו, ולא לחינם, כי עצם הקיום שלה אינו על פי תורה [וכפי שיתבאר], ולכן חשוב בפרט למי שגר כאן בארץ הקודש לעשות לעצמו סדר בראש בענין זה, כי הראש הוא הקובע.

חשוב להבין, יש תועלת גדולה למדינה הזו על ידי האמונה שהמדינה היא אתחלתא דגאולה, כי האמונה בגאולה היא מיסודות האמונה, ועם ישראל מחכה לגאולה קרוב לאלפיים שנה בכליון עיניים, וזה שמטיפים שמדינה זו היא אתחלתא דגאולה יוצרת חיבור "דתי" למדינה, וזה חיבור הרבה יותר ממה שיש לרוסי לרוסיה או לאמריקאי לאמריקה.

המדינה הזו אינה מאמינה במושג גלות או גאולה, או בשום ערך דתי, אלא היא מכבדת את היהדות כמו שהיא מכבדת את שאר הדתות [והלוואי], ובמילה אחת - דימוקרטיה. אבל היא יודעת, שאלו המחוברים אליה בצורה דתית ילכו אחריה בעיניים עצומות, ואכן אלו שדגלו עם ההשקפה שהמדינה היא אתחלתא דגאולה, היו תמיד הלוחמים הנאמנים של המדינה מצד אחד, אבל מצד שני, המדינה מבחינת היותה אינה דתית, לא הקדימה את אלו הרבה, היא לא צריכה דת, היא צריכה סמרטוטים שילכו אחריה.

לכן, אם באנו כאן לארץ הקודש כדי להתקרב לבורא עולם, חשוב מאד להבין מהי באמת ארץ ישראל ומהי ציונות, והאם שני דברים אלו הולכים יחד על פי התורה. ובזה ניצל מהסכנות שיש כאן בארץ בפרט הסכנות הרוחניות.

הנה זה ידוע שהיצר הרע יכול להתלבש במצוות, ובפרט כשהוא בא לפתות אנשים שרוצים לעשות את רצון ה', אין ליצר ברירה רק להתלבש במצוות, וכאן נשאלת השאלה, אם היצר יכול להתלבש במצוות איך אפשר לזהות אותו? וזהו שאלה מאד רצינית.

יש כמה תשובות על שאלה זו ונתמקד על אחד מהם. היצר הרע אינו יכול להתלבש במצוות לאחד שלומד תורה בכח, מי שבאמת יתיגע על התורה ימצא

T ..... לזען ציון לא אחשה

את האמת וידע להבחין בין אור לחושך, כמובן שצריך גם לקיים את דברי המשנה במס' אבות "ועל בינתך אל תישען" ולהיתיעץ עם רבנים ואפילו חברים מבקשי אמת, ודרך זו ישכון אור.

בהיותי אחד שהי' מאותגר בין שני השקפות שונות וסותרות, לא הי' לי ברירה כי אם לחפש, להתיגע, ולהתיעץ, עד שברוך ה' ראיתי פירות, והנני כעת עורך כאן את הפירות האלו כשהם כבר קטופים ושטופים, וראויים לאכילה. הנני מקווה מאד שיהי' תועלת ובירור על ידי ספר זה, ושניזכה כולנו יחד לקבל פני משיח בקרוב, מתוך ציפיה נכונה להתגלות כבוד שמים בעולם.

הנני רוצה להודות מעומק לבי לכל אלו שסייעו על הוצאת החוברת, בין בממון בין בטרחא, ובפרט לאלו שהגיהו את הספר והעירו הערות מאירות עינים, ובלעדיהם לא הייתי יכול להציא לאור דבר מתוקן. ובאמת קא זכו לי מן שמיא שכמה תלמידי חכמים מופלגים שקטנם עבה ממתני צירפו וליבנו את הספר ליבון אחר ליבון וצירוף אחר צירוף, יהי שכרם כפול ומכופל, ושיזכו לרוב נחת וברכות ממקור הברכות, ומי יתן ואוכל להחזיר להם הטובה שעשו עמי.

וכן הנני רוצה להזכיר כאן את אבי מורי הרב נפתלי ברוק שליט"א שגם הוא נתן מזמנו היקר להגיה את הספר ולעבור עליו בשבע רצון, יהי רצון שיזכה לרוות הרבה נחת ממני ומכל יוצאי חלציו, וישועות וברכות ברוחניות וגשמיות. והעולה על הכל היא נוות ביתי הצנועה העומדת לימיני לאורך כל הדרך, ושלי שלה.

מהדורה זו כוללת את המהדורה הראשונה, אלא שנתוסף בה עוד חילופי מכתבים, ומאמרים. לפעמים אנו מתיחסים אל קדושת ציון בראשי תיבות קד"ץ.

הקדמה והתנצלות

אליך קורא יקר. בקונטרס זה הנני משיב על מכתב ששלח לי קרוב משפחה שהצטרף לקבוצה ציונית דתית בשם "קדושת ציון" ששם לה למטרה לקדש את רעיון הציונות. המכתב נשלח לי על מנת לשכנע אותי בעקרונות של הארגון קדושת ציון ומתומצת בו הרבה מעקרי ההשקפות של הארגון. כשהשבתי על המכתב לאותו קרוב, חלקתי את מכתבו לקטעים והשבתי על דבריו, וכשראיתי שהתחדש לי חידושים נאים בכתיבת התגובה ראיתי שכדאי לפרסם את הדברים. אחרי שפרסמתי את התגובה הויכוח המשיך עם עוד אנשים מקדושת ציון, וזהו המשך החילופי מכתבים.

אולם דא עקא, שיש במכתבו דברים נגד התורה שלא נכון להעתיקם, אלא שסמכתי על דברי המהר"ל בגבורת ה' בהקדמה השניה שכתב "וכאשר אלו האנשים המתפלספים חקרו מדעתם ושכלם על מעשה ה', יש יצאו לדרך זר לגמרי, ואותם אין ראוי להזכיר את זכרם ואת דבריהם, אם לא כמו שאמרו ז"ל (אבות פ"ב) הוי שקוד ללמוד כדי שתשיב לאפיקורס". וכן עשה שם המהר"ל שהעתיק מדבריהם והשיב עליהם. אולם כדי שיהי אפשר לדלג על דברי המכתב בקלות העתקתי אותו באותיות עקומות ניכרות, וכך יוכל הקורא לדלג על דבריו בקלות, ויוכל להבין טענותיו ממה שאני משיב לו.

והנה, האירגון "קדושת ציון" עושים גם כנסים לצוד אנשים ברשתם בנוסף לגליון שמוציאים מדי פעם כדי למשוך לעצמם אנשים, האנשים שהם מצליחים למשוך לעצמם הם בעיקר תמימים, או כאלה שחשוב להם ביותר הענין של חיבת הארץ, היום אומרים להם שהמדינה אתחלתא דגאולה, מחר אומרים להם להגיד הלל ביום העצמאות, ולמחרת אומרים להם מתחת לשלחן [כדרך הכתות] לעלות על הר הבית, וכו', בידעי קאמרינן.

1. לזען ציון לא אחשה.....

והנה תמימים צריכים תמיד שמירה יתירה, אבל לגבי אלה שחשוב להם חיבת הארץ צריכים הם להיזהר שחיבת הארץ שלהם לא יסנוור את שיקול דעתם לגבי הציונות בבחינת אהבה מקלקלת את השורה, ואין אני מזלזל בענין חיבת הארץ, רק מעורר שזה יהי' על פי תורה.

הרי מי שאוהב את ארץ ישראל אמור לשנוא את מי שפוגע בה, וזו השאלה, האם הציונות טוב לארץ או שהוא פגע ופוגע בקדושת הארץ? האם חיבת הארץ סיבה לומר על הקמת המדינה אתחלתא דגאולה? הרי ארץ ישראל מקבלת טומאה כמפורש בירמיה פרק ב' פסוק ז' "וְאָבִיָא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַפְּרָמָל לְאָכֹל פְּרִיָה וְטוֹבָה וְתִבְאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת אֶרְצִי וְנַחֲלָתִי שְׁמֶתֶם לְתוֹעֵבָה", וכל מי שאוהב את ארץ ישראל אמור לחגור את מתניו למנוע כפי יכולתו את הטומאה מארץ ישראל כשהוא רואה כמה השי"ת מקפיד על זה, וממילא לראות את אלה שהירבו כל כך הרבה טומאה בארץ ישראל כאויביו, אבל איך יעשה כך אם הוא אומר על שורש הטומאה כאן בארץ "אתחלתא דגאולה", הלא הוא משקר את עצמו.

עוד דבר חשוב לדעת, שאחד מהשקרים הגדולים של אירגון קדושת ציון הוא, שהם לאורך כל הגליונות שלהם מציירים תמונה כאילו ההתנגדות לציונות הוא וויכוח בין כל גדולי ישראל לבין האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל, והנה זה נכון שהי' וויכוח בין האדמו"ר מסאטמאר ודעימיה¹ ובין עוד גדולי ישראל לגבי איך להתמודד עם המדינה ועם התופעה שנקראת ציונות, אבל הצד השווה שביניהם הוא שהם התנגדו לציונות, אלא שהתווכחו איך להשיב מלחמה שיערה. אבל אלו מקדושת ציון לא מתביישים לנפנף עם כל מיני אימראות של גדולי ישראל שבעצם התנגדו לציונות, אלא שהתווכחו עם הרבי מסאטמאר לגבי צורת הלחימה מול הציונות, ולהציג את דבריהם של גדולי ישראל אלו כאילו התווכחו עם האדמו"ר מסאטמאר לגבי עצם ההתנגדות לציונות, וזהו שקר גדול שנעשה לאורך כל הגליונות של קדושת ציון. אמנם זה לא הנידון שלי בקונטרס הזה, כי בקונטרס זה הנני משיב בעיקר על הראיות שלהם מהפסוקים ומחז"ל, ולא באתי כאן לברר כל מיני שמועות של גדולי ישראל.

---

1. הרבי מסאטמאר בכלל לא הי' יחיד, אבל זה לא הנדון כאן.

הקדעה והתנצלות ..... א

והנה כעת יצא קול קורא מהרבה רבנים חשובים שחתמו נגד קדושת ציון, וחתומים שם הרבה רבנים חשובים שאינם סאטמאר, ולא כל הציבור יודע על מה יצא הקצף. ולכן, מכיון שאני כבר מזמן עוקב קצת אחרי החומר שלהם, וראיתי שהכל בסגנון אחד כמו שאעתיק כאן, סילופים ואריכות דברים ללא צורך [כנראה שדרך נשים להם] וראיות חלשות, לכן העתקתי כאן את דבריהם כדי שיהי' דוגמא למי שיראה את הגליון קדושת ציון, שידע באיזה גליון מדובר, ומה הבעיות עם הגליון והאירגון העומד מאחוריו.

והנני מודה ומתוודה שאני לא זכיתי להיות בקי בספרו הקדוש של מרן הקדוש מסאטמאר, ולא למדתי בספר ויואל משה יותר מכמה קטעים. אבל כדי לא להתפתות לאלה המפיצים את ה"קדושת ציון" ולכנסים שלהם, לא צריך להיות חסיד סאטמאר ולא צריך להיות בקי בויואל משה, אלא רק צריך לבדוק את המראה מקומות שמצטטים ולהבין באיזה שקרנים וזייפנים מדובר, באיזה בורות ועמרצות, באיזה חוסר הבנה בסיסית ביסודי היהדות. יָרָא הַקּוֹרֵא וַיִּשְׁפּוֹט, שאני לא השבתי כאן על דבריהם מתוך הספר ויואל משה, [הגם שהויואל משה דן בסוגיות אלו, אבל אני עדיין לא בקי בדבריו הקדושים כאמור, ואני תפילה שאזכה לזה בקרוב] וזאת למודעי, שלא צריך להיות סאטמאר או נטורי קרתא כדי למאוס בציונות, צריך רק לשנוא את השקר ולאהוב את האמת.

וְהִנֵּה כְּאִשֶּׁר הָאָדָם מִשְׁתַּדֵּל לְתַמּוֹךְ בֵּיד הָאֱמֶת, וַיַּעֲזוֹד
אַחֲרֶיהָ וַיִּתְעוֹרֵד בְּדַבְרֶיהָ, וְהוֹפִיעַ אוֹרֵה לְעֵינֵי בְנֵי עַמּוֹ, וַיַּחֲזֵק
יָדֵי אֲנָשֵׁי הָאֱמֶת וְנִשְׂאוּ רֵאשִׁים, וְכַתּוֹת הַשֶּׁקֶר יִשְׁפִּילִם יַגִּיעַם
עַד עֶפֶר, הִנֵּה אֱלֹהֵי דְרָכֵי קְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְהוֹד וְהוֹדָר לְאֱמוּנָתוֹ
וְעִבּוֹדָתוֹ בְּעוֹלָם, וְעוֹז וְתַפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁ תּוֹרָתוֹ.

שערי תשובה שעד הראשון אות מ"ז

מכתב א'

לכבוד הר' ..... היקר

הגיעני המכתב ששלחת אלי בענין ההשקפה הציונית. וזה החלי להשיב על דבריו בס"ד. רק אקדים ואומר, שאם היית קצת עוקב אחרי המקורות שציטט ורואה אותם בפנים, היית רואה לבד שרוב דבריו המה מהבל יחד, והקצת אמת שבדבריו מצופה עם הרבה שקר עד שבטל ברוב, דבריו קלים כקש, אינם עומדים מול רוח מצויה, רוח משפט וצדק. אני דן אותך לכף זכות שלא הי' לך זמן לעקוב אחרי דבריו כי עסוק אתה, גם אני עסוק, אבל גנבתי קצת זמן להשיב לך כדי שיתקדש שם שמים. ואני מבקש ממך שכן תעקוב אחרי דברי, ותראה אם רוח משפט ואמת בקרבי או רוח אחרת היתה עמדי.

והנה הדברים יתארכו, כי אצטרך להעתיק דבריו ולהשיב עליהם, וכיון שהוא האריך יצטרך הגליון להיות קצת ארוך, ומ"מ אנסה לא להאריך יותר מהצורך, אלא להיות חד וקצר כדרכה של תורה.

זה לשונו- הסיבה העיקרית לומר שתקופתנו היא אתחלתא דגאולה, אינה על פי סימנים וחישובי קיצים וכדומה, אלא מתוך התבוננות במציאות עצמה. מה פירוש "גאולה"? המושג הזה כולל כמה וכמה עניינים, אבל שלושה מרכיבים משמעותיים בתהליך הגאולה הם: שעם ישראל יחזור לארצו, שעם ישראל יזכה מחדש בריבונות עצמאית (ביטול שיעבוד מלכויות), ושארץ ישראל תחזור להיות מיושבת ופורחת. את שלושת הדברים הללו אנו רואים ב"ה בעינינו:

איש זה הגדיר את המושג גאולה, אבל לא הביא שום ראיה לדבריו, לא מתושב"כ ולא מתושבע"פ, וכן דרכו בכל המכתב כמו שאראה לך בעליל, או שאינו מביא ראיה לדבריו או שמביא ראיה הנשענת על קנה רצוץ, ולכן איני

רואה צורך לסתור את דבריו, אבל כדי שלא להשיב את פניך ריקם אסתור את דבריו מתורתניו הקדושה. הנה מצאנו בבראשית רבה פרשה ב' פסקה ד' "וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל". הרי ברור, שלמרות שהיוונים לא גרשו את עם ישראל מארץ ישראל, ועוד מדובר בתקופה שבית המקדש הי' בנוי, מ"מ תקופה זו היתה נקראת "גלות יון", וכל זה מפני שהיוונים שלטו עליהם וגזרו עליהם גזירות. וזה סותר את המרכיב הראשון של המושג שלו על גאולה, שהיא הנחה שהניח לאורך המכתב שלו, שבזה שחלק גדול מעם ישראל נמצא בארץ ישראל זהו תחילת יציאה מהגלות.

במרכיב השני נתיחס בהמשך. המרכיב השלישי שכתב "ושארץ ישראל תחזור להיות מיושבת ופורחת", אין לדבר זה שום מקור, ומצץ את הדבר מהאצבע הקטנה שלו. פריחת הארץ תלוי בשמירת התורה ומצוות, כמפורש בפרשת "והי' אם שמוע", שאנו קוראים כל יום בקריאת שמע, וכמפורש בעוד הרבה מקומות בתורה כמו פרשת בחוקתי ועוד, ואין דבר זה תלוי דווקא לימות המשיח, או להגדרה של גאולה. ומה שכתוב בסנהדרין צח. "ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו'", הכוונה היא שזהו סימן שאנו קרובים לקץ כמובן מרש"י שם², אבל לא שזה מגדיר את המושג גלות או גאולה.

נמשיך בדבריו- כאלפיים שנה עם ישראל היה מפוזר בארצות תבל, ואילו כיום ב"ה קרוב למחצית מעם ישראל כבר שבה לארץ ישראל. במשך דורות היישוב היהודי בארץ היה זניח, ומרכזי החיים של עם ישראל היו בארצות

---

2. וזה לשונו "כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר". ונראה שרש"י דקדק בדבריו לכתוב "בעין יפה", כי עצם נתינת הפירות אינו סימן לקץ, כי זה הרי תלוי בשמירת המצוות, אבל רק כשתתן פריה בעין יפה זה סימן לקץ. ויתכן שלכן הארץ נותנת היום פירותיה למרות כל הפשעים של הציונים כי אנו באמת קרובים לקץ, ולכן נותנת הארץ פירותיה בעין יפה ומסתפקת עם אלו ששומרים תורה ומצוות. אבל זה ברור שנתנת הארץ פירותיה תלוי בשמירת המצוות ואלו שאינם שומרים תורה ומצוות אוכלים מטוב הארץ על חשבון השומרי תורה ומצוות.

1. .... לזענן ציון לא אחשה

הגולה, ואילו כיום היישוב היהודי בארץ הוא המרכז הגדול והמשמעותי של עם ישראל, הן מבחינה פיזית והן מבחינה רוחנית.

כבר הוכחנו, שלא משנה כמה יהודים יש בארץ כדי שנהי' במצב של גאולה או גלות, ומה שכתב ואילו כיום היישוב היהודי בארץ הוא המרכז הגדול והמשמעותי של עם ישראל, הן מבחינה פיזית והן מבחינה רוחנית. לא ידעתי מה מתכוון במה שכתב "הן מבחינת פיזית", כי אם התכוון שיש כאן הרבה יהודים כבר כתב את זה בתחילת דבריו, ואם התכוון לומר שהמצב הגשמי כאן היא המרכזי ביחס לחוץ לארץ, טועה הוא בגדול, כי עדיין לא מצאתי משולח אחד מחו"ל שבא לארץ ישראל לאסוף כסף בשביל עניי חו"ל או בשביל עצמו, ואילו מארץ ישראל נוסעים כל שבוע מאות אנשים לחו"ל בשביל דברים בסיסיים, לעצמן, או לאחרים התלויים בהם, אני מכיר אישית כאן בארץ הקודש הרבה מאד עניים מרודים, מה שלא היכרתי כן כשגרתי בחו"ל, ודבר זה אינו סוד. תוכל לנסות [אני כבר ניסיתי] לשאול בחור אמרקאי אם רוצה לגור כאן ותשמע איך הוא עונה לך, וודאי אני רוצה, אבל אני לא רוצה להיות עני, ואז יספר לך על חבריו שגרו פה, כמה הי' קשה להם מבחינה כספית. זה מציאות, קשה מאד לגור כאן מבחי' כלכלית, בפרט לבני תורה.

ומה שכתב שכאן הוא המרכז מבחינה רוחנית, זה נכון, אבל זה לא התחדש עכשיו זה תמיד הי' כך, תמיד הי' אורה דארץ ישראל מחכים מאז ומעולם, ותמיד הי' ארץ ישראל המרכז לתורה יותר מחו"ל, הנה ראש כל הפוסקים מן הבית יוסף הי' גר בארץ ישראל, וראש כל המקובלים הרי הוא האריז"ל גם כן הי' גר בארץ ישראל, והם השאירו הרבה תלמידים ותלמידי תלמידים. תוכל לעי' בסוף הספר שבחי האריז"ל באגרת ר' שלומיל שמתאר את המצב בארץ ישראל לפני בערך שלוש מאות שנה, איזה פריחת תורה הי', [אגב, גם המצב הגשמי שמתאר שם הוא די יפה] הלוואי שהי' עכשיו כמו שהי' אז, עי' שם מה שמעיד שראו עיניו³. אבל מה זה קשור לגלות או גאולה תמיד הי' ארץ ישראל מרכז לקדושה וזהו מסגולת ארץ ישראל, ולא צריך להאריך בזה.

---

3. חוששני שהספר לא מצוי אצלך ולכן אעתיק לך קצת מדבריו, וזה לשונו באגרת השניה "מצאתי קהלה קדושה פה צפת כי היא עיר גדולה לאלהים, עיר מלאה תושיה, קרוב לשלוש מאות רבנים גדולים כולם חסידים ואנשי מעשה. וי"ח ישיבות מצאתי בצפת

תוב"ב, וכ"א בתי כנסיות, ובית מדרש גדול ובתוכו קרוב לד' מאות ילדים ונערים, ועליהם עשרים מלמדים, שלומדים אותם בחנם מבלי קבלת פרס מהתלמידים, שנמצאים עשירים בקושטא שפורעים שכירות המלמדים, וגם מלבושים עושים מדי שנה בשנה. ובכל בתי הכנסיות תיכף אחר תפילת ערבית ושחרית מתקבצים כל הקהל, ויושבים לפני רבנים, בכל בית כנסת ה'ו' כתות, כל כת וכת לומדים קודם שיוציאים מבית הכנסת, כת זו לומדים בקביעות בהרמב"ם, וכת זו לומדים בקביעות בעין יעקב, וכת זו לומדים בקביעות פרק אחד משניות עם פירוש, וכת אחרת לומדים הלכה אחת עם פירוש רש"י ותוספות, וכת אחרת לומדים קביעות בספר הזוהר, וכת אחרת לומדים קביעות בתנ"ך, באופן שלא נמצא אחד שיצא בבוקר למלאכתו או לעסקו אם לא ילמוד קודם לכן קביעות בתורה. וכן עושים כל ישראל אחר תפילת ערבית. וביום שבת הולכים כל העם לשמוע הדרשה מפי החכמים:

זולת זה מצאתי כל ארץ הקודש מלאה ברכת ה' ושובע גדול, וזול גדול אשר אין להעריך ואין לשער ואין לספר. ואני כשראיתי השפע הגדול הנמצא בארץ הקדושה, וראיתי כל טובה אוכלים אותו אומות העולם, וישראל הם מפוזרים, ואין להם זכות לאכול מפריה ולשבוע מטובה, בכיתי בכיה גדולה, ואמרתי מי יתן והיו אחינו בית ישראל יודעים המעשר לבד מהשפע והטובה והשובע הגדול שנמצא בארץ ישראל, היו בוכים יום ולילה על גלותם, ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, **שגם בחרבוניה היא מוציאה פירות ושמן ויין ומשי כנגד שלישי העולם**, ובאים בספינות מסוף העולם מויניציאה ומספרד וצרפת ופורטוגאל ומקוסטנטינא, וטוענים בר ושמן זית צמוקים ודבלים ודבש ומשי ובורית הטוב, כחול אשר על שפת הים, ובכל זאת שבאים מסוף העולם לטעון משפעה הגדול, אף על פי כן אנחנו קונים החטים הנקי כשמש מדה אחת שהיא גדולה כשתי איפות וחצי מעהררין, באחד טאליר. ושמן זית י"ב ראטיל בעד אחד טאליר, וכל ראטיל משקלו ט' ליטרין של מדינת מעהררין במשקל. ושמן השומשמין שמתוק כדבש וטעמו טעם מן, ה' ראטיל באחד טאליר. והיין מי שקונה ענבים בשעת בציר, ועוצר אותם בבית הבד, יעשה ו' ראטיל יין באחד טאליר, מלבד המים שרופים שמוציאים מן התמד ד' או ה' ראטיל יין שרף. ודבש דבורים ד' ראטיל באחד טאליר. ודבש ענבים י' ראטילין באחד טאליר. וצמוקים י"ח ראטילין באחד טאליר, וכן דבילים. תרנגולים בזול הרבה, כל תרנגול בה' או ו' צלמיר. וה' או ו' ביצים במטבע שהיא כב' פשיטים בארצכם. ובשר כבשים הוא רך וטוב, ואליה שלו ז' ליטראות משקלו, וכל ליטרא בשר כבשים כמו במעהררין בג' צלמיר וחצי. ובשר שור ליטרא בג' צלמיר. ודגים אחד ליטרא באחד פץ, ולפעמים לזול ביותר. ואורז בזול, והרבה מיני קטניות ועדשים שלא ראיתם מימכם וטעמם טוב. ואגוזים בזול. וכן מיני ליפתן וירקות טובות לאין מספר שלא טעמתם כטעמם הטוב מעולם, נמצאים תדיר כל השנה

יב..... לבען ציון לא אחשה

נמשיך הלאה בדבריו- כאלפיים שנה לא היה לעם ישראל שלטון עצמאי, ואילו כיום יש לנו ב"ה שלטון יהודי במדינת ישראל.

כאן הוא הצחיק אותי, חבל מאד שאיש זה לא הי' בזמן הנביאים שצעקו על מלכי ישראל, או על הרשעים שהיו במלכי יהודה כגון מנשה, כי הי' חוסך להם הרבה עבודה. האם שלטון ירבעם בן נבט נקרא שלטון יהודי? האם ירבעם בן נבט מייצג את העם היהודי? מה בצע ליהודי במדינה שלא מכירה בעליונות חוקי התורה מול חוקיה? מה בצע ליהודי במדינה שלא רק לא מכירה בעליונות חוקי התורה, אלא עוד מחוקקת חוקים נגד התורה, ותומכת בע"ז בשם הדמוקרטיה, יהודי הוא מי שכופר בע"ז לא מי שתומך בה, אני מקווה שאתה מבין את זה, אבל בהמשך נסביר בס"ד שעצם המדינה הזאת היא חתיכת ע"ז. אבל נראה שיש לאיש זה דעות רפורמיות, ובשבילם [לפי הגדרת היהדות שלהם] מדינה זו היא אכן מדינה יהודית.

נמשיך הלאה בדבריו- כאלפיים שנה ארץ ישראל היתה חרבה, או מיושבת באופן דל, ואילו כיום ב"ה ארץ ישראל מיושבת ופורחת, ונמנית בין הארצות המפותחות בעולם.

זה הרי מה שמתואר בתנ"ך ובדברי חז"ל כיסודות מרכזיים בתהליך הגאולה, והנה אנו רואים את המציאות הזו מתגשמת. זו היא הסיבה הפשוטה לומר שתקופתנו היא תקופת אתחלתא דגאולה.

שוב, איש זה אינו מביא ראיה לדבריו, אלא אומר שכך כתוב בתנ"ך ובחז"ל, אשרי המאמין לו. אבל באמת נתקיימו כל סימני עקבתא דמשיחא בימינו בפרט סביב המדינה הציונית כמבואר בסוף משניות מס' סוטה, לא נאריך בכל הסימנים אלא בכמה מהם. כתוב שם שלפני ביאת המשיח "חוצפא יסגא" ובאמת המדינה הציונית קיימה זאת בתכלית ההידור עם כל החומרות, כי הביאה לעולם כל כך הרבה חוצפה, כך שלא יהי' לאף אחד ספק, שאנו באמת קרובים לביאת המשיח

כולה, בקיץ ובחורף, כמעט בחנם. מלבד הפירות הטובים חרובין ופומרנצין [תפוזים] לימונא ואבטיחים וקרפוזים [מילון] שטעמם הוא כטעם הצוקר, ומלפפונות וקשואים ודלועים, ועוד מינים ממינים שונים שאינם נכרים למעלת כבוד תורתו, ואין תועלת בזכרי אותם למעלת כבוד תורתו". עכ"ל ועי' שם עוד הרבה על פריחת הארץ שהי' אז.

אחרי חוצפה יסגא כזאת שלא הי' כדוגמתה מעולם, להעמיד בארץ ישראל, בהיכלו של מלך, מדינה נגד ה' ומשיחו.

כתוב שם ש"המלכות תיהפך למינות" האין זו נבואה על המדינה הציונית? רק לא הבנתי איזה משוגע מתפאר עם אסון כזה.

כתוב שם "ואין תוכחה" גם זאת התקיימה במדינה הזאת כי המדינה היא דמוקרטית, ואין תוכחה.

כתוב שם "ואמת תהא נעדרת" מי עוד הרבה שקר בעולם כמו מדינת השקר הזאת? מי שיודע קצת מההיסטוריה של המדינה הזאת יודע שהיא כל כולה בנויה על שקר וגועל נפש מה שאין כדוגמתה בשאר מדינות העולם, ושום דבר לא השתנה, עדיין היא יונקת משקר כמו תינוק היונק מאמו, בושה וחרפה!

כתוב שם "פני הדור כפני הכלב" גם זאת קיימה המדינה עם כל ההידור, היא הקימה דור שפניה כל כך דומים לכלב, עד כדי כך שאפשר להחזיר חילוני בתשובה עם רק יראו לו את המאמר חז"ל הזה, ויראה שדברי חז"ל נאמרו ברוח הקודש.

ע"י שם בשאר הסימנים שממש כולם התקיימו. הנה הבאתי כאן יותר ראיות ממנו שאנו אכן בתהליך של גאולה, ולמה אם כן לא הביא את הראיות הפשוטות האלה? פשוט מאד, אין מטרתו לחזק את האמונה בביאת המשיח, אלא מטרתו היא לחזק את האמונה הטיפשית במדינה הציונית. או לנו שכך עלתה בימינו, ואשרינו שכל הרע הזה יתבטל במהרה ע"י משיח צדקינו שיבוא במהרה.

נמשיך הלאה בדברי בעל המכתב- אכן, בצד הדברים החיוביים ישנן גם לא מעט בעיות, גם בצד הגשמי וגם בצד הרוחני. וישנם חלקים משמעותיים מן הגאולה שעדיין חסרים, כגון תיקון רוחני שלם של עם ישראל ושל האנושות כולה, בניין המקדש, מלכות בית דוד ועוד. עניינים אלה אכן טרם התגשמו, ולפיכך בוודאי שלא ניתן לומר שהגענו אל הגאולה השלמה. אולם חלק ברור ומשמעותי מתיאורי הגאולה המופיעים בתנ"ך ובדברי חז"ל כבר התקיימו, ולפיכך אנחנו נמצאים בתחילתה של הגאולה.

יד.....למען ציון לא אחשה

כאן הזכיר שוב את המושג של "אתחלתא דגאולה", ואני כבר הוכחתי שהימצאנו בארץ ישראל לא אומרת שאנו באתחלתא דגאולה,⁴ וכאן אוסיף עוד הוכחה נגדו למרות שהוא לא הביא אפי' אחת.

הגאולה הכי מפורסמת שהיתה לעם ישראל שהיא שורש כל הגאולות היא גאולת מצרים. הרי לך ברור, שהמושג גאולה לא צריכה להיות הכניסה לארץ ישראל או לשום ארץ מסוימת, כי עצם זה שה' הוציא אותנו משיעבוד מצרים נקראת "גאולת מצרים" למרות שיצאנו ממצרים לתוך מדבר שממה, אעפ"כ "נגאלנו" ממצרים⁵.

ועוד, הרי כתוב על הגאולה הזאת ארבע לשונות של גאולה והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי. ואם תשאל אותי הרי גם כתוב "והבאתי"? גם אני אשיב, שאין זו מהארבע לשונות של גאולה⁶.

אבל האמת הוא שבטעמי המנהגים דף רלו' מובא בשם הגר"א שיש ספק בגמ' אם צריך בליל הסדר כוס חמישי או לא, ולכן אנו מוזגים כוס חמישי אבל לא שותים אותו ואנו קוראים לו כוס של אליהו, כי כשהוא יבוא הוא יפשוט לנו את הספק הזה, זהו תוכן דבריו. ודבריו תואמים עם מה שראיתי באחד ממפרשי ההגדה, שיש ספק אם "והבאתי" היא אחד מלשונות הגאולה, ולכן מוזגים כוס חמישי וקוראים לו כוס של אליהו כי הוא יפשוט לנו את הספק הזה. ואני הקטן

---

4. אני לא מדבר מבחינת סימני הגאולה, כי גם בעל המכתב הזה לא מתיחס להימצאנו בארץ ישראל כסימן לגאולה אלא כמציאות של אתחלתא דגאולה, כמו שכתב בתחילת דבריו, ולדבריו האלו אני מתיחס.

5. וכן מובן מרש"י על הפסוק "וַיִּקְדְּ הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" [שמות י"ב כ"ז] וזה לשונו "ויקוד העם - על בשורת הגאולה, וביאת הארץ, ובשורת הבנים שיהיו להם". הרי שרש"י מנה כאן שלושה דברים - בשורת הגאולה, ביאת הארץ, [הכוונה בשורת ביאת הארץ] ובשורת הבנים. וחזינו שבשורת הגאולה וביאת הארץ הם שני דברים, וביאת הארץ איננה נכללת בבשורת הגאולה.

6. "ד' כוסות של לילי פסח, ר' הונא בשם ר' בנאה כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" [ילקוט שמעוני בראשית - פרק מ - רמז קמ"ז, וכן מובא בעוד הרבה מדרשים]

מוסיף על דבריהם, שכשיבוא אליהו, אכן לא יהי' ספק ש"והבאתי" תהי' אחד מלשונות הגאולה, אבל עד אז היא לא חלק מלשונות הגאולה, רק בבוא אליהו בגאולה השלימה תצטרף ארץ ישראל להיות אף היא חלק מהגאולה, ולכן כתוב והבאתי אחרי כל הארבע לשונות של גאולה, כי היא תהי' חלק מהגאולה רק בסוף, ובמילים אחרות, היא תהי' סוף הגאולה ולא תחילת הגאולה, דברים אלו יהיו יותר מובנים בהמשך, רק אציין כאן שמה שכתבתי כאן שארץ ישראל תהי' סוף הגאולה, כוונתי שארץ ישראל היא סוף הגאולה מבחינה מהותית, לא מבחינה זמנית, ואבאר את דברי בהמשך.

והנה, כדי לבאר מבחינה מהותית שאין הימצאנו בארץ ישראל תחילת הגאולה נצטרך לבאר מה היתה תחילת הגלות. זה לשון הגמ' ראש השנה דף לא/א "אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה מקראי"⁷ עי' שם שהגמ' מביאה פסוקים לכל העשר מסעות, ופירש שם רש"י "נסעה שכינה- להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו".

הרי שעוד לפני שעם ישראל יצאו מארץ הקודש והי' גם בית המקדש, השכינה התחילה להסתלק מעל ישראל מפני חטאיהם, וזו היא תחילת הגלות, אמצע הגלות, סוף הגלות, וכל הגלות. כי כל המטרה של ארץ ישראל ובית המקדש היא השראת השכינה, ובלי השראת השכינה לא צריך את בית המקדש ולא צריך את ארץ ישראל.

ודבר זה לא המצאתי לבד, אלא לקחתיו מדברי משה רבינו בפרשת כי תשא. כשחטאנו בעגל, התפלל משה רבינו להשי"ת שיסלח לנו ויכניס אותנו לארץ, וענה לו השי"ת שהוא אכן יכניס אותנו ויתן לנו כל טוב הארץ, בתים שדות וכרמים, אבל הוא לא ישרה שכינתו בתוכינו אלא ישלח בשבילנו מלאך. אבל משה רבינו לא ראה בזה גאולה ואמר פירוש "ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה:" [שמות ל"ג ט"ו].

---

7. מקראי- פירוש, שדבר זה נלמד מפסוקים.

ואל תתמה על הדברים החריפים האלו, כי חוץ ממה שהבאתי מדברי משה רבינו בפרשת כי תשא, זהו מה שצעקו כל הנביאים של אותה תקופה לעם ישראל⁸, כל הזמן הוכיחו אותם, שאם לא תפסיקו לחטוא ואם לא תעשו

---

8. אעתיק מספר ישעיה ואז מספר ירמיהו מעט מן המעט לדוגמא בעלמא ממה שמלא בספרי הנביאים.

זה לשון הספר ישעיה פרק א' פס' יא' - טז' -

יֵאָמֵר לְמָה לִּי רֹב זְבָחֵיכֶם יֹאמֶר יְהוָה שְׁבַעְתִּי עֲלוֹת אֵילִים וְחֻלֵּב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׁים וְעֲתוּדִים לֹא חִפְצָתִי:

יב) כִּי תִבְאוּ לָרְאוֹת פְּנֵי מִי בְקֹשׁ זֹאת מִיִּדְכֶם רִמַּס חֲצָרִי:

יג) לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מִנְחַת שְׁוֹא קִטְרֹת תוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשִׁבְתָּ קֹרָא מְקַרָא לֹא אוֹכֵל אָוֹן וְעֲצָרָה:

יד) חֲדָשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי לְטָרַח נְלֵאִיתִי נְשֹׂא:

טו) וּבְפָרְשֵׁיכֶם פְּפִיכֶם אֲעֲלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תִרְבוּ תִפְלָה אֵינִי שֹׁמֵעַ יְדִיכֶם דְּמִים מְלֹאוּ:

טז) רַחֲצוּ הַזְּכוֹ הַסִּירוּ רַע מֵעַלְלֵיכֶם מִנְגֵד עֵינַי חֲדְלוּ הָרַע: וְכו' וְכו' ע"י שם את כל ההמשך.

וזה לשונו בפרק סו' פס' א' - ב' -

א) כֹּה אָמַר יְדוֹד הַשָּׁמַיִם פֶּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי:

ב) וְאֵת כָּל אֱלֹהֵי יָדַי עֲשֵׂתָה וַיְהִי כָל אֱלֹהֵי נְאֻם יְדוֹד וְאֵל זֶה אֲבִיט אֶל עֵנִי וְנִכָּה רוּחַ וְחָרַד עַל דְּבָרִי:

ופירש רש"י - "השמים כסאי - איני צריך לבית המקדש שלכם. איזה בית - אשר הוא כדאי לשכינתי.

ואת כל אלה - השמים והארץ ידי עשתה. זאת אשר צימצמתי שכינתי בתוכם בהיותכם נשמעים לי, לפי שכן דרכי להביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי, אבל עתה אין לי חפץ בכם שהריי" וכו' ע"ש.

וזה לשון ירמיהו הנביא פרק ז' פס' ג-ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיטִיבוּ דְרֹכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם וְאַשְׁפְּנוּ אֶתְכֶם בְּמְקוֹם הַזֶּה: אֵל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דְּבָרֵי הַשִּׁקָּר לֵאמֹר הִכֵּל יְהוָה הִכֵּל יְהוָה הִכֵּל יְהוָה הִכֵּל יְהוָה הִמָּה: ויש להבין מהו השלוש פעמים היכל ה' שאמר, ובתרגום יונתן

תשובה זה יגרום שה' יחריב את ביתו ויגלה אתכם מארץ הקודש, כי כל עוד שאתם במצב כזה, השי"ת לא צריך את הבית המקדש שלכם ואת הארץ ישראל שלכם, וברגע שהשי"ת לא צריך את הבית המקדש שלכם ואת הארץ ישראל שלכם, כבר אין לכם ארץ ישראל ובית המקדש, כי כשהיא לא רצויה לה' אז היא לא שווה כלום.

וזהו עומק החסד שהשי"ת עשה איתנו שהגלה אותנו מארץ ישראל והחריב את הבית המקדש, כי כשנסתלקה השכינה מבית המקדש אז כבר נחרב הבית, אבל עם ישראל לא שם לב ולא הבין שכבר אין לו בית, ולכן השי"ת עשה איתנו חסד שהחריב את הבית, ואז פתחנו את העינים והבננו למפרע שכבר לפני שנחרב הבית בפועל, כבר היתה חרובה ובלתי משמעותית. ואם הבנת מה שכתבנו כאן, תבין גם את מה שאמרה הבת קול לבנוזרדאן מובא בסנהדרין דף

מובא שני פירושים, הפירוש הראשון הוא השלוש פעמים היכל ה' הם כנגד התפילה בהיכל ה', הקרבנות בהיכל ה', וההשתחויה בהיכל ה'. הפירוש השני הוא, שהשלוש פעמים היכל ה' הם כנגד השלוש פעמים בשנה שבאו להיכל ה'.

הנביא אומר לעם ישראל שאם אתם חושבים שזכות עבודת בית המקדש והעליה לרגל יגן עליכם שהשי"ת לא יחריב את הבית ויגלה אתכם זהו דברי שקר, ועומק הענין הוא כמו שאנו אומרים כאן, שאם מעשיכם אינם מתוקנים זה מגרש את השכינה וממילא כבר אין לכם בית המקדש שזכותו יגן עליכם כי בית המקדש בלי שכינה אינו בית המקדש, ואדרבה כשעם ישראל באו להקביל את פני השכינה אחרי שגרשו אותה כבר ע"י עוונותיהם זה גרם קטרוג כמו שהבאנו מקודם את הפסוק "כִּי תָבֹאוּ לְאָדוֹת פָּנֶי מִי בְקֶשׁ זֹאת מִיְדְּכֶם יְמֵס תְּצַרֶיךָ".

ואביא לך כאן את פירושו הנפלא של המלבי"ם, ומדבריו תבין יותר את מה שאנו אומרים, וזה לשונו "כה אמר ה' - לא הביאה להעזרה הוא המעשה הטוב והנרצה, רק המעשים הטובים הם תנאי אל הביאה לעזרה, וז"ש היטיבו דרכיכם - תחלה ואז ואשכנה אתכם במקום הזה - (ואמר ואשכנה אתכם ר"ל אתכם עצמכם אשכן פה, שעל ידם אשכון בבית לא על הבית רק עליכם, כענין ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם) אבל אל תבטחו לכם אל דברי השקר לאמר - אל תאמרו, כי היכל ה' - הוא היכל ה' - ר"ל אל תחשבו שמצד שהוא היכל ה' ונבנה לשם ה' עי"כ הוא היכלו, ר"ל שעיי"כ ישכון בו, לא כן, כי היכל ה' המה - רוצה לומר, דרכיכם ומעלליכם הטובים (הנז' בכתוב הקודם) הם היכל ה', ועל ידם ישכון שם בקדש". עכ"ל. וברוך השם שזכיתי לכוון לתוכן דבריו הנפלאים, ועיי' שם המשך כל הפרק בירמיהו.

צ/ב "היכלא קליא קלית [היכל שרוף שרפת] קימחא טחינא טחינת" [קמח טחון טחנת].

ואחרי כל זה מובן שתחילת הגאולה היא **תשובה**, כי זה מתקן את מה שגרם לסילוק השכינה ולגלות עם ישראל כמפורש בישעי' פרק נ' פס' א' "הן בעונתיכם נמפרתם ובפשעיכם שלחה אמכם", וכן מפורש בתפילת מוסף "מפני חטאינו גלינו מארצינו, ונתרחקנו מעל אדמתינו". תשובה ומעשים טובים מחזיר את השכינה לציון, לא סתם לבוא לארץ ישראל בלי תשובה ומעשים טובים⁹, כי גם לפני החורבן היינו בארץ ישראל, אבל בלי השראת השכינה, ומה הרווחנו בזה, רק ציערנו את ה' בזה עד שהגלה אותנו. אבל אין הכי נמי, כשנעשה תשובה ויבוא משיח, אז יבנה את בית המקדש בירושלים ויקבץ את עם ישראל לארץ ישראל, כי ארץ ישראל היא המקום המיועד לעם ישראל לעבוד את בוראו, וזה יהי' המכה בפטיש של הגאולה [מבחינה מהותית].

אביא לך משל פשוט שממנו תבין את כל מה שהארכנו כאן, אם יש זוג שהתקלקל להם השלום בית עד שהזוג התפרדה וכל אחד מבני הזוג חזר לבית ההורים שלהם, והנה בא גואל שרוצה לגאול אותם ולחזיר להם את השלום בית, הנה תחילת הגאולה לא תהי' שיחזיר אותם לבית שלהם ושכל אחד יסתכל על קיר אחר, אלא תחילת הגאולה תהי' שיתחיל ליצור קשר ביניהם, שיתחילו לדבר ביניהם, ושימחלו אחד לשני [תשובה], ואז כשנוצר קשר ביניהם יחזיר אותם בחזרה הביתה [ארץ ישראל] ונשלם השלום בית. ואני מדגיש שוב שאני מדבר מבחינה מהותית, כי מבחינה זמנית יתכן שגואל השלום בית יבחר את

---

9. ראה מה כתב החרדים בפרק נט' אחרי כל השבחים ששיבח את הבא לדור בארץ הקודש "אבל הבאים לא"י ואין שמים על לב כי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים ומרבים במשתאות של סעודת מריעות ומרזחים, עליהם הכתוב אומר (ירמיה ב, ז) ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה, וכתוב (ישעיה א, יב) כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידיכם רמוס חצרי. ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בא"י, אלא במותם יגרשום חוצה ככלבים. וזה לשון פרקי רבי אליעזר פרק ל"ד, וכל הרשעים בא"י נפשותם נשלכות לחוצה לארץ שנאמר (שמו"א כה, ט) ואת נפשך אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. ולעתיד לבא הקדוש ברוך הוא אווז בנפשות הארץ ומנער אותה מכל טומאה ומשליכן לחוצה לארץ, שנאמר (איוב לח, יג) לאחוז בנפשות הארץ וינערו רשעים ממנה".

המקום לעשות שלום בית ביניהם בבית שלהם, אבל כל עוד שלא נוצר קשר ביניהם יהי' הבית חסר משמעות, והבית יקבל בחזרה את המשמעות שלו רק אחרי שיהי' נוצר קשר ביניהם, ולכן יתכן שגואל השלום בית יעשה את השלום בית ביניהם במשרד שלו ולא בבית שלהם, כי כל עוד שלא נוצר קשר ביניהם הבית לא הנקודה, אבל ברגע שיהי' קשר ביניהם וודאי הוא שהבית יקבל בחזרה את המשמעות שלו, וסוף גאולת השלום בית יהי' שיחזרו הביתה כי הרי זוג צריך בית, וממילא מובן שהבית הוא אכן חלק מהשלום בית, אבל רק בסוף אחרי שכבר נוצר קשר בין עצם הזוג, ונראה לי שהנמשל מובן מאליו, אם לב בשר לך.

נמשיך הלאה בדבריו היגיעים- אתה שואל "איך אומרים בכלל שאנחנו באמצע קיבוץ גלויות?" ומקשה על כך מדברי הרמב"ם. בהמשך אתייחס בעז"ה לדברי הרמב"ם, אבל תחילה אשאל אותך שאלה הפוכה - איך אפשר לומר שאנחנו לא באמצע קיבוץ גלויות? יש כאן תהליך של מעל מאה שנה שבו עוד ועוד יהודים חוזרים מן הגלות ארצה, וכבר כמעט מחצית מעם ישראל חזרה לארץ ישראל, אז איך תקרא לזה אם לא "אמצע קיבוץ גלויות"? הרי גם אם המשיח יבוא היום, הוא כבר לא יצטרך לקבץ את כל עם ישראל, אלא רק מחצית ממנו, שכן כמחצית מעם ישראל כבר התקבצה לארץ ישראל. אז זה בדיוק "אמצע קיבוץ גלויות". יש כאן תהליך ארוך של קיבוץ גלויות, שאיננו יודעים בדיוק מתי וכיצד הוא יושלם, אבל ברור שאנו נמצאים כבר באמצעו.

תהליך הגאולה לא התחיל לפני מאה שנה אלא זה התחיל קרוב לאלפיים שנה מאז חורבן בית המקדש, ומאז אנחנו בתהליך של להתקרב לגאולה, כמו שאנו אומרים בתפילה "ומביא גואל לבני בניהם" בלשון הווה, שכל הזמן השי"ת מקרב אותנו לגאולה למרות שיש מפריעים כמו הציונים ודומיהם. אלא שבמאה שנים האחרונות קמה תנועה שאמרה להקב"ה, "רבש"ע, תראה, אתה כבר מתעכב מדי הרבה זמן ואנחנו רואים שקצת קשה לך להביא את הגאולה, אולי אתה עסוק לתרץ איזה רשב"א קשה או איזה זוהר קשה, תשמע, אתה תמשיך עם העסקים שלך ואנחנו כבר נעזור לך להביא את הגאולה".

] ..... לזען ציון לא אחשה

הבעיה היא, שכשיש גאולה של שקר זה מעכב את הגאולה האמיתית, כי השי"ת אומר תסתדרו עם הגאולה שלכם, ואני אחכה לכם עד שימאס אצלכם גאולת השקר שלכם ותחזרו לצפות אלי. אלא שרחמי השי"ת מתגברים תמיד, והוא מזכיר לנו מדי פעם שאנחנו בגלות, ולכן הוא שולח פה ושם איזה פיגוע או תאונה, וכשזה לא עוזר, הוא שולח קושי בפרנסה, וכשזה לא עוזר, הוא שולח ראש ממשלה שעושה על האזרחים ניסויים בדיוק כמו שעשה דר' מענגלע ימ"ש¹⁰ וכו' וכו', הכל כדי שנתעורר באמת לביאת המשיח. אין דבר יותר חשוב לגאולה מהצפייה לגאולה כמבואר בדרוש על הקיווי מהרמח"ל הקדוש [ע"ש דברים נפלאים], וגאולה של שקר גורמת לא לצפות לרגלי משיח, ולכן גאולה של שקר מעכבת את משיח, ואם אחד רוצה לא לעכב את משיח¹¹ הדבר הראשון שעליו לעשות זה להתנתק מגאולה של שקר.

קשה לי להאמין שבעל המכתב שאנו משיבים עתה על דבריו, יסכים להישבע על דבריו, אבל מרן הקדוש מסאטמר זצוק"ל נשבע בספר תורה בערב יום כיפור לפני כל נדרי שלולי הציונים כבר היינו אחרי ביאת המשיח.

בעל המכתב הזה מתפאר לאורך המכתב שלו על ריבוי היהודים הנמצאים כעת בארץ ישראל, ואני משיב לו [כפי שכבר השיב מרן מבריסק זצ"ל על זה] הלוואי שהתימנים היו נשורים בתימן, הלוואי שהמרוקאים היו נשורים במרוקו, והעירקים בעירק וכו' וכו', האם הי' שווה לבוא לארץ כדי לשכוח איך להגיד שמע ישראל? בעל המכתב הזה לא איכפת לו להתפאר בזה שיש הרבה

---

10. למי שלא הבין למה אני מתכוון, כוונתי לתעמולה המדינית שנעשתה על חיסוני הקורונה שהי' כמעט קרוב לכפיה, ואחרי בירור מקיף שעשיתי התברר לי שהחיסון הי' חיסון נסיוני ולא הי' לו יותר מאישור חירום, אבל אישור זה אף פעם לא אמר שהחיסון לא הי' נסיוני. שמעתי בעצמי הקלטה בו שומעים את המנכ"ל של פיזר אומר שמדינת ישראל היא המעבדה של העולם, ואגב, יצא חוברת בשם "אם אין יראה מהשם במקום הזה ו..." בו הוא מוכיח שחיסוני הקורונה לא הי' הניסוי הראשון שמדינת ישראל עשתה על יהודים כשפני נסיון, אלא גם בעבר עשו ניסויים על יהודים [בעיקר על ילדי תימן], עיין בקונטרס ההוא דברים מחרידים. אפשר להשיג אותו במייל meda300200@gmail.com.

11. כמו שכתב מוהר"ן בליקוטי קמא סימן עט' "הנה הפלל, שצריך פל אדם לראות שפחדו לא יהיה עכוב משיחא, דהינו לעשות תשובה שלמה ולתקן מעשיו".

יהודים בארץ ישראל למרות שרובם אינם שומרי תורה ומצוות ואי אפשר אפי' לצרף אותם למנין או לשתות את יינם, והוא עוד קורא לזה קיבוץ גלויות, והאמת הוא שזהו אכן קיבוץ "גלויות".

אגב, בעל המכתב הזה אינו שם לב שהמטבע לשון "קיבוץ גלויות" [שמקורו מדברי חז"ל מגילה יז.] שבו הוא משתמש לאורך המכתב שלו, סותר את דעתו שההימצאות בארץ ישראל היא יציאה מהגלות, כי מהלשון הזה משמע שהקיבוץ שלנו כאן בארץ הקודש היא קיבוץ "גלויות", וזה לא מוציא אותנו מהמושג גלות, וזהו כבר הסתירה השלישית שאני סותר לדבריו¹².

אחזור לדברי, מי שנמצא כאן בארץ ישראל כעת הוא במצב של קיבוץ "גלויות", והוא בגלות תחת ממשלת זדון כירבעם בן נבט בשעתו, ובאמת הוא בגלות יותר מאם הי' נמצא בחוץ לארץ, המדינה היחידה שבה נהרגו אלפי יהודים מאז שעבר השואה היא המדינה הזלה הזו.

כבר התרגלנו לשמוע על פיגועים, אני עכשיו כותב במוצ"ש יתרו [תשפ"ג] לאחר ששמעתי שהי' בערב שבת פיגוע קשה ברמות עם פצועים ונהרגים, גם לפני שבוע הי' בנוה יעקב פיגוע עם פצועים ונהרגים, וכבר התרגלנו לשמוע על פיגועים, האינך רואה שאנו בגלות בתוך ארץ ישראל!?! האינך רואה גם, שכל הפיגועים האלה הם בעקבות המדינה המטופשת הזאת!?! אני לא בא להצדיק את הערבים הם וודאי יענשו, אבל בלי ספק, שגם המדינה הזאת תיענש על זה שהיא התגרתה בערבים בלי רשות התורה, המדינה הזאת תיענש על כל פיגוע שבה בעקבות ההיתגרות שלה בערבים.

גם ברוחניות הגלות כאן מורגש יותר מבחוץ לארץ, המדינה מנסה להתערב ככל שיכולה כדי לקלקל את היהדות, אם זה במוסדות חינוך, אם זה ע"י הגיוס לצה"ל [ר"ת צבא השמדה לישראל] אפי' בהילולות התחילו להתערב, כגון הילולת רשב"י, אור החיים, ועוד, כל אלה נהפכו לזמני מלחמה עם המשטרה. יש עוד הרבה קילקולים שהמדינה מנסה לקלקל וכמובן שלא הולך להם כי לא שותקים להם ומשיבים מלחמה שיערה, אבל המצב קשה, וזה גלות קשה בתוך

---

12. סתירה זו מכח מטבע לשון אינו מוכח, אבל הרעיון הוא נכון, והסברתי את זה יותר לקמן במאמר על מהות קיבוץ גלויות.

כב. לזען ציון לא אחשה .....

המדינה הזאת. הרבה יותר קל בחו"ל, אני כותב את זה בתור אחד שחי הרבה שנים בחו"ל, ועכשיו אני חי כאן ברוך השם בארץ הקודש, ואני רואה בחוש שהגלות מורגש כאן הרבה יותר מבחו"ל.

ומה שכתב הרי גם אם המשיח יבוא היום, הוא כבר לא יצטרך לקבץ את כל עם ישראל, אלא רק מחצית ממנו, שכן כמחצית מעם ישראל כבר התקבצה לארץ ישראל. הוא חושב שמשיח הרוויח זמן בזה שיש הרבה יהודים כאן בארץ הקודש, אבל הבל יפצה פיו. אם אנו רוצים להתבונן בגאולה המועתדת, עלינו להתבונן בגאולת מצרים כי מה שהי' הוא שיהי', והפסוק אומר מפורש [מיכה פרק ז'] "כִּי־יָמִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת", והנה בגאולת מצרים כתוב "ואשא אתכם על כנפי נשרים" ופי' רש"י "ואשא אתכם - (מכילתא) זה יום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס". הרי שחלק הקיבוץ גלויות נעשה בשעה קלה, וגם כעת בבוא זמן הגאולה משיח יקבץ אותנו חיש קל מהרה, וזה לא משנה כמה יהודים יש עכשיו בארץ הקודש וכמה נשארו בחוץ.

הרי כשיבוא משיח יעשה פעולה של קיבוץ גלויות כמבואר ברמב"ם שנביא בהמשך¹³, ויהי' ככח פעולה זאת לקבץ את כל עם ישראל יהיו כמה שיהיו, את מי שצריך לקבץ יקבץ. וכיון שיהי' כח בפעולתו לקבץ את כל ישראל, כל פעולה שנעשתה לפני כן תהי' חסרת משמעות בתור קיבוץ גלויות, גם מבחינה תורנית וגם מבחינה הגיונית.

מבחינה תורנית תהיה חסרת משמעות, בגלל שהקיבוץ גלויות צריך להיות מכל ישראל כמו שכתוב ביחזקאל לו' פס' י¹⁴ ועוד יותר מפורש בפרק לט' פס'

---

13. מקור הרמב"ם הוא בישעיה פרק י"א המתחיל "וְיָצֵא חֹרֵב מִגֹּזֵעַ יְשִׁי וְנִצֵּר מִשְׁרָשָׁיו יִפְרֶה", וכל הפרק הזה מדבר על משיח, וכתוב שם בפסוק י"ב "וְנִשְׂא נֶס לְגוֹיִם וְאָסַף נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וְנִפְצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאֶרְבַּע פְּנֵפוֹת הָאָרֶץ". ודבר זה מובא הרבה מאד בכל ספרי הראשונים אשר תקצר היריעה מהכיל.

14. וְהִרְבִּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּלֵה וְנוֹשְׁבוּ הָעָרִים וְהַחֲרֻבוֹת תִּבְנֶינָה:

כח¹⁵. ולכן אם תהליך זה תגרום בסופו לקיבוץ כל ישראל, רק אז נדע שזה היה חלק מהדבר הנקרא קיבוץ גלויות, אבל אם תהיה עוד פעולה או תהליך שתגרום לקיבוץ כל ישראל [כמו שבאמת יהיה בביאת המשיח] אז אותה פעולה תהיה נקראת קבוץ גלויות ולא התהליך הראשון שלא היה בכוחו לקבץ את כולם, ואם אין בכוחו לקבץ את כולם, אין הוא נופל תחת השם קיבוץ גלויות המבואר בתנ"ך.

וגם מבחינה הגיונית תהיה חסרת משמעות, ואסביר לך עם משל: אם יבוא אחד ויתן מכה לחברו וגרם במכה זו לקצר את ימיו בכמה שנים, וודאי שהיינו מתיחסים למכה הזו כרוצח, הרי גרם לחברו לחיות פחות שנים ממה שהי יכול לחיות. אבל אם למחרת יבוא מישהו אחר ויחתוך את ראשו של המוכה, אין ספק שרק לשני היינו מתיחסים כרוצח, וכבר לא היינו מתיחסים למעשה הראשון חשיבות בכלל בתור מעשה רציחה, כי זה כבר לא משנה כמה שנים הי המוכה יכול לחיות, עשר שנים, שלושים שנה, או אפי' אלף שנה, הרי נחתך לו הראש ונגמר הסיפור.

והנמשל, כשיבוא משיח יעשה קיבוץ גלויות מוחלט, שכל פעולה שנעשתה לפני כן יהי' כמו בכלל מאתיים מנה, לא יהי' הבדל אם יצטרך לקבץ אלף איש או מאה אלף איש, כי הוא יקבץ את מי שצריך, ממילא מובן שריבוי היהודים שיש עכשיו בארץ אינה עולה במספר מול הקיבוץ של משיח, כי כל אלה שבאו לפני ביאת המשיח היו בין כך באים בקיבוץ המשיח, ולכן חשיבותה של ריבוי היהודים כאן בתור קיבוץ גלויות מול הקיבוץ של משיח, הוא כמו החשיבות של מכה מקצרת חיים של אדם עם ראש חתוך.

אגב אודיע לך שלא כולם יזכו להיות בארץ הקודש לעתיד לבא שהרי כתוב [איוב לח'-יג'] "לְאֶחָז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וַיִּנְעָרוּ רְשָׁעִים מִמֶּנָּה" ופי' רש"י "לאחוז בכנפות הארץ - ועוד, המימך צוית לאחוז בכנפי הארץ כאדם שאחוז בכנפי הטלית ומנערה, כן אני עתיד לאחוז בכנפותיה ולנער את הרשעים, וכן הוא אומר וה' יטה את ידו וכשל עוזר (ישעיה לא) כאדם האוחז בידו דבר ומטה ידו

---

15. וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתִי אֹתָם אֶל הַגּוֹיִם וְכַנְסֹתִים עַל אֲדָמָתָם וְלֹא אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שָׁם: ופירש רש"י, "לא אותיר - אחד מהם בגולה".

כד..... לבען ציון לא אחשה

והוא נופל". מקור דברי רש"י הוא ממדרש תהילים פרק מו' שאותו פרק מדבר על ימות המשיח, ע"ש.

נמשיך הלאה בדבריו המעייפים - אתה כותב שהקיום של עם ישראל בארץ ישראל כיום הוא מצב ש"מאפשר את הגאולה", אבל שואל מניין שזה מהווה "התחלת הגאולה". ובכן: ישנם אירועים היסטוריים שהם אכן רק מאפשרים את הגאולה, אבל מצד עצמם אין הם חלק מן הגאולה. למשל, מלחמת העולם הראשונה - היא יצרה שינוי משמעותי שאיפשר את הגברת העלייה והקמת המדינה, אבל המלחמה עצמה לא היתה כמובן דבר חיובי שהוא חלק מן הגאולה. אבל כאשר מדובר על המצב שלנו, שחלק גדול מעם ישראל כבר יושב בארץ ישראל, יש לו שלטון עצמאי, והארץ פורחת ומיושבת, אלו כבר לא רק "תנאים שמאפשרים את הגאולה", אלא עניינים שהם עצמם חלק מן הגאולה. וכפי שהזכרתי, שבתנ"ך ובדברי חז"ל רואים שקיבוץ הגלויות, חידוש הריבונות היהודית, והפרחת הארץ, הם חלק מתיאורי הגאולה עצמה.

שוב אינו מביא מקור לדבריו וסומך על הפתי שיאמין לו. כאן לא חידש כלום רק חוזר על דבריו ככלב השב על קיאו, "שילטון עצמאי, ארץ פורחת, ריבונות יהודית", דברים שכבר השבנו עליהם, וכבר חזר עליהם כמה פעמים בגלל שהוא מעתיר ומפציר להכניסו בלב הקורא מחמת חולשת תוכן דבריו. באמת הייתי צריך לדלג על דבריו כאן כי לא חידש כלום וכבר עניתי על דברים אלו, אלא שהעתקתי אותם כדי להשיב עליהם מזוית נוספת, ובעיקר לבאר היכן טעה במרכיב השני של המושג גאולה [לשיטתנו] שכתב בתחילת דבריו "שלטון עצמאי", שדבר זה הוא חוזר עליו הכי הרבה פעמים מהסיבה שכתבתי מקודם, וכבר השבתי על דבריו מקודם אולם כאן אבאר יותר.

תכלית הבריאה, תכלית האנושות, תכלית עם ישראל, תכלית כל התורה ומצוות, תכלית מלך המשיח, תכלית הכל מכל כל, הוא - שיתקיים הפסוק הנאמר בזכריה [יד'-ט'] כשהוא מתנבא על ימות המשיח "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד". זה ורק זה נקרא "מלכות יהודית", המלכות היהודית אליה אנחנו מחכים הוא מלכות כמו מלכות שלמה שעליו נאמר [דברי הימים א' כט'] "וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא יְהוָה לְמֶלֶךְ תַּחַת דָּוִד אָבִיו

וַיִּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל, כי מלכות שלמה ודוד הם אינם דבר נפרד ממלכות השי"ת ולכן הם כאילו יושבים על כסא ה', כי כל המלכות שלהם זה להמליך את השי"ת על העולם בכלל, ועל עם ישראל בפרט. ורק למלכות כזאת אנו מחכים, וכשיהי' בקרוב מלכות כזאת עלינו, אנחנו גאולים. "מה נֶאֱוָו עַל הַהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מְשַׁמֵּיעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מְשַׁמֵּיעַ יְשׁוּעָה [ומהו הישועה שמשמיע?] אִמֵּר לְצִיּוֹן מַלְאֲכֵי אֱלֹהֵי-יְהוָה" [ישעיה פרק נב ז-].

לעומת זה, מלכות בתוך ארץ ישראל שאין כל המהות שלה התגלות כבוד שמים, הוא אסון שאין כדוגמתו. כל כך סבלנו, ועד היום אנחנו בגלות בגלל מנשה מלך יהודה וירבעם בן נבט ושאר המלכים שהיו כמוהם, ומי יודע כמה עוד נסבול מממשלת הציונות ימח שמה וזכרה במהרה.

עוד דבר ראיתי לציין, שהמכתב הזה שאנו מצטטים ממנו ומשיבים עליו יש תועלת גדולה להפיץ אותה [ולכן אנחנו מעתיקים אותה כאן למרות הדברי טטות והבל שבה] כי המכתב הזה הוא פירוש כל כך טוב ומבואר לדבריו הנוקבים של מרן מבריסק זצ"ל ש"ציונות היא עבודה זרה", כי כשרואים במכתב זה איך הפתני הזה שמציג את השיטה הציונית, מתפאר עם המדינה הזאת למרות שאין לה שום קשר למלכות שמים, ולמרות שהיא הורידה אחוזים גדולים מעם ישראל מדרך היהדות, והוא קורא לה "יהודית", רואים מזה איך הוא לקח מושג קדוש שנקרא ארץ ישראל, וניתק אותה מהשי"ת והתורה הקדושה, והפך אותה למטרה בפני עצמה, וזהו עבודה זרה.

אתן לך משל פשוט, אין דבר יותר חשוב בעבודת ה' מלהתקרב באמת לצדיק אמיתי, כי רק כך יוכל באמת להתקרב להשי"ת, הצדיק ילמד אותו דרכים ישרים בעבודת ה', הוא יקרין עליו יראת שמים, הוא ילמד אותו תורה בעמקות נפלאה וכו' וכו'. אבל אם אחד מתקרב לצדיק ומרוב התפעלותו מהצדיק הוא הופך אותו למטרה בפני עצמו, זהו עבודה זרה, אפי' אם אותו צדיק הוא לא אחר ממשה רבינו בעצמו. והתיקון של האיש הזה הוא לא להתנתק מאותו צדיק, אלא לשנות את ההשקפה שלו, באופן שיבין שכל ענין של הצדיק הוא רק לקרב אותו להשי"ת, וכך יקבל את כל התיקונים של אותו צדיק. אבל אם מאיזה סיבה שיהי' אי אפשר לשנות לו את ההשקפה, אז יהי' מוטב לו להתנתק

מאותו צדיק, למרות ההפסד הגדול שיש מהתנתקותו מאותו צדיק, אבל מה אפשר לעשות, אותו צדיק נהפך אצלו מסם חיים לסם מות, רחמנא ליצלן.

אותו דבר לגבי ציונות, מי לא יודע את גודל מעלת ארץ ישראל, אבל מכיון שמבחינת הרעיון הציוני יש הישג ביהודים בארץ ישראל בלי שום קשר להשי"ת ולתורה, כמו שרואים במכתב הזה שהוא מתפאר עם ריבוי היהודים כאן למרות שיותר מחצי מהם אינם שומרי תו"מ הודות לציונים, והוא מתפאר עם ממשלה הכופרת בתורה וקורא לה יהודית, לכן לבוא לארץ ישראל עם השקפה כזאת, הוא כמו להתקרב לצדיק עם ההשקפה שתיארנו מקודם. דבריו שהוא כותב, זהו אכן ההשקפה הציונית וזהו עבודה זרה ממש, זהו דת חדשה, והדת הזו דומה מאד לדת שהמציא שבתאי צבי ימ"ש שהגאולה באה ע"י עבירות ופגמים וקילקולים. [אגב, כדאי מאד ללמוד על תקופת השבתאות כי זה מועיל מאד לא להתפתות לכל מיני גאולות של שקר - כמו גאולת השקר של הציונות]. ציונות היא ברית חדשה, אבל לא עם השי"ת, אלא עם השטן בעצמו.

נמשיך הלאה בדבריו החשוכים כדי שיאירו דברינו על רקע חשכת דבריו. אתה מקשה על התפישה הסוברת שכיום מתרחש קיבוץ גלויות, מתוך דברי הרמב"ם (הלכות מלכים י"א, א), שעל פיהם המשיח יקבץ את נדחי ישראל. מדברים אלה אתה מוכיח, שכל עוד לא בא המשיח עדיין אין זה קיבוץ גלויות. על דברים אלה ניתן לענות כמה תשובות: א. ראשית, בדברי הרמב"ם עצמו ניתן להוכיח, שעוד לפני קיבוץ הגלויות המלא על ידי המשיח, תהיה חזרה של חלק משמעותי מעם ישראל לארץ ישראל. שהרי הרמב"ם (שם הל' ד') מתאר, שבתחילה מלך המשיח יקים מלכות יהודית ויילחם כנגד אויבי ישראל, ורק בשלב מאוחר יותר הוא יקבץ את נדחי ישראל. והרי אין תוקיים מלכות יהודית, ואין ינהלו מלחמות כנגד אויבי ישראל, אם אין יהודים בארץ? מן הדברים עולה, שיהיה כבר בארץ ציבור יהודי משמעותי, גדול במידה מספקת לקיים מדינה וצבא, ורק בשלב מאוחר יותר מלך המשיח יקבץ את נדחי ישראל, דהיינו שהוא יביא לארץ גם את היהודים הרחוקים והנידחים. לגבי השלב הראשון של העלייה לארץ, לא כתוב שמלך המשיח יעשה אותו, וייתכן בהחלט שעוד לפני ביאת המשיח כבר יתקבצו לארץ יהודים בכמות גדולה, והמשיח יקים באמצעותם מדינה וצבא.

מה חטא הרמב"ם שלא כתב את מה שבעל המכתב רצה שיכתוב, למה צריך לשנות את לשונו הטהור, ולהוסיף עליהם?! אפשר להשיב על דברי בעל המכתב הזה מבלי להעתיק את לשון הרמב"ם, אבל מכיון ששיפץ לנו את דברי הרמב"ם נציג כאן את לשונו הקדוש של הרמב"ם, שהם קילורין לעינים, ואז נשיב על דברי בעל המכתב.

זהו לשון הרמב"ם בהל' מלכים פרק יא' הל' א' "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל".

וזהו לשונו בהל' ד' "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבועל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה וילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח, אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד". עכ"ל הרמב"ם.

עתה נחזור לדברי בעל המכתב להשיב עליהם. בעל המכתב מרוב בהלתו מדברי הרמב"ם דייק דיוק דמיוני, כל אחד יכול לקרוא את לשון הרמב"ם שמצוטט למעלה ולראות שכותב שיעמוד מלך מבית דוד וכו' וילחם מלחמת ה' וכו', אבל לא מוזכר בכל ההלכה הזו המילה "ארץ ישראל" אפי' פעם אחת, ולכן מבחינת לשון הרמב"ם יתכן שהמלך הזה נמצא באמריקה, וכשיגיע הזמן יתגלה שם ויכוף את ישראל לילך בדרך התורה, וילחם מלחמת ה', ואז יביאם לארץ ישראל וכו'. ואפי' אם תביא לי מקור שמישח יתגלה בארץ ישראל זה לא משנה, כי מכיון שזה לא מוזכר בלשון הרמב"ם, אין לדיוק שדייק שום בסיס בדברי הרמב"ם, והיא דמיונית לחלוטין.

ועוד, אפי' אם נניח שמישח יתגלה בארץ ישראל כשיהיו יהודים בארץ ישראל, האם לא היו יהודים בארץ ישראל לפני מאתיים שנה, שלוש מאות שנה, ארבע מאות שנה? האם משיח לא יכול את מה שיכל יוסף בן מתתיהו, להילחם בקומץ אנשים? האם ה' לא יכול לתת רבים ביד מעטים? אני לא מצליח להבין מה ה' ההוה אמינה של בעל המכתב.

ועוד, האם משיח צריך צבא לכבוש את העולם?! בא נראה מה אומר הנביא על מלך המשיח [ישעיה פרק יא'-ד'] "וְהָפָה אֶרֶץ בְּשָׁבֵט פִּי וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע", משיח יכבוש את כל העולם בלי יריה אחת, הוא לא יצטרך שום כלי נשק! [ואגב, אם תקרא על שבתאי צבי ימ"ש תראה שזהו אחד מהדברים שבדקו את ש"ץ לראות אם הוא יכול להכות בשבט פיו, ונכשל בזה]. גם משה רבינו המשיח הראשון לחם את מלחמת ה', אבל "הָפָה אֶרֶץ בְּשָׁבֵט פִּי", הוא הכה את כל ארץ מצרים וגאל אותנו משם מבלי שום כלי נשק, רק בשבט פיו, וכן "וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יָמִית רָשָׁע", כי הרג את המצרי ברוח שפתיו כמבואר ברש"י על הפסוק "הלהרגני אתה אומר".

בא נמשיך בדבריו- ב. מלבד זאת, במקורות אחרים נראה בפשטות שקיבוץ הגלויות יתרחש עוד קודם למלכות בית דוד. עיין למשל בגמרא במסכת מגילה י"ז ב, המסבירה את סדר הברכות בתפילת העמידה על פי סדר ההתרחשויות בשלבי הגאולה, ואומרת שקיבוץ הגלויות קודם לבניין ירושלים ולמלכות בית דוד. ייתכן ליישב בין הגמרא לבין הרמב"ם על פי מה שהראיתי, שגם לדעת הרמב"ם יהיה קיבוץ גלויות משמעותי בתחילה, ובסוף תהיה השלמה של קיבוץ נדחי ישראל על ידי המשיח. אולם בכל אופן, אנו רואים שלא ניתן לקבוע באופן מוחלט שקיבוץ הגלויות חייב לבוא דוקא אחרי ביאת המשיח, ואדרבה, יש מקורות המורים להפך.

האיש הזה מבולבל לגמרי, הוא עונה על קושיא שאין לה קיום אלא בדמיון שלו. הרמב"ם לא בא לקבוע את סדר הדברים, ולא רק זה, אלא הוא גם נגד קביעת סדר הדברים כמו שכתב בהל' מלכים פרק יב' הל' ב' "ועל כל פנים אין סדר הוויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה, וכן לא יחשב הקצין, אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים, אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו". הרי שהרמב"ם לא בא לקבוע את סדר הדברים, אלא לקבוע את עצם הדברים, דהיינו שמה שכתב הרמב"ם, שמשיח יבנה מקדש ויקבץ גלויות וכו', הוא לא בא לקבוע לנו מה יהי' קודם [כמו שבעל המכתב הזה מנסה לעשות לאורך כל המכתב שלו למרות שהרמב"ם אומר שלא יוצא מזה שום יראת שמים] אלא הוא רק אומר לנו שמשיח יעשה קיבוץ גלויות, אבל האם יעשה

את זה קודם בניית בית המקדש או אחרי זה, והאם יעשה את זה לפני שיכבוש את העולם או אחרי זה, את זה אנחנו לא יודעים, והרמב"ם לא בא כאן לגלות את זה, ואף אמר לא להתעסק בזה.

ממילא מובן, שאין מהגמ' שום קושיא על הרמב"ם, כי הרמב"ם בכלל לא התעסק עם סדר הדברים, וכיון שאין כאן קושיא כבר אין צורך בתירוץ של בעל המכתב.

ולגבי הגמ' במס' מגילה שהזכיר, הייתי יכול להשיב על זה מדברי הרמב"ם שציטטתי מקודם, אבל לא אסתפק בזה, כי גם על דברי הגמ' אראה לך שאין משם ראייה שקיבוץ גלויות הוא דבר נפרד מהופעתו של משיח, כי מה שנאמר שם "כיון שנבנית ירושלים בא דוד", יתכן מאד שהפירוש הוא שאז יתישב מלכותו, כמו שנאמר אצל אחשורוש "כשבת המלך אחשורוש" ופירש רש"י, לא שאז נעשה מלך, אלא "כשנתקיים המלכות בידו", וכן נראה לפרש דברי הגמ' הנ"ל.

וביתר עומק אפשר לומר, כשיבוא המשיח, עדיין לא נדע שזה הוא, עד שיבנה לנו את ירושלים, ויעשה דין ברשעים, ויקבץ את הגלויות, [אלו הדברים שכתוב שם בגמ' [ורק אז נדע שהוא דוד, ולא איזה משיח שקר, ולכן נחשב שהוא בא רק אז, כי אז נדע שזה אכן הוא, וזה מה שנחשב שהוא בא, כי גם עכשיו משיח נמצא באיזה מקום אבל אף אחד לא יודע מי הוא, ולכן זה לא נחשב שהוא בא, ואפי' אם יצעק ברחוב שהוא המשיח עדיין זה לא אומר שהוא בא, כי אולי הוא משיח של שקר, אבל כשיעשה את כל מה שכתוב ברמב"ם שיעשה, אזי נדע שהוא אכן המשיח, ואז נוכל לומר שמשיח בא.

נמשיך הלאה- ג. הנקודה העיקרית בעניין זה: הרמב"ם בפרקים שם אכן מתאר את שלבי תהליך הגאולה, אולם הוא מוסיף דברים חשובים, שחייבים לעמוד בתודעתנו בשעה שאנו עוסקים בסוגיה זו (הל' מלכים י"ב, ב):

"וכל אלו הדברים וכיוצא בהן, לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו..."

ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת".

ל ..... לציג ציון לא אחשה

דהיינו, שאמנם במקורות, כולל ברמב"ם עצמו, ישנם תיאורים של תהליך הגאולה, אולם הדברים אינם ודאיים, ואין אדם יודע בבירור כיצד יתרחשו הדברים, עד שהם אכן יתרחשו בפועל ואז נדע אותם. וגם אין לייחס לסדר של הדברים משמעות עקרונית. העיקר הוא רק עצם האמונה בגאולה ובביאת המשיח, והפרטים, כגון סדר הדברים, אינם עקרוניים.

ממילא, אין מקום לבוא ולהקשות קושיות מדברי הרמב"ם, לגבי פרטי תהליך הגאולה שאנו רואים בעינינו. גם אם תטען שלפי הרמב"ם קיבוץ הגלויות יבוא לאחר ביאת המשיח, הרי הרמב"ם עצמו הצהיר שאין אדם (כולל הוא עצמו) שיוודע את הדברים בוודאות, ולא נדע איך יהיו הדברים עד שיהיו. והנה, כאשר הדברים מתרחשים בפועל, מתברר שבאמת קיבוץ הגלויות (לפחות חלק משמעותי ממנו) מתרחש עוד לפני ביאת המשיח.

כאן החליט בעל המכתב לגלות לנו שלא רק שהוא מבולבל ומדומיין אלא גם מזלזל בדברי הרמב"ם, כי כאשר ראה שדברי הרמב"ם עומדים מולו למרות כל התירוצים שלו, לא הי' לו ברירה אלא להחליט שלא צריך להתייחס ברצינות לדברי הרמב"ם האלו, ועשה את הרמב"ם כאילו עובר על דברי עצמו, או לו לבעל המכתב הזה ואוי לילדתו.

הדברים כל כך חמורים, כי דברי הרמב"ם על משיח הן הם שעמדו לאבותינו ולנו, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו כל מיני משיחי שקר למיניהם, ולולי דברי הרמב"ם שם בהל' מלכים כבר מזמן היינו נופלים בפח של איזה משיח שקר, אם זה ישו ימ"ש או ש"ץ ימ"ש או הציונות ימ"ש, ועוד ועוד שניסו לסלף את היהדות בשם איזה גאולה של שקר. ולכן לא הי' ברירה לכסיל הזה במסע השיכנוע שלו לגאולת השקר של הציונות אלא בפגיעה בדברי הרמב"ם הללו.

דברי הרמב"ם ברורים מאד למי שיראה את דבריו בפנים, לא באופן מקוטע כמו שהציג אותם בעל המכתב הזה. זה לשון הרמב"ם בפרק יב' הל' ב' "וישמן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבא אליהו וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סודור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן

עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה וכן לא יחשב הקצין אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו.

דברי הרמב"ם ברורים שאין להתעסק בסדר תהליך הדברים, שזה כולל חישובי קיצים, אבל להתעסק בעצם הדברים, וודאי שחובה עלינו, ורק כך נוכל להינצל מגאולה של שקר.

אסביר לך עם הדוגמא שהביא הרמב"ם, ביאת אליהו. זה וודאי שאנו צריכים לדעת שאליהו יגיע, וזה כתוב בנביא שהוא יגיע. אבל מתי הוא יגיע, לפני המשיח, אחרי המשיח, או ביחד אם המשיח? את זה אומר לנו הרמב"ם שזה לא משנה לנו סדר הדברים, אלא אנו צריכים להאמין בכללות הדבר שאליהו יגיע. ומי שלא יודע את זה יוכל ליפול לגאולת שקר כמו גאולת שבתאי צבי ימ"ש. אחד מהדברים שצעק לוחם מלחמות ה', ר' יעקב ששפורטש זצ"ל מול הופעתו של ש"ץ הוא דבר זה, איפה אליהו? הוא לא בא בדיקדוקים אם אליהו בא לפניו או איתו או איך בא אליהו וכדומה, אלא שאל שאלת תם, איפה אליהו? אתה ש"ץ אומר שהגאולה הגיע ואני לא רואה את אליהו בתמונה.

נחזור לדברי הרמב"ם, את עצם הדברים שמשיח יעשה, את זה גילה לנו הרמב"ם, ואוי לנו אם נשכח את הדברים האלו, או נזלזל בהם, כי הן הם שהצילו אותנו לאורך כל הדורות מכל מיני גאולות של שקר, אבל בסדר תהליך הדברים, בזה בכלל לא התעסק הרמב"ם, ואף אמר לא להתעסק בזה, ולכן אין שום סתירה בדברי הרמב"ם, וכל דברי הכסיל בחושך יתהלכו.

נמשיך בדבריו החסרי תוכן- עוד הקשית מדברי התורה עצמה (דברים ל"א), שבהם נראה בפשטות שקודם כל כולם יעשו תשובה, ורק אחר כך הקב"ה יקבץ אותנו לארצנו.

ראשית, אשוב ואשאל אותך: ואיך אתה מסביר את זה? הרי כפי שאמרנו, אנו רואים בעינינו שחלק גדול מקיבוץ הגלויות כבר התרחש ומתרחש מול עינינו, וזאת למרות שלצערנו לא כל עם ישראל שב בתשובה. אז אתה יכול

לב..... לזענן ציון לא אחשה

לומר ש"זה לא קיבוץ גלויות", אבל זו עצימת עיניים מול המציאות. באיזה שם אפשר לקרוא לתהליך הזה, אם לא קיבוץ גלויות?

כבר אמר קהלת [ב' - יד'] "הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַפְּסִיל בַּחֲשֹׁךְ הוֹלֵךְ", ופירש רש"י - "החכם עיניו בראשו - בתחלת הדבר מסתכל מה יהא בסופה". דהיינו שהכסיל מסתכל רק על מה שנראה מול שטחיות עיניו, אבל החכם תמיד מסתכל על פנימיות הדבר, מה מונח תחת השטח, ובזה יבין את הדבר מראשו עד סופו. כשלוקחים תפוח יפה מול עיניו של הכסיל ושואלים אותו מה אתה רואה? הוא יענה מיד, תפוח יפה וטעים, ועוד שניה הוא כבר יקח ממנה ביס. אבל כשמראים את אותו תפוח לחכם הוא לא ישפוט כל כך מהר למראה עיניו, הוא יסבב טוב טוב את התפוח מקרוב, וכשפתאום ימצא בה נקודה שחורה, יבין כבר את עומק התמונה וישיב לשואלו, אמנם נראה שיש כאן תפוח יפה אבל באמת יש כאן חתיכת זבל, כי התפוח כולו רקוב מבפנים, ומקום כבודו בפח הזבל הקרוב.

כתב הר' אליקים שלעזינגער שליט"א בספרו הדור והתקופה את מה שאמר לו מרן מבריסק זצ"ל "שאלתיו פעם מה יהי' סוף המדינה, ואמר "שמד ר"ל", כמו כל משיחי שקר שהי' סופם נצרות".

כל המצב שלנו היום הוא ככל היותר יפה מבחוץ ורקוב מבפנים, איני רוצה להאריך בפרטים מי שרוצה להבין יבין. ולגבי הקיבוץ גלויות של הציונים, מי לא יודע על הריקבון של הקיבוץ גלויות שלהם, אוי! כמה היפסדנו, כמה אלפי אלפי יהודים כשרים ותמימים איבדו את כל מורשת אבותיהם, תימנים, מרוקאים, עירקים ועוד ועוד, אוי לנו כי שודדנו. כל הקיבוץ גלויות של הציונים היתה מלכודת.

כל המושג הזה "תחילת קיבוץ גלויות", "אמצע קיבוץ גלויות", זהו המצאה דמיונית של בעל המכתב הזה [או של איזה ציוני אחר שממנו שאב בעל המכתב את דבריו] כשכל עם ישראל יהי' בארץ הקודש, רק אז נדע שהתרחש מה שנקרא "קיבוץ גלויות", ודבר זה יהי' כשנעשה תשובה כמפורש בספר דברים פרק ל', לא פרק ל"א כמו שציטט בעל המכתב.

עכ"פ, לאורך כל הדורות ציפו אבותינו לרגלי משיח, וככה אמור להיות הליוך המחשבה, לא "האם אנחנו באמצע קיבוץ גלויות, או בסוף קיבוץ גלויות, או בהתחלה", כל הסגנון הזה שם את הדגש על המקום הלא נכון, בייג עיקרים של הרמב"ם כתוב "אחכה לו בכל יום" דהיינו למשיח, וככה צריך יהודי לחיות, היו צדיקים שהי' להם מזוודה ליד המטה, ולא הסיחו דעתם כל ימי חייהם מביאת המשיח.

ובין תבין, שדווקא צדיקים אלו כמו ר' אלחנן וואסרמן שלא הי' מחייך מחמת אבלות החורבן, ומרן מבריסק שחי את הציפיה למשיח, ומרן הקדוש מסאטמר, ועוד כאלה, שכ"כ כאב להם הגלות הזה וכ"כ התאבלו, ודווקא הם שעליהם אמרו חז"ל כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה, וידוע מה שמקשים, הרי היו כ"כ הרבה צדיקים שהתאבלו על ירושלים ולא ראו בנחמתה, והתירוץ הוא [איני זוכר אם ראיתי את התירוץ הזה או שזה התחדש לי] שבזכות האבלות שלהם הם כן זכו לראות את נחמת ציון, כי אפי' שלא חיו לימות המשיח, אבל נמשך עליהם אור וקדושה של הגאולה וזה ניחם אותם מגודל כאבם¹⁶, לכן נראה לי שדווקא אלו שכבר טעמו קצת את אור הגאולה בזכות האבלות שלהם, דווקא אלו לא קבלו נחמה מהציונות וראו מההתחלה את הקלקול של הציונות, וכל זה מחמת שכ"כ ציפו למשיח והתאבלו על החורבן, וזה נתן להם כח לא להתפתות לגאולה של שקר, ועוד להציל את מי שיכלו מגאולת השקר של הציונות.

השם הכי מתאים למצב שלנו היום הוא "הסתרה שבתוך הסתרה" על שם הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר" [דברים לא' יח']. פירוש הדבר הוא שההסתרה בעצמה תהי' מוסתרת, דהיינו שאנחנו היום בגלות בכל העולם ובפרט בארץ ישראל, ויש על זה הסתרה שאנשים לא שמים לב שהם ממש בגלות, כמובן שיש בחירה לפתוח את העינים ולראות, אבל יש אנשים [כמו בעל המכתב הזה] שהולכים בחושך ואינם יודעים איפה הם נמצאים.

---

16. ואפשר שלכן אמרו לשון הווה "זוכה ורואה", ולא יזכה לראות וכדומה.

נמשיך בפטפוטי דבריו- אבל כאשר מתבוננים בדברי התורה, אנו רואים שהדברים באמת אינם חד משמעיים. ישנן כמה אפשרויות של גאולה וקיבוץ גלויות, המתוארות בפרשיות שונות בתורה:

בפרשת בחוקותי (ויקרא כ"ו), לאחר התוכחה שמתארת את הגלות והחורבן, לא מתואר שהגאולה תבוא מתוך תשובה שלמה של עם ישראל. מופיע שבעקבות הגלות עם ישראל יתודה על חטאיו, אבל לא מתואר תהליך שלם של תשובה. עיקר הסיבה לגאולה היא משום זכות אבות: "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהֶאֱרַךְ אֲזָכֹר". זה בזכות אבותינו, ולא משום שאנחנו בעצמנו חזרנו בתשובה וזכאים לגאולה.

אני כבר מתעייף מלהשיב על דברים שהם ברמה ילדותית. כל אחד יכול לפתוח חומש ולראות שלא מוזכר שם בכלל את הגאולה אליו אנו מצפים, "הגאולה" היחידה שמוזכרת שם זה בפסוק מד' [שני פסוקים אחרי הפסוק וזכרתי את בריתי וכו' שהביא בעל המכתב] "וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתָּם לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם", לא מוזכר כאן שום גאולה, מה שמוזכר הוא, שהשי"ת לא יכלה אותנו בגלות. והסיבה למה באמת לא מוזכר שם גאולה היא משום שהתוכחות שם בפרשת בחוקתי אינם מדברים בכלל על הגלות בו אנו נמצאים, כי הם מדברים על גלות בית ראשון לא על גלות בית שני, כמבואר בזוהר הקדוש פרשת כי תבא, ולכן לא כתוב שם גאולה, כי באמת לא זכינו אז לגאולה שלימה, אלא הגענו למצב שהשי"ת לא כילה אותנו, וזהו מה שכתוב שם וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתָּם וכו', אולם הגלות שאנו נמצאים בו שייך לתוכחות של פרשת כי תבא, כך מפורש בזוהר הקדוש הנ"ל, וכן כתב בפירוש הרמב"ן בפרשת בחוקתי [כו' טז'¹⁷], ובספר הגאולה בשער הראשון, וחיזק את דבריו מהפסוקים ע"ש.

---

17. ומובן מדברי הרמב"ן שם, שמכיון שלא עשו תשובה שלימה [כי רק נאמר והתוודו את עונם] לכן לא הי' גאולה שלימה, ע"ש.

נמשיך הלאה בדבריו- בפרשת נצבים (דברים ל"א), שהיא המשכה של התוכחה של פרשת כי תבוא (עיין שם ל"א, א), אכן מתואר תהליך של תשובה שבעקבותיו באה הגאולה.

ואילו בפרשת האזינו (דברים ל"ב) לא מופיעים כלל תשובה או אפילו וידוי. הסיבה לגאולה מוסברת שם משום קידוש השם, שהקב"ה רוצה למנוע את המצב של חילול השם כאשר עם ישראל נמצא בגלות, ולשם כך הוא גואל אותנו, גם בלי שיש מהלך של תשובה מצידנו.

בעל המכתב הזה אפי' לא שם לב איזה פנינה הביא לנו, כבר כתבנו מקודם מהזוהר הקדוש שהתוכחות בפרשת כי תבא מדברים על הגלות שבה אנו נמצאים, ולכן כמה מדויק הוא שבהמשך לתוכחות האלו מבטיחה לנו התורה על הגאולה שנזכה לה אחרי שנעשה תשובה, כי בתשובה תלויה הגאולה שלנו. ואביא כאן את דברי הרמב"ם לקוצים ולצנינים בעיני בעל המכתב הזה, "כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'". [הלכות תשובה פרק ז' הל' ה']

ומה שהביא מפרשת האזינו, בחומש שלנו לא נמצאו דבריו בכלל, ואם דייק את הדברים מתוך הפסוקים או שראה כן באחד מהמפרשים, הי' לו לציין מאיזה פסוקים דייק את דבריו או באיזה מהמפרשים ראה כן, כדי שנוכל לדון בהם. עכ"פ, את שלי עשיתי, ועברתי על כל פרשת האזינו עם רש"י ולא מצאתי זכר לדבריו¹⁸.

---

18. שוב הראו לי שהרמב"ן על הפסוק אפאיהם וכו' פירש שהשם יגאל אותנו למען שמו כי כבר תמו זכות אבות ע"ש, אבל אין זה אומר שלא יהי' תשובה, ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ואין שום ראייה ממה שלא הזכיר שם את מה שהזכיר בפרשת נצבים. וכוונת הרמב"ן שהגאולה וודאי תהי', ואי אפשר שיהי' מצב שלא יעשו תשובה ולא יהי' גאולה לעולם ח"ו, וכל היעודים של גלוי כבוד ה' בכל הארץ וכו' וודאי יתקיימו.

וכן בספר הגאולה שער הראשון כותב הרמב"ן "אבל ברית השני [דהיינו בתוכחה השניה] הסתכלנו, וראינו כי לא נזכר שם קץ וקצבה לאורך הגלות הזה, ושהוא תלוי בתשובה בכל התורה, והבטחת הגאולה שם הבטחה שלימה מעולה", הרמב"ן המשיך כך את לשונו כדי שלא תחשוב שמכיון שהגאולה תלויה בתשובה אולי לא ישובו ולא יגאלו, לכן אומר

לו..... לזענן ציון לא אחשה

ומה מתרץ בעל המכתב- מסתבר ששלוש האפשרויות הללו כולן קיימות, והדבר תלוי במצבו של עם ישראל. המצב האידיאלי כמובן הוא שעם ישראל כולו יחזור בתשובה, ואז הגאולה תהיה מתוך תשובה שלמה. אבל גם כאשר לצערנו זה לא קורה, עדיין תיתכן גאולה מתוך זכות אבות או למען שמו של הקב"ה, למרות שעם ישראל לא שב בתשובה.

כבר ציטטנו את דברי הרמב"ם בהל' תשובה, ש"אין ישראל נגאלים אלא בתשובה", וזה לא פלא בעיני שהוא חולק על הרמב"ם כי כבר ראינו מקודם איך הוא מתיחס לדברי הרמב"ם. אולם לאמיתו של דבר הוא חולק מפורש על תורתנו הקדושה, אלא כדי שלא יהי' ניכר שהוא חולק על התורה, הקשה קושיות של הבל ועשה את עצמו כאילו מתרץ אותם.

נמשיך הלאה- לאמיתו של דבר, בשאלה זו האם הגאולה תלויה בתשובה או לא, כבר נחלקו התנאים והאמוראים - עיין בגמרא סנהדרין צ"ז ב - צ"ח א; ירושלמי תענית פרק א' הלכה א' (דף ג' א). ועיין בסוגיות שם, ותראה שהמסקנה היא כדעה שהגאולה אינה תלויה בתשובה (אם כי יש הבדל בניסוח הדעות בין הבבלי לירושלמי, עיין שם).

גם כאן הראה כמה דעתו שטחית, ואינו יודע כיצד לפרש סוגיא, ולא שם לב על ההבדל בשינוי הגירסאות.

הרמב"ן מיד "והבטחת הגאולה שם הבטחה שלימה מעולה", כי תשובה היא לא תנאי אלא הבטחה כמו שכתב הרמב"ם, ולכן כתב שם הרמב"ן "ושב משה רבינו ע"ה לבאר פעם שנית כענין זה, ואמר בפרשה אחרת לשון יותר נוטה אל צד העתיד והבא בלא תנאי, אמר והי' כי יבאו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה, והשבות אל לבבך בכל הגוים, והבטיח כי אם יהי' נדחך" וכו' עכ"ל, והוא אשר אמרנו מקודם שאצל הרמב"ן מכיון שהתשובה מובטחת אין היא נקראת תנאי, אלא זה נקרא שהגאולה "תלוי בתשובה", כלשונו המובא לעיל.

ואפשר ויתכן מאד שזהו מקור הרמב"ם [והרמב"ן] "וכבר הבטיחה תורה שיעשו תשובה" דלכאורה בפרשת נצבים אפשר אולי דאינה הבטחה, ואם לא ישובו לא יגאלו, אמנם כיון שכבר חתם שטר עדות של האזינו [וכן בעוד כמה מקומות הבטיח על הגאולה בלשון עתיד בלי תנאי כמו שהביא הרמב"ן בספר הגאולה], מוכרח שיהי' הגאולה, וא"כ גם התשובה דפרשת נצבים מוכרח, כיון דהגאולה תלויה בה, ודו"ק.

זה לשון הגמ' בסנהדרין דף צ"ז-צ"ח "אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי, רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין, אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין? אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב. תניא אידך, רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, אמר לו רבי יהושע" וכו', כאן מביאה הגמ' דיון שלם בין ר"א ור"י שכל אחד מוכיח כדעתו מתוך הפסוקים, עד שמסיק הגמ' "אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר וכו' ושתק רבי אליעזר", דהיינו שלא הי' לו מה להשיב, ולכן חשב בעל המכתב שמסקנת הגמ' היא שאין ישראל צריכים לעשות תשובה.

אלא שיש כאן קושיא שעמדו עליו המפרשים, [עי' מהרש"א ועוד] הלא רבי יהושע בעצמו אמר לפני כן "אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה", הרי שגם הוא סובר שיעשו תשובה לפני הגאולה, ואיך יסתור את דברי עצמו?

לכן פירש המהרש"א, שהדיון של רבי אליעזר ורבי יהושע אינו עוסק אם ישראל יעשו תשובה או לא כי בזה לא פליגי, אלא הדיון הוא על איזה סוג תשובה יעשו לפני הגאולה, רבי אליעזר סובר שהם צריכים לעשות תשובה רצונית מטוב בחירתם, ואילו רבי יהושע סובר שמספיק להם לעשות תשובה הכרחית כגון שיעמוד עליהם מלך קשה כהמן ועל ידי זה יהיו מוכרחים לעשות תשובה, וכך פירש שם המהרש"א את כל הסוגיא ואת כל הפסוקים המופיעים שם, וכן שאר המפרשים תירצו כעין זה את הסוגיא כל אחד עם הסגנון שלו, שאין מחלוקת בין רבי אליעזר ורבי יהושע אם ישראל יעשו תשובה או לא, אלא המחלוקת היא על איזה תשובה יעשו, ובזה פירשו המפרשים כל אחד לפי הסגנון שלו על איזה סוג תשובה נחלקים. עכ"פ, יוצא לנו לפי זה שאין סתירה בדברי רבי יהושע.

ולענ"ד אפשר להביא ראייה ניצחת שצריך ללמוד את הסוגיא כך. הרי כל מי שלומד את הסוגיא אמור לשאול שאלת תם שכל ילד יכול לשאול, הרי הגמ' שם מביאה רשימה של פסוקים מספרי הנביאים שבהם התחבטו רבי אליעזר

ורבי יהושע, שכל אחד מנסה להוכיח את דעתו מתוך הפסוקים, והשני משיב לו שמשם אין ראייה. אבל מה שתמוה הוא, שאף אחד לא הזכיר שם את הפסוקים בספר דברים פרק ל' שמפשוטות הפסוקים משמע שעם ישראל יעשו תשובה ואז יגאל אותם השי"ת, ולפחות היו צריכים להביא את הפסוקים האלה ולדון בהם, והדבר תמוה מאד.

אבל לפי מה שפירשנו מקודם בשם המהרש"א הכל מובן, כי לא הי' שם שום דיון אם עם ישראל יעשה תשובה או לא, זה כבר כתוב בתורה במפורש, רק הי' ויכוח ביניהם איזה תשובה יעשו לכשיגאלו, ועל זה הביאו פסוקים לכאן ולכאן, ובזה מיושב הכל.

עד כאן פירשנו את הגמ' הבבלי, שלפי הבבלי אין בכלל מקום להגיד שיש מחלוקת אם עם ישראל יעשו תשובה או לא. אולם בירושלמי [תענית א' א' א'] מובא אותו גמ' אבל בגירסא אחרת, כי בירושלמי על המימרא "אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה" כתוב שם המימרא הזאת על שם רבי אליעזר לא על שם רבי יהושע כפי שהוא בבבלי. ולכן, אם נפרש שרבי יהושע סובר שעם ישראל יגאלו בלא תשובה אין סתירה בדבריו, שהרי הוא לא אמר שיעמוד עליהם מלך קשה כהמן ויעשו תשובה, כי לפי הירושלמי רבי אליעזר אמר זאת, והרי מכח סתירה זו פירשו המפרשים שאין מחלוקת בין רבי יהושע ורבי אליעזר אם עם ישראל יעשו תשובה או לא, אבל לגירסת הירושלמי אין סתירה בדבריו, ולכן יש מקום לפרש בירושלמי שעם ישראל לא צריכים לעשות תשובה [לפי רבי יהושע] כדי להיגאל, וכן ראיתי שפירש שם הקרבן העדה. אבל מ"מ, אין הכרח לפרש את הירושלמי כן, אלא שיש מקום לפרש את הירושלמי כן, כי אין את הסתירה בדברי רבי יהושע.

אולם אם נפרש כך את הסוגיא עדיין יהי' קשה על הירושלמי את מה ששאלנו מקודם, מפני מה לא הביא אחד מהתנאים את הפסוקים בספר דברים פרק ל'? ולכן לא מסתבר בכלל לפרש את הירושלמי כך. ועוד, הרי אם אפשרי לפרש את הירושלמי כמו הבבלי, למה לנו לעשות מחלוקת בחינם בין הבבלי והירושלמי¹⁹.

---

19. עי' ביד מלאכי כללי שני התלמודים אות י' שכתב "כל טצדקי דאפשר לן למעבד דלא לשווי פלוגתא בין הגמרא דידן לירושלמי עבדינן", ע"ש כל המקורות שהביא לכלל זה, וכן

ועוד, הלא ידוע מכללי הרמב"ם שדרכו לסמוך על דברי הירושלמי²⁰ וכבר הבאנו מקודם את דברי הרמב"ם בהל' תשובה "ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה", וזה כמו הבבלי שלנו, ומסתבר שהרמב"ם הבין גם את הירושלמי כמו הבבלי, בפרט שאין הכרח לפרשה אחרת, אלא שיש מקום לפרשה דלא כהבבלי, ואם נפרש דלא כהבבלי זה יהי' דוחק גדול כי הרי אז יהי' קשה הקושיא שהבאתי מקודם מהפסוקים בספר דברים פרק ל', והרי הרמב"ם הביא שם את הפסוקים האלו, ונראה לי שלכן לא רצה הרמב"ם לפרש את הירושלמי היפך הבבלי, בפרט שאין הכרח לזה, למה לנו לעשות מחלוקת בחינם. נראה לי שבזה יצאתי ידי חובתי בביאור סוגיא זו.

נמשיך הלאה- אוסיף עוד נקודה למחשבה: השאלה הזו, האם המציאות שאנו חיים בה היא אכן אתחלתא דגאולה, היא אכן משמעותית וחשובה. אבל בעצם זו שאלה במישור השמימי, שאלה שמנסה לברר מה תוכניותיו של הקב"ה ולאן הוא מוליך אותנו. אבל מבחינת ההתנהלות שלנו והתפקידים המוטלים עלינו, השאלה הזו היא לא כל כך קריטית כפי שאנשים חושבים. כך למשל, הרבה פעמים אנשים חושבים, ששאלות מעשיות כמו האם צריך להשתתף בבניין הארץ והאם צריך להתגייס לצבא, תלויות בשאלה הזו של "האם זו אתחלתא דגאולה או לא". אבל בעצם זה כלל לא קשור. יש מצוה של יישוב ארץ ישראל, והיא קיימת בכל הדורות, בין בדור של גאולה ובין בדורות שאינם של גאולה. וכן יש מצוה להגן על חיי עם ישראל, והמצוה הזו שייכת בכל עת. כמובן, כאשר אנו רואים את המצוות המעשיות הללו כחלק ממהלך גדול שמתקדם לקראת הגאולה השלמה, זה מאיר לנו את הפעולות הללו באור גבוה יותר. אבל עצם ההשתתפות במצוות הללו, אינה צריכה להיות תלויה כלל בשאלה האם זו אתחלתא דגאולה או לא.

עי' שם באות ו'-ז' שהביא הרבה מקורות שכשיש מחלוקת בגרסאות בין הבבלי לירושלמי העיקר כנוסח הבבלי, אלא שבסוף דבריו הביא שיש שלא הכריעו בזה, עי' דבריו בפנים.

20. גם הראב"ד ידע את הכלל הזה וזה לשונו בהל' קריאת שמע פרק ג' הל' ו' "אמר אברהם זה הרב דרכו להיות סומך על הירושלמי".

מ..... לזענן ציון לא אחשה

כבר הוכחנו שאין לנו כאן עסק עם חכם, אלא שכאן רואים את חכמת חז"ל שכללו את השוטה ביחד עם הרשע והגס רוח, כי הרשע הזה מנסה לשכנע את הקורא בשם הגנה לעם ישראל, להצטרף לצה"ל [צבא השמדה לישראל] שנאסר בתוקף ע"י גדולי ישראל. כמה טיפש צריך להיות לשרת בצבא השייך למדינה המורדת בהקב"ה ותורתו, ועוד לחשוב שזה מה שיגן על עם ישראל, כמה זה נגד אמונתנו הטהורה, אין צורך להאריך בזה כי כבר ידוע מה שאמרו גדולי ישראל על הצבא הטמא, אבל כדי לא להפטר בכלום אביא את אימרתו הברורה של מרן הרב מבריסק זצ"ל "היטלר שרף גופים והציונים שורפים נשמות", ואני הקטן מוסיף על דבריו, שכבשן האש בו שורפים הציונים נשמות הוא בצבא השמדה לישראל.

ואגב, אם בעל המכתב הזה כבר הזכיר מקודם את הגמ' בסנהדרין צ"ח ע"א, מעניין למה שכח מה שכתוב בהמשך "אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר וזאת הזלזלים במזמרות, וכתוב בתריה, בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט". ופירש רש"י "עד שתכלה מלכות הזלה - שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה".

נמשיך בדבריו- וכך גם לצד השני: אנשים עלולים לחשוב, שאם זו אתחלתא דגאולה אז אנחנו לא צריכים לדאוג ולפעול לתיקון המציאות, משום שהקב"ה ממילא ידאג שהכל יסתדר. אבל גם זה לא נכון. גם במהלך של גאולה, ייתכנו עיכובים ונפילות גשמיות ורוחניות (וכפי שציטטת מן הראי"ה, שאם לא נדאג לתיקון הרוחני של הציונות החילונית עלולות להיות נפילות קשות), ולפיכך איננו יכולים לשבת שאננים ולהניח שהכל יתנהל רק לטובה. חובה עלינו לפעול, גם במישורים הגשמיים וגם במישורים הרוחניים, בכדי שאכן התהליכים יתקדמו בצורה חיובית ככל שניתן.

שמע לעצתי אדוני הנכבד, לפני שאתה בא לעזרת ה' בגיבורים, ואתה לוקח את הגאולה של השי"ת בידים שלך, כדאי לך קודם ללמוד קצת תנ"ך, וגם כדאי לך לשמש כמה תלמידי חכמים שילמדו אותך איך ללמוד סוגיא בגמ', וגם איך להתחסס ברצינות לדברי הרמב"ם, לא למרוח את דבריו מתחת לשטיח כמו

שעשית במכתב שלך, ותתקדם לאט לאט. אל תקפוץ מדריגות לעזור להקב"ה בגאולה שלו, כשעדיין חסר לך ידע בסיסי בחומש.

ואם בכל זאת אתה רוצה לקחת את הגאולה בידיים, תעשה את זה כפי שלימד אותנו הרמב"ן בספר הגאולה בשער הראשון, באמרו "גאולתנו בידינו בשבנו אל ה'", וכפי שכתב שם הרמב"ן, וכבר הארכנו בזה מקודם, שגאולתנו תלוי בתשובה, ואנו מובטחים שנעשה תשובה, אבל תמיד הבחירה בידינו להזדרז לעשות תשובה, וללמד לטועים בינה שגם הם יחזרו בתשובה, ובזה אנו מקרבים את הגאולה.

אני מתעייף, אבל נמשיך הלאה - עוד אתייחס בקצרה לדבריך על כך שהמדינה יצרה קלקולים רוחניים. אכן בתקופת קום המדינה היו תופעות קשות, וכגון עניין ילדי תימן שהזכרת. וגם היום יש לצערנו קילקולים חמורים בתחום הרוחני. אבל:

ראשית, לא נכון להקצין את הדברים באופן כה גורף, ולומר ש"המדינה ניסתה לכתוש כל מה ששייך לדת ולקדושה". אכן היו וישנן בעיות קשות בתחומים שונים²¹, אבל המדינה ודאי לא מוחקת ולא מנסה למחוק את כל מה ששייך לדת ולקדושה. אדרבה, בצד הבעיות שישנן, יש פריחה גדולה של לימוד התורה וקיום המצוות במדינה, והמדינה סייעה ומסייעת רבות בעניינים השייכים לדת ולקדושה. תקצר היריעה מלפרט את כל התמיכה העצומה שהמדינה תומכת בעניינים של תורה ומצוות, דבר שאין לו אח ורע בשום מדינה בעולם.

כבר הראנו את רמת שכלו של בעל המכתב הזה, וקשה לי לומר שיש לשכלו בכלל איזה רמה, אבל זה ברור שלהעמיד את בעל המכתב הזה מול מרן הגר"ח מבריסק זה כמו להעמיד נמלה מול השמש בצהריים. מרן הגרי"ז העיד על אבא שלו שהי' לו שכל כ"כ מעמיק שהי' יכול לחשבן את התוצאות של משהו שבעים שנה קדימה, כולנו תלמידי הגר"ח ואין אחד היום שלמד בישיבה אשכנזית שאינו מתלמידי תלמידי תלמידיו, ואפי' מי שלא למד בישיבה אשכנזית מושפע

---

21. דוגמא של "חלקלקות לשון" כלומר היטלער לא עשה הריגה המונית אלא היו בעיות קשות מסובכות פוליטיות...

מתורתו במישרים או בעקיפין. ובכן, בא נראה את דבריו המפורסמים של מרן הגר"ח "הציונים לא משמידים יהודים כדי שיהי להם מדינה, אלא הם צריכים מדינה כדי להשמיד יהודים".

אני לא יודע כמה המדינה תומכת בעולם התורה, אבל משהו היא תומכת וזה מסוכן מאד. יש ספר הנקרא אמרי מרן ר"מ הלוי, תורה - עניני השעה, מהר' מאיר סאלאוויציק זצ"ל, שבו הוא מסביר בטוב טעם את הסכנה של לקחת כסף מהמדינה לצורך הישיבות, לא אוכל להעתיק את כל דבריו רק אזכיר גרגיר אחד מדף נ"ג שהוא אומר שם שהסיבה למה יש היום כל כך הרבה עמי הארצות [כמו בעל המכתב הזה] הוא בגלל שיש ישיבות שלוקחים כסף מהמדינה ע"ש שמסביר את הענין בטוב טעם.

אולם אני אסביר כאן את שורש הסיבה שהם תומכים בעניני הדת כדי להראות לך שתמיכתם נמשכת מפאת השמאל של עץ הדעת. יש שיחה מפורסמת שהי בין מדען בשם ישעיהו לבוביץ לבין בן גוריון, וכה אמר ישעיהו לבוביץ "אני יכול לספר לכם שלפני עשרים וחמש שנים אולי שלושים שנה, הייתה לי פעם שיחה ממושכת מאד עם בן גוריון, היו בינינו הרבה שיחות במשך השנים והם לא היו שיחות יודיות, והנה התגלגלו הדברים בענין הפרדת הדת מהמדינה ואמר לי למה אתה דורש הפרדת הדת מהמדינה, אתה מתכוין לכך שדת ישראל תחזור להיות ריבון עצמאי אשר כל שלטון מדיני יהודי יצטרך להתמודד עמו, ולכן אני לעולם לא אסכים להפרדת הדת מהמדינה, **אני רוצה שהמדינה תחזיק את הדת בידה** וזהו מה שיש לנו היום שיש לנו רבנות ראשית בשיתוף חילוני", עד כאן דברי השונא ישראל בן גוריון.

הבנת למה המדינה מתערבת בעניני דת ואפי' תומכת בה, כי בכך היא שולטת בדת ובדתיים, אני לא צריך את דבריו של בן גוריון לדעת דבר זה, אני רואה את זה בעינים שלי, ואני גם יודע עובדות בענין זה שאני לא יכול לכתוב, מי שיש לו שכל יראה שדברי כאן בענין התערבות המדינה בעניני דת הם אמת צרופה. יש עוד דברים לכתוב בענין זה אבל די בזה כעת כי נגעתי כאן בשורש²².

---

22. לא באתי כאן להכניס את הראש שלי בענין זה האם לקחת כסף מהמדינה או לא, רק באתי לומר שאין מקום לבוא ולהתפאר בזה ולחשוב שזה טוב שלוקחים כסף מבורות

נמשיך לסיום דבריו- ומעבר לכך - גם הצדדים השליליים שקיימים, אינם מוכיחים שהמצב שלנו אינו אתחלתא דגאולה. כפי שצינתי, אכן ישנם עדיין חלקים משמעותיים בגאולה שחסרים, בעיקר בתחום הרוחני, וכל עוד הם לא יתוקנו אסור לנו לחשוב שהגענו אל המנוחה והנחלה. אך לעומתם ישנם חלקים מסויימים מתהליכי הגאולה שהתקיימו ומתקיימים מול עינינו, באופן ברור מאד. דהיינו שאכן לא הגענו אל הגאולה השלמה, אך אתחלתא דגאולה יש כאן.

עַד מָתִי פְתִיחַ תְּאַהֲבוּ פְתִי [משלי א'-כב']- הצדדים השליליים מוכיחים שבין אם אנחנו באתחלתא דגאולה או לא, המדינה הזאת והתנועה הציונית הכרוכה עמה, וודאי לא חלק מהגאולה ולא מהתחלתה, [אלא אם כן אתה ממאמיני שבתאי צבי האומרים שהגאולה באה ע"י קילקולים ופגמים] אלא המדינה הזאת היא עוד מחיצה העומדת מול הגאולה השלימה, ואני תפילה שבמהרה תתבטל מחיצה זו "ויראו עינינו, וישמח לבנו, ותגל נפשינו, בישועתך באמת [לא גאולה של שקר, וזה יהי' כשיהי' שלטון המשקף את מלכות שמים, כמו שהארכנו מקודם, וזהו] באמור לציון מלך אלקיך!

בעל המכתב סיים את מכתבו במילים אלו- הדברים התארכו, אך אני מקווה שהם יסייעו לך בבירור הסוגיה. אם יש לך שאלות על הדברים או שאלות נוספות, אתה מוזמן לפנות ולהציג אותן.

הנבון הזה חושב שעשה בירור בסוגיא זו, ועוד רוצה שישאלו אותו עוד שאלות אחרי שכתב מכתב כל כך מגוחך. אשרינו שאין לנו חלק עם אנשים כמו בעל המכתב הזה.

עתה אני פונה אליך הר' ..... היקר, לולי שאתה קרוב משפחה שלי מעולם לא הייתי כותב את הקונטרס הזה, כי אני מרגיש שאני ממש מבזה ומשפיל את עצמי להשיב על דבריו של איש מבולבל שלא קרא ולא שנה. ולכן אם יש לך איזה הערה על מה שכתבתי אשמח להשיב לך, אבל אם תשלח לי עוד גליון כזה, יתכן שאני יענה לך "ע"י קובץ מאמרים לר' אלחנן וואסרמאן" או שאציין

לך מראה מקום אחר. באמת, יש הרבה משוגעים ומבולבלים בעולם האם אני צריך להשיב על כל דבריהם?!

הי' פעם מישהו שנכנס לחסיד ברסלב עם כל מיני קושיות, ענה לו החסיד ברסלב עם משל, אחד נכנס פעם לבית כשהוא הולך על הידיים והתחיל להתלונן שכל הבית הפוך, עד שהשיב לו מישהו, תעמוד על הרגלים ותראה שהכל ישר, כך אמר לו החסיד ברסלב, הסיבה שיש לך כ"כ הרבה קושיות זה בגלל שהראש שלך הפוך, תיישר את הראש ותראה שאין לך שום קושיות.

הכסיל אין לו תיקון בזה שמתרצים לו את הקושיות שלו, כי גם את התירושים שמשויבים לו הוא רואה עקום, ולכן התיקון היחידי שלו הוא שיישר את הראש שלו, או שיבטל את עצמו לפני מי שיש לו שכל ישר. ולכן דברי הקונטרס הזה הוא לא בשביל הכסיל אלא בשבילך, או בשביל אחרים שיקראו אותו, כדי שידעו מה להשיב לאפיקורס. ובזה אני מפרש את הסתירה במשלי פרק כו' שפסוק אחד אומר "על תען כסיל", ופסוק אחר אומר "ענה כסיל", ונראה לפרש, שזה תלוי בשביל מה אתה עונה לו, אם אתה עונה לכסיל בשביל הכסיל עצמו, על זה נאמר "אל תען כסיל" כי לא יצא מזה כלום, כי הכסיל יראה את כל מה שתגיד לו הפוך על הפוך, אבל אם אתה עונה לכסיל כדי שאחרים יראו איך אתה משיב לכסיל ויבינו שהוא כסיל ודבריו אינם שווים כלום, על זה נאמר "ענה כסיל" כדי לפרסם את הכסיל בעיני אחרים לבל יפלו ברשת הכסיל.

עוד דבר אני מבקש שתדע, שמה שעשיתי כאן אני יכול לעשות לכל גליון של קדושת ציון, הגליון הזה מסלף ומשקר על ימין ועל שמאל, ואם היית עוקב אחריהם היית מתפלא ממראה עיניך על גודל השפלות שהגיעו.

אני זוכר את הפעם הראשונה שפתחתי את היואל משה של מרן הקדוש מסאטמר זצוק"ל, הי' זה אחרי שהגיע לידי הגליון קדושת ציון, [מן הסתם אתה נתת לי את הגליון] וראיתי שציטטו קטע מהיואל משה כדי להתווכח איתו, ומיד הלכתי להביא את הספר ויואל משה כדי לראות את הקטע בפנים. ולתדהמתי, עברתי על כל הקטע וראיתי שהם בכלל לא ציטטו את דבריו נכון, ומה שהם ציטטו בכלל לא נמצא בדבריו, וחרה לי מאד איך מתווכחים עם מישהו לפני שרואים את מה שהוא אומר, אך חשבתי שבשגגה יצא הדבר. אח"כ ראיתי בגליון הזה חת"ס מעניין, ופתחתי את החת"ס כדי לראות את

דבריו בפנים, ושוב נדהמתי לראות שהם ציטטו רק חלק מדבריו והוציאו את דבריו לגמרי מהקשרם, ולא הבנתי מה ההיתר לעשות דבר כזה. הלא אם זו הדרך לצטט דברים נוכל גם לצטט שכתוב בתורה לעבוד עבודה זרה, כי הרי כתוב מפורש "ועבדתם אלהים אחרים".

אחרי הסילוף השני כבר התחלתי לחשוד בהם שהם לא מסלפים בשגגה, אלא שיש להם מגמה שמקדשת את כל האמצעים, כולל סילוף התורה. אבל עדיין המשכתי לקרוא עד שראיתי שכל הגליון הזה הוא כמו המכתב שהשבתי עליו כאן, לא דובים ולא יער אלא קישקושים על קישקושים, השם הכי יפה לגליון הזה הוא לא קדושת ציון אלא גניבת דעת.

"בְּנֵי שָׁיִם נָא כְּבוֹד לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה", לעולם לא תוכל לברוח מהאמת, האמת תמיד תטפח לך בפנים, או בחיי חיותך או לאחר מאה ועשרים, אבל הבחירה להיות חלק מהאמת, בידך רק עד מאה ועשרים.

כה דברי המצפה לישועה

בנימין ....

מכתב ב'

ספר ישעיה פרק ה', פסוק כ' "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשן לאור ואור לחשן שמים מר למתוק ומתוק למר". תרגום- "וי דאמרין לרשיעיא דמצלחין בעלמא הדין אתון טביא ולענותניא אמרין אתון רשיעיא הלא במיתי נהורא לצדיקיא יחשוך לרשיעיא" וכו'. [ביאור התרגום- אוי לאומרים לרשעים המצליחים בעולם הזה, אתם טובים, ולענוים אומרים אתם רשעים, הרי כשיבוא האור לצדיקים יהי חושך לרשעים.]

לכבוד הר' ..... היקר.

הלא ידעת אם לא שמעת, ששליטת הציונות על ארץ הקודש היא הקליפה הקודמת לפרי אליו ציפו מתחילת בריאת העולם. ואם ידוע לך מעט מן המעט ממעלת נשמת משיח ומעלת ימות המשיח, תסמרנה שערות ראשך מעומק טומאת הקליפה העוטפת את הפרי הנפלא הזה שאנו מקווים שיתגלה בקרוב. ואני תפילה עליך אחי היקר, שכאשר הקליפה הזאת תתקלף, לא יהי לך אחיזה בה, כי אז תיקלף איתה ביחד חלילה. לא הרבה יצאו ממצרים הרבה מתו במכת חושך, ומי יודע איזה בירור יהי לפני שיבוא המשיח.

קיבלתי מאחד מרבתי הלא הוא ר' מרדכי מנשה זילבר שליט"א, שהסיבה ששבתאי צבי ימח שמו "זכה" לתואר ימח שמו מכל גדולי ישראל, זה בגלל שנגע בכסאו של משיח, ואין לך אש יותר מסוכן מלנגוע בכסאו של משיח, "על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד", וברור לי כשמש בצהרים שהציונות נגעה בכסאו של משיח לא פחות מש"ץ שר"י, ועוד החטיאה [ועדיין מחטיאה] את הרבים הרבה יותר מש"ץ שר"י.

זכור תזכור שאם אתה מוחל לציונים על מה שעשו לילדי מרוקו, לילדי עירק, לילדי טהרן, לילדי תימן, ועל שיתוף פעולתם עם הנאצים [ואני מאמין שיש כפלי כפלים פשעים שהצליחו להסתיר, ורק משיח יגלה אותם לנו] הנך עובר על לאו לפי היהדות [לא לפי דת הציונות] והוא הדין אם אתה מלמד עליהם זכות, עי' ספר דברים פרק יג' פס' י' וברש"י שם. ואם עדיין הנך חושב, שהציונות היא אתחלתא דגאולה, למרות כל הפשעים הנבזים והשפלים אפי' מבחינה אנושית כל שכן מבחינה תורנית, שנולדו [ועדיין נולדים] עקב הציונות, לא אוכל לעזור לך, כי אני לא פסיכיאטר.

באהבה והוקרה בנימין .....

מכתב ג'

בו העתקתי באותיות בולטות מכתב עם
הערות ששלח לי אחד מקבוצת קדושת
ציון, וכתבתי לו מענה באותיות פשוטות

לכבוד הרב בנימין .... נ"י

נפגשנו ליד הועידה בירושלים.

תודה על החוברת שלכם "למען ציון לא אחשה", אעיר כמה
הערות, רק ע"ד עצמי. סלח לי שלקח כ"כ הרבה ימים להתפנות
לזה.

למעשה, כל מילה נגד המדינה אני מסכים אתכם ולא סיימתינהו,
וכל מה שאפשר לתלות זדון ברשע צריך לתלות, כדרך חז"ל. ולא
רק מדינה זו, אלא כך טבע מושל שאינו יר"ש שאינו רוצה שום
דבר מעליו, לא חוק ולא דת, ובפרט כיום, ואכמ"ל. ולדעתי בעיה
גדולה שלא כולם בקדושת ציון יודעים להבדיל בין יד ישראל
תקיפה, שאין עלינו עול גוים, שזה קדוש שמו ית', ובין המערכת
של ה"כנסת" והערכאות השולט, שמורדים בכסא דוד כמו ש"צ,
ד' יצילנו מידם.

אני לא דן את הכלל מהפרט, אלא אני דן את הפרט מהכלל. דהיינו, אם אנשים
סתם נסחפים אחרי קדושת ציון לא יודעים להבדיל בין יד ישראל תקיפה

לבין המערכת של הכנסת וכו', אז יכולתי לדון את קדושת ציון לכף זכות ולומר שהארגון בסך הכל חסר אחריות ולא יודע ללמד את אנשיו להבדיל בין קודש לחול, אבל מכיון שגם אלה שמייצגים את הארגון אינם יודעים להבדיל, זה מראה שיש בעיה בעצם הארגון, ולא שיש בעיה מקרית בארגון, וזו אכן בעיה גדולה כפי שהיגדרת.

אבל אני כלל לא מבין מאין להם הבעיה הזאת, הרי יד ישראל בכלל אינה תקיפה, כבר אמר מרן מבריסק זצ"ל כשהוקמה מדינת הזלה הזו, "עד עכשיו הי' עם ישראל כבשה בין שבעים זאבים, ועכשיו היא כבשה בין שבעים ואחד זאבים", אם לא הבנת את דבריו אסביר לך, הציונים אינם מייצגים את העם היהודי כהוא זה, והשם "ישראל" הוא הגניבה הציונית הראשונה, ונראה לי שאין אחד בקדושת ציון שמבין דבר זה.

וזה גם בחינת גלות, כמ"ש מר מ"גלות יון" בא"י, והיינו "קמעא קמעא".

איפה הקמעא, בסך הכל נפלנו מהפח אל הפחת, או הפוך, אני לא רואה שום התקדמות בגאולה מבחינת קום המדינה, היא כבר קיימת יותר משבעים שנה ולא הי' בה שום התקדמות לטובה, זהו קמעא קמעא?! ולגבי המאמר חז"ל שהגאולה באה "קמעא קמעא" עיין בהגה למטה²³.

---

23. זה לשון המדרש שיר השירים רבה - פרשה ו' פסקה כה' "מי זאת הנשקפה כמו שחר דלמא רבי חייא ור' שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתה וראו אילת השחר שבקעה אורה, א"ל ר' חייא רבה לר' שמעון בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת דכתיב (מיכה ז') כי אשב בחשך ה' אור לי, בתחלה היא באה קימעה קימעה, ואחר כך היא מנצנצת, ובאה ואח"כ פרה ורבה, ואח"כ מרטבת והולכת, כך בתחלה (אסתר ב') בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך, ואח"כ (שם ח') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וגו' כמו שחר" עכ"ל. ובמדרש תהילים כב' מובא מדרש זה ומוסיף עוד כמה דוגמאות וזה לשונו "כך, בתחלה, (אסתר ב, כא) ומרדכי יושב בשער המלך. ואחר כך (שם ה, ב) ויהי כראות המלך את אסתר המלכה. ואחר כך, (שם ו, יא) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס. ואחר כך, (שם ז, י) ויתלו את המן. ואחר כך, (שם ח, ח) ואתם כתבו על היהודים. ואחר כך, (שם טו) ומרדכי יצא מלפני המלך. ואחר כך, (שם טז) ליהודים היתה אורה".

הפירוש כן- המדרש ממשיך את הגאולה לזריחת השמש, והנה לעינינו נראה השמש רק בהנף החמה, ולפני כן אנו רק רואים את אור השמש שזה כמו סימן שהשמש קרובה להתגלות, אבל גם לפני כן בעלות השחר כשעדיין חושך, השמש כבר התחילה את זריחתה, וזהו הפסוק שהביא המדרש "כי אשב בחשך ה' אור לי", דהיינו שגם בחושך השי"ת מקרב את הגאולה, ואז בבוא הזמן היא בוקעת מתוך החושך, אבל פעולות אלו נעשו בחושך ואינם ניכרים כחלק מהגאולה עד הגאולה.

והנה המדרש הזה מופיע כמה פעמים, ותמיד בקשר לישועה שנעשה בפורים, ולכן נתבונן שם כדי להבין את הענין. המן הכין עץ גבוה חמישים אמה לתלות את מרדכי, וזה הי' נראה כחלק מגזירת המן, אבל באמת השי"ת הכין את העץ הזה לתלות את המן בעצמו, יוצא מזה שהעץ שהקים המן הי' הכנה לגאולה של מרדכי, והכנה זו נעשתה בתוך החושך כי היא היתה נראית כחלק מגזירת המן. עוד דוגמא, "ומרדכי יושב בשער המלך" גם זה הי' הכנה לנס של פורים, כי על ידי זה הלשין מרדכי על בגתן ותרש, אבל אף אחד לא ידע שזה חלק מהישועה עד שהישועה הגיע, ואפשר להביא עוד עשרות דוגמאות ממגילת אסתר לענין זה של "כי אשב בחשך ה' אור לי".

זהו הפירוש שהגאולה באה קמעה קמעה, שגם בתוך חושך הגלות נעשים פעולות לגאול את עם ישראל כמו שאנו אומרים "ומביא גואל לבני בניהם" בלשון הווה, דהיינו שהשי"ת תמיד מושך את הגלגל לכיוון הגאולה, ובבוא העת, כל הפועלות האלו יהיו בוקעים חוצה, דהיינו שהם יהיו ניכרים לעין, כמו הדוגמאות שהמדרש המשיך להביא "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס. ואחר כך, (שם ז, י) ויתלו את המן. ואחר כך, (שם ח, ח) ואתם כתבו על היהודים. ואחר כך, (שם טו) ומרדכי יצא מלפני המלך. ואחר כך, (שם טז) ליהודים היתה אורה", אלו דברים הניכרים לעין כגאולה מאותה גזירה שהי' אז.

והנה כבר לפני שבעים שנה נפנפו חובבי המדינה עם החז"ל הזה, ואמרו לאלו שצעקו על כל הבעיות שיש במדינה, שהגאולה באה קמעה קמעה והמצב כעת חושך אבל הוא ישתפר, דהיינו שהם השיגו ב"רוח קדשם" שהמדינה הבעייתית הזאת היא חלק מהגאולה, ולגבי הבעיות של המדינה הם אומרים "כך היא גאולתן של ישראל קמעה קמעה". אבל כעת כבר עברו יותר משבעים שנה והמדינה לא השתפרה בכלום כאשר הארכנו לעיל! המדינה עדיין לא מכירה בתורה, היא עדיין מזיקה הרבה ליהדות רק שפעם הזיקו בכח והיום בפיתוי, וכל הבעיות שפירטנו לעיל. אז איפה ההתקדמות?! איפה הקמעה קמעה?! האם בעוד מאה שנה ימשיכו להגיד קמעה קמעה? איפה הגבול ששם כבר יגידו שטעו לגבי הגישה למדינה, שמונים שנה, מאה שנה, מאתיים, אדרבה שמישהו מהם יכתוב מאמר להסביר כמה צריך לחכות שאז כבר אי אפשר לומר קמעה קמעה.

הנה אם אחד הי' רואה את המן מקים עץ לתלות את מרדכי ואומר "אתחלתא דגאולה" "קמעה קמעה" כולנו היינו אומרים שאיש זה אינו יותר משוטה, ואפי' אחרי שתלו את המן על העץ היינו אומרים "ניתנה נבואה לשוטים". אבל מה נאמר אם חלילה אכן תלו את מרדכי על העץ, ואנו מוצאים שוב את אותו איש שהוא ואומר "כך היא גאולתן של ישראל קמעה קמעה", הלא אפי' שוטה יהי' תואר מכובד בשבילו, אין לו שום גבול ועל כל דבר רע הוא אומר "קמעה קמעה", עליו צעק הנביא [ישעיה פרק ה] "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שממים חשך לאור ואור לחשך שממים מר למתוק ומתוק", בדיוק כמו אותו שוטה נראית האירגון קדושת ציון.

הנה מה שביארנו במדרש שגם בתוך החושך נעשים דברים שהם הכנה לגאולה, מוזכר ברמז בין השורות של הרמח"ל ב"ירים משה" מכתב ט"ל [הרמח"ל אינו מדבר בפירוש על המדרש הזה, אבל הוא רימז אליו] והרמח"ל מזהיר שם מאד לא לטעות בזה, וכך הוא כותב "וידע כבוד תורתו, כי כאשר ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם, כן באמת פה הי' מקום סכנה לעקשי הלבב מרדפי הצבי וחבריהם, אשר בלקחם את הענין לפי עקשות לבם הרע אמרו להתיר כל עבירה; והמה רעים לא ידעו הבין, כי לא נאמר זה ח"ו לפרוץ גדר אפילו בדקדוק קטן של סופרים. רק בדרך עמוק עומד הסוד למביני האמת, כי לא יחליף הא-ל ולא ימיר דתו לעולמים; ואשר משנה הוא, אפילו כמלא נימא - כבר העידה עליו התורה, לא תשמע לדברי הנביא ההוא" עכ"ל. כי השבתאים ג"כ עשו מעשים חשוכים [עבירות] ואמרו "כך היא גאולתן של ישראל קמעה קמעה" "כי אשב בחשך ה' אור לי". ולא ידעו ולא יבינו שכל אלו הפעולות שהשי"ת עושה בחושך לקרב הגאולה אינו בידי אדם והם כבשונו של עולם, והם יוודעו רק בסוף כשאכן יבוא הגאולה, אבל לבוא ולומר על מעשה נגד התורה כמו הקמת מדינה נגד התורה וכו' וכו' כל הפשעים של הציונים, שזה בגדר "קמעה קמעה" זהו שבתאות! גם הם אמרו על רע טוב בשם הגאולה, והוא אשר אמרתי לעיל, שהדת הזאת "ציונות" דומה מאד לדת של הצבי מודת.

והנה החושך שבתוכו נעשים תיקונים לקראת הגאולה, מבואר שם במכתב הרמח"ל שזה לא עבירות כאשר חשבו השבתאים והציונים מקדושת ציון, אלא זה היסורים העוברים על הצדיקים והם מקבלים אותם באהבה ומתוך זה נעשה תיקונים לקראת הגאולה, וזה לשונו "ובהיות הנשמות בגלות תחת הקליפות - שתים הנה דרכים תמצאנה להם לתקן את השרש הכללי: או וכו' או שמתחת לקליפות עצמם כאדם מזוין העומד בבטן הארי וקורע אותו מבפנים, כן הם בתיקונים אשר מלגו ירבו אור ותיקון, עד זמן אשר יאמר "כי אז יבקע כשחר אורך" כי יהי' ממש בוקע ויוצא. וזה באמת סוד גדול והקדמה עיקרית ליודעים דרך ה'. הנה לפי הדרך הזה הוא תיקון שמתקן משה וחבריו סובלי החלאים על ישראל, שאמרו בספר הזהר שאין האור מגיע אליהם והתורה איננה מתגלה". עכ"ל

סנהדרין צ"ח א' במלכות הזלה יש לפרש שעדיף זלה מכלום, אם לא שיש טעם בדבר כדי להגדיל הנס או שיתפללו מכל הלב וכו', ולא כמ"ש מר. (אבל איך זה מתפרש בימינו איני יודע.)

לא הבנתי את דבריך לגמרי. ולגבי הגמ' בסנהדרין, לא פירשתי בגמ' כלום, בסך הכל העתקתי את דברי רש"י "עד שתכלה מלכות הזלה - שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה". אתה קצת מזכיר לי את אותו בעל מכתב שעניתי על דבריו בקונטרס "למען ציון", שכשרצה לחלוק על פסוקים מפורשים ועל הרמב"ם, הוא הקשה קושיות שאינם אמיתיות כדי שיִרְאָה כאילו הוא מתרץ אותם, וכן כאן נראה לי שאתה בעצם רוצה לחלוק על רש"י אבל זה לא מתאים, לכן כתבת כאילו אתה חולק עלי. אל תדאג לא נפלתי מהכסא, אני כבר רגיל לאנשים מקדושת ציון שמה שלא מקובל עליהם מורחים מתחת לשטיח, זה יכול להיות פסוקים, חז"ל, ראשונים, לא משנה להם, העיקר להאמין בגאולה של שקר.

מ"ש שא"י תמיד היה מרכז תורה אתה מכחיש את החוש.

לא התכוונתי מבחינה כמותית, כי אני לא מודה בזה שארץ ישראל היא היום מרכז התורה מבחינה כמותית, הישיבה הכי גדולה היום בארץ הקודש הוא ישיבת מיר בירושלים, שאחוז גדול מאד מהבחורים והאברכים שם בני חו"ל שאחרי כמה שנות לימודים יחזרו לחו"ל, וגם בחו"ל יש את בית מדרש גבוה בליקווד שהיא ישיבה לא פחות גדולה מישיבת מיר, אני כותב את זה בתור אחד שלמד בשתי הישיבות האלו. ולגבי ישיבות יותר קטנות גם זה לא חסר בחו"ל, וגם לא חסר בני חו"ל שלומדים בישיבות היותר קטנות בארץ הקודש. ולכן לא התכוונתי שארץ ישראל מרכז התורה מבחינה כמותית, ואני גם לא חושב שהמושג מרכז התורה נמדד עם כמות.

כוונתי ה' מבחינה איכותית, מהותית, ורוחנית. ארץ הקודש מקושרת לתורה באופן מהותי, וזה דבר שכתוב בהרבה ספרים, וזה מפורסם, לכן לא אביא על

ונראה לי הקטן, שאלו הדברים כאן בארץ הקודש ולא מתפתים בגאולה של שקר של המדינה הזאת, והם ממשיכים לצפות לישועה בכל הלב בתוך גלות הערב רב הזה, הם אלו שמקיימים את התיקון הנפלא הזה, והבן מאד.

זה מקורות כאן, כל אחד יודע את הפתגם שמקורו מחז"ל "אין תורה כתורת ארץ ישראל"²⁴ ומקרא מלא הוא כי מציון תצא תורה וכו', ודבר זה אינו חייב להתבטאות דווקא בענין של כמות.

שים לב, שלא כתבתי בקונטרס שרוב הפוסקים ורוב המקובלים גרו בארץ ישראל, כתבתי "הנה ראש כל הפוסקים מרן הבית יוסף הי' גר בארץ ישראל, וראש כל המקובלים הרי הוא האריז"ל גם הי' גר בארץ ישראל", ובהמשך סיימתי את הקטע "אבל מה זה קשור לגלות או גאולה תמיד הי' ארץ ישראל מרכז לקדושה וזהו מסגולת ארץ ישראל", הרי שלא התכוונתי לענין כמותי, גם הרי' שלומיל שציינתי לאגרת שלו, לא נראה שהתפעלותו נבעה מהכמות שהוא מצא בארץ הקודש אלא מהאיכות הרוחנית שמצא, ודבר זה תמיד הי' ותמיד הי'.

אסכם את דברי, אני לא משוכנע שארץ ישראל הוא היום מרכז התורה מבחינה כמותית, ואני ממשיך לומר שארץ ישראל הוא מרכז התורה, ואמשיך לומר כן אפי' עם הערבים יכבשו את ארץ הקודש, ואפי' אם יהי' מעט מאד יהודים בארץ הקודש ח"ו, כי לא הכמות קובע את הענין הזה, אלא זה דבר מהותי שארץ הקודש קשורה עם התורה, ואפשר לקרוא לה ארץ התורה כמו שאפשר לקרוא לה ארץ ישראל²⁵. וכמובן שזה יתבטא בכל מיני אופנים, אם בזה שראש כל הפוסקים הוא מבני ארץ הקודש או ראש המקובלים, או בזה שיש בארץ הקודש יותר תורה לשמה וכו' וכו', אני מקווה שהפעם הבנת את דברי.

וגם מ"ש ביהדות עדות המזרח שהקלקול ע"י שחזרו לא"י, בפשטות הקלקול בסיבת המודרנה²⁶, והא ראייה, כי גם אלו מיהודי עדות המזרח שנשארו בארצותם התקלקלו שם. וכן רוב

24. כמדומני שזה בספרי פרשת עקב, ובב"ר טז'-ז'.

25. וכן דרשו בספרי פרשת עקב סוף פיסקא מג' על הפסוק ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה וכו' "רבי יהודה אומר טובה זו תורה, וכן הוא אומר כי לקח טוב נתתי לכם תורת אלהי תעזבו".

26. אתה כמו אומר שלא המשכילים קלקלו את יהדות אירופה אלא זה הי' המודרנה.

**אלו שעברו לאמריקה לא נותרו על עמדם. וכמוזן מגלגלין חובה
ע"י חייב אבל עצם השיבה לא"י היא טובה גמורה מאתו ית', וזה
כפיות טובה לומר "אשר נתתה עמדי", עי' ע"ז ה' א' ב'.**

כאן שכחת מה שכתבת בתחילת מכתבך "כל מילה נגד המדינה אני מסכים
אתכם ולא סיימתיהו, וכל מה שאפשר לתלות זדון ברשע צריך לתלות, כדרך
חז"ל". נראה מדבריך שלא קראת את הספר "ילדי טהרן מאשימים" או את הספר
"על ציפורני נשרים" ועוד ספרים כאלו [אגב הרבה מספרים אלו לא נכתבו
על ידי כאלו שנקראים בפי הציבור קנאים]. ונראה לי שאם היית קורא קצת
מהספרים האלו היית משתומם ממראה עיניך מעוצם הפשעים השטניים של
הציונים, זהו חוסר ידע גמור להגיד שמה שנעשה פה, זהו מה שנעשה בחו"ל
והכל זה המודרנה, אם תרצה אוכל לשלוח לך חומר בענין זה אבל קשה לי
להאמין שתרצה, אלה מקדושת ציון שהצעת לי להם חומר בענין זה לא רצו אפי'
להסתכל על זה, כי זה סותר את חלומם הנעים שהם נמצאים בגאולה.

אגב, הפרשיות של ילדי טהרן וילדי תימן וכו' לא הסתיימו, המלחמה בעיצומה
רק שאופני הלחימה השתנו, המדינה דואגת מפני הציבור החרדי יותר ממה
שהיא דואגת מהכור האטומי של אירן, והיא עובדת במלוא המרץ לשנות את
פני הציבור החרדי. כמוזן שה' ילעג למו, כמו שבעבר לא הצליחו במזימתם
[הגם שעשו נזק גדול] גם כעת לא יצליחו במזימתם, גם המצרים אמרו "פן
ירבה" ורוח הקודש השיב להם "כן ירבה", כמבואר ברש"י ריש פרשת שמות.

ולגבי מה שכתבתם "אבל עצם השיבה לא"י היא טובה גמורה מאתו ית',
וזה כפיות טובה לומר "אשר נתתה עמדי", עי' ע"ז ה' א' ב'. אני לא האשמת
את ארץ הקודש, האשמת את הציונים. הגמ' בגיטין דף נ"ו ע"ב מספר, על
אספסיינוס שאמר לרבי יוחנן בן זכאי "אילו חבית של דבש ודרקון כרוך עליה
לא היו שוברין את החבית בשביל דרקון, אישתיק. קרי עליה רב יוסף ואיתימא
רבי עקיבא, משיב חכמים אחור ודעתם יסכל, איבעי ליה למימר ליה, שקלינן
צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקטלינן ליה, וחביתא שבקינן לה".

גם אני הקטן ממשיל את ארץ ישראל לחבית דבש שכרוך עליו נחש, ואני
הולך עם הסברא של הגמ' "שקלינן צבתא ושקלינן ליה לדרקון וקטלינן ליה"

כי אני מבדיל בין הציונות לארץ הקודש, עובדא שאני גר כאן בארץ הקודש, ואני מודה לה' מאד על כל רגע שאני זוכה לגור בארץ הקודש, ואפי' שאני חי בדחקות גדולה זה מחיר שאני מוכן לשלם בשביל קדושת ארץ ישראל. אבל היו הרבה מאד יהודים שלא ידעו ליזהר מהציונים [הנחש סביב הדבש] וכשהתקרבו לחבית הדבש קיבלו נשיכה ומתו [רוחנית, והרבה מתו גם גשמית כידוע], ואני לא מאשים את החבית של דבש אלא את הנחש הכרוך סביבו, ואני ממשיך לומר, שמי שהתקרב לחבית הדבש וספג את נשיכת הנחש, עם כל הכבוד לחבית הדבש, מוטב הי' לא להתקרב לחבית הדבש. ואסיים שוב עם דבריו של מרן מבריסק [שלא זכה לעמוד על דעתך בענין הכרת הטוב] שאמר "הלואי שהתימנים היו נשארים בתימן", ואני מוסיף על דבריו גם את ילדי טהרן מרוקו עירק וכו' וכו' וכו', כמו שכבר כתבתי.

מה שכתבתם על הגמרא מגילה י"ז ב' מבולבל וגם אינו מן הענין.
הרי מוכח שם (וזה גם במקראות הרבה שהפכו את הסדר של החומש ודברו על תשובה לאחר שנאספו לא"י) **שהרשעים ישלטו כאן** (ועוד לא יחזרו בתשובה בטרם בואם לא"י כמפורש ביחזקאל י"א ושם ל"ז כ"ו ועוד הרבה), **שהרי לא יורדת קרנם אלא אחר קבוץ גלויות קמא** (משמע שיש שני שלבים בקבוץ, כמ"ש "עוד אקבץ עליו לנקבציו", היינו ע"י הקב"ה בעצמו ודברו מזה הגר"א ועוד) **תרום קרן צדיקים, ורק אח"כ הקב"ה ישפיל את הרשעים.**

דברייך קצרים ואני מקווה שהבנתי אותם. מה שכתבת "הרי מוכח שם שהרשעים ישלטו כאן" אין זכר לדבר זה בגמ' שם, בסך הכל כתוב שם "וכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים" לא מוזכר שום דבר שהרשעים ישלטו כאן. אבל עם עצם הדבר אני מסכים, וזה כתוב בזוהר שלפני ביאת המשיח נהיה בגלות בתוך הערב רב, אני לא כתבתי בשום מקום בקונטרס שלי שהרשעים לא ישלטו כאן. ואם הבנתי טוב את דברייך שיש שני מהדורות של קיבוץ גלויות, והגמ' מדבר על קיבוץ גלויות קמא [כלשונך] אז מפני מה אינך טורח להסביר מפני מה עדיין לא נעשה דין ברשעים, הרי לשיטתך שאנחנו בקיבוץ גלויות או בקיבוץ גלויות קמא כפי שקראת לזה, הי' צריך להיות נעשה דין ברשעים, ובינתיים אנו רק רואים שבעים שנה של בפרוח רשעים כמו עשב.

11 ..... לזען ציון לא אחשה

ואני כשלעצמי רואה מגמ' זו ראייה שהמצב שלנו היום אינו נגדר כקיבוץ גלויות, כי איפה הדין שצריך להיות נעשה ברשעים אחרי הקיבוץ גלויות? וכבר הארכתי בזה ב"למען ציון" להסביר למה אין המצב שלנו היום בגדר קיבוץ גלויות, ע"ש.

ולגבי מה שכתבת בסוגריים "ועוד לא יחזרו בתשובה בטרם בואם לא"י כמפורש ביחזקאל י"א ושם ל"ו כ"ו ועוד הרבה", גם כאן קיצרת מאד כי ביחזקאל כו' מדובר על מפלת ממלכת צור, וזה לא קשור לענייננו, וכנראה התכוונת ליחזקאל לו' פסוק לב' "לא למענכם אני עשה ואם אדני ידוד יודע לכם בושו והקלמו מדרכיכם בית ישראל".

ועל זה אשיב לך שאם קראת לא שנית, כי לא ראית את דברי הרד"ק על פסוק זה שכתב "לא למענכם - בושו והכלמו- דין הוא שתבושו ותכלמו כי דרכיכם רעים ואני אוציא אתכם מן העמים ואביא אתכם אל ארצכם. ומה שאמר לא למענכם מראה שלא יצאו מהגלות אלא על ידי תשובה, וכבר הארכנו בזה הענין בספר ישעיהו בפסוק "וירא כי אין איש", עכ"ל. ואם שנית, דהיינו שראית את דברי הרד"ק, לא שימשת חכמים כי לא הקשבת לרד"ק לעיין במה שפירש על הפסוק וירא כי אין איש, והוא בישיעה נט' פס' טז', ובכן ע"ש ותמצא נחת.

ואני כשלעצמי מפרש את הפסוק בישיעה נט' פס' טז' לא על עצם הגאולה אלא על נקמת ה' בגוים, שזה כמובן חלק מהגאולה, כמו שכתוב [ישעיהו לד'-ח' וכן סג'-ד'] "יום נקם בלב", ועל זה הוא אומר שלמרות שלא ראה בנו מספיק זכויות לזה, יעשה את זה למענו. והסיבה שנראה לי לפרש כך את הפסוק, הוא משום המשך הפסוקים שהם בסך הכל פסוקי נקמה, וזה לשון הפסוקים:

טז [וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ותושע לו זרעו וצדקתו היא סמכתהו:

יז] וילבש צדקה פשרו וכובע ישועה בראשו וילבש בגדי נקם תלבשת ועט כמעיל קנאה:

יח] כעל גמלות כעל ישלם חמה לצריו גמול לאיביו לאיים גמול ישלם:

[ט] וַיִּירָאוּ מִמֶּעֶרֶב אֶת שֵׁם יְדֹד וּמִמִּזְרַח שְׁמֵשׁ אֶת כְּבוֹדוֹ כִּי יְבוֹא כְנֻהַר צָר רֹחַ יְדֹד נִסְתָּה בוֹ:

הרי אתה רואה שהם פסוקי נקמה, אבל מיד אחרי זה מגיע פסוק שהוא וודאי מדבר על עצם הגאולה, וזה לשונו כ] "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשִׁבִי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נָאִם יְדֹד:", ופה כבר מוזכר משיח שהוא הגואל, וכן מוזכר תשובה כמו שאמרו חז"ל ביומא פ"ו/ב "אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמביאה את הגאולה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב, מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב". ואגב המדרש איכה [פרשה א' פסקה לג'] לומד מכאן שהגאולה תהיה דווקא על ידי גואל, וזה לשונו "אמר ר' אחא כשם שלא גלו ישראל אלא ברודף מלא כך אינן נגאלין אלא בגואל מלא דכתיב (ישעיה נ"ח) ובא לציון גואל, מלא כתיב".

עוד מהלך בסוגיא זו, הוא לפי מה שכתבנו ב"למען ציון" במכתב הראשון מהמהרש"א, שכל הדיון שם בסנהדרין צ"ז-צ"ח הוא לא אם יעשו תשובה או לא, אלא הדיון הוא לגבי איזה סוג תשובה יעשו תשובה רצונית או הכרחית, עי' שם שהארכנו בזה. ולפי זה יש לומר, שאם נעשה תשובה מרצוננו הטוב נגאל במשפט וצדק מפני שמגיע לנו להיגאל, אבל אם לא נעשה תשובה ונחכה לזמן הקץ עד שה' יכריח אותנו לעשות תשובה כמובא שם בגמ' "אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה", בתשובה כזאת לא מגיע לנו ליגאל ואז ניגאל רק מחמת חסד ה', ועל זה נאמר "לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְדֹד יְדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִפְלַמוּ מִדְרָכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל"²⁷. וכן על זה הדרך אפשר לפרש את הפסוק "וַיִּירָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּוְּמֵם כִּי אֵין מִפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זָרְעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סִמְכָתָהּ".

עוד ה"י לך לשים לב שמפורש שם ביחזקאל ל"ו פסוק ל"ג שהגאולה תהיה בזמן שיעשו תשובה לא לפני כן, וזה לשון הפסוק "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְדֹד בְּיוֹם טְהַר יֵאָתְּכֶם מִכָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת הָעָרִים וְנִבְנְנוּ הַחֲרִבוֹת". וזה לשון המלבי"ם על פסוק זה "כה אמר ה' ביום טהרי - מודיע להם כי אחרי התשובה

---

27. אגב, לפי הרד"ק ולפי הרי"ד, "בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל" הוא ציווי לעשות תשובה.

הגמורה וטהרת העונות עד שלא ישאר רושם מהם כלל, כן לא ישאר שום רושם מחורבן הארץ כי זה תלוי בזה, ואז והושבתי את הערים הנעזבות - ויותר מזה כי גם ונבנו הערים החרבות - ויותר מזה", עכ"ל.

ומה שציינת ליחזקאל יא' תמוה לי מאד, לא רק שאין משם שום ראייה לדברך אלא שלדעתי כל מי שקורא את הפסוקים שם ועדיין מאמין בציונות עושה שקר בנפשו.

זה לשון הפסוקים שם:

יז) לְכֵן אָמַר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְיָ וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְאֶסְפַּתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַוְתֶם בָּהֶם וְנִתַּתִּי לָכֶם אֶת אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל:

יח) וּבָאוּ שָׁמָּה וְהִסִּירוּ אֶת כָּל שְׁקוּצֵיָהּ וְאֶת כָּל תּוֹעֵבוֹתֶיהָ מִמֶּנָּה:

וכל הרואה זאת ילעג על הקיבוץ גלויות של הציונים, כי מיד בשובם ארצה, לא רק שלא הסירו את השיקוצים והתועבות, אלא הקימו מדינה דמוקרטית. ולכן אין שום אפשרות היום כל עוד המדינה הזאת קיימת להסיר מהארץ כל מיני כנסיות או דברים הקשורים לתועבות, אפי' אם ישבו בכנסת מאה ועשרים אדמורים, כי להסיר עבודה זרה [וכן תועבות עכ"פ לפי הגדרות התורה] מהארץ נוגד את עצם יסוד הדמוקרטיה עליה הוקמה מדינת הזלה, והדרך היחידה שיהי' אפשר להסיר את השקוצים והתועבות הוא בנפול המדינה הזאת. עכ"פ, נראה מפשטות הפסוק ובאו שמה וכו', שמדובר על ביאה אחרת מהביאה של הציונים.

ומה שכתבתם "משמע שיש שני שלבים בקבוץ, כמ"ש עוד אקבץ עליו לנקבציו". לא הבנתי מה לא טוב עם פירוש רש"י שכתב "עוד אקבץ עליו - מן האומות שיתגירו ונלוו עליהם. לנקבציו - נוספים על קבוצי ישראל". וכן כתבו המצודות והמלבי"ם, וכן נראה פשטות המקרא ממה שכתוב לפניו, וזה לשון הפסוקים שם -

ו) וּבְגֵי הַגָּזֶר הַנְּלוּיִם עַל יְדוּד לְשָׂרְתוֹ וּלְאֵהָבָה אֶת שֵׁם יְדוּד לְהִיּוֹת לוֹ לְעֵבָדִים כָּל שִׁמְר שִׁבְת מַחְלָלוּ וּמְחַזְקִים בְּבְרִיתִי:

ז) וְהִבִּיאֹתִים אֶל הַר קֹדְשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תְּפִלְתִּי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרִצּוֹן
 עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵּיתִי בַּיִת תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים: וּפִירֵשׁ רִשׁ"י "לְכָל הָעַמִּים
 - וְלֹא לְיִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹם כִּי אֵף לְגֵרִים". הַרִי אַתָּה רֹאֵה שֶׁהַפְּסוּקִים מְדַבְּרִים שֵׁם
 עַל הַקְּבוּץ שֶׁל הַגֵּרִים בְּנוֹסֵף עַל הַקְּבוּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבַהֲמִשָּׁךְ לְזֶה נֹאמַר - ח)
 נְאֻם אֲדֹנָי יְיָוִד מְקַבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו: הַרִי אַתָּה רֹאֵה
 שֶׁהַפִּירוּשׁ שֶׁפִּירְשׁוּ רִשׁ"י, הַמְּלַבֵּי"ם, וְהַמְּצוּדוֹת מְדַבֵּר בְּעֵד עֲצָמוֹ.²⁸

וּמָה שֶׁכְּתַבְתֶּם "תְּרוּם קֶרֶן צְדִיקִים, וְרַק אַח"כ הַקֵּב"ה יִשְׁפִּיל אֶת הַרְשָׁעִים",
 בְּגַמ' שֵׁם כְּתוּב בְּדִיוֹק הַפּוֹךְ "וְכִיוֹן שֶׁכִּלּוּ הַפּוֹשְׁעִים מִתְּרוּמַת קֶרֶן צְדִיקִים
 דְּכָתִיב וְכֹל קֶרְנֵי רִשְׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוּמַמְנָה קֶרְנוֹת צְדִיק". [אֲגַב, לֹא רֵאִינוּ שֶׁשְׁנֵי
 דְּבָרִים אֵלוֹ הַתְּקִימוּ] אֲנִי דָן אֶתְכֶם לְכַף זְכוּת שֶׁהַחֲלַפְתֶּם אֶת הַסֹּדֵר בְּטַעוֹת.

וְאוֹלֵי כִבֵּר הַחֲלָה תְּנוּעַת הַתְּשׁוּבָה, וְדִיּוּקָא בֵּא"י, וְאַכְמ"ל.

בְּדַבֵּר זֶה אֲנִי אֲכַן מַסְכִּים אִיתְךָ שֶׁתְּנוּעַת הַתְּשׁוּבָה הִיא אֶתְחַלְתָּא דְּגֵאוּלָּה,
 וְכִלְשׁוֹן הַרְמַב"ן בְּסוּף סֵפֶר הַגֵּאוּלָּה "וְזֹאת תְּחִילַת גֵּאוּלְתֵּינוּ הָאֲמִיתִית, כְּשֶׁנִּשְׁוֵב
 לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל הָאֱלֹקִים יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה שְׁמוֹ".

רַק אֲנִי לֹא מַסְכִּים עִם זֶה שֶׁסִּיּוּמְתָם "וְאַכְמ"ל" כִּי לְדַעְתִּי דוּוֹקָא בְּזֶה יֵשׁ
 לְהֵאָרִיךְ, כִּי מִפְתַּח הַגֵּאוּלָּה תְּלוּי בְּתְשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהֵאָרַכְנוּ וְעוֹד נֹאֲרִיךְ בְּסִיעֵתָא
 דְּשִׁמְיָא, אִם חֲפָץ אַתָּה בְּגֵאוּלָּה צְרִיךְ אַתָּה לְדַעַת הֵיכָן לְשִׁים אֶת הַדְּגֵשׁ. "שִׁיתִּי
 לְבַךְ לְמַסְלָה דְּרַךְ הַלְכָתָּ: אֲמַר לְהֵם הַקֵּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, בְּנִי, רֹא בְּאֵלוֹ דְּרַכִּים
 הַלְכְתֶּם וְעָשׂוּ תְשׁוּבָה, מִיָּד אַתֶּם חוֹזְרִים לְעֵרִיכֶם שְׁנֹאמַר שׁוּבֵי בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל
 שׁוּבֵי אֶל עֵרִיךְ אֱלֹהֵי". [סְפָרֵי פֶרֶשֶׁת עֵקֶב סוּף פִּיִּסְקָא ז', וּבְכַמָּה מֵהַדּוֹרוֹת זֶה
 בְּסוּף פִּיִּסְקָא מְג']

---

28. שׁוּב הָעִירוֹ לִי, שְׁגַם לְפִי דְּבָרֵי הַטּוּעָה שְׁאֵנוּ מְשִׁיבִים עַל דְּבָרֵינוּ, אִין שׁוּם הַכְּרַח שֶׁקְבוּץ
 קָמָא כְּלִשׁוֹנֵי יְהִי קוֹדֵם תְּשׁוּבָה, וְכִנְרָאָה הוּא מְבֹלְבֵל בֵּין עֲנִין תְּשׁוּבָה לְעֲנִין דִּין בְּרִשְׁעִים,
 וְדו"ק. שְׁבוּדָאֵי יִשְׂאָרוּ בְּלֹא תְשׁוּבָה אוֹתָן שְׁבָהֵם יִתְקִימוּ הַנְּקֻמוֹת, כְּגוֹן מָה שֶׁכְּתוּב עַל זְמַן
 הַגֵּאוּלָּה "בְּחֶרֶב יָמוּתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמֵּי הָאֲמָרִים לֹא תִגֵּשׁ וְתִקְדִּים בְּעֵדֵינוּ" [עֲמוּס פֶּרֶק ט'
 פְּסוּק י'] וְעוֹד פְּסוּקִים כְּאֵלֶּה.

ד ..... לבען ציון לא אחשה

ואינו נכון אמנם שהגאולה (במובן הרחב) הסתיימה (ואדרבא נלחמים כולי יומא בערב רב²⁹), אבל מוכח שם שכבר היה ועבר "אתחלתא", כי הפירות בא"י אינם אלא סימן "כי קרבו לבא", ר"ל שתיכף יבואו, וכבר באנו. ומאי דהוה הוה.

גם כאן אתה לא חולק עלי, אלא על הרש"י שהעתקתי, וכבר הקדים את רש"י יונתן בן עוזיאל שתירגם את המילים "כי קרבו לבא" "ארי קריב יום פורקני למיתי", ונראה שזהו המקור שממנו לקח רש"י את פירושו. אבל בלי כל זה, הרי זהו הפירוש הפשוט בגמ' שם שהרי הגמ' שם מדבר על הקץ, ומפני מה צריך לפרש פירושים זרים.

יש כאן פי כמה יהודים מאשר בגאולת עזרא. ומ"ש בהערה לדייק ברש"י לשון "בעין יפה", במחילה אינך מכיר את דברי הימים, וזה ממש בעין יפה.

גם אני אומר, שיש כאן הודות לציונים פי כמה מינות, כפירה, ופריצות מזמן חורבן בית ראשון. ומה שכתבת על ריבוי היהודים בארץ, אתה חוזר על דברים שהשבתי עליהם מבלי להתיחס למה שכתבתי, ומה ארוויח אם אחזור כאן על דברי.

אבל אין בית המדרש בלא חידוש ולכן אשיב מעוד כיוון. הרי אמרו חז"ל במגילה דף ו. "אמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתו ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתו ומצאתי אל תאמן, יגעתו ומצאתי תאמן". ואין הפירוש שאותו אחד שאמר לא יגעתו ומצאתי הוא שקרן, אלא הכוונה היא שלא כל מציאה שאדם מוצא נחשב למציאה, לפעמים אדם חושב שהוא מצליח בלימוד ובאמת הוא לא לומד נכון והוא לא מצליח בתורה, וזהו מה שהגמ' אומר, שאם אין לאדם יגיעה בתורה אפי' שהוא חושב שהוא מצא מים בבאר התורה אל תאמין, כי לא זו היתה הכוונה.

---

29. מי בדיוק נלחם עם הערב רב, סאטמאר, נטורי קרתא, והאנשים של ר' שמואל אורבך זצ"ל וכו', או האנשים של קדושת ציון המנסים לקבוע בנפשם שהמדינה הזאת אתחלתא דגאולה?

והנה יש עוד גמ' שאומר "אל תאמין", והוא במגילה ו: "קסרי וירושלים, אם יאמר לך אדם חרבו שתיהן אל תאמן, ישבו שתיהן אל תאמן, חרבה קסרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קסרי תאמן, שנאמר אמלאה החרבה אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ולאום מלאום יאמץ". וגם כאן אין הכוונה שאותו אחד שאמר ישבו שתיהן הוא שקרן, אלא מדובר על אחד כמו אלו מקדושת ציון שאומרים שנראה בחוש שירושלים מליאה, [ואני בעצמי שמעתי חצוף מקדושת ציון אומר שכבר לא צריך לצום בעשרה בטבת כי כבר נבנתה ירושלים], ולכן אומר לנו הגמ' שאם קיסרי לא חריבה אל תאמין, כי לא זו היתה הכוונה. והנה קיסרי זו רומי, כך פירש שם הנצי"ב במרומי שדה, וזה לשונו אמלאה החרבה - פי' ואיתא במדרש רבה³⁰ כל מקום דכתיב צ' חסר, באדום זו רומי הכתוב מדבר".

אולם נראה שהכוונה לאו דווקא קיסרי, אלא מלכות אדום, וזהו מה שבא רב נחמן בר יצחק לחדד "רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ולאום מלאום יאמץ", כי לכאורה קשה, מה בא רב נחמן בר יצחק להוסיף על דברי הגמ' אלא רב נחמן בר יצחק בא להוסיף הבנה חשובה, שאין הכוונה דווקא רומי, אלא הכוונה על מלכות אדום.

וכן פירש רש"י בפסחים דף מ"ב: וזה לשונו "ולאם מלאם יאמץ - כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שניהם מתקיים יחד", אלא שאז הי' עיקר מלכות אדום רומי, ולכן דיברה הגמ' על קיסרי בת אדום, אבל מדברי ר' נחמן בר יצחק מובן שעיקר הכוונה היא על מלכות אדום.

וכן משמע מרש"י על הפסוק ולאום מלאום יאמץ וזה לשונו "לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה (יחזקאל כו) לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", הרי מובן מדבריו שהעיקר הוא, שאדום לא יהי' בגדולה ביחד עם ישראל, כי כשזה קם זה נופל, ומזה יוצא שנתמלאה צ' מחורבנה של ירושלים כי צ' היתה תחת שליטת אדום³¹.

---

30. לא מצאתי במדרש רבה אלא בפסיקתא דרב כהנא פסקא ז' אות יא'.

31. עיין בספר הגאולה להרמב"ן בשער השלישי שיוצא מדבריו, שמה שמגדיר כהיום את מלכות אדום זה דת הנצרות, וכל האומות שמאמינים בנצרות נחשבים כחלק ממלכות

עכ"פ, כהיום שגם רומי מיושב, והעיקר, שבאופן כללי מלכות אדום עדיין עומד על תילה, אם יאמר לך ציוני נתמלאה ירושלים אל תאמין!

ולגבי מה שכתבתי על רש"י, בסך הכל באתי להסביר שם מפני מה כתב רש"י "בעין יפה" שהרי בפסוק שהביא הגמ' לא מוזכר רק נתינת הפירות, ועין יפה לא מוזכר שם, ורש"י הוא שכתב "בעין יפה", זה מה שבאתי להסביר שם, ולא הסברת מה מום מצאת בפירוש שכתבתי. לא כתבתי שם שהארץ לא נותנת את פריה בעין יפה, אדרבה כתבתי שהארץ כן נותנת את פריה בעין יפה ואנו אכן קרובים לקץ. אבל אני חושב שבזמן הבית הארץ נתנה את יכולה בעין יותר יפה עי' במנחות פה' ע"ב שאיש אחד סיפק שמן במאה ושמנה עשר רבוא, ואני לא שמעתי שהיום יש כזה שפע, אבל אפי' אם כן, הרי לא כתבתי שהארץ לא נותנת את פריה בעין יפה ואני לא יודע על מה תפסת אותי.

היפך המשל שלכם בשלום בית עיין מדרש תהלים ע': ויתן לפני ארון ברית ה' וגו' להזכיר ולהודות. ומה היו מזכירין, (שם, יב) זכרו נפלאותיו אשר עשה, זכרו נפלאותיו שעשה עמכם בכל עת, ולא גאל את ישראל ועשה עמהם אלא בשביל שיהיו מזכירים נפלאותיו. אמר דוד אם כן אני מזכירו, למנצח לדוד להזכיר אלהים להצילני. למה היה דומה, למלך שהיה לו צאן וכעס עליהם גירש את הצאן והתיר את הדיר והעביר את הרועה. אחר זמן כנס הצאן ובנה את הדיר ולרועה לא הזכיר. אמר הרועה הרי הצאן מכונסות והדיר בנוי ואני איני נזכר. כך אמר דוד למעלה מן המזמור (תהלים סט, לו) כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה, הרי הדיר בנוי. וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה, הרי הצאן מכונסות ואני איני נזכר, לכך, למנצח לדוד להזכיר.

אדום. ובזה מובן למה רומא שזה באיטליא מציג עד היום את מלכות אדום, כי הגם שהיום אין רומי נחשב בעוצמתו כמו רוסיא או אמריקה, אבל שורש מלכות אדום שזה הנצרות עדיין נמצא בוותיקן שברומא. ולפי זה נראה לומר שהפסוק בעובדיה "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהָרַיִם לְשֹׁפֵט אֶת הָרַעְשׁוֹ וְהִיטְתָה לַיְדוּד הַמְּלוֹכָה", הכוונה בהר עשו היא רומא שעד היום קיימת, ועד היום שם בסיס הנצרות.

כל המדרש הזה אינו מדבר על ימות המשיח אלא על דוד עצמו, עיין במדרש תהלים הוצאת זכרון אהרן שנחשב מדויק מאד, שם הגרסא בפירוש "למה היה דוד דומה" וכו'. אבל אפי' לפי הגרסא הפשוטה, מובן מהמאמר עצמו שהמשל הולך על דוד, "אמר הרועה הרי הצאן מכונסות והדיר בנוי ואני איני נזכר. כך אמר דוד למעלה מן המזמור (תהלים סט, לו) כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה, הרי הדיר בנוי. וישבו שם וירשוהו וזרע עבדיו ינחלוהו ואהבי שמו ישכנו בה, הרי הצאן מכונסות ואני איני נזכר, לכך, למנצח לדוד להזכיר".

אסביר לך מאד פשוט. כבר כתב שם הרד"ק על אותו מזמור שמזמור זה אמר דוד בברחו מפני אבשלום, עיין שם הראיה שהביא לזה. ועכשיו מובן משל המדרש כפתור ופרח, "למה היה [דוד] דומה, למלך שהיה לו צאן וכעס עליהם גירש את הצאן והתיר את הדיר והעביר את הרועה" זהו התקופה לפני דוד שסבלנו צרות צרורות מהאויבים סביב, והיינו כצאן ללא רועה, "אחר זמן כנס הצאן ובנה את הדיר" זהו כבר בתקופה של דוד שהכניע את האויבים מסביב ועם ישראל הי' במצב הכי נפלא, הם נחו מאויביהם מסביב, וכל מה שהי' חסר הי' בית המקדש [וגם זה רצה דוד לבנות לולי ה' שמנע אותנו] "ולרועה לא הזכיר" כי דוד יצא לגלות כשמרד אבשלום, וזהו מה שסיים המדרש "והנה אמר הרועה [שזה דוד] הרי הצאן מכונסות והדיר בנוי ואני איני נזכר, לכך למנצח לדוד להזכיר". ופשוט.

אבל אפי' אם נניח שדברי המדרש הולכים על ימות המשיח, מה זה קשור למשל שהבאתי, הרי כתבתי שם בפירוש שאני לא מדבר שם על ארץ ישראל כחלק מהגאולה מבחינה זמנית אלא מבחינה מהותית, וכתבתי דבר זה כמדומני שלוש פעמים, אנא עיין שוב פעם בישוב הדעת במה שכתבתי.

ואסור לחכות למשיח בשום מצוה, רק שאם לא נצליח הוא יעשה את המכה בפטיש (וכך יהיה שלא נצליח הכל), אבל עכ"פ "אין אתה בן חורין ליבטל ממנה", וזה כולל להחזיר את המלכות והסנהדרין וקרבות וכו' אם רק יתאפשר.

אדרבא, המתנה שהקב"ה יעשה לו נסים לפני שיעשה מצוות, ה"ז עובר ב"לא תנסו את השם".

מה שה' רוצה ממך תעלה ותצליח, ומה שה' אינו רוצה ממך לא יעלה בידך ולא תצליח. "וַיֹּאמֶר מִשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי יְדֹד וְהוּא לֹא תִצְלַח: אֶל תִּעְלֶוּ כִּי אֵין יְדֹד בְּקֶרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפּוּ לִפְנֵי אֲבִיכֶם:" קודם צריך להכניס את ה' בקרבינו [תשובה] ואז חפץ ה' יצליח בידינו.

לא כתבתי לא להקריב קרבנות, הלואי שנוכל, והלואי שיהי' לנו סנהדרין, אין דבר חסר יותר מזה. ולגבי המלכות, אני מקווה שכוונתך לשמים, כי אם לא יש בזה מקום לקפידת ה', תזכור כמה שמואל הוכיח את ישראל בשם ה' על שבקשו מלך "וַיֹּאמֶר יְדֹד אֶל שְׂמוּאֵל שְׁמַע בְּקוֹל הָעָם לְכָל אֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ כִּי לֹא אַתָּה מְאֹסוּ כִּי אֲנִי מְאֹסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם". וכן הלאה כתוב "הֲלוֹא קָצִיר חֹטִים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל יְדֹד וַיִּתֵּן קְלוֹת וּמָטָר וַדְּעוּ וַרְאוּ כִּי רַעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְדֹד לְשֹׂאֵל לְכֶם מֶלֶךְ". וכן יש שמה כמה פסוקים קשים כגידיים על שביקשו מלך, ולכאורה ביקשו לעשות מצוה ומפני מה הקפיד ה'? אלא שזה תלוי מה הסיבה שמבקשים מלך, עי' כל זה באר היטב בספר הקדוש אור החיים פרשת שופטים פרק יז' פס' יד' - טו'.

ולא שייך היום במציאות למנות מלך, שהרי הביא שם האור החיים את הספרי, וגם הרמב"ן שם הביא את הספרי, שאי אפשר למנות מלך אלא על ידי נביא [או לפחות על פי אורים ותומים, רמב"ן שם] שהרי כתוב "אשר יבחר ה' אלקך בו". אבל האמת הוא שיש כבר מלך על ישראל שנתמנה על פי ה', ואנו רק מצפים שיתגלה, ועל כסאו לא ישב זר.

ומה שכתבתם "אדרבא, המתנה שהקב"ה יעשה לו נסים לפני שיעשה מצוות, ה"ז עובר ב"לא תנסו את השם". פתחתי את החינוך ואת ספר המצוות להרמב"ם ועוד ראשונים ולא ראיתי זכר לדברייך בדבריהם, לפי הרמב"ם במנין הלאווין מצוה ס"ד, לאו זה נאמר כדי שלא ננסה את יעודי הנביא אחרי שכבר הוחזק לנביא אמת, והחינוך מצוה שצ"ה הביא מחז"ל [תענית ט' ע"א] שאסור לאדם לחשוב בלבבו ולומר אנסה אם ייטיב השם לי בהתעסקי במצותיו, ועל כיוצא בזה נאמר [דברים ו', ט"ז] לא תנסו את ה' אלוקיכם, ורק במצוות מעשר מותר לנסות את ה'. וכן שאר מוני המצוות הלכו בעקבות שני אלו הפירושים כל אחד לפי דרכו, ואף אחד לא הביא את הפירוש שלך.

אולם ניכר מכתלי דבריך שאלו שמחכים למשיח כדי שיהי' להם אפשרות להקריב קרבנות ושיהי' להם מלך וכו', הם נראים בעיניך כמחכים שה' יעשה להם נס. לכן אודיע לך נאמנה ידידי היקר שביאת המשיח אינו נס בכלל, משיח יהי' בשר ודם ילוד אשה, וכבר הוכן מלכותו מתחילת הבריאה, וכל הבריאה הולכת לקראת היום בו הוא יתגלה. הדבר טבעי מאד, אנו מחכים לו בכל יום כמצווה עלינו, לא כמו אחד שמחכה שיקרה איזה נס משונה מאד, אלא כאחד שמחכה שמלך מלכי המלכים יקיים את המילה שלו, זה טבעי לחלוטין.

אוי ידידי היקר! הלואי שהיית שם לב כמה צדק הרבי מסאטמר כשאמר שההשקפה הציונית תהיה על חשבון האמונה בביאת המשיח, תאמין לי שזה כואב לי שאני רואה את זה בחוש.

לא ציינת היכן סילפנו מקורות בק"צ, אדרבה, זה בעיה גדולה בספר "ז' משה", ואם תרצה אפרט.

לא שמרתי את אותם גליונות כי לא ידעתי שאכתוב קונטרס נגד קדושת ציון, כי לא ידעתי שיפנו אלי בנושא זה, זו הסיבה למה לא ציינתי את המקומות בו ציטטו קדושת ציון את דברי ה"ויואל משה" בצורה לא נכונה, והלואי שהי' לי את אותם גליונות, כי הייתי עושה מהם מטעמים. לא צריך הרבה לחפש היכן מסלפים קדושת ציון, בקונטרס "בריתי יצחק" שאתה בעצמך שלחת לי יש כמה סילופים חמורים כאשר אראה לך בעליל בהמשך.

כבר כתבתי ב"למען ציון" בהקדמה שאני לא בקי ב"ויואל משה" ואני גם לא חסיד סאטמר, ואם יש לך הערות על דבריו יש לך לפנות לאחד שבקי בדבריו. אבל מ"מ, אם תרצה תשלח לי את ההערות שלך ובהזדמנות אפתח את ה"ויואל משה" כפי שעשיתי בעבר כשהביאו לי לראשונה את הגליון קדושת ציון, ואבחון את דבריך מול דבריו בכור המבחן. ושקול דבריך היטב, פן תתבזה לעיני בני עמך, כי לא אשא פני איש.

מה שהקב"ה מגלגל ישועה ע"י רשעים כך מפורש בכ"מ בתנ"ך כשאפס עצור כמו בירבעם בן יואש, וכמפורש בשירת האזינו, וגם מפורש שזה "יסוד היחוד" ברמח"ל בדעת תבונות, נמצא שהכפירה דוקא בצד שלכם, ואם תרצה אפרט.

אני לא מכחיש דבר זה, אבל אני כן מכחיש את המראה מקום שציינת מפרשת האזינו כי דבר זה אינו כתוב שם בכלל. [אתה מזכיר לי את בעל המכתב שהשבתי לו ב"למען ציון", שבחינם ציין לפרשת האזינו]. אני לא יודע למה הבאת את לחמך ממרחקים, מירבעם בן יואש, יכולת להביא ראה מאחשוורוש שנתן רשות ליהודים להנקם מאויביהם. מי הכחיש דבר זה?! אוכל להביא לך עשרות אם לא מאות דוגמאות מישועות שהתגלגלו על ידי רשעים, גם הרבי מסאטמר עצמו הי' לו ישועה מהשואה על ידי רשע מפורסם, כידוע.

ואם אני לא טועה, כוונתך לגבי דבריו של הרבי מסאטמר בספרו "על הגאולה ועל התמורה", לגבי מלחמת ששת הימים, ואם זו אכן כוונתך, אז לא ראית את דבריו של הרבי הקדוש מסאטמר בפנים, או שראית אותם מובאים באחד מהגליונות של קדושת ציון שלא מתביישים להציג דברים בצורה לא נכונה, בפרט דבריו של הרבי מסאטמר. כי כל הנידון שם ב"על הגאולה ועל התמורה" הוא האם השי"ת עושה נסים בשביל רשעים או על ידי רשעים, בפרט באופן שזה מחזק את הרשעות שלהם, זהו הנידון שם, אבל שיתגלגל איזה ישועה על ידי רשעים, מאן דכר שמיה. [את ה"ויואל משה" לא זכיתי ללמוד הרבה, אבל ישתבח שמו לעד שזכיתי ללמוד את רוב ה"על הגאולה ועל התמורה", ואורו עיני].

ומה שכתבת "וגם מפורש שזה "יסוד היחוד" ברמח"ל בדעת תבונות וכו' רואה אני מדברין שלא למדת את הספר דעת תבונות בכלל, שהרי המשפט הזה "יסוד היחוד" לא מוזכר בכל הספר דעת תבונות ולא בכל ספרי הרמח"ל. מה שכן מוזכר הוא "הנהגת היחוד", וכנראה שלזה התכוונת.

ז"ל הרמח"ל:

ומעוצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק - כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח בהם כלל. הנה כשרוצה - משעבד רצונו, כביכול, למעשי בני האדם, כענין ששנינו (אבות פ"ג י"ט), "והכל לפי רוב המעשה"; וכשהוא רוצה - אינו חושש לכלל המעשים, ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבנו ע"ה (ברכות ז' ע"א), "וחנותי את אשר אחון - אע"פ שאינו הגון"

מצורף כאן מאמר חשוב שמוכיח שמי שכופר בישועת ד' במלחמת ששת הימים אינו יוצא י"ח בברכת המזון אף בדיעבד.

בכבוד וידידות,

נ.....

גם אני יכול לומר שמפורש בתורה לעבוד עבודה זרה, שהרי כתוב מפורש "ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם" מפורש או לא?

אתה מצטט ציטוט מתוך סוגיא ארוכה מבלי להתיחס לשאר חלקי הסוגיא, וניכר מדברייך שלא הורגלת בסוגיא זו, רק חתכת ציטוט מבלי אפי' לדעת במה מדובר שם. אם ארצה להאריך אצטרך להעתיק את כל הספר דעת תבונות, לכן אקצר ואם תרצה להבין יותר, תפתח את הספר דעת תבונות ותלמד אותו מראשו לסופו.

הרמח"ל לימד אותנו בדעת תבונות, שהשי"ת מנהיג את העולם עם שני הנהגות, הנהגת היחוד, והנהגת המשפט, ובמקום אחר הוא קורא לשני הנהגות האלו, הנהגת המזל, והנהגת השכר ועונש. ופירושם כך, הנהגת היחוד היא הנהגה שמובילה את הבריאה אל מטרה מסוימת, המטרה התכליתית של הבריאה, מטרה זו נקראת בשפת הרמח"ל "גילוי יחודו יתברך", הנהגה זו שנקראת הנהגת היחוד אינה מבוססת על מעשי האדם בין מעשים טובים בין מעשים רעים, אלא היא מבוססת על המטרה אליה היא מובילה, ואינה תלויה בבחירת האדם. והנה הנהגה זו היא מוסתרת כמו שכתב הדעת תבונות אות מח' "ואמנם הנהגת השכר ועונש היא המגולית ונראית תמיד לעיני הכל, אך הגלגול שהוא מגלגל הכל לטובה עמוק עמוק הוא, ולא עבידא לאיגלווי כי אם לבסוף, אבל מתגלגל הוא והולך בכל עת ובכל שעה ודאי, ואינו פוסק".

כמובן שאפשר לגלות את ההנהגה הזאת על ידי תשובה ומעשים טובים וכדברי הזוהר [חלק ב דף נב/ב] המפורסמים **וַיֵּאמֶר יי' אֶל מֹשֶׁה מֵהַתְּצַעֵק אֵלַי. וְתֵאנָא בְּסִפְרָא דְצִנְיָעוּתָא, אֵלַי דִּי יִקָּא, בְּעֵתֵי קָא תֵּלֵיא כְּלָא** דהיינו שעם ישראל פעלו בתפלתם בים סוף שיתגלה הנהגה זו, אבל עצם הנהגה זו אינה

מבוססת על מעשי האדם, ולכן ברגע שהתגלה הנהגה זו אמר ה' למשה "מה תצעק אלי" הלא אין הנהגה זו צריכה את התפלה שלך.

לעומת זה יש את הנהגת המשפט, היותר נגלית [ובמילים אחרות יותר מובנת] שכשמה כן היא, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, והנהגה זו תלויה בעצם בחירת האדם, אם יבחר בטוב ינהיג אותו ה' בטוב, ואם יחטא, יעניש אותו הבורא.

והנה שני הנהגות אלו כשהם בנפרד הם סותרים זה את זה, כי אם הי' ה' מנהיג את העולם רק עם הנהגת המשפט, יתכן שהבריאה לא היתה מגיעה למטרה שלה, כי אולי האנושות היתה חוטאת ונענשת מצד מדת המשפט שתפסיד את הזכות שלה להגיע למטרה שלה. לעומת זה אם היה ה' מנהיג את הבריאה רק עם הנהגת היחוד, היתה מתבטלת תכלית הבריאה, שהרי תכלית הבריאה היא שיזכה האדם לטוב על ידי טוב בחירתו [כמבואר באריכות בתורת הרמח"ל], והנהגה זו אינה מתחשבת עם בחירת האדם.

ולכן גזרה עומק חכמתו יתברך להנהיג את הבריאה עם שתי הנהגות האלו, ולשלב אותם. והנה איך באמת משתלבים שתי הנהגות אלו, זהו דבר עמוק מאד ומבואר באריכות בדעת תבונות, ואעתיק לך גרגיר מדברי הרמח"ל הנוגע לענינו וממנו תבין את דברי, זה לשון הדעת תבונות בסי' קע' -

"ואמנם צריך שתדע הקדמה, צריכה לנו הרבה לישוב ספיקות רבים. והוא, כי אפילו בזמן שהאדון ב"ה רוצה לנהג את עולמו בהנהגת המזל שזכרנו, הנה הוא מחזיר ומסבב הדברים, שאפילו מה שצריך לבוא לפי המזל - יגיע מתוך דרכי הנהגת השכר ועונש. וכענין זה מצאנו יסורין של רבי, שאמרו ז"ל (ב"מ פה ע"א), "על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו". ובאמת לא היו היסורין ההם אלא מיסורי הצדיקים, אבל כך היא המידה, שהקב"ה מרכיב שתי הנהגות אלה ביחד, ואף גזירות המזל לא יבואו אלא על ידי ענין מה המתיחס אל השכר ועונש שיוכלו ליתלות בו, שהרי אגביו יתגלגל כל הצריך להתגלגל, אף על פי שבעצמו לא יהיה אלא דבר קטון".

ומזה תבין למה הציטוט שציטטת מקודם אינו הולם את מדת האמת, כי הרמח"ל בסך הכל מתאר שם את הנהגת היחוד, אבל בפועל ה' מנהיג את

העולם משותף עם עוד הנהגה הנקראת הנהגת המשפט, ואיך משתלבים שני הנהגות אלו מבואר קצת בקטע שהעתקתי לך לעיל, ומבואר הרבה יותר בשאר הקטעים של הספר דעת תבונות שלא העתקתי אותם מפני האריכות.

ולעניננו, יתכן מאד שאם נעשה תשובה רצונית מבחירתנו הטוב, ניגאל אפי' מפאת הנהגת המשפט, אבל אפי' אם הגאולה תבוא על ידי הנהגת היחוד, זה לא יסתור לגמרי את הנהגת המשפט, ונצטרך לעשות תשובה עכ"פ תשובה הכרחית כמבואר בגמ' שהבאתי לעיל שאם לא יעשו תשובה יעמיד להם מלך קשה כהמן.

הנני רוצה שתבין, שכל המקורות שהבאתי שהגאולה תלויה בתשובה, אין הכוונה שתשובה זה כמו כל תנאי שאם מתבטל התנאי מתבטל העיסקה, חלילה לומר כך. אלא הכוונה היא שתשובה היא תנאי הכרחית דהיינו תנאי שמוכרח להתקיים, [ואם אינך אוהב את המילה תנאי, נוכל לקרוא לזה "חלק מתהליך הגאולה" כמו שנבאר בהמשך, או "הבטחה" כדברי הרמב"ם]. וכבר מצאנו תנאי כזאת בחז"ל [תנחומא בראשית א'] שאמרו "תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו", אבל למעשה, תנאי זה היה צריך להתקיים, וכדי לוודא שהוא אכן יתקיים ועם ישראל לא יחזרו בהם, כפה עליהם הר כגיגית, כידוע.

וכן אנו אומרים לגבי הגאולה, כל המקורות האומרים שיש קץ לגלות אינם סותרים את המקורות שאומרים שבתשובה תלויה הגאולה, כי אם יבוא הקץ ועוד לא עשינו תשובה יכריח אותנו ה' לעשות תשובה. ומה נמלצו דברי הרמב"ם "כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'". [הלכות תשובה פרק ז' הל' ה'] הרי מפורש כדברינו, שהגאולה תלויה בתשובה, ואעפ"כ הגאולה אינה תלויה ועומדת, כי אנו מובטחים שנעשה תשובה. ועיין עוד באברבנאל פרשת נצבים פרק ל' שמבואר בדבריו שהגאולה תלויה בתשובה, ולכן מוכרח להיות תשובה, ע"ש.

אסיים עם פרפרת נאה שתסביר יותר את ענין התשובה לפני הגאולה.

ל ..... לַצֵּעַן צִיּוֹן לֹא אַחֲשֶׂה

אומר הנביא יחזקאל פרק לט'-כח' "וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְדֹד אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתֵי אֹתָם אֶל הַגּוֹיִם וְכַנְסֵתִים עַל אֲדָמָתָם וְלֹא אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שָׁם".

הנה פשט הפסוק קשה מאד, כי זה שיכירו את ה' כשיכנס אותם מובן מאד, כי שם ה' מתקדש על הטוב כמבואר בהרבה ספרים, וכמו שאנו אומרים בתפלה "טוב יצר כבוד לשמו". אבל במה יִדְעֵה ה' בזה שהגלה אותנו? הרי הפסוק מפרט כאן שני ענינים שבהם יִדְעֵה ה', "בְּהַגְלוֹתֵי" אֹתָם אֶל הַגּוֹיִם "וְכַנְסֵתִים" עַל אֲדָמָתָם.

ואני בראותי דברי יונתן בן עוזיאל אורו עיני, דבריו נפלאים הפלא ופלא, וזה לשונו "וידעון ארי אנא ה' אלההון ועל דחבו קדמי אגליתי יתהון לביני עממיא וכדו דתבו כנשתינון לארעהון ולא אשאר עוד מנהון תמן". וזה תרגום דבריו - וידעו אשר אני ה' אלקיהם, ועל שחטאו לפני הגלתי אותם לבין האומות, וכאשר שבו, כַּנְסֵתִים לארצם ולא אשאיר עוד מהם שם, עד כאן תרגום התרגום.

ולפי דבריו הכל מובן כפתור ופרח. כי כשיעשו תשובה ואז השי"ת יכנס אותם, יִדְעֵה לעיני כל כי מפני חטאינו גלינו מארצינו, ובזה יתקדש שם שמים כמו שכתוב "בקרבי אקדש", כי השי"ת מתקדש כשמעניש את הקרובים אליו ["ישראל עם קרובו", ובודאי כלפי הגוים אנו בגדר בקרבי אקדש], אבל הקידוש השם הזה יהי' רק אם השי"ת יגאל אותנו מתוך תשובה. פתח עיניך וראה כמה מאירים דברי יונתן "ועל דחבו קדמי אגליתי יתהון לביני עממיא וכדו דתבו כנשתינון לארעהון", כי לפי דבריו מובן איך יִדְעֵה ה' על ידי שהגלה אותנו, על ידי שידע שהוא הגלה אותנו מפני חטאינו, וזה יִדְעֵה רק על ידי שנצא מהגלות מתוך תשובה, וזהו שסיים, "וכדו דתבו, כנשתינון לארעהון".

וע"י תשובה יתוקן למפרע החילול השם של הגלות, ונהפך הוא, אשר החילול השם נהפך לקידוש השם, כי מלך במשפט יעמיד ארץ. אבל אם יהיה חסר תשובה קודם הגאולה, לא רק שלא יתוקן החילול השם, אלא גם יחסר מהקידוש השם של הגאולה, כי יאמרו הגוים מקרה הוא גלגל החוזר בעולם, פעם נחלשים פעם מתחזקים, פעם מרוויחים פעם מפסידים וכו', אבל כשנעשה תשובה "אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה".

וכל זה הוא בחינת משיח, כי משיח יהי' לו כח לגלות שהכל, כל הגלויות, כל הצרות היו לטובה, "אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה", הגדיל לשון עבר, שגם בגלות השי"ת היטיב לנו, "שִׁבְעֵנוּ בַּבֶּקֶר חֶסֶדְךָ וְנִרְנְנָה וְנִשְׁמְחָה בְּכָל יְמֵינוּ" ופי' רש"י "שבענו בבקר חסדך- ביום הגאולה והתשועה שהוא בקר לליל הצרה והאנחה והחשיכה. ונרננה ונשמחה בכל ימינו - כלומר בכל הצרות שעברו עלינו בימינו אלה". ומבואר מדבריו שבבא הגאולה נשמח בחלקינו למפרע.

כי לומר הכל לטובה הכל לתודה אינו חכמה, מאד קל לדבר, אבל לגלות לעיני העמים שהכל לטובה אפי' הגלות הזו, זה יכול רק משיח, ומי שהוא לא משיח וינסה לעשות כן בכח, משחק עם אש ועלול ליפול לשבתאות. [אם למדת את ההיסטוריה על ש"ץ יהי' לך יותר קל להבין מה אני מתכוון בשבתאות.]

ובזה תבין למה תשובה היא המעבר לימות המשיח, כי ימות המשיח אינו חלק מעולם הזה כמבואר בברכות יב' ע"ב "ימי חיך העולם הזה, כל ימי חיך להביא לימות המשיח", וכן אמרו שם דף לד' ע"ב "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות", הרי שעולם הזה אינו ימות המשיח, וכן תשובה אינו שייך לעולם הזה כי תשובה היא מהדברים שקדמה לעולם, והיא אינה חלק מהמערכת של עולם הזה, והיא בחינה אחת עם הבחינה של ימות המשיח, כי יש לתשובה כח להפוך חושך לאור, שזה יהי' עיקר הכח של משיח, הרי תשובה מאהבה הופכת עבירות לזכויות, ומזה תבין את גודל הנחיצות לעשות תשובה אמיתית לפני ביאת המשיח, ואין לך דבר שמקרב את הגאולה יותר מתשובה. שים מול עיניך את דברי הרמב"ן בספר הגאולה בשער הראשון, "גאולתנו בידינו בשובנו אל ה'".

עד כאן המענה להערות שלך, עתה אני פונה לקונטרס של י.ב. ששלחת לי.

הנה רואה אני שהבאת איש עברי לצחק בנו, הכי קרא שמו יצחק מחמת דבריו המצחיקים. ורואה אני שנתקיים בקדושת ציון דברי חז"ל [ב"ק נב.]. "כד רגיז רעיא על ענא עביד לנגדיה סמותא". וקורא אני עליהם את הפסוק בירמיהו [פרק ח-ח] "אִיכָה תֹאמְרוּ חֻכְמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת יְדוּד אֲתַנּוּ אַכֵּן הִנֵּה לְשֹׁקֵר עֲשֵׂה עֵט שֹׁקֵר סִפְרִים".

תאמין לי שזה על אפי ועל חמתי להשיב על דבריהם של קדושת ציון בפרט על דבריו של ה"מורינו ורבינו" של קדושת ציון. הראש כלב אנכי להשיב על דבריו של פתי, איש עברי אשר אין מעצור לרוחו, שם מר למתוק ומתוק למר, אומר על רע טוב ועל טוב רע, כל השומע דבריו יצחק עליו, האם אין לי מה לעשות עם הזמן שלי? אבל אחרי שובי נחמתי, כי נזכרתי בקדוש ישראל ר' יעקב עמדין זצוק"ל שלחם עם השבתאים עד חרמה למרות שהמנהיגים שלהם היו כלבים שוטים, ולכן לא אשיב ידי אחור, ואריק חרבי במלחמתה של תורה נגד שעיר העיזים של קדושת ציון, וְיִצְאֲתִי אַחֲרָיו וְהִפְתִּיו וְהִצַּלְתִּי מִפְּיו וְיִקָּם עָלַי וְהִחַזְקֵתִי בְּזַקְנִי וְהִכְתִּיו וְהִמִּיתוּ: גַּם אֶת הָאָרֶץ גַּם הַדּוֹב הִכָּה עֲבָדָה וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעָרֶל הַזֶּה כְּאֶחָד מֵהֶם, פִּי חָרַף מְעַרְכֶּת אֱלֹהִים חַיִּים. [שמואל א פרק יז לה-לו]

דבריו מתחלקים לשני חלקים, אחד בענין ברכת המזון, והשני בענין ראיות שאנו בקיבוץ גלויות. והנה בענין ברכת המזון אשיב באחרונה, ולגבי הראיות שהביא שאנו בקבוץ גלויות, אשיב כעת, אבל לא על כולם כי על כמה מהראיות שהביא כבר השבתי בלמען ציון ובמענה על ההערות ששלחתם לי, ולא באתי כאן לחזור על מה שכבר כתבתי, אלא אתיחס כאן למה שעדיין לא השבתי עליו. וזה החלי בס"ד.

כותב י.ב. "ישנם הטוענים שלא יתכן לומר שהקב"ה עוזר לרשעים", והוא מביא ראיה נגדם מיחזקאל פרק כ' ו'-' ש' שמבואר שם שעם ישראל היו עובדי עבודה זרה וה' הוציא אותם למען שמו. עוד הוא מביא מדברים ט' ה' שכתוב שם "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה" וכו', ואז הוא טוען שאותו דבר יהי' בגאולה האחרונה והוא מסתמך על הפסוקים ביחזקאל כ' מב'-מד'

מב) וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד בְּהִבְיֵאִי אֶתְכֶם אֶל אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לְאֲבוֹתֵיכֶם:

מג) וַזְכַּרְתֶּם שֶׁם אֶת דְּרִכְיֶכֶם וְיָאת כָּל עַלְלֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם בָּם וְנִקְטַתֶּם בַּפְּנִיכֶם בְּכָל רְעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:

מד) וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד בְּעֲשׂוֹתַי אֶתְכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדֹרְכֵיכֶם הָרְעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנְּשַׁחֲתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְדֹד:

והנני משיב על דבריו.

מה שכתב שיש טוענים שלא יתכן שה' יעזור לרשעים, אני לא יודע מה טוענים, אבל אני יודע שלפי השקפת התורה זה שיש רשעים שמצליחים אינו אומר שה' עוזר להם, אדרבה כתוב "וּמַשְׁלֵם לְשֹׁנְאָיו אֶל פְּנֵיו לְהֶאֱבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשֹׁנְאוֹ אֶל פְּנֵיו יִשְׁלֵם לוֹ" [דברים פרק ז' י'], וכתוב "בְּפִרְחֵי רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעָלֵי אֲוֶן לְהַשְׁמָדָם עַד", הרי אנו רואים שהצלחת הרשעים הוא הכנה לעונש שיקבלו, וזה מנכה להם מהזכויות לעולם הבא. וכן יש "עשר שמור לבעליו לרעתו" [קהלת ה' יב'].

ומה שכתב מיציאת מצרים זה נכון שעם ישראל לא היו אז במצב טוב, אבל עדיין לא היינו עם עד יציאת מצרים³², וכן עוד לא הי' לנו תורה, ועדיין לא

---

32. הגם שכתוב עוד לפני שיצאו ממצרים "שלח את עמי ויחגו לי במדבר" [שמות ה' א'] אין זה אומר שהם היו אז בגדר עם ה', אלא זה נאמר על שם העתיד על דרך שאמר יעקב ללבן "הבה את אשתי" [בראשית כ"ט כ"א] כי הגם שהיא עדיין לא היתה אשתו כי עוד לא התחתן עמה, אבל מכיון שנגמר התהליך שיהא יכול להתחתן עמה ולא הי' חסר כלום אלא להתחתן עמה, לכן אמר "הבה את אשתי" כאילו הוא אומר, לא חסר כאן כלום אלא שתהיה אשתי על ידי שאתחתן עמה.

והוא הדין לגבי יציאת מצרים, עד שלא יצאו לא היו עם ה', שהרי חז"ל דרשו במדרש תהלים - מזמור קי"ד "אמר רבי אבא בר אחא בשם רבי חנין, מהו גוי מקרב גוי, כאדם ששומט את העובר ממעי הבהמה", והעובר אין לו מציאות בפני עצמו כל עוד הוא במעי אמו אלא הוא חלק מאמו עד שיצא. וכן עם ישראל היו במצרים כעובר במעי אמו ולא הי' להם עדיין גדר של עם ה', וכן אומר הפסוק "וּלְקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעַם וְהֵייתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלוֹת מִצְרַיִם" [שמות פרק ו' ז'] הרי שבזה שה' לקח אותם ממצרים לקח אותם אליו לעם. והגם שהמפרשים [רמב"ן ועוד] פירשו את "ולקחתי אתכם לי לעם" על מתן תורה, אין זה סותר איך שאנו מפרשים את הפסוק לפי פשוטו, כי יש כמה בחינות בזה שאנו עם ה', ותחילת כניסתנו לגדר עם ה' הי' ביציאת מצרים, אבל זה הי' רק כניסה לתהליך, והתהליך התמשך עד שנכנסו עמו בברית בסוף ארבעים שנה, ויש הרבה להאריך להסביר איך יציאת מצרים ומתן תורה והכריתת ברית יצר אותנו לעם ה' אבל אין כאן המקום לזה.

נכנסנו עם ה' בברית, שרק אחרי שנכנסו עמו בברית נאמר "היום הָזָה נְהִייתָ לְעַם לַיְדוּד אֶלְקָר" [דברים פרק כז' ט'], ונראה שתחילת יצירת העם היהודי הי' ביציאת מצרים והגמר של היותנו עם של ה' הי' כשנכנסו עמו בברית, שעל זה נאמר "היום הָזָה נְהִייתָ לְעַם לַיְדוּד אֶלְקָר". עכ"פ, במצרים עדיין לא היינו עם ה' ולא הי' לנו תורה, ולכן הגם שה' הקפיד עלינו על חטאותינו, מ"מ הוציא אותנו למען שמו, ולא חיכה לאתערותא דלתתא וזה ידוע בכל הספרים שפסח הוא זמן של אתערותא דלעילא, אבל גם יציאת מצרים לא הי' לכולם, כי הרבה מתו במכת חושך.

עוד יש לומר, שאין הכי נמי, גם במצרים אכן עשו תשובה קודם שנגאלו. וכן כתב להדיא הגר"א בפירושו לשיר השירים ב' ט' וזה לשונו "וכן באבותינו במצרים הי' ב' תשובות. בלב, נגד זה אמר מציץ מן החרכים, כי החרכים הם קטנים מה שמציצים בנקבים הבטה דקה מה שעושים בסתר, והמחשבה שבלב אינו ידוע רק להקב"ה. והי' ג"כ מדה כנגד מדה שבטלה עבודה תחילה. ואח"כ כשעשו תשובה במעשה השגיח מן החלונות, כי מן החלון רואים מה שעושין בגלוי, ועשה הקב"ה ג"כ בפועל והוציא אותם. וזאת התשובה במעשה הי' נראה ונעשה חלון גדול, ונגד זה אמר משגיח מן החלונות. והי' כאן ד' סיבות לגאולה דחוק מצרים, וזכות אבותם, וזכות אמהות, והתשובה ששבו אל השם, וכולן כתובין בתורה בפרשת שמות" עכ"ל. ועיי"ש עוד איך שביאר כל הד' דברים האלו בפסוקי התורה.

שוב מצאתי מדרש מפורש שגם במצרים עשו תשובה, והוא בדברים רבה פרשה ב' פיסקא כ"ג וזה לשונו "אמר רבי אלעזר כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא מתוך חמשה דברים אלו מתוך צרה ומתוך תשובה" וכו' עיין שם. וכן עיין בספר חומת הדת לבעל החפץ חיים פרק י"ג מה שביאר במדרש זה³³.

עכ"פ, ירדנו למצרים להזדכך בכור הברזל כדי להיות עם ה' ולא הי' חסר אלא יציאתנו, ולכן כתוב "שלח את עמי" כאילו הוא אומר - נגמר התהליך שהם היו צריכים לעבור במצרים ולא חסר אלא שתוציא אותם, ובזה הם מיד נעשים העם שלי.

33. הערת תלמיד חכם שליט"א - מה שכתב "שיש טוענים שלא יתכן שה' יעזור לרשעים". נראה שכיוצא בזה טען שר מצרים (או הים) הללו והללו עובדי ע"ז והשיב ה' "שוטה שבעולם" שמא אתה דן שוגג כמזיד אונס כרצון. וברור שאינו כלל מוחלט שאינו עוזר

ומה שהביא מדברים ט' ה' "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה" וכו', הנה העם שנכנס לארץ היו צדיקים, כי כל אלו שחטאו במדבר מתו ולא זכו ליכנס לארץ, אבל מ"מ לא היו מספיק צדיקים כדי לרשת את הארץ בזכות עצמם והיו צריכים גם את זכות האבות, וכן כתב האור החיים הקדוש על פסוק זה -

"לא בצדקתך פירוש לא בצדקתך אתה ראוי לרשת הארץ, אבל על כל פנים דור כשר היו באי הארץ, וכן תמצא שאמר להם (לעיל ד' ד') ואתם הדבקים בה' אלהיכם וגו', אלא שלא היו שלמים לתת להם הארץ לזכותם אם לא היתה ברית אבות, והגם שברית אבות לא היתה מועלת לרשת הארץ אם היו רשעים, ודור המדבר יוכיח".

ומה שהביא מיחזקאל כ' מב' - מד': (מב) וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד בְּהִבְיֵאִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשְׂאתִי אֶת יְדֵי לְתַת אוֹתָהּ לְאֲבוֹתֵיכֶם:

(מג) וַזְכַּרְתֶּם שֶׁם אֶת דְּרָכֵיכֶם וְאֵת כָּל עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם בָּם וְנִקְטַתֶּם בְּפָנֵיכֶם בְּכָל רְעוּתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:

(מד) וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד בְּעֲשׂוֹתֵי אֶתְכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כִדְרָכֵיכֶם הָרְעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנְּשַׁחֲתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְדֹד:

לרשע, והעובר על דבר קל מדברי רבנן נקרא רשע, האם אין הקב"ה עוזרו רח"ל, ונמצא במדרש ע"פ רבים מכאובים לרשע וגו', אפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנהו.

ומה שמרן מסאטמר זצ"ל הרעיש על דבר זה, הוא דבר הלמד מענינו, שכל דבריו הסתובבו סביבות נצחונות הציונים שהם "מסייתים ומדיחים", ונצחונם מביא התגברות כח הטומאה בעולם וחילול ה' גדול שיוכלו להסית ולהדיח יותר יותר, על זה הרעיש שהוא מהשפעת השטן וכו', אבל רחמנא לצלן לדמות זה ליציאת מצרים שהי' כבוד שמים, צמיחת קרן ישראל וקרן התורה, מחמת שנבעער נבעער נכשלו בעבירות, וע"י יצי"מ חזרו בתשובה, וכאן הוא להיפך, וזיל בתר טעמא. אלא שהם עושים עצמם כותם ואומרים באופן תמימי "יש טוענים שלא יתכן שה' יעזור לרשעים", ושוב מקשים קושיות. ויש חילוק אם ישראל נושעים ע"י רשע שזה צריך טעם, כמ"ש מה נשתנה ירבעם בן יואש שבא תשועה על ידו וכו'. אולם לא ע"ז הנידון, אלא הנידון הוא שאין להקב"ה חלק בחילול ה' רח"ל, ומנקודה זו הם בורחים.

כאן הוא סילף, שהרי כמה פסוקים לפני כן, בפסוק לח' כתוב "וּבְרוֹתַי מִכֶּם הַמְרִדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאַרְץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד: ופירש רש"י "וברותי - לשון ברירה. מארץ מגוריהם - מארץ גלותם אוציא אותם ואמיתם במדבר". ושנים הרווחנו מפסוקים אלו, קודם כל הרווחנו לראות מפסוק זה, שהקבוץ של הציונים אינה הקבוץ גלויות של התנ"ך שהרי עדיין לא התקיים פסוק זה. ושנית הרווחנו להיוודע, שהמְרִדִים וְהַפּוֹשְׁעִים לא יהיו חלק מהקבוץ גלויות אלא הם ימותו לפני שיבואו לארץ, ואלו שיהיו חלק מהקבוץ גלויות אפי' אם לא יהיו הצדיקים הכי גדולים, אבל מורדים ופושעים כמו הציונים לא יהיו, כי יעשו תשובה, אם לא תשובה רצונית, לפחות תשובה הכרחית, אבל תשובה תהי'.

וזה שכתוב "וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְדֹד בְּעֲשׂוֹתַי אֶתְכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כִדְרֵכֵיכֶם הֲרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנְּשַׁחֲתוֹת בַּיִת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְדֹד", אין זה אומר שאלו שיבואו לארץ יהיו פורקי עול שלא עשו תשובה, כי גם אחרי שיעשו תשובה לולי הבטחת ה' לגאול אותם לא היו נגאלים, כי התשובה שלהם לא יהי' מספיק להיגאל בזכות עצמם, מחמת הפשעים שנעשו לאורך הגלות, ולכן גם אחרי שיעשו תשובה ולא יהיו מורדים ופושעים יגאלם ה' למען שמו. וזהו כדרך האור החיים שהבאתי לעיל.

עוד ראייה מביא י.ב. מיחזקאל טז' סא' "וְזָכַרְתָּ אֶת דְּרָכֶיךָ וְנִכְלַמְתָּ בְּקַחְתְּךָ אֶת אַחוֹתֶיךָ הַגְּדֹלוֹת מִמֶּךָ אֶל הַקְּטָנוֹת מִמֶּךָ וַנִּתְּתִי אֶתְהֶן לְךָ לְבָנוֹת וְלֹא מְבָרִיתֶךָ". ותירגם יונתן "ותדכרין ית אורחתיך ותתכנעון בקרבותיך ית מדינך דרברבן מניך עם דעדין מניך ומסרית יתהון ליך לאשתמעא ואת לא עבדת ית אוריתא". [עיקר הסיבה שי.ב. הביא את התרגום הוא בגלל המילים "ואת לא עבדת ית אוריתא" והוא רוצה להוכיח מזה שאלו שיתקבצו לארץ יהיו כאלו שלא קיימו את התורה.]

וזה לשון רש"י שם-

"וזכרת - בהטיבי לך את דרכיך הרעים ונכלמת מלפני על שגמלת לי רעה ואני גומלך טובה. בקחתך את אחותיך - כשתכבשי לירש את מקומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולות. לבנות - לפרוורים לך, משועבדים לך, כמו סדום ובנותיה וכפרנהא. ולא מבריתך - ולא משמרך את הברית אשר כרתי אתך אלא

בחסדי וברחמי שאני שומר את בריתי". ומסיים י.ב. "ומוכח שם בפסוקים [מו' - נח'], שדרגת היהודים הכובשים את ארץ ישראל היא כשל אנשי סדום". עד כאן לשון י.ב..

והנני משיב.

הדבר היחיד שי.ב. הוכיח כאן הוא, שהשקר חושך לרגליו. כל מי שיפתח את ספר יחזקאל פרק טז' ויראה את הראיות של י.ב. בפנים ישפשף את עיניו מבלי לדעת האם לצחוק או לבכות.

נתחיל עם הרש"י שציטט. קודם כל י.ב. קטע את דברי רש"י, וזה הלשון של רש"י שהשמיט י.ב. "ומדרש אגדה דרבי תנחומא, ולא מבריתך לא מפטרמוני"א שליך לא נתתיה לאברהם אביך בין הבתרים, וזה הלשון קרוב ללע"ז שכן קורין עתה לקרבות פטרא"מוניא בלע"ז, וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו". והנה נראה שי.ב. השמיט קטע זה לשני סיבות, אחד מהם נבאר כעת, והשניה נבאר בהמשך כשנדון בדברי י.ב. על ברכת המזון.

הנה כל אחד יכול לקרוא את דברי רש"י ולראות שאינו מדבר על כיבוש הארץ, שהרי כתב "בקחתך את אחותיך - כשתכבשי לירש את מקומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולות", דהיינו שזהו חסד נוסף שה' יעשה להם, שאחרי שיחזיר אותם לארץ יתן להם לכבוש את המקומות סביב הארץ.

ובנ"ך של הוצאת עוז והדר שהשקיעו מאמץ רב להגיה את רש"י [וכן בשאר המפרשים עשו עבודה נפלאה, וגם הדפיסו לראשונה דברים שצונזרו] הגירסא מפורש "בקחתך את אחותיך - כשתכבשי לירש את האומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולות", וזה ברור מאד, וכן בנ"ך של הוצאת "המאור" הנוסח הוא "האומות", ונראה שהנוסח "מקומות" הוא טעות הדפוס.

אולם גם לפי הגירסא הפשוטה זה מובן מדברי רש"י, בפרט מהקטע ברש"י שהשמיט י.ב., שם כתוב בפירוש שמדובר על כיבוש של ארצות שלא נתנו לאברהם בבין הבתרים. וכן הפירוש הראשון שכתב רש"י "ולא מבריתך - ולא משמרך את הברית אשר כרתי אתך אלא בחסדי וברחמי שאני שומר את בריתי", הכוונה היא, שאותו חסד שאעשה איתכם לתת לכם את האומות סביב

ארצכם, לא אעשה זאת מפני שמגיע לך, אלא מחמת חסדי ורחמי. אולם כיבוש הארץ לא מוזכר כאן, אלא מוזכר רבוי חסדים שה' יעשה איתם בגאולה שיתן להם לכבוש עוד ארצות חוץ מארץ ישראל, ואומר להם להתבייש ממעשיהם, כי כשיראו כמה ה' מטיב להם יתביישו שוב ממעשיהם ושוב ישובו בתשובה, על החטאים שעשו בגלות.

ומה שכתב י.ב. "ומוכח שם בפסוקים [מו'-נח'], שדרגת היהודים הכובשים את ארץ ישראל היא כשל אנשי סדום".

מה אומר, יש לו עינים והוא לא רואה, כמו שנאמר על עבודה זרה "עינים להם ולא יראו". אם אעתיק את כל הפסוקים תארך היריעה, כל אחד יכול לפתוח את ספר יחזקאל פרק ט"ז ולראות שהנביא פותח את דבריו "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת יְרוּשָׁלַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ: " והנביא ממשיך שם להוכיח את ירושלים על החטאים שעשו בזמן החורבן שבגללם גלו, והנביא אומר להם שהם חטאו יותר משומרון [עשרת השבטים] ויותר מסדום³⁴, אבל התוכחות האלו לא נאמרו על הדור שיחזרו לארץ אלא על הדור שחטאו בזמן החורבן, וה' אמר להם שה' ראוי שהוא יפר את הברית שיש לו איתנו כמו שהם הפרו ברית, אבל הוא לא יעשה כן אלא יקים ברית חדשה כשיגאל אותנו, כל זה ברור למי שרק יקרא את הפסוקים בקריאה בעלמא. ומה שכתב י.ב. "ומוכח שם בפסוקים [מו'-נח'], שדרגת היהודים הכובשים את ארץ ישראל היא כשל אנשי סדום", דברים אלו הנם שקרים רעים או דמיונות פורחות. כל אחד מוזמן לפתוח את ספר יחזקאל ולראות עם מי חותמת האמת.

והנה באמת כל הפסוקים שם בסוף הפרק³⁵ שמהם ציטט י.ב. לא מדברים על השיבה לארץ, אלא על הדור שכבר חזר, שה' מבטיח להם שיקים להם ברית עולם ויטיב להם בתת להם עוד ארצות כמו שכבר ביארנו מקודם. אמנם יש כן

---

34. מח) חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם עָשִׂיתָ סֶדֶם אַחֲוֹתָהּ הִיא וּבְגֹתֶיהָ פֶּאֶשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת וּבְגֹתֶיהָ:

35. (ס) וַזְכַּרְתִּי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אֲוֹתָהּ בְּיַמֵּי נְעוּרַיָהּ וַהֲקִמֹתִי לָהּ בְּרִית עֹלָם:

סא) וַזְכַּרְתָּ אֶת דְּרָכַי וּנְכַלְמַתְּ בְּקִחְתָּהּ אֶת אַחֲוֹתֶיהָ הַגְּדֹלוֹת מִמֶּנּוּ אֶל הַקְּטָנוֹת מִמֶּנּוּ וְנִתְּתִי אֶתְהוֹ לָהּ לְבָנוֹת וְלֹא מִבְּרִיתָהּ:

פסוק אחד באותו פרק ביחזקאל ששם מוזכר בפירוש השיבה לארץ, ומעניין לשים לב ש.ב. העלים עין לגמרי מאותו פסוק, פסוק זה הוא פסוק נ"ג, וזה לשון הפסוק "וְשָׁבְתִי אֶת שְׁבִיתֵהוּן אֶת שְׁבוֹת סֶדֶם וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת שְׁבוֹת שְׁמֶרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ וְשְׁבוֹת שְׁבִיתֶיהָ בְּתוֹכֶנָּה:" וכתב שם הרד"ק "ופסוק זה תשובה למינים ולנוצרים³⁶ שאומרים שהנחמות כבר עברו, והנה סדום היום עדיין בהפיכתה כמו שהיתה ולא שבה עדיין ישוב".

העתקתי את לשון הרד"ק מהנ"ך של עוז והדר שהדפיסו גם מה שמצונזר, אבל גם ממה שכבר הודפס בשאר הדפוסים המצונזרים מובן המכוון, [כי רק צינזרו את המילים "ופסוק זה - למינים ולנוצרים"] גם מהסיפא של הפסוק מובן שעדיין לא התקיים פסוק זה, שהרי כתוב שם "וְאֶת שְׁבוֹת שְׁמֶרוֹן וּבְנוֹתֶיהָ וְשְׁבוֹת שְׁבִיתֶיהָ בְּתוֹכֶנָּה", דהיינו שהם ישוּבוּ ביחד, וגם זה עדיין לא התקיים.

עד כאן ההערות שלי על הראיות שלו שכיבוש של הציונים הוא אתחלתא דגאולה, ועתה הנני מתחיל להעיר על מה שכתב לגבי ברכת המזון.

הנה לא אוכל להעתיק את כל לשונו אלא אעתיק קצת ממנה ואת תוכן דבריו. י.ב. מתחיל את המאמר שלו כשהוא מצטט יפה מאד את לשון הרא"ש בברכות פרק ז' סי' כ"ב, ואת לשון הטור או"ח סי' קפ"ח, ואת הבית יוסף שם בס"י קפ"ז שמביא את הרשב"א בברכות דף מח:, ואני לא אטרח לצטט שוב את הלשונות האלו מפני שציטט אותם כלשונם. ואז הוא פותח את דבריו בזה הלשון -

"יש לעיין בנוסח שאנו אומרים בברכה השניה - נודה לך וכו' על שהנחלת לאבותינו וכו', מה הכוונה במילה "לאבותינו", האם הכוונה לאברהם יצחק ויעקב, או לאבותינו שחיו בזמן יהושע.

סב וְהַקִּימוֹתַי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּךָ וַיְדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְדֹד:

סג לְמַעַן תִּזְכְּרֶינִי וְבִשְׁתָּ וְלֹא יִהְיֶה לְךָ עוֹד פְּתוּחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְּלַמְתְּךָ בְּכַפְרִי לְךָ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ נְאֻם אֲדֹנָי יְדֹד:

36. ואני הקטן מוסיף על דבריו שפסוק זה תשובה למינים ולנוצרים ולציונים.

9 ..... לזמן ציון לא אחשה

והנה ממה שכתב הרא"ש, שבזמן משה רבינו לא אמרו את אותו נוסח קודם כיבוש כמו שאמרו אחר הכיבוש, יוצא שקודם הכיבוש היו אומרים נוסח שמשמעו שהקב"ה יזכנו לכבוש, ואילו אחר הכיבוש אמרו הודאה על הכיבוש.

ולפי זה מוכרח, שמה שאומרים היום "לאבותינו" - אין הכוונה לאברהם יצחק ויעקב, אלא לזמן יהושע.

הנה לכאורה היו צריכים במשך זמן השופטים ובית ראשון ושני לומר לשון "הנחלת לנו", ולא "לאבותינו".

ובזמן יהושע בוודאי אמרו "שהנחלת לנו" ואם כן גם בדורות הבאים אמרו נוסח זה.

וכן הוא בפשטות לשון הפסוק "וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך", ולא כתוב "אשר נתן לאבותיך".

וכן במצוות קריאת ביכורים אומרים "וּבָאתְ אֶל הַכֶּהֱן אֲשֶׁר יְהִי בַיָּמִים הֵהֱם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַיְדוּד אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְדוּד לְאַבְתָּנִינוּ לָתֵת לָנוּ". אין אומרים "לתת להם" אלא לתת לנו. ואמנם את השבועה מייחסים לאבות, אבל את עצם הנתינה מייחסים לנו".

עד כאן לשונו של י.ב., והוא ממשיך וטוען שהנוסח לאבותינו נתקן רק כשיצאנו לגלות ומביא שהאלישיך [דברים ח' י'] אכן אומר כך, ומסיק י.ב. שהיום אחרי מלחמת ששת הימים צריך לומר את הנוסח המקורי "שהנחלת לנו" ומי שלא רוצה לשנות את הנוסח המקובל יאמר "לאבותינו ולנו" וכן הוא מסיק בסוף דבריו.

והנני משיב.

מה שכתב "והנה ממה שכתב הרא"ש, שבזמן משה רבינו לא אמרו את אותו נוסח קודם כיבוש כמו שאמרו אחר כיבוש", כל אחד יכול לשים לב לבד שהרא"ש לא אמר שיש הבדל בין קודם הכיבוש לאחר הכיבוש, אלא הרשב"א כתב זאת וי.ב. עצמו העתיק את לשונם, ואני בתחילה חשבתי שאין כאן אלא פליטת קולמוס, וכתב בלי כוונה הרא"ש במקום הרשב"א. אבל באמת יש

מקום לחשוד בי.ב. שבזדון כתב "הרא"ש" במקום "הרשב"א", כדי שהקורא לא ישים לב שלפי הרא"ש לא מוכח בכלל שהי' הבדל בנוסח קודם הכיבוש לאחר הכיבוש.

שהרי לשון הרא"ש הוא "אמר רב נחמן, משה תיקן להם ברכת הזן בשעה שירד להם המן יהושע תיקן להם ברכת הארץ בשעה שנכנסו לארץ דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים דוד תיקן על ישראל עמך [ועל ירושלים עירך] ושלמה תיקן על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו. ולא בעי למימר שלא ברכו אותה ברכה עד דוד ושלמה דהא לקמן דרשינן כולוהו מקרא, אלא דוד ושלמה תקנו המטבע לפי מה שנתוסף טובה לישראל", עכ"ל. כל אחד יכול לשים לב שהרא"ש דילג על יהושע, וכבר עמדו על זה המפרשים המעדני יו"ט והב"ח ועוד, ולפני שניכנס לסוגיא זו אציין, שלומר בשם הרא"ש שהי' הבדל בין קודם הכיבוש לאחר הכיבוש הוא שקר.

והנה הב"ח בסי' קפ"ח הביא את לשון הרא"ש וכותב כך -

"אבל בדברי הרא"ש (סי' כב') שכתב וזה לשונו ולא בעי למימר שלא ברכו אותה ברכה עד דוד ושלמה דהא דריש כולוהו מקרא וכו', ולא כתב כן אצל ברכת הארץ שתיקן יהושע, לא קשיא, דאיכא למימר דסבירא ליה להרא"ש דאף קודם כיבוש הארץ אמרו ברכת הארץ במטבע זו שאומרים עכשיו ולא נשתנית ברכה זו בשום שינוי מעולם והוא לפי שאף קודם כיבוש כבר הנחיל לאבותינו את הארץ באמרו לאברהם (בראשית יג יז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, וכדאיתא בפרק המוכר פירות (דף ק.) בביריתא אמר ר' יהודה משום ר' אליעזר הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב קום התהלך והשתא לפי זה נראה דבשעה שתיקן יהושע ברכת הארץ לא שינה בה כלום בעיקר הברכה אלא שתיקן הלשון שיהא צח וכמו שכתב הרמב"ן הביאו ב"י בסימן קפ"ז (ד"ה כתב הרשב"א) כך נראה מדעת הרא"ש". עד כאן לשון הב"ח³⁷.

---

37. שוב ראיתי שכך כתב בפירושו הרמב"ם בתשובות הרמב"ם סי' קנ"ח [ובדפוס החדש של מכון ירושלים זה נמצא בסוף כרך ב'] שם משיב הרמב"ם לר' עובדיה הגר צדק ששאל מהרמב"ם האם מותר לו לומר בברכת המזון שהנחלת לאבותינו, והרמב"ם אחרי שהסביר

והנה י.ב. הביא סברא זו שהביא הב"ח, ודחה אותה בקש, ולפני שאשרוף את הקש איתה הוא דחה את דברי הב"ח, אַרְאָה לעיני בני עמי את העמרצות של האיש הזה, או שהוא בזדון העלים עין מדברים מפורשים שהם נגד דעתו. הנה י.ב. טוען לאורך הקונטרס שלו שנתנית הארץ מיוחסת לנו לא לאבותינו, כי רק בגלות היא מיוחסת לאבותינו, ולכן התחלנו לומר "על שהנחלת לאבותינו", האמנם זה כן? הבה נראה:

יחזקאל פרק כ' מב' "וידעתם כי אני ה' בהביאי אתכם אל אדמת ישראל אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאבותיכם": הרי מפורש שהביאה לארץ מיוחסת לנו והנתנה מיוחסת לאבותינו.

יחזקאל פרק לו' כח' "וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים": מפורש או לא?!

מה שמצחיק הוא, ש.י.ב. עצמו הביא פסוקים אלו ולא שם לב עליהם בכלל או שהעלים עין בכח.

אוכל להביא עוד הרבה פסוקים אבל אביא רק עוד שלוש, מן התורה, מן הנביאים, ומן הכתובים. מן התורה, "אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם" [דברים א'-לה']. מן

לו שהגרים הם בני אברהם פוסק מפורש "ויש לך לומר שהנחלת את אבותינו שלאברהם ניתנה הארץ, שנאמר לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" עכ"ל.

ואגב יוצא לנו, שהסדר בברכת הארץ מאד מדויק לפי מה שהבאנו כאן מהרמב"ם והב"ח, שהרי לכאורה קשה, מפני מה אנו אומרים על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ואחרי זה אנו אומרים "ועל שהוצאתנו ה' אלקינו מארץ מצרים" הרי היינו צריכים להזכיר קודם יציאת מצרים, כי הרי ה' הוציא אותנו קודם ממצרים ואז הכניסנו לארץ? אבל לפי דברי הרמב"ם והב"ח מדויק מאד, שהרי הכוונה בלאבותינו היא על נתינת הארץ לאברהם יצחק ויעקב, וזה הי' באמת קודם יציאת מצרים. אמנם דיוק זה יפה ונכון אבל אינו מוכרח, כי לפי הפשט אפשר לומר שהסיבה שמזכירים נתינת הארץ בתחילת הברכה היא משום שזהו עיקר הברכה שהרי הברכה נקראת ברכת הארץ, ולכן מזכירים את נתינת הארץ בתחילת הברכה כי זה כמו הפותחת של הברכה, אולם לפי דברי הרמב"ם והב"ח הסדר יותר מדויק.

הנביאים, "וְשִׁכַּנְתִּי אִתְּכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה בְּאַרְץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם לְמִן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם" [ירמיה פרק פרק ז'-ז']. מן הכתובים, "וְלֹא אוֹסִיף לְהִסִּיר אֶת רֶגְלִי יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר הָעַמְדָתִי לְאַבוֹתֵיכֶם רַק אִם יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִים לְכָל הַתּוֹרָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים בְּיַד מֹשֶׁה" [דברי הימים ב' פרק לג'-ח'].

עוד ראה נגדו הוא לשון של רש"י ביחזקאל טז' פסוק סא' "ומדרש אגדה דרבי תנחומא, ולא מבריתך לא מפטרמוני"א שליך לא נתתיה לאברהם אביך בין הבתרים וזה הלשון קרוב ללע"ז שכן קורין עתה לקרבות פטרא"מוניא בלע"ז, וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו".

כבר ביארנו מקודם את דברי רש"י, שבפירוש זה רש"י מסביר את המילים "ולא מבריתך" שאותם ארצות נוספות שה' יתן לנו בגאולה לא היו חלק מברית בין הבתרים, וזהו "ולא מבריתך", ומובן מזה שארץ ישראל כן נקראת "בריתך" כי היא שלנו מנחלת אבותינו, וזה מפורש עוד יותר בסיום לשונו של רש"י שהדגשתי "וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו", וכבר הערתי מקודם ש.יב. העתיק את כל הלשון של רש"י על פסוק זה חוץ מקטע זה, ולמיחש מבעי שעשה כן בזדון.

והראה שהביא י.ב. "וכן הוא בפשטות לשון הפסוק "וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך", ולא כתוב "אשר נתן לאבותיך". האם יש ממש בדבריו?! הרי פסוק זה נאמר קודם שנכנסו לארץ וכתוב "אשר נתן לך" לשון עבר, ופשטות הלשון מורה שה' כבר נתן את הארץ לנו על ידי שנחלנו אותה מאבותינו, והגם שאפשר לפרש אותה על כיבוש ארץ סיחון ועוג, אבל לומר שפשטות הפסוק מורה כדבריו הוא סמיות עין.

וכן מה שהביא מהפסוקים בביכורים שכתוב שם "אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְדֹנָד לְאַבְתָּיִנוּ לָתֵת לָנוּ" לא אמר כלום, כי זה שירשנו את הארץ מאבותינו לא אומר שה' לא נתן לנו את הארץ, אלא שנתן לנו את הארץ על ידי שנתן אותה לאבותינו, ובכך נתן לנו את הארץ, כי הרי אנחנו נירש את הארץ מאבותינו.

עתה ניגש לדעת הרשב"א שהביא י.ב., ונראה אם יש ממש בדברי י.ב. לדעת הרשב"א, שאכן כתב שהי' חילוק בנוסח ברכת הארץ קודם הכיבוש לאחר

הכיבוש. והנה נעתיק שוב את לשונו של י.ב., אלא שבמקום לכתוב "הרא"ש" נכתוב "הרשב"א", שכן י.ב. עצמו הי' לו לכתוב כן, לו הי' לו טיפה של מידת האמת, ונראה אם דברי י.ב. מוכרחים לפי הרשב"א. זה לשונו "והנה ממה שכתב "הרשב"א", שבזמן משה רבינו לא אמרו את אותו נוסח קודם כיבוש כמו שאמרו אחר הכיבוש, יוצא שקודם הכיבוש היו אומרים נוסח ששמעו שהקב"ה יזכנו לכבוש, ואילו אחר הכיבוש אמרו הודאה על הכיבוש.

ולפי זה מוכרח, שמה שאומרים היום "לאבותינו" - אין הכוונה לאברהם יצחק ויעקב, אלא לזמן יהושע.

הנה לכאורה היו צריכים במשך זמן השופטים ובית ראשון ושני לומר לשון "הנחלת לנו", ולא "לאבותינו".

ובזמן יהושע בוודאי אמרו "שהנחלת לנו" ואם כן גם בדורות הבאים אמרו נוסח זה. עד כאן לשונו, עם התיקון שתיקננו בלשונו שכתבנו "הרשב"א" במקום "הרא"ש".

עתה ניגש לדבריו, האם אכן מוכח לפי הרשב"א שקודם הכיבוש ביקשו על כיבוש הארץ ולאחר הכיבוש אמרו נוסח שהוא הודאה על הארץ, ולהכריח מזה ש"לאבותינו" שבברכת במזון הכוונה על זמן יהושע, האם זהו הבנה נכונה? הבה נראה:

זה לשון הרשב"א שהביא הבית יוסף בסי' קפז':

"כתב הרשב"א (מחע"ב ד"ה הא) הא דאמרינן משה תקן להם ברכת הזן יהושע תקן להם ברכת הארץ וכו', קשיא לי והא קיימא לן בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו? וי"ל דמטבעו הוא שטבעו להן, דאי מדאורייתא אם רצה לאמרה באיזו מטבע שירצה אומרה, ואתו משה ויהושע ודוד ותקנו להם מטבע לכל אחת ואחת בזמנה, וכדאמרינן בפרק כיצד מברכין (מ ע"ב) סלקא דעתך אמינא כי אמרה בלשון חול יצא היכא דאמרה כי היכי דתקינו לה רבנן [אבל כי לא אמרה כי היכי דתקינו לה רבנן] לא יצא קמ"ל, דאלמא המטבע הוא שטבעו רבנן, ובודאי דקודם כיבוש הארץ ובנין ירושלים לא היו אומרים כמטבע שאמרו לאחר כיבוש" וכו' עכ"ל.

הרי שפתי הרשב"א ברור מללו שקודם שתיקן להם יהושע נוסח היו מברכים באיזה מטבע שרצו, שהרי הנוסח אינו מן התורה, ובפשטות יהושע תיקן את הנוסח מיד אחרי שעבר את הירדן, וכדברי הגר"א באדרת אליהו דברים 'א' כט' שי"ב. עצמו הביא בקונטרס שלו. ובכן, עד שי"ב. דן איזה נוסח אמרו קודם כיבוש הארץ, אני שואל, מי אמר שבכלל הזכירו את ירושת הארץ? הרי מן התורה לא צריך בכלל להזכיר את ירושת הארץ, והראיה, שהרי הדרכי משה בסי' רצא' סעיף א' הביא מהכל בו נוסח מקוצר של ברכת המזון, והדרכי משה אומר שם שוודאי אי אפשר לברך בנוסח הזה, שהרי אסור לשנות ממתבע שטבעו חכמים, אבל יתכן שבמקום אונס כגון במקום ליסטים וגדודי חיות יוכל לברך את הנוסח המקוצר, וכשיצא ממקום האונס יברך שוב בנוסח שתיקנו חכמים, כך מסתפק שם הדרכי משה, ונשאר בצ"ע.

והנה אם הי' הזכרת ירושת הארץ מדאורייתא לא הי' מקום לספיקתו של הדרכי משה, שהרי בנוסח המקוצר שהביא שם הדרכי משה לא מוזכר בכלל ירושת הארץ, ע"ש. ולא ראינו שדבר זה הפריע לרמ"א, אלא הפריע לרמ"א שהנוסח המקוצר אינו הנוסח שתיקנו חכמים, ומובן מדבריו שירושת הארץ הוא חלק מהנוסח שתיקנו חכמים ואינו מדאורייתא.

ובכן, מי אמר שהזכירו בכלל את ירושת הארץ קודם שתיקן יהושע את הנוסח, הרי כל אחד בדרך עם המטבע שתיקן לעצמו, ויתכן שאחד התפלל על ירושת הארץ ויתכן שהשני בכלל לא הזכיר את זה אלא הזכיר איזה שבח או ברכה על הארץ, ויצא מן התורה, ופשוט.

והנה זה וודאי שיהושע תיקן בנוסח הברכה את ירושת הארץ, אבל מדוע לא לומר שיהושע תיקן מיד לומר "על שהנחלת לאבותינו" והמשיך לומר כן אחרי ירושת הארץ, הרי ירשנו את הארץ מאבותינו ולמה שלא נזכיר אותם כשאנו מזכירים את ירושת הארץ?! ואם נתעקש לומר לפי הרשב"א שיהושע תיקן מיד בכניסה לארץ נוסח אחד, ושינה את הנוסח אחרי הכיבוש, עדיין זה לא אומר שלא תיקן אחרי הכיבוש "על שהנחלת לאבותינו", שהרי כבר כתבנו, שיתכן שקודם הכיבוש לא הזכיר את ירושת הארץ, ואחר הכיבוש הזכיר את ירושת הארץ, ומיד כשהזכיר את ירושת הארץ הזכיר אותה על שם אבותינו, כפי שכבר ביארנו. וכבר הזכרנו, שיש פסוקים מפורשים המיחסים את ירושת

הארץ לאבותינו³⁸ ואין שום קושי לומר שעל דרך אלו הפסוקים תיקן יהושע לומר "על שהנחלת לאבותינו".

וכן יתכן שיהושע תיקן לומר "לאבותינו" משום שהארץ נתחלק לפי הבתי אבות כמפורש בפרשת פינחס. [פרק כו' נג'-נה']

(ג) לְאַלֶּה תַחֲלֶק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת:

(נד) לְרַב תְּרַבָּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקָדוֹ יִתֵּן נַחֲלָתוֹ:

(נה) אַךְ בְּגוֹרֵל יַחֲלֶק אֶת הָאָרֶץ לְשְׁמוֹת מִטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:

ויתכן שעל שם זה נתקן הנוסח לאבותינו, כי לא רק אנו יש לנו את הארץ ירושה מאבותינו, אלא גם אלו שנכנסו לארץ בזמן יהושע קיבלו את הארץ מחולקת לפי הבתי אבות, שזה כביכול כאילו ירשו את הארץ מאבותיהם.

עכ"פ, פתחתי את ספרי הראשונים מפרשי הנוסחאות, ולא מצאתי אחד שידבר מחקירה זו האם "לאבותינו" קאי על אברהם יצחק ויעקב, או על אבותינו בזמן יהושע, ולא מצאתי רמז בדבריהם בענין זה³⁹, והבנתי משתיקתם שאין נפקא מינה בכל החקירה הזו, כי בין אם הכוונה על האבות או על אבותינו שבזמן יהושע, הכוונה היא אחד שאנו משבחים את השי"ת על שנתן לנו את הארץ. כי גם הב"ח שכתב ש"לאבותינו" הכוונה לאברהם יצחק ויעקב, גם הוא מודה שהשבח הוא על שה' נתן לנו את הארץ, אלא שאנו מזכירים את אבותינו בנתינת הארץ לנו כי קיבלנו את הארץ על ידיהם, וזה שהארץ ניתן לאבותינו לא סותר את את זה שהארץ ניתן לנו, ומקרא מלא הוא, מן התורה, מן הנביאים, ומן הכתובים. מן התורה, "וְרָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת הָאָרֶץ בְּאוֹ וְרָשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְדוּד לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לְתַת לָהֶם וּלְזָרְעָם אַחֲרֵיהֶם" [דברים פרק א'-ח']. מן הנביאים, "וְעֵשִׂיתִי לְבֵית אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו אֲשֶׁר אֲתֶם בְּטוֹחִים בּוֹ וְלַמָּקוֹם אֲשֶׁר נְתַתִּי לָכֶם וְלְאַבְרָהָם כִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשָׁלוֹ" _____

38. והגמ' בעבודה זרה נ"ג ע"ב נוקט כן למעשה לגבי ענין הילכתי "מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו" וכו' ע"ש.

39. ואם נעלם ממני, ומישהו אכן מצא אחד מהראשונים שדיבר בענין זה אשמח שיראה לי את זה.

[ירמיה פרק ז'-יד']. מן הכתובים, "וְאֵתָהּ תִּשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וְסִלַּחְתָּ לְחַטָּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁיבוֹתֶם אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָהֶם וְלֹאֲבֹתֵיהֶם" [דברי הימים ב' פרק ו'-כה']. ולא כמו שי.ב. הציג, שאם הכוונה על אברהם יצחק ויעקב, הרי זה כאילו אנו משבחים את ה' על הארץ שנתן להם ולא לנו, אף אחד לא חלם על פירוש כזה וכל דבריו המה מהבל יחד.

ובכלל, לפי י.ב. שכתב בפירוש בקונטרס שלו "שנוסח ברכת המזון משתנה לפי התקופות"⁴⁰ וברור לו "שקודם הכיבוש היו אומרים נוסח שמשמעו שהקב"ה יזכנו לכבוש"⁴¹, א"כ, אם כשיצאנו לגלות חזרנו למצב שהיינו קודם הכיבוש, מפני מה לא מצאנו שיתקן אחד מהתנאים, אמוראים, גאונים, או ראשונים, נוסח שמשמעותו לזכות לכיבוש הארץ, כפי שטען י.ב. שהי' קודם הכיבוש?! אלא זה ברור כשמש, שמאז שהשי"ת נתן לנו את הארץ, היא שלנו, בין אם אנו בגלות או לא, כי כל קרקע אינה נגזלת, כל שכן קרקע שנתן לנו השי"ת בכריתת ברית עם אבותינו, וגם אלו שהם בחו"ל צריכים להודות לה' על ארץ הקודש, כי הארץ שלהם, בין אם הם שם או לא, והרי הם מתפללים לכיוון של ארץ הקודש, ומתחברים אליה, ובוודאי הם צריכים להודות לה' על שהנחיל לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה.

והנה, המקור היחיד שמצא י.ב. לדבריו שבזמן יהושע אמרו "על שהנחלת לנו" הוא האלשיך [דברים ח' י'], ואני אין לי טענות על האלשיך שהרי אין משיבין על הדרוש, אבל לבוא ולשנות נוסח על פי מה שנמצא בספר דרוש, ואין לו שום מקור מהראשונים! הלא אפי' בדברי חז"ל נאמר שאין למדין הלכה מן האגדה, כל שכן מספר דרוש, הרי אם נתחיל לקבוע הלכות על פי הנמצא בספרי דרוש מי יודע להיכן נגיע, דבריו המה ממש בגדר גילוי פנים בתורה שלא כהלכה שאין לו חלק לעולם הבא.

ובכלל, כל הסגנון הזה לשנות נוסח בגלל שהשתנה איזה מציאות יוצא ישר מבית הכסא של הרפורמא, הרי תקנה שהתבטלה הטעם שלה אינה מתבטלת, וצריך לעשות תקנה חדשה ברמה של התקנה הישנה כדי לשנות את התקנה

40. לשונו של י.ב. בתחילת הקונטרס.

41. לשונו של י.ב..

הישנה, וזה לא מספיק שהטעם התבטל. אוכל להאריך בזה, אבל אקצר, כי כבר יצאו בזה ידי חובתם גדולי ישראל שלחמו נגד הרפורמא, עי' לדוגמא בספר "ספרא וסייפא" שקיבץ את כל תשובות החת"ס נגד הרפורמא, ותראה שם בענין זה של תקנה שהתבטל הטעם שלה, כמה החת"ס האריך בזה לאסור לשנות משהו בגלל שהטעם התבטל.

והנה י.ב. הביא ראייה שנתנית הארץ זה לא משהו שהי' דווקא אצל האבות או אצל יהושע, אלא דבר שיכול תמיד לקרות, ולכן הוא כותב "גם בבית שני נתן לנו הקב"ה את הארץ" ומה הראיה שלו? "שהרי אף בבית שני הביאו ביכורים ואמרו הפסוק "הַגְדִּיתִי הַיּוֹם לַיְדֹד אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְדֹד לְאַבְתָּיִנוּ לָתֵת לָנוּ". הֲזֶה רֵאיוֹה שֶׁבַּבֵּית שֵׁנִי הִי' נִתְּיֵנָה הָאָרֶץ? לֹא בֵּאתִי כֹאן לְהִעֲתִיק בְּדִיחוֹת, רַק בֵּאתִי לְהִרְאוֹת אֶת רֵמַת הָרֵאוֹת שֶׁל הַי.ב. הַזֶּה.

עֵתָה נִגִיעַ לְפִיסְגָה, כֹּל הָאֵרִיכוֹת שֶׁל הַי.ב. הוּא לְהוֹכִיחַ שְׁנֵתִינַת הָאָרֶץ שִׁיךְ גַּם הַיּוֹם, וְהוּא טוֹעֵן שֶׁהַדָּבָר אֲכֵן נַעֲשֶׂה בְּמִלְחַמַת שֶׁשֶׁת הַיָּמִים, וְלִכֵּן הוּא טוֹעֵן שֶׁצָּרִיךְ מֵהַיּוֹם לִוְמַר "עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ", וְהוּא מִמְשִׁיךְ וְפוֹסֵק לְהִלְכָה שְׁמִי שְׁאִינוּ מֵאֵמִין שֶׁהִי' נִתְּיֵנָה הָאָרֶץ בְּמִלְחַמַת שֶׁשֶׁת הַיָּמִים [כִּשְׁהִשְׁתַּלְּטָה קְבוּצַת גִּבּוֹרִים וְרוֹצְחִים עַל אֶרֶץ הַקּוֹדֵשׁ] אִינוּ יוֹצֵא יָדִי חוֹבַתוֹ בְּבִרְכַת הַמְּזוּן, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל הַי.ב. "כִּיֹּן שִׁישְׁנוּ חֵיּוֹב לְהוֹדוֹת לְהַקְב"ה גַּם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ בְּדוֹרֵינוּ, שֶׁזֶה פִּשְׁטוֹת הַפִּסּוֹק "וּבִרְכַת אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", וְאִנוּ מְחוֹיִבִים לְהַכִּיר שֶׁהַקְב"ה נָתַן לָנוּ כַּעַת אֶת הָאָרֶץ, הִרִי שְׁמִי שְׁאִינוּ מֵאֵמִין בְּזֶה לֹא יֵצֵא יָדִי חוֹבַת בְּרַכַת הַמְּזוּן". וְכֹל הַשּׁוֹמֵעַ יִצְחַק לוֹ.

אוכל להאריך עוד, ולצטט עוד מדברי י.ב. עם שוברם בצידם, אבל נראה לי שהתבזיתי מספיק במה שכבר השבתי, הלא כל דבריו הבל הבלים, קלים כעלה נידף, ותמיה אני על ששלחתם לי את הקונטרס הזה, הלא אין טיפה של יושר והגיון בדבריו, וחבל להתעסק עם דברי בורות שכל אחד יכול להוכיח לבד שאינם כלום אלא צחוק אחד גדול.

כה דברי הכותב מתוך חמלה ורחמנות, המצפה לישועה

בנימין ....

מכתב ד'

שלום וברכה להר' ג.....

לגבי מה שהערת על החוצפה שלי, והערת מבבא מציעא [לה.]. שזה גורם לי עניות. העניות שלי מובן מאד, שהרי ארץ ישראל נקנית ביסורים, וכבר אמרו חז"ל [חגיגה דף ט:]: "יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא". לא כתוב שם בבא מציעא [לה.]. שמי שהוא חצוף נעשה עני, בסך הכל מבואר שם שהסיבה למה המלווה לא סומך על הלווה לגבי הפקדון והלווה צריך להישבע לו, זהו בגלל שהמלווה חושב שהלווה עני מפני שאינו ישר, אבל לא שזה צריך להיות כך, היו הרבה צדיקים שהיו עניים מרודים כמו הלל הזקן ועוד הרבה מאד, ויש הרבה עשירים שהם אינם אנשים ישרים. ואדרבה, חוצפה מראה על עשירות ומקרא מלא הוא (משלי פרק יח' כג') "תַחֲנוּנִים יִדְבֵר רֶשַׁע וְעֲשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת", ואני הרי לא עשיר ומאין לי דיבורי עזות? אך כבר פירש שם הגר"א שגם עשיר ברוחניות יש לו עזות, וזה לשונו "הרב שלומד תורה צריך להיות עז כמ"ש חז"ל כל ת"ח שאינו קשה כברזל אינו ת"ח" ועי' שם עוד.

אבל נניח שאני אכן עני גדול גם ברוחניות וגם בגשמיות, ואני חצוף גדול כאשר כבר שמת לב, מה איכפת לך, ומה זה נוגע לך? מה שנוגע לך בתור יהודי הוא לבדוק דבר אחד, האם יש אמת בְּדַבְרֵי, כי לפעמים נמצא יהלום באמתחתו של עני, לא תמיד נמצא האמת איפה שיש דיבורים מתוקים ועדינים, ומקרא מלא הוא [משלי פרק ה' ג'] "כִּי נֹפֶת תִּטּוֹפֶנָּה שְׁפִתֵי זָרָה וְחֶלֶק מִשְׁמֶן חֶפְהָ" ופי' רש"י "כי נופת תטופנה - לשון מתוק. שפתי זרה - אפיקורסות". אם אתה הוגה בספרי הנביאים אתה יודע שהנביאים הוכיחו את עם ישראל בלשון קשה מאד, לא נופת תטופנה, אלא "קָרָא בְּגֵרוֹן אֶל תַּחֲשֵׁה, פֶּשׁוּפֶר הָרִים קוֹלָהּ, וְהִגֵּד לְעַמִּי פִשְׁעֵם, וּלְבֵית יַעֲקֹב חֲטָאתָם", "מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרָי, חוֹן יִמְצָא מִמַּחְלִיק לְשׁוֹן". [משלי פרק כח' כג'].

לצען ציון לא אחשה 5

אני מקווה שיהי' לך את האומץ לקרוא את התגובה שלי על דבריו של י.ב.
למרות החוצפה שבהם, ותזכור שאם אני אכן צודק במה שכתבתי, החוצפה
שלי גם מוצדקת.

בתקווה להבנה

בנימין .....

מכתב ה'

חילופי מכתבים עם אחד מחברי הנהלת קד"ץ

לכ' הרב ברזק

היום קבלתי את החוברת.

למען גילוי נאות אני מחברי הנהלת קדושת ציון ומהכותבים זה שנים בעלונים.

ברגע הראשון שמחתי למראה החוברת, כי הרי זה כל רצונינו שייגיבו לנו כדי שהסוגיא תעלה על השולחן וידונו בה ת"ח.

אולם מיד ברפרוף הראשון התאכזבתי. מאחר וראיתי ששוב אין כאן דיון על הנקודות האמיתיות שעליהן דנה 'קדושת ציון' אלא בסתם השמצות שאינן נכונות כפי שאפרט. אינני יודע מי הם חברי קדושת ציון שהתכתבו איתך ואם הם כלל מוסמכים לדבר בשמנו, כנראה שלא, כפי שנראה בהמשך.

לא אכתוב כרגע מה היא כן קדושת ציון, (אולי בהמשך אם אענה בעניינות) אלא אכתוב מה לא.

א. קדושת ציון יודעת ומסכימה (איך יתכן שלא) שמייסדי הצינונות היו רשעים חוטאים ומחטיאים את הרבים שיש להוקיעם (עכ"פ את רעינותיהם, מכלל ישראל החרדים לדבר ה')! ואין לנו דבר איתם!

ב. קדושת ציון יודעת שהרעיון הציוני היה לקחת את גורלינו בידינו ו"להוציא" ח"ו את הקב"ה מהנהגת עם ישראל וכמוהן את תורתו ר"ל. אנו חוזרים ומדגישים עובדה זו חזור והדגש ע"פ הגליונות מההתחלה.

ג. קדושת ציון מעולם לא טענה שהמדינה החילונית הציונית היא "אתחלתא דגאולה"! וודאי אם נגדיר ש,גאולה' מתחיל רק מרגע התגלות המשיח שעדיין לא התגלה, וא"כ אין, אתחלתא'. וגם אם גאולה זה תהליך כמבואר בחז"ל על שבע שבן דוד בא במוצאי שביעית, והמלחמות בשביעית (לפני ביאת ב"ד) הם כבר 'אתחלתא', או כמו שכתבו תלמידי הגר"א (במכתב הנמצא בכניסה לביהכ"נ "החורבה") על עלייתם לירושלים והקמת ביהכ"נ שזה 'אתחלתא דגאולה', עכ"פ אנחנו ככל הזכור לי במשך השנים היו כותבים רבים, אולי מישהו פעם הזכיר, עכ"פ אין זו השקפת האגודה [לא השתמשנו בביטוי זה בקשר לשלטון החילוני. וזה לא נאמר בעקרונות האגודה!]

ד. כתבת שאחד השקרים הגדולים שלנו הוא שכל גדו"י חלקו על הרב מסטמר בהתנגדותו לציונות. אינני יודע מהיכן לקחת "שקר" זה שלנו, אדרבה ברור לנו כשמש בצהריים שכל גדו"י הושו בהתנגדות לתנועה הציונית.

מעולם לא כתבנו בכזה סגנון על האדמור מסטמר, היה לנו דיון בדבריו בנושא ג' השבועות מעמדן ההילכתי ותקפן, הסברנו שרבים חלקו עליו, אבל לא טעננו מעולם שהוא יחיד בזה.

בדרך אגב.

מה שהוא כן היה יחיד (וגם על זה כלל לא התייחסנו לזה בעלונים), היה שיטתו שעצם הקמת המדינה גם אם יהיו 120 ח"כ בדרגת תנאים ואמזראים [כפי שכתב בספרו] והכל יתנהל ע"פ תורה זה מעשה כפירה בביאת המשיח, כל גדו"י אחזו שהבעיה אינה כפירה במשיח אלא מדינה חילונית שאינה מתנהלת ע"פ תורה.

נקודה נוספת שהוא היה יחיד (וגם בזאת לא דברנו בעלוני קדושת ציון) שכל החזרה של יהודים רבים לאה"ק ובניינה זה מעשה שטן שסופו להחרב, וגם בזה לא הודו לו גדו"י.

אם כנים אנחנו בכל הנ"ל, הרי שהתייטרה כל החוברת שלך כי אנו מדברים בחיטים ואתה בשעורים.

והאמת שזו בעיה של כל אחד עד שהוא פוגש בנו. אני גר בירושלים בשכונה שמלאה אברכים ת"ח, המכירים אותי ומקבלים מידי העלונים, כמוזבן לא תמיד מסכימים כדרכה של תורה, אבל כולם מודים שיש כאן סוגיא שמעולם לא עסקו בה ומתייחסים לזה ברצינות.

אם לטענתך איני צודק בכל הנ"ל, אבקש לצטט לי היכן כן כתבנו (קדושת ציון הרישמית בעלונים, כי כמוזבן איננו אחראים לכל מי שחפץ לדבר בשמינו) דברים כהאשמותיך. אם אינך יכול לצטט, עליך לחזור בך ולגנוז את החוברת, (עכ"פ במתכונתה המופנית כנגד "קדושת ציון" כי ה,האשמות' שם לא קשורים אליה).

ב.....

מענה לעכתב הנ"ל

שלום וברכה

חשוב לי להדגיש בתחילת דברי, שמה שאכתוב כאן לכם אינו מכוון לכם באופן אישי או ספציפי, אלא אני פונה לכם כאן בתור אחד שמיצג את הגליון קד"צ.

לגבי שני ההערות הראשונות שלכם, לא האשמתי בשום מקום בקונטרס שאתם לא יודעים מי היו מייסדי המדינה ומה הי' מטרתם ואת החיסרון בשני אלו.

לגבי ההערה השלישית, לא האשמתי אתכם שאמרתם על השלטון החילוני שהוא אתחלתא דגאולה, ואני יודע שאתם מחלקים בין עצם המדינה לבין שלטון החילוני כפי המובא בגליונות שלכם וזה מוזכר גם בגליון האחרון שהוצאתם "על המלחמות" וכבר טען כך המזרחי מזמן, וכבר הגבתי על זה בקונטרס בקצרה ואם יהי צורך ארחיב יותר בלי נדר.

לגבי אתחלתא דגאולה, לא התקפתי את המושג, המושג קיים, והוא מובא בדברי חז"ל לגבי המלחמות שיהיו קודם ביאת המשיח. מה שכן התקפתי הוא השימוש שלכם במושג הזה כהגדרת התקופה בו אנו נמצאים, ונעזרתי בחילוניות המדינה כחלק מהדיון. כבר אמר הר' שך [מובא בספר "בסערת אש" שיחות ועובדות מהר' שך בעמוד תמ"ז] "יש מערבבים אתחלתא גאולה ועקבתא דמשיחא", ונראה שיש בקד"ץ מאיזה-שהוא סיבה לא מעט שמעורבבים בשני מושגים אלו, ולכן עשיתי קצת סדר בענין זה. ר' שך גם אמר [מובא בספר הנ"ל עמוד הנ"ל] "המילים אתחלתא דגאולה צריכים לשים בצד" ואני לא ידעתי למי הוא התכוון עד שנתקלתי בגליונות שלכם, האם הר' שך ידע ברוח קדשו מה שתכתבו בגליונות שלכם? או שהוא התכוון לתנועת המזרחי? או שזה פשוט אותו דבר בלבוש חרדי וזכות הציבור לדעת.

לא כתבתי בקונטרס שהגאולה אינו תהליך ולא מצאתי מי שיאמר אחרת, זה ברור מהרמב"ם בהלכות מלכים שהבאתי, גם הויאל משה אחז כך עי' בספרו מאמר שלוש שבועות סי' נ"א. מה שכן התקפתי הוא מה שהכנסתם לתוך משבצת התהליך הזה.

גם חידדתי שרק אחרי הגאולה השלימה נוכל להסתכל אחורה ולראות מה הי' אכן חלק מתהליך הגאולה ואיך זה הי' חלק מהגאולה, לא אאריך בזה כי כבר הארכתי לאורך הקונטרס, רק אציין לדוגמא את המאמר חז"ל שציינתם "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא" [מגילה י"ז:], האם על פי מאמר זה נוכל לומר על כל המלחמות שהיו עד הנה שהם היו אתחלתא דגאולה? וודאי שלא, כי רק אחרי הגאולה השלימה נוכל להסתכל אחורה ולראות שהמלחמה שהיתה לפניה אכן היתה המלחמה שהיתה אתחלתא דגאולה, וממילא מובן שכשפורץ מלחמה עדיין לא נוכל לומר עליו אתחלתא דגאולה, אבל וודאי נוכל ונתחייב

להתחזק בצפיה למשיח על דרך שאמרו חז"ל [סנהדרין דף צח.]. "אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו", ופשוט.

לגבי ההערה הרביעית שלך, אתה מבלבל במילים שלך בין "ציונות" לבין "תנועת הציונות", לא כתבתי שם בכלל על תנועת הציונות, כתבתי על "ציונות", פירושו של ציונות הוא הרעיון של הקמת שלטון מדיני-צבאי בארץ ישראל קודם ביאת המשיח, ולא התיחסתי שם לעובדא שאלו שאכן ביצעו את הרעיון הזה היו חילונים.

ואני לא צריך לטרוח להוכיח שמה שכתבתי שם בשמכם הוא נכון, כי אתה מיד מודה לי על זה בהערה הבאה שלך, וזה לשונך "מה שהוא כן הי' יחיד [וגם על זה לא התיחסנו כלל בעלונים] הי' שיטתו על עצם הקמת המדינה גם אם יהיו 120 ח"כ בדרגת תנאים ואמוראים [כפי שכתב בספרו] והכל יתנהל על פי תורה זה מעשה כפירה בביאת משיח, כל גדולי ישראל אחזו שהבעיה אינה כפירה במשיח אלא מדינה חילונית שאינה מתנהלת על פי תורה" עד כאן לשונך.

הוא אשר דיברתי בהקדמה לקונטרס שלי, ואתה עוד שואל אותי "אינני יודע מהיכן לקחת "שקר" זה שלנו". לא הבאתי שם ציטוט ממכם אלא כתבתי שזה תמונה שאתם מציירים לאורך הגליונות שלכם, וזה אמת. (והמכתב שלך שכתבת לי כאן בעצם מאשר שמה שכתבתי שם זה אמת).

הבה נראה אם דבריך בצדק נאמרו, זה לשון הספר עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמוד צ"ו "אמר מרן הגר"ז זצ"ל להרה"צ רבי עמרם בלוי זצ"ל, יש להדגיש שאין חסרונה של המדינה רק בגלל החילול שבת והעבירות במעשה שהם עושים, כי אפילו אם אתה תהיה ראש הממשלה אסור להקים את המדינה" עכ"ל. ובתור אחד שלמד בבריסק שמעתי מנכדו של מרן מבריסק שסבא שלו [הגר"ז] התבטא פעם שאפי' אם החפץ חיים הי' ראש הממשלה הי' אסור להקים את המדינה. ופירושו של דבר, שאם יש מעשה שהוא אסור אז הוא אסור לכולם, מהרשע הכי גרוע עד הצדיק הכי גדול, וגם משה רבינו אינו יכול לעבור על העבירה הכי קטנה ואפי' אם הוא יצרף איתו עוד מאה ועשרים כמוהו.

ע"י בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א נכד הגר"א זצ"ל ח"ב סי' ק"מ שהביא את דעת מרן מבריסק כפי ששמע מבנו הגרי"ד זצ"ל, שמרן מבריסק כשדיבר על איסור הקמת המדינה הזכיר בפירוש את הבעיה שזה יהי' על חשבון האמונה בביאת משיח. עוד הביא שם בשו"ת תשובות והנהגות כפי ששמע מהגרי"ד, שבכנסיה הגדולה שהי' בשנת תרצ"ו דנו בשאלת הקמת המדינה, והוא מביא שם שהגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל והגאון ר' אלחנן וואסרמן זצ"ל הי"ד רצו לעזוב את האסיפה, אלא שהגאון ר' חיים עוזר זצ"ל מנע אותם, ונראה שמנע אותם כי יתכן שעזיבתם הי' הורס את האסיפה [כי הם היו מהראשי הישיבות הכי גדולים באותו זמן] והוא לא רצה שזה יקרה כי היו עוד הרבה דברים לדון עליהם. עכ"פ מבואר שהתנגדותם היתה כל כך חריפה שהם היו מוכנים לעשות מעשה שאם הוא לא הי' הורס את אסיפת הכנסיה הגדולה הוא וודאי הי' פוגם בצביון כבודה.

וראיתי בצילום של הגליון קול ישראל של אגודת ישראל שבו הם דיווחו על דיוני האסיפה של הכנסיה הגדולה והם מביאים שם את התנגדותם של הגר"א קוטלר ור"א וואסרמן [הם כמוכן לא מביאים את זה שהם רצו לעזוב את האסיפה] והם כותבים שם בפירוש שהתנגדותם הי' מחמת שהם סברו שזה יהי' על חשבון האמונה בביאת משיח.

ועי' שם עוד בתשובות והנהגות הנ"ל שהביא שמרן מבריסק מאד התרגז על זה שדנו בכלל בשאלה זו.

הרי הבאתי לך עוד שלושה גדולי ישראל שהתנגדו לעצם הקמת המדינה, ואם הם אחזו שזה אסור, הם יאחזו שזה אסור גם לתנאים ואמוראים. ואני יודע שגדולי ישראל אלו [עכ"פ וודאי שנים מהם] הי' להם גישה שונה ממרן מסאטמר, אבל למרות הגישות השונות הסיקו אותו מסקנה. ואפי' אם הייתי מביא רק גדול בישראל אחד הי' זה מפריך את דבריך כי אתה כתבת שמרן מסאטמר הי' יחיד בזה, וזה אינו.

לגבי הנקודה הנוספת שלך שכתבת "נקודה נוספת שהוא הי' יחיד [וגם בזאת לא דיברנו בעלוני קד"ץ] שכל החזרה של יהודים רבים לאה"ק ובניינה זה מעשה שטן שסופו להחרב, וגם בזה לא הודו לו גדולי ישראל" עד כאן לשונך. יש כאן בלבול דברים, הוא לא אמר את זה באופן כללי על השיבה לארץ

הקודש, הוא כן אמר את זה באופן כללי על בניית הארץ של הציונים, וגם בזה הוא לא הי' יחיד, זה לשון ר' אלחנן וואסרמן הי"ד זצ"ל בספר עקבתא דמשיחא דף צ"ז שכותב שם על תוכנית המדינה שהחלה אז לקרום עור וגידים, והוא מתבטא "האם זהו בנין של יהודים או חורבן של שונאיהם? הלא הדבר ברור כי בנין באופן כזה אין סופו להתקיים כי אין הקב"ה עושה תורתו פלסטר". עכ"ל. ובדף צ"ט הוא כותב "ואם מצליחים במעשיהם, הלא הוא להרוס ולא לבנות, ואין זו סיעתא דשמיא אלא סיעתא דשטן להצליחם בהריסותיהם", וכן יש עוד ביטויים כאלו בספרו, וכבר כתב שם בדף פ"ט "אינני בא לא לקלל ולא לברך, אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחינו יתקיימו".

הנך רואה שמרן מסאטמר לא הי' יחיד בביטוי שלו, אבל חשוב להבין; כשמרן מסאטמר אמר את הביטויים האלו, הוא לא התכוון שאם יקרה חלילה אסון בארץ הקודש לאחר פטירתו, יתלו סטיקרים ברחוב עם אותיות שחורות "ר' יואל צדק", אלא כוונתו הי' שנתפלל שלא ישפך דם יהודי בארץ הקודש כמו שהוא כותב בפירושו בהקדמה לספרו ויואל משה. הוא בעצמו הי' בוכה אפי' על חיילים שנפלו בקרב והוא הי' מתבטא עליהם "לבי לבי על חלליהם" בפרט על אלו שניצלו מהשואה גלמודים ממשפחותיהם, הוא הי' בוכה עליהם ואומר אין להם אפי' בני משפחה שיבכו עליהם ויאמרו עליהם קדיש.

לגבי מה שכתבת "כי אנו מדברים בחיטים ואתה בשעורים" הנך רואה כאן שזה לא כך. אתה ממשיך וכותב "והאמת שזו בעיה של כל אחד עד שהוא פוגש בנו" זה מאוד חמור, כי אם אכן יש את הבעיה הזו שאנשים לא מבינים אתכם מתוך הגליונות, ורק כשפוגשים אתכם מתחילים להבין, עליכם להפסיק מיד להפיץ את הגליונות האלו שגורמים את החוסר הבנה הזאת. אם אכן מדובר כאן בחוסר הבנה, אכן זהו חוסר הבנה בלתי תקדים לו באח וריע, חוסר הבנה שגרם לאחד עשר רבנים לחתום נגדכם [חוץ מהרבנים של העדה"ח] יש לחוסר הבנה הזו קלא דלא פסיק ועליכם מוטל המצוה של והייתם נקיים אם אכן יש כאן חוסר הבנה.

הדברים שהשבתי עליהם בקונטרס הם לא דברים שמישהו ממכם התבטא אי פעם, אלא זה דברים ששמעתי שוב ושוב מאנשים שלכם, הייתי בכנס שלכם ודיברתי עם אנשים שם בערך חמש שעות, ואני שומע שוב את אותם

טענות, אותם מאמרי חז"ל, אותם פסוקים, וזה פשוט שהם לוקחים את החומר מהפעילות שלכם מהגליונות ומהשיחות, ולכן חרטנו את הוויכוחים בעט ברזל כדי שלא נצטרך שוב ושוב לחזור על אותם וויכוחים. הרבה מאד מהדברים שהשבתי עליהם מופיעים בקונטרסים של המורה דרך שלכם י.ב. שהמאמרים שלו מתגלגלים בגליון שלכם, וציטטתי כלשונו כשהגבתי על דבריו, ויש עוד דברים שהשבתי עליהם בקונטרס שג"כ מופיעים במאמר שלו כפי שצינתי שם ואתה מוזמן לפתוח ולראות.

עצם זה שאתם נותנים במה לאיש שכותב מאמר, בו הוא מנסה (ללא הצלחה) להוכיח שמי שאינו מכוון בברכת המזון על מלחמת ששת הימים אינו יוצא אפי' בדיעבד מצוות ברכת המזון, ובמקום לכתוב בגליון שלכם שהאיש הזה ממציא דת חדשה, אתם מתפלפלים בדבריו בגליון שלכם [כפי שראיתי] והוא מגיב בחזרה ונעשה מזה דיון שלם, עצם דבר זה מצדיק את חתימת הרבנים נגדכם ואת "חוסר ההבנה" שיש בציבור מולכם. עוד יותר חמור שאיש זה מוגדר אצלכם בתואר "מורינו" והוא דמות רוחני בקדושת ציון.

אולי תסביר לי למה מתקשר אלי מחנך מפורסם ואומר לי בכאב על הגליונות שלכם שזה דברי אפיקורסות וטמטום. למה אמר לי על קדושת ציון רב מפורסם מאד משיבת מיר [אפשר להגיד על הרב הזה שהוא מהרבנים הכי גדולים בישיבת מיר, ואם למדת בישיבת מיר יתכן מאד שעברת דרכו] "האנשים האלו לא מאמינים בביאת משיח". אני מאמין שאותו רב אמר את זה בדרך גוזמא, אבל בכל זאת, למה יש עליכם כאלו רינונים? חבל מאד שזה המצב, הלואי שמלאכה זו היתה נעשית על ידי אחרים, אבל בינתיים קיימתי את מאמר חז"ל "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש" ואיני יכול לשתוק על סילוף התורה.

אפי' אם הייתם מתקנים באופן פרטי מהגליונות את כל הדברים שהגבתי עליהם בקונטרס, זה לא הי' מתקן את הגליונות שלכם, כי הדברים האלו הם תוצאות של גישה מסוימת, וכל עוד יש את הגישה הזו זה יתפרץ החוצה, ואיני יודע איך תתקנו את זה, ואני גם לא יודע אם אתם מבינים בכלל למה אני מתכוון, אולי אם תמשיכו לקרוא בקונטרס שלי תבינו יותר.

חשוב לי להדגיש את הברור מאליו, שאין לי שום דבר אישי נגדכם, כוונתי היא רק לקרב אנשים לדרך האמת של התורה.

עד כאן דברי שכתבתי מתוך כאב לב

בנימין ברוק

תשובת אותו מסכן למכתבי הנ"ל

אתה או מתבלבל או שאינך רוצה להישיר עיניים לאמת.

א. לא הגדרנו מעולם את התקופה ולא את המדינה בביטוי "אתחלתא דגאולה"

ב. האדמור מסטמר אחז שהקמת מדינה זה לא סתם איסור בגלל פגיעה באמונת המשיח, זה הרי תלוי בדעתו של כל אדם, אם הוא מתבלבל שכבר הגענו למנוחה ולנחלה או לא והרב מבריסק פחד שיהיו יהודים שיתבלבלו. ואותם גדו"י שישנם גם לדעתך שחלקו על האדמור מסטמר לא נפגעה אמונתם בביאת המשיח. גם לא נראה לי שאתה יותר חזק ממני באמונת המשיח.

האדמור מסטמר אחז שהקמת מדינה גם ע"י יראים ושלמים זה כפירה בעיקרים מבחינה הלכתית שתתכן מלכות חוץ ממלכות המשיח גם אם מאמינים באמונה שלמה בביאת המשיח, וזה ביהרג ואל יעבור. אף אחד מגדו"י לא אחז כך.

מענה

לגבי מה שכתבת "לא הגדרנו מעולם את התקופה ולא את המדינה בביטוי אתחלתא דגאולה" אתה משקר!! [ואולי נדון אותך לזכות שאתה חי בדמיון]

אפי' בגליון האחרון שלכם [מספר ע"ד] בדף 30 זה מוזכר, וכן במבוא שם הכותב טורח מאד להסביר מפני מה אנחנו לא בגלות למרות הטבח שנעשה בדרום, והתיסכול שלו ניכר מתוך דבריו. גם בגליון מספר נ"ג יש מאמר מיוחד להסביר איך התקופה היא אתחלתא דגאולה. ועצם זה שאתם מטיפים בקביעות ממשנת הספר המזויף קול התור מכחיש אותך כמאה עדים.

ק ..... לזען ציון לא אחשה

על סמך מה אני אמור לחשוב שאתה אכן מאמין בביאת המשיח, על סמך השקר ששיקרת לי?!

גם הנוצרים האמינו ועדיין מאמינים מאד בביאת המשיח, אבל יש להם טעות בכתובת, וחוששני שגם לך יהודי יקר [ומסכן] יש טעות בכתובת, [את ההסבר לזה תמצא בקונטרס למען ציון]. ועל זה דאגו אלו הגדולי ישראל שלחמו בטומאת הציונות, הם דאגו עליך, וחרפו את נפשם כדי להציל אותך ועוד כמוך שנפלו בכת קדושת ציון.

לגבי מה שהערת שוב על האדמו"ר מסאטמר, סטית מהכיוון כי הנידון לא הי' על הגישה שלו ועל חומר הנידון, אלא על עצם הקמת המדינה, ועל זה עניתי לך. וגם על הערה זו אוכל להשיב לך על פניך, אבל איבדתי חשק לזה אחרי השקר ששיקרת ואחרי שהיפרכתי את דבריך, ובמקום להודות על האמת אתה מעיר עוד הערה. אין קול ענות גבורה, ואין קול ענות חלושה, קול ענות אנוכי שומע.

מכתב ו'

חילופי מכתבים שהי' לי עם אחד שכינה את עצמו "ספרדי של מרן"

שלום רב לאוהבי תורתך

קראתי את הקונטרס

מן היושר היה על כבודו לציין, שדעת הרה"ק מסאטמור שעצם קיום המדינה הוא הוא האיסור הגדול אפילו אם יהיו כל שרי הממשלה צדיקים גמורים ומניחים תפילין דר"ת ביוה"כ שחל להיות בת"ב.

וכבודו לא מציין את זאת אלא עומד על העניין של מדינה חילונית המתכחשת לבורא עולם. שגם זה לא כל כך טענה גדולה.

והטעם שזה לא טענה ממשית, כי עצם החילוניות החלה באירופה הרבה הרבה לפני הצינונות. ולא מדינת ישראל אשמה בזה. לא היא יצרה את החילוניות.

והנה היו כמה וכמה ת"ח באירופה כמו הרבנים הרב צבי קלישר והרב אליהו גוטמכר (תלמידי רעק"א) וגם הרב אבני נזר והרב ציון לנפש חיה ועוד, שכתבו בפירוש שיש עתה עת רצון לעלות לאר"י ולחדש בה את היישוב היהודי על בסיס יהודים יר"ש העוסקים

בעבודת האדמה ולא על בסיס נדבות ו"חלוקה" מאחיהם שבגולה.

ועל כולנה הרב עקיבה יוסף שלזינגר ("לב העברי") שלא רק קרא לעלות ארצה, אלא גם עלה בעצמו וכתב תכנית שלמה על מדינה יהודית כולל גדודי צבא הנקראים "לוחמיאל" ו"שומריאל".

ולצערנו לא היתה היענות מרובה לכך ואפילו היו כמה רבנים שהתנגדו לרעיון בכל תוקף כגון הרב מנחת אלעזר. והרב עי"ש סבל מרורות מהקנאים אנשי היישוב הישן בירושלים שאפילו שרפו את ספריו. צא וחקור!

והנה אם היו רבבות אלפי ישראל המאמינים בה' ובמשה עבדו, עולים ארצה בהמוניהם, ממילא היו מקימים את כל ההתיישבות על בסיס תורה ומצוות. ואילו הכת המסכילים, הרפורמים והמתבוללים היו נשאים באירופה תחת תרבות הגויים ואין אחריותם עלינו. וחמושים עלו בני ישראל מאירופה.

אבל מכיון שהיתה התנגדות חזקה על זה מצד כמה וכמה רבנים דמחנינו, הרי מתקבע בציבור "שב ואל תעשה עדיף" וככה הצליח חטא המרגלים להשאיר את יהדות אירופה באירופה.

ממילא, מי עלה ארצה? מי שלא שמע לרבנים! דהיינו החילוניים. וממילא הם הקימו את מה שהקימו לפי רוחם. ואם כן על מה הטענה בכך שהמדינה הזו חילונית?

ועוד והוא העיקר

נקבע בהלכה שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אבל יש לי ספק גדול אם כבודו או כל חסיד סאטמר באמת מאמין בזה. ואל יחר אפך כי הנה עינינו רואות מי מתעסק יום יום להחזיר את ישראל בתשובה? הרב עובדיה ותלמידיו כגון הרב אלבז והרב זמיר כהן אינם חסידי סאטמר. ארגון "ערכים" לא קשור לסאטמר. דוכני חב"ד ברחבי הארץ גם לא. האם יש איזה יחיד או רבים מסאטמר

או ה"קנאים" שמתהלך מדין ועד באר שבע לענין זה? אני לא ראיתי. האם ראית איזה חילוני שהחל לשמור שבת או להניח תפילין כתוצאה מאיזה הרצאות של סאטמר? אני לא ראיתי.

ואסיים בשאלה: תאר לך שבא אליך מלאך מן השמים ואומר לך "דל מהכא גאולה בדרך נס שיבוא בפתע פתאום אל היכלו. אם אתה רוצה להחזיר כל ישראל בתשובה אני נותן לך את כל הכוחות וכל התקציבים שתרצה עד שכל המדינה וכל הממשלה יהיו שומרי מצוות במלואם" האם אתה לוקח את ההצעה?

אשמח למענה רציני כי אמת מארץ תצמח.

תשובה

שלום רב לאוהבי תורתך!

תודה רבה שקראת את החוברת אני מקווה שאוכל להשיב על שאלותיך.

לא ציינתי את דעתו של מרן מסאטמר זצ"ל כי לא ביססתי את החוברת שלי על דעתו מחמת כמה סיבות. קודם כל עדיין איני מספיק בקי בדבריו כפי שכתבתי בהקדמה לחוברת ולכן נמנעתי לדבר בשמו, רק כעת אחרי שכתבתי את החוברת התחלתי יותר להגות בספר הנפלא ויואל משה. ואפי' כמה מאמרים חזקים מהויואל משה ששלחו לי חברים לא הבאתי אותם בחוברת בגלל שאלו מקד"ץ שהשבתי להם על פניהם מתלוצצים מהויואל משה ולא רציתי לעורר אצלם תחושה של ליצנות במאמר שלי, כי ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, לכן לא הבאתי את הויואל משה בחוברת שלי, רק הבאתי קצת אימראות ממנו.

זה שהידגשתי את החילוניות, פסעתי בזה במסילתו של הר' אלחנן וואסרמן הי"ד בספרו עקבתא דמשיחא שגם הוא הדגיש במיוחד את החילוניות בארץ הקודש. הסיבה למה זו טענה ממשית זהו בגלל שהגם שהחילוניות החלה עם תנועת ההשכלה, אבל תנועת ההשכלה התפצלה לכמה פיצולים [ריפורמא קונסירבטזים ועוד] ואחד מהפיצולים האלו היתה תנועת הציונות, למעשה אפשר לראות בציונות המשך לתנועת ההשכלה שהביאה בעקבותיה הרבה

חילוניות, ולכן אפשר גם לראות במלחמה נגד הציונות המשך לאותה מלחמה ישנה נגד תנועת ההשכלה.

למעשה כבר מתחילת ההשכלה היו שני גישות איך להילחם איתם, היו ההונגרים [החת"ס ותלמידיו] וגם חסידים שהתבדלו מהם, והיו הליטאים והאשכנזים שערכו איתם וויכוחים ומשא ומתן [אני כותב כל זה באופן כללי כמובן]. למעשה הדרך של ההונגרים הוכיחה את עצמה כצודקת לעומת שיטת אחינו הליטאים, הרב מבריסק הי' אומר שהוא לא הבין מה רצה הגר"א מהבעש"ט, הרי החסידים מחזיקים מעמד ואילו הליטאים נפלו כמו זבובים, עד שהוא הגיע לארץ הקודש ומצא את הפרושים. אבל שם בליטא היהדות התפרקה, אפי' ישיבת וולוז'ין המפוארת נסגרה כי הממשלה רצתה להכניס לימודי חול, וגם כי החלה קצת לנשוב שם רוח ההשכלה עד שלדאבונינו נסגרה הישיבה.

ומכל הנ"ל תבין את הגישה של מרן מסאטמר, שכאחד עם המסורת של רבני הונגריה הורה התבדלות מוחלטת לגמרי מהציונים⁴², וגם בזוהר משמע שכך צריך להתנהג, כי הזוהר אומר [חלק ג' רל"ב]: "וּבְגִין דְּעֵרֵב רַב אֵינוֹן שְׂאוֹר שְׂבַעֵיטָה, וְאֵינוֹן אוֹמֵין דְּעֵלְמָא דְּמֵיין לְמוֹץ, יִתִּיר מְעַכְבִּין בְּגִלוּתָא עֵרֵב רַב לְיִשְׂרָאֵל, מְאוּמֵין עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֵלוֹת. כְּמָה דְּאוּקְמוּהָ רַבָּנוּ, מִי מְעַבְב. שְׂאוֹר שְׂבַעֵיטָה מְעַבְב. דְּאֵינוֹן דְּבִקִּין בְּיִשְׂרָאֵל, כְּשְׂאוֹר בְּעֵיטָה. אָבַל אוֹמֵין עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֵלוֹת, לָאוּ אֵינוֹן אֱלָא (תהלים א) כְּמוֹץ אֲשֶׁר תִּדְפְּנוּ רוּחַ".

ומשמע שהדבקות עם הערב רב מעכבת את הגאולה, ועי' בזה בפירושו הגר"א על אגדת סבי דבי אתונא- אית לן בירא. לעומת זה, אחינו מהמזרחי שלא התבדלו מהציונים שילמו על זה מחיר כבד והרבה מהם איבדו את יהדותם בגלל שהתחברו לציונים, וזהו ממש כמו שקרה בדור הקודם עם אלו שלא התבדלו מהמשכילים.

---

42. וצעד בזה בעקבות החת"ס, ראה לדוגמא את לשון החת"ס בשו"ת חלק ו' סוף סי' פ"ט "וְאֵלּוּ הִיָּה דִּינָם מִסוּר בִּידֵינוּ הִיָּה דַעֲתִי לְהַפְרִישׁם מֵעַל גְּבוּלֵינוּ לֹא יוֹתֵן מִבְּנוֹתֵינוּ לְבָנֵיהֶם וּמִבְּנֵיהֶם לְבָנוֹתֵינוּ, כִּי הִיכִי דְלֹא לִיתִי לְאִמְשׁוּכֵי אֲבִתְרֵיהוּ, וְיִהִיָּה עֵדָתָם כַּעֲדַת צְדוּק וּבֵיתוֹס עֲנָן וְשׂאוֹל, אֵינְהוּ בִּידֵיהוּ וְאֵנָּה בִּידֵיךָ".

נחזור לענייננו, מדינת הציונים לא יצרה את החילוניות אבל היא ממשיכה את החילוניות של הסבא שלה, תנועת ההשכלה [היא גם הוסיפה תוספת נופך משלה ולא נאריך בזה כעת]. וכבר גילה לנו הגר"ח מבריסק שלמטרה זו הוקמה המדינה.

לגבי מה שהארכת וסיימת "ואם כן על מה הטענה בכך שהמדינה הזו חילונית?" צריך להבין שבין עם זו טענה או לא זהו המציאות כעת וצריך לקחת את זה בחשבון.

לגבי אלו הגדולי ישראל שהזכרת, הם רק חיזקו את העליה ארצה ולקנות קרקעות, אבל הם לא עודדו הקמת ממשלה. רב עקיבה יוסף שלזינגר זצ"ל לא רצה לכבוש את ארץ ישראל בכח הוא רצה לקנות קרקעות ולהקים קבוצות שמירה כמו שיש היום בבורו פארק שומרים ולא שמעתי אף אחד שהתנגד לזה. [לגבי ההתנגדות אליו היו לזה עוד סיבות, וחתמו נגדו הר' זוננפלד וגם הר' שמואל מסלנט ועוד, ואין כאן המקום להאריך בזה.]

לגבי הר' קלישר, בעיקר התנגדו אליו כמעט כל גדולי ישראל בגלל שרצה להקריב קרבנות טרם ביאת משיח וטרם הופעת נביא, ולא ניכנס כעת לסוגיא זו כי כבר נגענו בזה בחוברת.

עכ"פ, אם נמעט את ענין הקמת ממשלה ועליה ארצה בכח [עליה בחומה בלשון חז"ל] גם מרן מסאטמר לא התנגד לזה, וזה לשונו [בתשובות שבסוף ספר טיב לבב סי' ז'] "ומה שאמרו שבצוק העתים הללו צריך מקום פליטה, תמה תמה אקרא הלא לולא רעת האנשים האלה אשר גרמו לנו בארץ הקדושה הי' לנו שם מקום לצאת ולבוא ולישב בשלוה והשקט, אך ע"י אלו שרוצים למלוך וליקח שם ממשלה לעצמם שלא כדת של תורה, גם עוברים על השבועה שלא יעלו בחומה, וגורמים אף וחמה, דין גרמא שהשחיתו והתעיבו המקום פליטה, וכן בכל אופן שיש איזה מראה מקום המה המקלקלים⁴³. כי כל מזימותם

---

43. מרן מסאטמר מתכוון כאן למה שעשו הציונים אז שכדי שיהי' להם רוב בארץ נגד הערבים וישיגו אישור מהאו"ם להקמת מדינה, הם חסמו כמה וכמה מקומות פליטה כדי שיאלצו ללכת רק לארץ הקודש, ודבר זה גרם למותם של הרבה יהודים הי"ד. הם עשו עוד פשעים בשואה כדאי לך לקרוא את הספר שרופי הכבשן מאשימים.

הוא רק להשיג ממשלה, לא פליטה והצלה, ואך להטעות את הבריות אומרים שכוונתם לפליטה. ובלאו הכי לא זו הדרך להצלת ישראל לסור מדרכי אבותינו במה שהוא סכנה עצומה להאמונה בה' ובתורתו הקדושה, והכתוב צווח למה זה אתם עוברים את פי ה' והיא לא תצלח. אך האמת הוא שהבקי בענינם רואה בחוש שלא זה בלבם שאין בכחם להציל אלא אדרבה כנזכר לעיל. "עכ"ל.

לגבי מה שכתבת על ענין החזרה בתשובה. אם אתה לא מצאת קנאים שמחזירים בתשובה אני כן מצאתי. הנה בחו"ל יש ארגון בשם "למען אחי" שעוסק לקרב את אחינו הבוכרים, והעומד בראש הארגון הינו חסיד סאטמר בשם הר' ק....., כאן בארץ הקודש יש את האדמו"ר ממבקשי אמונה [אחיו של האדמו"ר מתולדות אהרן] שמסתובב מדן ועד באר שבע לקרב יהודים.

הזכרת את הרב אלבז, היו ה' יהודי בשם רבי בנימין זאב חשין זצוק"ל. היהודי הזה ה' ממקימי תנועת התשובה כאן בארץ הקודש, וזכה לקרב אלפים מאחינו הספרדים לדרך היהדות, גם הרב אלבז וגם הרב אורי זוהר והרב דניאל זר עברו דרכו כשהתחילו לחזור בתשובה. אבל זה לא מספרים שהר' חשין ה' קנאי לכל דבר, לא לקח כסף מהמדינה, לא הלך לבחירות, והי' צועק כמעט בכל שיעור נגד המזרחי [השיעורים שלו מוקלטים ואפשר לשמוע]. ואגלה לך סוד, שבשכונתו ה' בית כנסת של מזרחי והי' שם חלונות עם תמונות של השתים עשרה מזלות ואצל מזל בתולה הם שמו תמונה של בתולה, והלך הר' חשין ושבר להם את החלון הזה וגם ישב על זה בכלא קצת. עכ"פ, הנך רואה שהרבה מהחזרה בתשובה שיש היום נזקפת לזכותו של יהודי ירושלמי קנאי.

ניכר מדברייך שהנך סובר שאין ישראל נגאלים בתשובה הולך רק על קירוב רחוקים ואני אשלח לך מאמר שכתבתי כעת [מאמר בשם תשובה וגאולה במשנת הגר"א הנדפס לקמן] שיסביר שזה לא בדיוק כך.

צריך גם לזכור את המאמר המפורסם של ר' ישראל סלנטר שכשיהודי חרדי מתרפה מלימוד התורה יהודי בפר"ז משתמד, כולנו מחוברים זה לזה באופן רוחני, וע"י שנתחזק בתורה ומצוות נקרב גם את הרחוקים. אבל תשובה היא לכולם, ממתי יהודי שגדל בבית חרדי פטור מתשובה!?! הרי אם יתבודד ויחפש בחורים ובסדקים ימצא הרבה מאד מה לתקן.

ואגב, אם אתה רוצה לדעת יהודי מסאטמר שעורר אלפים לתשובה, הייתי מציע את מרן מסאטמר בעצמו. ברוך ה' הרבה מהשיחות שלו מוקלטות ויש את השיחות שהוא נתן בימי השובבי"ם, שיחות המעוררים לתשובה [כמו שנוהגים בכמה קהילות להתחזק בימים אלו בתשובה], הייתי מציע לך לשמוע אחד מההקלטות האלו, מן הסתם לא תבין מילה כי זה נאמר בידיש וזה גם הקלטות ישנות, אבל בכל זאת תוכל לשמוע בהקלטה איך שכל הקהל בוכה, ויש עדיין זקנים שהיו נוכחים בשיחות האלו ויעידו לך שלא היתה עין אחת יבישה מכל הקהל בעת שעורר אותם מרן לתשובה. האם אין זה נקרא להחזיר אנשים בתשובה? האם אחד שכבר מניח תפילין פטור מתשובה?!

למעשה, צריך להתחזק בתשובה באופן כללי כל אחד כפי יכולתו. לא כל אחד יכול להתעסק בקירוב רחוקים צריך לזה כוחות נפש מיוחדים ואי אפשר לבוא בטענות על מישהו למה אינו מתעסק בקירוב רחוקים. הרב חשין הי' לו את הכח לזה והתעסק בזה, היו לו ידידים שלא התעסקו בקירוב רחוקים כי לא ראו שמסוגלים לזה. הי' להרב חשין ידיד נעורים בשם רב שמואל שפירא זצ"ל, ר' שמואל הי' איש קדוש מאד והי' אפשר לראות את הקדושה על פניו, ואגב הוא הי' קנאי מאד וחוץ מכמה פרטים קטנים הסכים עם שיטת מרן מסאטמר ואף אמר עליו שהוא מחזיק את כל היהדות גם בחו"ל וגם בארץ הקודש [שמעתי את זה מחתנו ששמע את זה מפיו], ר' שמואל גם אמר שהוא לקח את הקנאות שלו לא מהויזאל משה רק מהליקוטי הלכות של ר' נתן. והנה למרות שר' שמואל לא התעסק בקירוב רחוקים ידוע לי עובדא על חילוני שראה פעם את התמונה של ר' שמואל וחזר בתשובה. גם זה קירוב.

גם מי שיש לו את הכוחות להחזיר בתשובה צריך ליזהר מאד, יש כמה אירגוני תשובה שעם כל הכוונות הטובות קירבו הרבה מצד אחד והתקלקלו מצד אחר ואין כאן המקום לבאר זה, אבל אי אפשר לבוא בטענות למאן דהו למה אינו מתעסק בקירוב רחוקים.

שאלת "האם ראית איזה חילוני שהחל לשמור שבת או להניח תפילין כתוצאה מאיזה הרצאות של סאטמר?" שני תשובות - קודם כל, כן. הר' אברהם חזן [המכונה יואל אלחנן, זה שם ספרותי יואל על שם מרן מסאטמר ואלחנן על שם ר' אלחנן וואסרמן] מחבר הספר דת הציונות, הוא מהלוחמים הגדולים

נגד הציונות [והוא יודע טוב מאד מה זה ציונות כי הוא בא מבית דתי לאומי מאד ציוני] הוא גם נתן הרבה הרצאות בערכים [ואולי עדיין, איני עוקב], ורוב ההרצאות שלו היא נגד הציונות, והוא הצליח לקרב הרבה יהודים כך, כי כשהוא ניפץ להם את השקר של הציונות והראה להם כמה נזק הציונות עשתה לעם ישראל, הם התחילו לחפש אחר השורשים האמיתיים של היהדות וכך זכה להחזיר הרבה בתשובה, זו היא התשובה הראשונה.

התשובה השניה, גם אם ההרצאות שנאמרים בידיש בסאטמר בינם לבין עצמם או בין חרדים אחרים נגד הציונות לא גרמו לחילוני להניח תפילין, אבל אחרי שאני יודע שהציונות גרמה שיש היום יותר ממיליון יהודים שאינם מניחים תפילין, מתברר לי שאלו ההרצאות שמונעים את התפשטות נגע הציונות בעם ישראל, הם בלי ספק שומרים עלינו שלא נגיע למצב שנזרוק חלילה את התפילין והשבת. גם זה צריך, לא רק ללקק את פצעי הציונות ולהניח תפילין לאיזה חילוני שהשמידו את סבו באיזה קיבוץ, צריך גם ללמוד מהטעויות, לחתור לשורש ולשמור על היהדות שלא יכנסו בנו רוחות זרות שבסוף יגרמו לזרוק את התפילין.

לגבי השאלה שסיימת בו לא הבנתי את השאלה, אתה מתאר נס מהשמים שבא אלי מלאך ונותן לי כוחות עצומים דבר שנראה למעלה מהטבע, אבל המלאך אומר "דל מהכא גאולה בדרך נס" לכן לא היצלחתי להבין את השאלה. באופן כללי, צריך לבדוק כל דבר בתורה מה נכון, ואם אני רואה שזה נכון על פי תורה אז אני לוקח את ההצעה ואם זה לא נכון על פי תורה על זה נאמר לא בשמים היא ומלאך אינו מעלה ומוריד.

אני מקווה שלא ראית בדברי פגיעה בכבודו של מרן הרב עובדיה כי לא אליו התכוונתי, ואני ברוך ה' רגיל ללמוד בספריו הנפלאים, ובמכתב שביארתי את הסוגיא של קדושה על הר הבית לקחתי כמה מראי מקומות מהתשובה ביביע אומר שציינתי [הגם שפירשתי את הסוגיא באופן קצת שונה מהרב עובדיה אבל המסקנות דומות]. ואני גם לא חושב שמי שלא סאטמר הוא ציוני [כמובן שמי שלא לומד את הסוגיות האלו עלול ליפול לציונות כמו בכל נושא אחר שלא לומדים] ואני בעצמי איני חסיד סאטמר, הגם שנפשי קשורה בנפשו של מרן מסאטמר.

ואגב, הראשון שהראה לי בהתפעלות את הספר "על הגאולה ועל התמורה" של מרן מסאטמר הי' חבר ספרדי מהישיבה ההולך לפי פסקיו של מרן הרב עובדיה. אותו חבר הוא ממשפחה מאד מיוחסת ומפורסת אצל אחינו הספרדים, הוא נין ונכד להרב יהודה פתיה זצוק"ל, והוא מעריך ומעריץ מאד את מרן מסאטמר על מלחמתו בציונים, וזה אינו סותר שבפסקי הלכה הוא הולך אחרי פסקי הרב עובדיה, ולמה שיהי' סתירה בזה!?

אסיים עם דבריו הנפלאים של הרב יעקב יוסף זצ"ל בנו בכורו של מרן הרב עובדיה זצ"ל [וידוע שהרב עובדיה שיבח אותו מאד ואחז אותו לאדם גדול מאד] וזה לשונו בתשובה בענין הלל ביום העצמאות [נדפס בספר הזכרון תורת יעקב עמוד מ'] "ומה גם ובפרט שרק עצמאות רוחנית נקראת עצמאות, ואין לנו אפשרות לשמור על הנוער ומליון צעירים הלומדים בממלכתי ומליון עולים מהמזרח, הועברו על דתם, והתקלקלו בצה"ל, או בבתי הסוהר או באוניברסיטאות. האם על זה נרקוד?! ולשמחה מה זו עושה. ויש שש מאות אלף גויים שהובאו לארץ ישראל ע"י הממשלה והם מתבוללים בתוכנו כעשר אחוז מדי שנה. ובארץ ישראל יש כנסיות וע"ז ואין לאל ידינו לבערם מהעולם, והפקודות במלחמה בצבא הם נגד התורה, וחייילים רבים נהרגו בגלל זה [בשם "טוהר הנשק"]".

עוד שם באותה תשובה מביא הרב יעקב את דברי הספר קול התור המיוחס לתלמיד הגר"א⁴⁴ שאתחלתא דגאולה תהי' ע"י הערב רב ופורקי עול, וכתב על זה הרב יעקב וזה לשונו "אך לרוב הפוסקים ולשיטת בעל ויואל משה הוא אתחלתא דפורענותא".

הרב יעקב גם כתב שם רמז יפה וזה לשונו "וליכא מידי דלא רמיזא, והמילה ציונות בגימטריא - שבר כלי [562]" עכ"ל.

ועי' שם עוד שהוא מציע לעשות את יום העצמאות ליום צום.

---

44. יש הוכחות ברורות שהספר מזויף, ויש שחושדים בהר' מנחם מנדל כשר בזיוף הספר, וראה זה פלא, שהרב יעקב כשהוא מביא את הספר קול התור הוא כותב "וכתב קול התור לר' מנחם כשר" וכנראה שנקט לדבר פשוט שהספר פרי בטנו של הר' כשר.

קי..... לזענן ציון לא אחשה

הנך רואה מכל הנ"ל שמרן הר' עובדיה לא חניך את בנו בכורו להיות ציוני. גם שים לב שהדברים שציטטתי מהרב יעקב [חוץ מהגימטריא] הם דברים שגם אני כתבתי במילים אחרות בחוברת שלי, וזכיתי לכוון לדעתו דעת תורה.

"אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינה תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם". אני מקווה שדברי היוצאים מן הלב יתישבו על לבך וישימו שלום בינך לבין עצמך ושלוש בינך לבין יהודים אחרים המקנאים קנאת ה'.

בהוקרה רבה

בנימין ברוק

עוד עכתב עהנ"ל

שבוע טוב אח יקר

[1] הזכרת את הרב הצדיק בנימין זאב חשין ע"ה. באמת לא ידעתי שהוא השפיע על הרב אלבז והרב אורי זוהר, אשרי חלקו, וכן הרב החסיד שמואל שפירא שהיה חד בדרא בשמירת עיניים, בוודאי יתכן שאפשר להיות יהודי כשר רק ע"י הבטה בזיו פניו.

(יש מימרה כזו בליקו"מ)

[2] לגבי ענין תשובה וגאולה במשנת הגר"א, אשאל אותך שאלה: אם אתה פוגש יהודי המתקרא "חילוני". ואתה יכול ללמד אותו תורה והוא יתחיל לשמור שבת וכל המצוות כולן וכו', אך שלא תדבר עימו שום דיבור של קנאות ותשאיר אותו עם הדעות הציוניות שלו-האם אתה תעשה זאת?

[3] בוודאי לא כל אחד יכול להתעסק עם החוזרים בתשובה, אבל לחתום הוראת קבע כל אחד יכול.

[4] במחילה מכבודו של הרב הקדוש אלחנן וסרמן הי"ד

אם הוא היה עולה ארצה ומעלה איתו אלפי יהודים מאמינים, לא היתה למדינה צורה חילונית כפי שהיתה.

זה מחדל בסדר גודל של ר' זכריה בן אבקולס.

ודע שבמדרש איכה כתוב המעשה דקמצא ובר קמצא בשינוי אחד, במקום "הוּו תמון רבנן ושתקי" – "הוּו תמון ר"ז בן אבקולס ושתקי".

כלומר התנא הקדוש עשה טעות אחת בזה ששתק מול הלבנת פנים.

ואחר כך היה יכול לתקן הטעות ע"י שיקריב את הקרבן בעל מום (וכמובן זה גופא צריך אח"כ כפרה "למיתב תענית לתעניתיה").

ואם לא, הרי מחוייב להרוג המוסר קודם שימסור מלשינותו לקיסר. ואם שלש אלה לא יעשה לה – אז באמת כל הענין נופל עליו דייקא ולא על המלשין. (עיין מהר"צ חיות על גיטין)

אתה מצטט לי את הרב אביגדור מילר שמשבח את המפגינים "הם מרגישים אחריות" ונעלם ממך שהיה צריך לקחת אחריות עוד לפני קום המדינה ולא לתת לאנשי הכפירה לקחת את כל העסק לידיהם.

ואחר כך מתלוננים "הציונים לא נתנו סרטיפיקטים אלא רק לאנשי שלומם" "הציונים יסדו מדינה חילונית".

ומה ציפית שיעשו?

ועתה זכינו לאגודת קדושת ציון שמעוררת על כך שצריך לקחת את השלטון מידי הערב רב (באופן חוקי דייקא) כי המון העם הפשוטים הם מאמינים בני מאמינים ומגיע להם מנהיגות יהודית. על זה אתה מתנגד? מה אכפת לך אם יצליחו?

קיב ..... לבען ציון לא אחשה

שלום עליכם אחי היקר

לגבי השאלה שלכם אם יהי' לי אפשרות לדבר עם חילוני על יהדות מבלי לדבר איתו אודות ציונות, האם הייתי עושה כך?

איני מבין מה המקום לשאלה בוודאי הייתי עושה כך, וכי בגלל שאיני יכול לקרב יהודי לגמרי ליהדות לא הייתי מקרב אותו קצת, הייתי אפיי' טורח להכניס בו הרהור תשובה אחד, ורק לפני כמה ימים מצאתי יהודי רחוק מיהדות בציון הרשב"י ודיברתי איתו הרבה זמן על יהדות [כמעט קרוב לשעתיים] ולא דיברתי מילה על ציונות, ולא בדווקא, רק שלא יצא לי באותה שיחה לדבר על ציונות, ואם הי' שואל אותי על ציונות הייתי עונה לו. באופן כללי מי שמחפש את האמת אפשר לדבר איתו על כל נושא, ולגבי קירוב צריך ללכת איתם לאט מדרגא לדרגא כל אחד לפי הכלים שלו, יש אחד שאפשר להתחיל איתו דווקא עם שיחה על ציונות.

לגבי חתימת הוראת קבע, אדרבה אתה מוזמן לבוא לחו"ל להחתים הוראת קבע מי מונע? הגבירים של סאטמר נמצאים בחו"ל תפנה עליהם ותתפלא לראות שיש להם לב טוב לתת בפרט לספרדים. מרן מסאטמר שלח את אחד מתלמידיו [הר' עקשטיין] לארגונינה לפתוח שם מוסדות לספרדים וכשחזר אותו תלמיד לבשר למרן מסאטמר שברוך השם המוסדות שפתח מצליחים מאד בכה מרן מסאטמר ואמר מה נענה בשמים על זה שלא הישקענו מספיק בספרדים.

לגבי מה שכתבת על ר' אלחנן זצ"ל, אני באמת מקווה שאינך צריך את מחילת כבודו. איני יודע למה נתפסת דווקא עליו למה לא נתפסת על אביי ורבא, או על רב האי גאון ורב שרירא גאון, או אולי הרמב"ם, ומה עם הבן איש חי או הבבא סאלי⁴⁵ והחפץ חיים, האם הם כן עלו ארצה עם אלפי יהודים? איני מצליח להבין את תלונתך. האם אתה מצפה מר' אלחנן יותר מהגר"א והבעש"ט והחת"ס? תלמידי הגר"א שעלו ארצה היו בקושי שני מנינים, ותלמידי החת"ס היו בודדים שעלו, וגם תלמידי הבעש"ט שעלו היו בקושי שני מנינים, [הבעש"ט והגר"א

---

45. אגב, הבבא סאלי הי' לומד באופן קבוע בספר ויואל משה והי' עושה סעודה גדולה כשהי' מסיימו, כך סיפר לי רב מרוקאי חשוב מאד.

ניסו לעלות ולא עלה בידם, והחת"ס בעצמו לא ידוע בכלל שניסה] ומר' אלחנן אתה מצפה שיעלה ביחד עם אלפים, איך עלה בדעתך הרעיון הזה?!

אפי' רבי אברהם בן ר' נחמן זצ"ל [שאחז מהרעיון של ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל] הלך לדבר עם הגבירים של העיר טשערין לשכנע אותם לקנות קרקעות בארץ, [והי' להם הרבה כסף יכלו לקנות המון, אולי אפי' את רוב ככל הארץ] אבל הוא לא הצליח לשכנע אותם לזה. ר' אלחנן בקושי הצליח לגייס כסף לישיבה שלו ואתה מצפה שיעלה איתו אלפים ארצה?!

אתה מזכיר לי עובדא שבדידי הוה, דיברתי פעם עם קרוב משפחה בענין פאות נוכריות, ואותו קרוב שאשתו ובני משפחתו הולכים עם פאות טען, שזה שנהיה היום כל כך פרוץ ענין הפאות זה הכל בגלל אלו שלוחמים נגד הפאות, ובגללם אי אפשר לתקן את הפירצה. והשבתי לו, הרי יש רבנים שתומכים ישירות בפאות ונקטתי שם של רב מפורסם שתומך בפאות, וטענתי שיש להאשים את אותו רב ודומיו. השיב לי אותו קרוב, חלילה! אותו רב הוא מלאך ואסור להרהר אחריו, ואין להאשים רק את אלו שלוחמים נגד הפאות.

אני חושב שאתה שם לב לבד שרק הנגיעות של אותו קרוב גרמה לו לדבר כל כך לא לענין. ולענינו, יש רבנים שלחמו בציונות כי הי' להם עין חדה וראו לאן זה מוביל, וידעו שהזוהר אומר שלפני ביאת משיח הערב רב יתפסו שליטה ושהעירוב ביניהם יעכב את הגאולה כמו שכתב הגר"א במאמר אית לן בירא, ורצו לצמצם כמה שיותר את הכח והשליטה שלהם כדי שהגלות לא תארך כל כך הרבה. ומאידך גיסא היו רבנים שתמכו בציונות עם כל החילוניות שבה [לא נזכיר כאן שמות] האם חלמת פעם להצביע עליהם אצבע מאשימה כמו שעשית כאן לר' אלחנן ור' אביגדור מילר זצ"ל [ועל עוד אלפי גדולי ישראל מזמן התנאים ששתקו על "המחדל הגדול"] רק על אלו שלחמו בציונות היצלחת למצוא אשמה. כמדומני שהקריאה שלך בגליונות של קד"ץ גרמו לך לחשוב את המחשבות האלו ולא מלבך.

אתה כותב "ועתה זכינו לאגודת קדושת ציון" וכו' אולי תסביר לי באמת במה זכינו? מה כבר עשו האנשים האלו? בינתיים אני רואה שזכינו שמוציאים גליונות מלא עם שיבושים וסילופים ומשגעים לאנשים את השכל. לא לחינם טרחתי לאורך מאה ועשרים וחמש עמודים להראות לעיני כל את ההשקפה

קיד..... לזענן ציון לא אחשה

המשובשת של האנשים האלו, והם עוד רוצים למשוך את צעירי הצאן, הלזה אתה קורה זכות?

אולי תסביר לי למה אתה מכנה את עצמך "ספרדי של מרן", מרן הרב עובדיה אסר בכל תוקף את העליה להר הבית, ובנו ממשיך דרכו הר' יצחק שליט"א תקף לא פעם את ב..... ברבים על זה שהוא עולה על הר הבית, אבל י.ב. וא.ו. [מרבני קד"ץ] עולים להר הבית ועוד מנסים לשכנע אחרים לעלות על ההר [ויש עוד אחד ממורשי החתימה של קד"ץ שעושה טיולים לאנשים על הר הבית שכחתי את שמו כעת] האם פעם מחית באנשים האלו? מרן הרב עובדיה זצ"ל הי' מתבייש עם אנשים כאלו.

לקחת את השלטון מיד הערב רב הוא כבר רעיון ישן נושן של המזרחי, לך תראה איזה מחיר שילמו, והיום אנחנו עוסקים לקרב אותם בחזרה. אני אכן מאחל לקד"ץ הרבה הצלחה ואני גם פועל בזה, זה כמו שאני רואה חבר שמשקיע בעיסקה ורואה שאותה עיסקה היא חתול בשק ולא יצא ממנה כלום חוץ מנזק, ואני צועק לאותו חבר עצור! אתה הולך לאבדון! ואני מראה לו את הבעיות של העיסקה ואת כל החורים שיש בה, ובא אחד מהצד ואומר לי תעזוב אותו, מה איכפת לך שיצליח. ואני משיב, איכפת לי מאד שיצליח ולכן אני רוצה להצילו שלא יפול לפח, ואני מראה לו מה קרה לאלו שכבר השקיעו באותה עיסקה בעבר כדי שלא יקרה לו מה שקרה להם, האין זה פעילות להצלחת אותו חבר?

שאלת אותי כמה שאלות בענין קירוב וכעת אני רוצה לשאול גם אותך:

האם קד"ץ מסוגלים להתעסק בקירוב מבלי לדבר על ציונות?

האם קד"ץ בכלל מתעסקים בקירוב?

האם הם מסוגלים לדבר על הגאולה מבלי כל השיבושים שלהם בענין אתחלתא דגאולה [שלקחו מהמזרחי וכבר השבתי על דבריהם באריכות בטוב טעם]?

האם הם מסוגלים לדבר על ארץ ישראל מבלי לערב בדבריהם [אם לא באותה מאמר אז במאמר הבא בגליון] שום דבר על לאומיות?

עכתב' ..... קטו

האם אתה יודע מישהו שהתחיל להניח תפילין או לשמור שבת בגלל קד"ץ?
אולי תתכבד להסביר לי מה ההבדל בין קד"ץ למזרחי של פעם [לא של היום,
כי זה כבר תוצאות]?

בברכה רבה ובתקוה שדברי יהיו לתועלת למען כבוד שמו ית'

בנימין ברוק

מכתב ז'

אגרת מירון תשפ"ד

מכתב מחאה שנכתב לאחד מהמשפיעים החשובים בענין צניעות, על דברים שכנראה אמר בשוגג, אבל מכיון שדבריו התפרסמו באחד מהקווים הגבנו עליהם לתועלת. וזהו מה שהגבנו על דבריו.

יום שלישי כ' אייר תשפ"ד

שלום וברכה למזכה הרבים הר' ..... נ"י

שמעתי את ההודעה שלך עם הקושיא הגדולה שלך שהנך מתחבט בו כבר הרבה שנים, ובאתי במגילת ספר להשיב לך על ההודעה באופן כללי וגם על הקושיא שלך.

התחלת אם הנידון לגבי הקנאים שדברו עליהם בקו ומובן מאד שהנידון הי' סביב מה שאירע השנה במירון ל"ג בעומר, ואמרת שגם קנאי אסור לו להכות, והמשכת לומר שמי יודע מה יותר גרוע, שוטר שמכה חרדי או אשה חרדית שהולכת בחוסר צניעות, ומובן הי' מדבריך שכוונתך הי' על מה שנקרא פריצות חרדי, פאות, גרביים שקופות, גרביים בצבע רגל, וכדומה. משם המשכת לומר שהשוטר המכה אינו מחטיא את הרבים ואינו מחלל את השם, משא"כ האשה הנ"ל מחללת את השם ומחטיאה את הרבים. ואז המשכת לקושיא הגדולה שלך שכבר הזכרת, מפני לא מצאת קנאי אחד שמתנהג כלפי הפריצות כמו שהתנהגו מול השוטרים.

והנני משיב.

אם הי' המדובר לגבי איזה הפגנה בכיכר השבת או בבר אילן החרשתי, אבל לא זה הנידון כאן ידידי היקר, ובתור אחד שהי' השנה במירון ל"ג בעומר אספר לך על קצה המזלג קצת מהזוועות שראיתי.

הייתי במירון כבר ביום שלישי לפני ל"ג בעומר, ביום חמישי בלילה פיננו את הציון במכות אכזריות תפסו אנשים ושמנו אותם על אוטובוסים ושלחו אותם למקום נידח ובמקרה הטוב לצפת. פרצו לתוך הבתים באמצע הלילה והוציאו אנשים נשים וטף גם זקנים וזקנות בכח, תתאר לעצמך איזה רושם זה עשה על הילדים כשפרצו לתוך הבית והובילו את הוריהם לעיניהם כשבויות חרב. זכיתי ברוך השם להתחבאות ולהינצל מהם, אבל בבוקר כשהגיעו למקום המחבוא שלנו להתפלל שחרית במנין ראיתי אנשים מזועזעים ממה שעבר עליהם באותה לילה כל אחד עם הסיפור שלו, זה התחבא מתחת למיטה, זה חטפו לו ילד וכו' וכו'.

גם לפני כן התחילו ההתעללויות, כבר ביום רביעי בערב התחילו עם איומים. הי' יהודי ספרדי שהי' מבשל אוכל לאורחים ופירקו לו את המטבח, ואז גם נתבטל ההכנסת אורחים שמתחת לציון כי גם הם פחדו. עד שמצאתי מקום לשכב הייתי צריך לעזוב כי בעל הבית פיחד לקבל דו"ח, מיום שלישי בלילה עד יום שבת בבוקר ישנתי או על הרצפה או על הכסא, וככה ישנו הרבה. ועד ליל שבת חוץ מקצת אוכל שהצלחתי לקנות במכולת שם, אכלתי בעיקר מה שהי' בציון שזה עוגיות וקפה, אבל הכנסת אורחים המוני לא הי' כבר מיום רביעי בלילה [ומן הסתם היו הרבה שחילקו במסירות נפש בכל מיני פינוט] ומי שהעיז לחלק אוכל עשו לו בעיות, וברוך השם שאותו יהודי ספרדי הי' לו מסירות נפש והגם שהשוטרים איימו עליו ובילגנו את המטבח שלו המשך לחלק אוכל אשרי לו, אבל למטה נשאר סגור.

עד יום שישי שבע בערב המשיכו להתעלל, ואני עוד ראיתי איך תפסו בחור ליד המקוה שם שעה וחצי לפני השקיעה, שמו עליו אזיקים והוליכו אותו ברכב, כאב לי עליו מי יודע איפה שמו אותו כזה סמוך לשבת ובלי הבגדי שבת שלו.

קיוח ..... לזענן ציון לא אחשה

שבת הי' הפסקת אש. מוצאי שבת חזרו השוטרים "המצילים" וגרשו מהציון באמצע התפילה והריקודים במכות רצח, ואתה חושב שרק הקנאים השיבו מלחמה בחזרה, טועה אתה, כולם לחמו בחזרה, אני ראיתי אנשים עם כיפות סרוגות זורקים עליהם בקבוקים. אולי בבקשה תסביר לי איזה חילול השם יש בזה שאינני שותק מול אחד שבא להכות ולחטוף אותי?! איפה כתוב במסילת ישרים או ארחות צדיקים שצריך לשתוק מול בזיון כבוד צדיקים כמו שעשו אלו השוטרים הציונים!?

משם המשכתי לכיוון היציאה מהמדריגות מהיציאה הצדדית ושם יש מדריגות שעולים לחצר, שם הי' שוטר שעמד ואמר בקול יפה "למעלה למעלה" כמו אחד שמדריך להיכן ללכת. חשבתי שאוכל להימלט ולהתחבאות אבל איך שעליתי את המדריגות צעק אותו שוטר "תיפסו אותו" ואז חטפו אותי, באותו רגע נזכרתי מהסיפור של כאסטנר. החוטפים הובילו אותי ביחד עם עוד חטופים לכיוון אוטובוס כשמול עיני מתגלה מראה זוועה, כל השטח הי' מלא עם שוטרים ושוטרות פרוצות והם צוחקים עלינו עם בוז על הפנים, באותו רגע נזכרתי מתמונות השואה איך שרואים נאצי מתעלל ביהודי וחביריו הנאצים צוחקים מהצד.

באוטובוס שמרו עלינו שלוש שוטרים, ובאמצע הנסיעה השתוללו כמה מהחטופים והצליחו להימלט מהאוטובוס, אני לא היצלחתי להימלט ונשארתי באוטובוס. בסוף הורידו אותנו באיזה מקום נידח [עדיין איני יודע איפה הורידו אותנו אני חושב שזה הי' כרמיאל] והנהג המוסלמי [למרות שגם הוא ספג מההשתוללות שהי' באוטובוס] התנצל לפנינו ואמר שהוא לא ידע ובסך הכל שכרו אותו, והי' ניכר שהרגיש רע שהי' שותף למעשה חטיפה. גם שנים מהשוטרים הי' ניכר עליהם שהרגישו רע עם מה שעשו, אבל מסכנים בצעו הוראות, גם הנאצים בצעו הוראות, אבל בשונה מהנאצים, אלו השוטרים הרגישו קצת רע עם מה שעשו הלואי שיחזרו בתשובה ולא ישרתו עוד במשטרה שיכול לתת הוראות נגד התורה.

עכ"פ, לא הי' שום חילול השם, עובדא שאפי' הנהג המוסלמי הבין ובא להתנצל, אולי תסביר לי הר'. .... איזה חילול השם יש באנשים שחטפו אותם, שמו אותם באוטובוס, והשתוללו לאלו שחטפו אותם, אולי תמצא לי מוסלמי

אחד שהי' מתנהג אחרת כדי שתוכל לומר שהנה מצאנו שיהודי התנהג יותר גרוע מגוי, אדרבה תמצא ותוכיח את עצמך, בינתיים אני מצאתי גוי מוסלמי שהבין מצוין למה השתוללו לו באוטובוס.

אחרי זה המשכנו לצפת לא הי' לי אפי' טלפון להתקשר לאשתי לומר לה איפה אני ומה קורה איתי, ובנס מצאתי בצפת בבוקר מישהו שהי' לו את המספר של אישתי. אחרי חצות היום התחברתי עם בחור אחד ללכת איתו ברגל מצפת למירון חוץ מזה שרצייתי להיות אצל רבי שמעון הייתי צריך לקחת את החפצים שלי. בדרך פגשנו הרבה קבוצות עם אנשים נשים וטף ואפי' מבוגרים עם זקנים לבנים שעשו את ההליכה הזאת.

כשהגענו סמוך למירון רדף אחרינו שוטר שעמד בקצה היער, בנס היצלחנו לברוח אני וחברי ולהתחבאות בין הקוצים והברקנים, ושמעתי מרחוק איך אותו שוטר תפס קרבן ומי יודע מה עשה לו. משם המשכנו לסובב את כל הר מירון בתוך היער ממש בין קוצים וברקנים עד שהיצלחנו ליכנס דרך פרצות בגדרות כמו חתולים. במירון מצאתי שדה קרב, הי' נראה שם כמו עזה ואני מוצא חברים, ההוא קרוע לו הבגדים, זה עם משקפיים שבורים, זה עם ראש פצוע.

כשחזרתי הביתה ונכנסתי לבית כנסת מצאתי חבר אחד על כסא גלגלים, שוטר שבר לו את שני ידיו ורגל, חבר שני הי' לו רגל שבור כי הי' שוטר שזרק רימון הלם לעבר הקבוצה שלו ומתוך הריצה של הבריחה נתקל ושבר רגל. ומי יודע כמה פצועים יש עדיין בבית חולים בצפת שעוד לא שיחררו אותם. השוטרים רדפו אחרי מאות אנשים במדרגות היורדות שבין הבתים של הרב שטרן, הי' צריך להיות על פי דרך הטבע מפולת לא של ארבעים וחמש הרוגים רק של מאה הרוגים, ונס שזה לא קרה, אבל איזה רשעות וחוסר אחריות מצד השוטרים. אני קיבלתי השנה הבנה חדשה בדבריו של מרן מבריסק שאמר שהקדוש ברוך הוא מצילנו מה"מצילים" האלו.

עתה אני שואל אותך הר'....., איפה הקול מחאה שלך על זה שביזו את רשב"י בצורה כה מבהילה, איפה המחאה שלך על זה שגררו נשים על הרצפה, היו נשים שחטפו להם את המטפחת מהראש, ראיתי איך משכו יהודי בפאות, כן בל"ג בעומר ביום שעושים חלקא ופאות לילדים ראיתי איך שוטר מושך

קנ ..... לזענן ציון לא אחשה

ליהודי בפאות, אולי תסביר לי למה כל זה אינו חילול השם, ומה עם כבודו של רשב"י?!!? ומה אני שומע בקו שלכם יום אחר רצח כזה? אני שומע איך אתה פותח בשאלה עם כזה עדינות בקול כאילו מדובר אחרי יום שהי' איזה הפגנה בכיכר השבת, מי יודע מי יותר גרוע שוטר שמכה יהודי או אשה שהולכת בפריצות, לא האמנתי למה ששמעתי והמשכתי לשמוע את ההודעה אולי סוף ההודעה תתקן את הרישא, שום דבר.

עתה אני פונה לשאלה שלך לגבי מי יותר גרוע. זה לא משנה מי יותר גרוע יש אימרה מפורסמת שני עוולות אינם שווים יושר. זה לא משנה מי יותר גרוע וזה לא משנה שיש עוד עוולות בעולם, עוולה זה עוולה.

לגבי מה שטענת שלא מצאת קנאי אחד שיעשה כך לגבי עניני צניעות, אתה לא מצאת ואני כן מצאתי, ואני עוד זוכר שהיו יוצאים קנאים ממאה שערים עם שלטים נגד בגדי פריצות, ובאמת לא ראיתי כבר הרבה זמן מחאה כזאת ואני חושב שהסיבה פשוטה, בגלל שזה אינו נכון לעשות הפגנות נגד פריצות כשיש לחוש שיצטרפו לאותה מחאה אנשים שיסתכלו על הפריצות שנגדו מוחים, כמדומני שלכן זה הפסיק, ועכ"פ זה הסיבה למה אני באופן אישי אינו יכול למחות כראוי באשה שהולכת בחוסר צניעות ברחוב כי עבודתי באותה רגע הוא לשמור על העינים שלי, חיי קודמים, וזה החינוך שקיבלתי מרבתי. איפה שכן אפשר למחות מבלי הדאגה הנ"ל, הוא במשפחה הקרובה ושים לב שרובם ככולם של אלו הקנאים משפחתם מאד צנוע.

עוד תשובה לדבריך, לצעוק ברחוב נגד נשים פרוצות על פי רוב אינו מועיל בזמננו, זה הי' מועיל אם הם היו יודעים שהם אינם מתלבשים בצניעות, אבל הבעיה כהיום היא שרוב הנשים הפרוצות בפריצות חרדי אינם יודעים מהו צניעות, ואם תצעק עליהם ברחוב זה לא הי' מועיל כלום, כי הם לא יודעים בכלל מהו צניעות. ולכן המחאה צריך להיות בבתי יעקב, ולא עם צעקה, רק צריך לפעול איכשהו שילמדו אותם ספרים המלמדים באמת מה זה צניעות, אני יודע מה מלמדים אותם וזה בעייתי מאד, גם המורות שם אינם יודעות בין ימינם לשמאלם.

אני יודע עובדא מקרוב, שבבית יעקב בבורו פארק היתה אשה שקראה ספר על אורך החצאית, הספר הי' מבוסס על פי הספר המפורסם בגדי תפארתך,

והיא החליפה לחצאית ארוכה וגם הבנות שלה שמו חצאיות ארוכות, אבל בבית יעקב לא הירשו כי זה לא מתאים עם השטויות שמלמדים שמה, אבל אותה אשה טענה שלפי מה שהיא למדה צריך ללבוש חצאית ארוך, אז המורה [או המנהלת איני זוכר את הפרט הזה] ביקשה ממנה לראות את הספר ולהביא את הספר לבעלה, ואכן בעלה עבר על הספר ואמר לאשתו [אותה מורה או מנהלת] לא למנוע שוב בנות מללבוש חצאיות עד הקרסול, וכן נעשה שם שאותם בנות המשיכו עם החצאיות הארוכות. זהו מחאה מוצלחת.

ואגב אני רוצה להודיע לך שאני מכיר אישית את מחבר הספר בגדי תפארתך הוא גר בשכונה שלי, המחבר הינו קנאי לכל דבר וההשקפות שלו תואמות מאד עם סאטמר מנגד הליכה לבחירות עד הפגנות, והקנאי הזה במקום לצעוק על נשים ברחוב חיבר ספר, ויצא לכל הדעות את חובת המחאה, וגם פעל בגדול. גם הספר "סוגיא דפאה נכרית" של הר' ליפשיץ ז"ל שכמדומני זה הספר הראשון שיצא להקיף את סוגיית הפאות, מי שערך את הספר, והדפיס אותו, ואף תירגם חלקו לידיש והפיץ אותו בקונטרסים קטנים, הינו חסיד סאטמר וגם אותו אני מכיר אישית. ומכאן תבין שהסיבה שלא מצאת קנאים שהם גם קנאים בענין צניעות זה בגלל שחיפשת בעינים עצומות.

ובכן מה שאמרת ששוטר שמכה יהודי אינו מחטיא את הרבים זה נכון, אבל זה שאמרת שהם אינם עושים חילול השם זה לא נכון, הגמ' אומר מפורש ש"הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה", והכוונה היא שהוא פוגע בכבוד שמים, ולכן אלו השוטרים שהיכו יהודים עשו חילול השם גדול ואלו שלחמו בחזרה לא עשו שום חילול השם כי היו נרדפים גמורים, גם השוטרים הבינו את זה ואפי' מוסלמי מהצד הבין את זה כפי שראיתי בעצמי. ומה שאמרת שהנשים עם הפריצות החרדי מחטיאים את הרבים, זה נכון, אבל מה שאמרת שהם מחללים את השם אינו נכון, כי רובם ככולם אינם מודעים שהם הולכות בחוסר צניעות, וגם אצל הגוים אינם מחללים את השם כי הפריצות שלהם בכלל אינו ברמה של הגוים של היום, ודבר זה פשוט לכל בר דעת.

אם עדיין לא הבנת והקושיא שלך עדיין מציקה לך איך יתכן שיש קנאים נגד השוטרים ולא מצאת אחד שיעשה כך בענין פריצות, ידידי היקר תסתכל בראי ושים לב, שכמו שאתה ברוך השם מוחה כדרכה של תורה בענין הפריצות,

קנב ..... לבען ציון לא אחשה

ובכל זאת שכחת למחות על כבודו של רבי שמעון בר יוחאי שהציונים ביזו את כבודו בל"ג בעומר הזה באופן מבהיל, ושכחת גם למחות על ההיתעללות הסדומית שהציונים עשו השנה על חשבוננו של רשב"י, אז גם אתה בדיוק כמו אלו הקנאים, מחית על דבר אחד ושכחת למחות על דברים אחרים, ועל זה נאמר קשוט עצמך תחילה.

לגבי קנאים אעתיק לך את לשונו של הרב אביגדור מילר זצ"ל [מהגליון תורת אביגדור פרשת כי תשא תשפ"ג] שכיבד קנאים מאד, וגם מצא בהם קנאים בענין צניעות מה שאתה עדיין לא מצאת. וזה לשונו-

אם אתם רואים "תלמידי חכמים" שלעולם אינם מוחים באיש, דעו לכם שהם אינם תלמידי חכמים אמיתיים, גם אם הם נראים כך כלפי חוץ, ואפילו אם הם נושאים משרות חשובות. נתאר לעצמנו נושא משרה רמה, שרבים מתורמיו ה"כבדים" מחזיקים בביתם את המכשיר הידוע, והוא חושש מלהוכיח אותם בענין זה, פן יאבד המוסד את מטה לחמו. מה היה קורה אילו הוא היה אומר את האמת: "שוטים שכמותכם! דעו לכם כי מי שצופה במכשיר הזה, אין לו חלק לעולם הבא!" הוא יודע שזו האמת, ומן הסתם מלמד אותה לתלמידיו, אולם בכל הנוגע לאמירה פומבית, כזו שתישמע על ידי אותם גבירים שצריכים לשמוע זאת - הוא חוטף פיק ברכיים. הוא חושש שאם יאמר משהו מדי חריף, הוא יצטרך לסגור את המוסד.

זה מה שמלמדת אותנו פרשתנו: מי שאוהב את ה', מי שחפץ שה' יבחר בו, עליו להיות בעל "פה גדול" למען כבודו יתברך! צריך ללמוד לדבר! להיות יהודי שקט ונחמד זה דבר טוב מאוד וחשוב ביותר, אולם על פי רוב אנשים הופכים לשקטים בזמן הלא נכון. כאשר אשתך אומרת לך מילה פוגעת - זוהי הזדמנות מצוינת לשתוק. אדרבה, נצלו הזדמנויות מעין אלו לאחוז בפלך השתיקה! אולם כשמגיע הזמן למחות כנגד עושי רשעה, אזי כל אחד ואחד מחויב למחות עד כמה שהוא יכול. ומי אינו יכול למחות? כל אחד חייב בזה!

העולם המודרני מגנה השקפה מעין זו, ואוסר לבקר ולהוכיח עושי רשעה. ועל אף שאותם יפי נפש עסוקים יומם וליל בלהשמיץ את כל מי שאינו חולק עמם את דעותיהם, אבל לגנות את הרשעים - זה אסור. אולם אנחנו שונים מהעולם. אנחנו אמונים על ציווי תורתנו הקדושה "אֱהָבֵהּ ה' שְׂנֵאָו רַעַ" [תהילים צז, י].

זה מה שאנחנו צריכים היום. אנו זקוקים ליהודים שלא יחששו מלהוקיע את הרשעים והפושעים! במקום לשבת בשקט ולאפשר לדברים להמשיך, עלינו לקום ולפעול, גם אם זה יהפוך אותנו לבלתי פופולריים. אנשים אינם אוהבים את מי ש"עושה עסק" מכל דבר, אולם הקב"ה כן אוהב אותם, וזה מה שחשוב. הקב"ה אוהב את הקנאים הפועלים מתוך אהבת ה'.

עליכם לדעת כי העולם כולו עומד בזכות קבוצה של יהודים ירושלמים החרדים לדבר ה', קבוצה המושמעת יומם ולילה על ידי כולם. המשטרה מכה ועוצרת אותם על כך שהם מפגינים נגד חילולי שבת וקורעים מודעות של פריצות. הם אינם מקבלים שום תמורה למאמציהם. למראית העין נראה כי כל פעולותיהם למען כבוד שמים אינם משתלמים להם. ולמרות זאת הם ממשיכים הלאה.

הם מהווים מטרה לחיצי ביקורת לא רק מבחוץ אלא אף מבפנים. העיתונות החרדית מגנה אותם, הציבור כועס עליהם, ואפילו הרבנים מדברים נגדם. לפתע כולם נזכרים לפתוח את הפה ולמחות! **היהודים הללו הם הגיבורים האמיתיים של אומתנו**, גם אם הם אינם פופולריים. הם מרגישים אחריות ומוחים למען כבוד שמים.

עד כאן לשונו הזהב של הרב מילר זצ"ל.

בברכה רבה ובתקווה להבנה

בנימין ברוק

מכתב ח'

מכתב שכתב לי אחד מרבותי שלמדתי אצלו
בישיבה

קיבלתי הספר היפה. ואין לי פנאי לקרוא את כולו כי עמוס אני בלימוד גופי תורה בהכנת השיעורים לתלמידי היקרים ב"ה, והמעט שעיינתי נהניתי ושמחתי בכך בנימין אהובי. ויפה דברת שאין המושג של גלות תלויה במקומן של ישראל, אלא בהארת פנים ואותה, הוכחת מגלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בתוך ארצינו הק'. ויפה כתבת שעדיין מתמלא צור מחורבנה של ירושלים כמ"ש אמלאה החרבה מגילה ו' א'.

אולם מה שכתבת עמוד ו' שתמיד היה ארץ ישראל המרכז לגדולי ישראל יותר מחוץ לארץ, שגית בזה מאוד, עי' סוכה כ' א' דכשנשתכחה תורה מישראל עלו מבבל ויסדוה, ובבבא קמא קי"ז ב' אמר רבי יוחנן דילכוון אמרי דילהון היא, וכל הגאונים גרו בבבל, והראשונים שרפי מעלה גרו בחוץ לארץ זולת אחד מבעלי התוס' רבי יוסף איש ירושלים כדאיתא בתוס' מגילה ד' א' ורוב רובם של האחרונים לא היו בארץ ישראל הן מפרשי הש"ס והן גדולי הפוסקים והן הבעש"ט ורוב רובם של תלמידינו הק'. ועל זה כתוב בתורה ולא מעבר לים הוא דגם בחוץ לארץ שאין שם אזירה דארץ ישראל הכל ביד האדם (תפארת יהונתן להגר' יונתן אייבשיץ ז"ל).

עוד רגע אדבר במה שכתב אותו תועה ששלטון הארץ היא ביד ישראל ויפה השבת אותו, ותמיהתי מי הגיד לו שהשלטון ביד ישראל ומסתמא סמך על אמרם ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, אבל הרמב"ם לא הביא זה אלא כתב בכמה מקומות דישראל שהוא מחלל שבת בפרהסייה הרי הוא כגוי לכל דבריו, עיי' רמב"ם פרק ל' מהלכות שבת הל' ט"ו, פרק ב' מהלכות עירובין הל' ט"ז, פרק ג' מהל' גירושין הל' ט"ו.

וכבר נתנבא ירמיהו (פרק ל"א) על אלו התועים כמ"ש המלבי"ם רנו ליעקב שמחה תחלה ירונו על השמחה שהיה ליעקב, ומה יהיה השמחה, וצהלו בראש גוים, שבאחרית ימי גלותם יוסר מעליהם השעבוד ויצהלו כי יהיו בראש גוים וכו', והשמחה הזאת שיצהלו בראש גוים יהיה רק ליעקב, לא לישראל, שהם ירצו שישב שכונתו לציון וכו', והללו את ה' ע"י מה שתאמרו הושע ה' את עמך את שארית ישראל שהם רוצים התשועה האמיתית.

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלקיך!

החותם באהבה, משה כ"ץ

לגבי ההערה שהעיר לי הרבי שלי השבתי שכוונתי הי' למה שכתבתי בדף מ"ז-מ"ח, אבל אין הכי נמי תיקנתי קצת את הלשון בהמדורה זו.

תודתי נתונה במיוחד לרבי זה, כי בצעירותי שלמדתי בישיבה אצל הרבי הזה הייתי מקבל גליונות מקרובי משפחה שהשתייכו לקד"ץ, ואני בקטנותי לא ידעתי מה רע בהם, עד שהרבי הזה [שתיפקד גם כמשגיח הישיבה] ראה אותי פעם קורא בהם ואמר לי שזה ציונות, ואני לא הבנתי את דבריו אבל התחלתי לדרוש ולחקור עד שברוך ה' נפקחו עיני. השי"ת יברך אותו שיזכה לרוות הרבה נחת מצאצאיו ומכל תלמידיו.

מכתב ט'

חילופי מכתבים אלו נעשה עם אחד שהוא דוגמא של קרבן תמים שנפל במצודתם של קד"ץ, או שהוא משתייך לקהילת זילברמן מהעיר העתיקה. למעשה לא התחדש הרבה דברי תורה בחילופי מכתבים אלו, אלא בעיקר יש בהם הבהרת דברים, ולכן הי' בדעתי שלא לפרסם. מה שגרם לי לפרסם את המכתבים האלו הוא, שאת המכתב הראשון שהאיש הזה שלח לי הוא שלח גם לקד"ץ, וללא מרבה הפלא, קד"ץ פירסמו את המכתב שלו בגליון שלהם, ולכן באתי גם אנכי לפרסם את מה שהשבתי לאיש הזה, כי כמובן, לא שלח את המענה שלי לקד"ץ, לכן התנדבתי לפרסם את החילופי מכתבים האלו, ובסוף אוסיף קצת נופך.

לכבוד הרב שליט"א!

ראיתי את הקונטרס שלכם על הדוכן למכירת ספרים בבית הכנסת, ובאשר הנושא של דרישת ציון קרוב לליבי הצצתי בהקדמה (על מנת לקנות אם ימצא חן בעיני) - וראיתי רק כמה שורות ספורות ראשונות, ועליהן אני רוצה להגיב.

יודגש, אינני מאנשי קדושת ציון, ולא מכותביהם, ולדעתי חבל מאוד שאינם לוקחים סמכות תורנית שתעמוד בראשם, אבל אני מזדהה מאוד עם שורשי הרעיונות אותם הם באים להעביר.

ואנסה לתמצת ככל הניתן:

בעוונותינו הרבים, כגרורה טבעית מהמאבק הקדוש בציונות הארורה - התטשטשו אצל רבים מבני התורה החרדים לדבר השי"ת באמת ובתמים, דעות ורעיונות בדברים שהם מעקרי התורה. ובשתי נקודות עיקריות:

א, המעלה הגדולה של הישיבה בארץ הקודש, גם בזמן הזה. רבים רבים מבני התורה, גם הזוכים לגור בארץ הקודש, אינם מודעים כלל לזכות שנפלה בחלקם. ההסתכלות השטחית הרחובית החרדית אינה מבדילה בין מי שגר בלייקווד לבין מי שזוכה לגור בארצנו הקדושה. בין מי שנמצא בטומאת ארץ העמים לבין מי שזוכה לעבוד את ה' בחצרו. דברי חז"ל שכל הגר בחו"ל כאילו עובד ע"ז יודעים לכולם, אבל אצל הרבה אינם מופנמים כלל וכלל.

ב, ההשקפה על התהליך המופלא שמתרחש מול עינינו בדורות האחרונים, כיצד ה' משיב את שיבת ציון. כיצד באופן פלאי, לאחר אלפי שנים ונגד כל תחזית היסטורית - מתגשמות נבואות הנביאים, ונדחי ישראל מתקבצים לארץ הקודש, לקראת הגאולה וההתגלות שיתגלה השי"ת עלינו במהרה בימינו אמן. הרב וולבה כותב שתקומת עם ישראל בארצו היא פירכא שאין לה תשובה על התאוריה הנוצרית לפיה זנח ח"ו השי"ת את עמו ישראל. והנה למרבה הפלא, מה שאנו דורשים מהנוצרים להבין כדבר פשוט, אינו פשוט כלל וכלל אצל הרבה משלומי אמוני ישראל, אשר מתייחסים באדישות לכל התהליך הזה ולא רואים בו שום משמעות.⁴⁶

---

46. מה שכתב על התהליך המופלא של התגשמות הנבואות ושיבת ציון, כנראה לא למד את הדברים בספרים, אני לא מצאתי אפילו נבואה אחת שהתקיימה, יש כאלו שמוצאים איזה חצי פסוק שהתקיים לדעתם, ומוציאים דברים מהקשרם, צריך ללמוד את הנבואה מראשיתה ועד סופה ולראות אם אכן כל הדברים התקיימו, וגם כל מדרשי חז"ל בעניין, וכבר אמר הנביא יחזקאל (יולג) כי הארץ תתיישב רק אחר שיטהרו מכל העוונות, א"כ לפי זה אין כאן שום התחלה של קיבוץ גלויות, וגם מבואר בנביאים וחז"ל כי קיבוץ גלויות הוא ע"י אליהו הנביא והמשיח אחר שישבו כולם בתשובה. ומלבד זה כמעט כל הנבואות מדברות על תיקון העולם וביעור ע"ז מכל העולם והנקמה הגדולה שתהיה בכל הגוים שהרעו לעם ישראל ובנין ביהמ"ק וחזרת העבודה והנבואה, והתגלות מלכות ה' בכל העולם ויקבלו כולם את עול מלכותך וכמו שאומרים בתפילת עלינו לשבח, ודבר זה לא התחיל כלל. [הערה מבעל תשועת עולמים].

שתי נקודות אלו - הם המסר של קדושת ציון.

וכעת, מי שרוצה להעמיד את עצמו כחולק על הרעיונות של קדושת ציון -

לגבי הנקודה הראשונה של מעלת ארץ ישראל, חיבתה וקדושתה, מי שיתווכח עם דברים אלו, הרי הוא מתווכח חס ושלום עם התורה עצמה וחז"ל הקדושים. אפשר רק להצטרף לחיזוק בעניין זה, ולהוסיף עוד ועוד התעוררות בחלק עיקרי זה שבתורה.

אם יש מקום להתווכח, הרי זה רק עם הנקודה השנייה. אפשר לומר שכיון שתהליך החזרה לארץ הגיע עם כל כך הרבה הסתר פנים של מרידה בה' ובתורתו, הרי בהכרח אין כאן תהליך שמימי שעניינו התחלת הגאולה, אלא הרי זה עוד נדבך בפרק הגלות של עם ישראל (ולהסכים עם אותם נוצרים שיגידו שאין כאן פירכה לתאוריה שלהם). זאת אכן היתה גישתו של הגה"ק מסאטמר זצוק"ל, ומי שרוצה, יכול להסכים עמה. אבל ברור שרוב רובם של גדולי ישראל זצ"ל ראו את הדברים בעין אחרת לגמרי. והדברים מפורשים בכל הציטוטים הנפלאים מפיהם של גדולי ואדירי הדורות המובאים כסדר בגליונות קדושת ציון, על תהליך השיבה של עם ישראל לארצו.

מי שחושב, שבדיבורים על גודל רשעותם של ה'ציונים' ועל כוונותיהם הזדוניות ומעשיהם השפלים, ועל מלחמת החורמה שלחמו בהם גדולי הדורות - הוא מתווכח עם קדושת ציון, הרי לא התחיל להבין כלל מהי 'קדושת ציון'.

מי שמכנה את קדושת ציון כ'תנועה ציונית דתית' (ציטוט מהקונטרס שלכם) - הרי הוא מוציא שם רע ברבים, ואני ממליץ לו מאוד לבקש מחילה ולהתנצל ברבים, ובהקדם.

ואכתוב כאן דברים הפשוטים מאוד:

מהו 'ציוני' במובן הפסול והמקובל (הרי במובן האמיתי - אבוי למי שאינו 'ציוני'. כולנו בני ציון, אבלי ציון, ומוטל עלינו להיות דורשי ציון)?

ציוני הוא מי שמשתייך לתנועת הציונות.

מהי תנועת הציונות?

תנועה שבקשה לעקור את הכל, לכפור במלכות שמים ולעשות את ישראל כעם כל העמים, לנתק אותו מבורא העולם אשר בחר בו וקרבו אליו, ובשיא חוצפתם - בקשו לעשות כל זאת דווקא בארץ הקודש, נחלת ה'.

ו'קדושת ציון'?

כל מי שיש לו הבנת הנקרא בסיסית, מבין שקדושת ציון - מכל הפירסומים שבציבור החרדי - היא היא התנועה שלוחמת יותר מכולם ברעיונות התנועה הציונית הארורה. היא התנועה שכואבת יותר מכולם את פעולותיה ותוצאותיה של התנועה הציונית.

קדושת ציון מפרסמת כאילו גדולי ישראל לא לחמו בציונות [ציטוט מתוך הקונטרס שלכם]? - שקר וכזב!!! בתור אחד שעוקב ברציפות אחד פרסומי קדושת ציון, אין שם שום מסר כזה. וכמו שכתבנו - ההיפך הגמור הוא הנכון.

המסרים היחידים הם שתי הנקודות שהוזכרו למעלה. מעלת ארץ הקודש, וההכרה בשיבת ציון המתרחשת מול עינינו, וממילא התנגדות וקריאת תיגר נגד החילוניות והכפירה הציונית אשר מבקשים לטמא את ארץ הקודש ולטשטש את התהליך הגדול הזה של שיבת עם ה' לנחלת ה'. כל דברי גדולי ישראל המזבאים שם, סובבים סביב לנקודות אלו ממש - דוק ותשכח!

יעזרנו ה' להיות מכוונים לרצונו, לדרוש את ציון, לרצות את אבניה ולחונן את עפרה - ואז יתקיים בנו "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד" במהרה בימינו אמן.

א.ש. ירושלים

בענה

שלום וברכה להרב א. ש. מירושלים

אני לא רב אלא אברך פשוט.

לגבי ההערה הראשונה שלך, גם אני מסכים איתך שצריך באמת להפנים ולהעריך את הזכות שיש לנו לחיות בארץ הקודש וללמוד את גודל מעלת ארץ ישראל, ואני מאוד מודה לה' על הזכות שלי לגור כאן בארץ הקודש, וכן כתבתי גם בחוברת שלי בדף נ"ד. אני באופן אישי אוהב ללמוד בספר זמרת הארץ של הרב מטשעריץ זצ"ל שמעורר מאד להיות מחובר לארץ הקודש, וכן יש עוד ספרים חשובים על גודל מעלת ארץ ישראל, כמו "ארץ חמדה" להרב ישראל זאב הורוויץ זצ"ל, ועוד. [כעת יצא לאור הספר "ליקוט במעלת הארץ הקדושה" ספר מאד מומלץ במעלת ארץ הקודש, והנני מכיר אישית את המחבר שאינו נגוע בדעות של ציונות, והוא אפי' משתייך לחוגי סאטמאר ויש לו גם המלצה של הר' יהודה פיישר מהעדה החרדית] ובוודאי מן הראוי להתעסק בספרים אלו לכל מי שרוצה שהעבודת ה' שלו לא יהי' בבחינת מצוות אנשים מלומדה.

אבל כשקראתי בגליונות של קדושת ציון ראיתי שמעורב שם הרבה לאומיות, והזדהות מוחלטת עם המדינה [הגם שהם מבדילים בין השלטון למדינה, וכמו הדעה הישנה של המזרחי] בצירוף האמונה החדשה שהמדינה [או רבוי היהודים שבאו בעקבות המדינה, איך שרק נגדיר את זה] היא אתחלתא דגאולה, דבר שלא ראיתי בספרים שאינם מושפעים מציונות. ולכן, אם אתה רוצה להתחזק בענין חיבת הארץ כדאי לך להתעסק בספרים שאינם מעורבים בטוב ורע. יכול להיות שתופעה זו נובע מחמת שקד"ץ אין להם סמכות תורנית כפי שצינינו, אבל הם ניסו מאד למצוא סמכות תורנית, ולא מצאו, וכנראה שזה בגלל שהם לא מוכנים לוותר על הדברים השליליים שיש בגליונות שלהם.

אגב, בחז"ל לא כתוב שמי שגר בחו"ל כאילו עובד ע"ז, אלא כתוב שכל היוצא ממנה כעובד ע"ז, עי' רש"י ויקרא כ"ה - ל"ח שהביא את הלשון של חז"ל. והגם שדברים אלו לא נאמרו בסגנון הלכתי, כי לא מצאנו באף אחד מהפוסקים שמתיחסים למי שגר בחו"ל כעובד ע"ז שיינו יין נסך וכו', מ"מ, וודאי שיש להתעורר מזה על הזכות לגור בארץ הקודש, ששם יש יותר השגחה

עכתב ט' ..... קלא

כמו שכתוב עיני ה' אלקך בה וכו', ועל דרך זה פירשו המפרשים את דברי המאמר חז"ל שמי שדר בחו"ל כמי שאין לו אלוה, עי' ברש"י לך לך י"ז - ח' ובמהר"ל שם.

ואני הקטן חלילה לא באתי בקונטרס שלי להוריד ממעלת ארץ ישראל כחוט השערה, אדרבה האהבת ארץ ישראל שיש בי ברוך ה' לא נותן לי לנוח כשאני רואה שיש כאלו שמתלבשים בלבוש של מעלת א"י ומכניסים בתוך המסרים שלהם לאומיות וציונות.

לגבי ההערה השניה שלך לגבי התהליך שאנו נמצאים בו, בזה הארכתני מאד בקונטרס שלי ואני חושב ששם תמצא מענה להערה שלך, אם הסגנון החריף שלי לא מתאים לנפש העדינה שלך, זכותך לא להסתכל בה, ותוכל לעיין בספר עקבתא דמשיחא לר' אלחנן וואסרמן הי"ד, או בספר התקופה בסערת אליהו של המקובל הר' ישראל אליהו וויינטרויב זצ"ל, וכן בספר בסערת אש - שיחות מהר"ש שך זצ"ל, שמה תמצא מענה בשפה יותר עדינה, ותזכור: אנו כבני תורה צריכים להסתכל על המציאות במבט תורני לא במבט שטחי.

לגבי ההוכחה נגד שיטת הנצרות נראה לי שלא תפסיד הרבה אם תוותר על הראיה הזאת, כי הנצרות כל כך מופרכת מצד עצמה, עד שהראיה הזאת היא כמו להכניס תבן לעיר שכולה תבן. יש אין ספור נבואות המנבאים שהגאולה תביא שלום לעולם, ואילו הנצרות הביאה איתה מלחמות ופוגרומים, ככה טענו גדולי ישראל בפשיטות מול הנצרות, וטענה זו אני מפנה שוב מול תנועת הציונות שהביא בעקבותיו ההיפך הגמור משלום. הנצרות כבר מזמן טענו בדומה לקדושת ציון שהנחמות התקיימו, וכבר השיב להם הרד"ק [יחזקאל ט"ז - נ"ג] "ופסוק זה תשובה למינים ולנוצרים שאומרים שהנחמות כבר עברו, והנה סדום היום עדיין בהפיכתה כמו שהיתה ולא שבה עדיין ישוב", וכבר הבאתי את דבריו בקונטרס שלי ביחד עם שאר הפירוכות לדבריהם של קד"צ.

לגבי טענתך שרק הרבי מסאטמר זצוק"ל סבר שמצבינו היום הוא עוד נדבך בפרק הגלות, זה נכון שכך טוענים קד"צ, אבל זה לא אמת, כי אם תקרא את הספרים שציינתי לעיל מר' אלחנן וואסרמן זצ"ל, ומר' שך זצ"ל, ומהר"ש ישראל אליהו ווינטרוב זצ"ל, תיווכח שגם הם סברו כך, ואם תיכנס לברייסק ותדבר

קלב ..... לזענן ציון לא אחשה

שם עם מעתיקי השמועה, תיווכח שגם מרן מבריסק סבר כך [אני כותב את זה עם כל האחריות בתור אחד שלמד בבריסק] וכן עוד הרבה סברו כך, האם הם אינם גדולי ישראל? והאם זה נכון שקד"ץ מציירים בגליונות שלהם כזה תמונה לא נכונה? לגבי הסכנה שבהשקפה זו כבר הארכת בקונטרס ולא באתי כאן לכפול, וכן אפשר לראות בשטח את הנזקים של השקפה זו אצל אלו שהלכו איתה בדור הקודם כידוע.

לגבי הציטוטים שמביאים קד"צ, אני ממליץ לך לראות כל דבר בפנים כי בקלות אפשר להוציא דבר מהקשרו, וגם כל מיני שמועות יכולים לגדל כנפיים בקלות, ואני יודע דבר זה מקרוב ומתוך נסיון. גם לגבי המראה מקומות שאני שולח לך כאן או שתראה בקונטרס שלי, אני ממליץ לא לסמוך עלי ולראות כל דבר בפנים.

לגבי המושג "ציונות" הכוונה לרעיון של הקמת שלטון מדיני-צבאי בארץ ישראל קודם ביאת הגואל, ו"ציוני" הוא אחד שמתחסס לרעיון זה כדבר חיובי, וקד"ץ בלי ספק בכלל זה כפי שאתה יודע היטב, אלא שהם גם דתיים, ולכן זכותי המלאה לקרוא להם "קבוצה ציונית דתית", ומזה תבין שמה שכתבתי שקד"ץ עושים רושם שגדולי ישראל לא לחמו נגד הציונות אינו שקר וכזב, אלא אמת. ועכ"פ, מכיון שזה הרושם שעשו עלי ועל עוד הרבה רבנים שחתמו נגדם, מחובתם לקיים מצוות "והייתם נקיים" ולנקות את שמם אם אכן יש פה חוסר הבנה.

בבקשה שים לב שהרבה מהרבנים שחתמו נגד קד"ץ אינם סאטמאר, אני גם יודע מארבעה אברכים שהיו בעיקר המערכה נגד קד"ץ ככנס השעבר שעשו, והם לא היו חסידי סאטמאר או נטו"ק, שנים מהם חסידי וויזניץ, השני משתייך לבריסק, והשלישי משתייך לר' מורגנשטרן ראש ישיבת תורת חכם. ואגב, אמר לי אחד מתלמידי הר' מורגנשטרן ששמע מפיו שאפשר לקרוע את הגליונות של קד"ץ ולשים אותם בפת, בגלל שהם מעורבבים עם הרבה לאומיות וציונות.

אני באמת מעריך שפנית אלי בעדינות, היו אחרים מקד"ץ שפנו אלי בדרך מאד הפוך מעדינות.

בנימין ברוק

לכבוד הרב ברזק שליט"א

ישר כח גדול על המענה החיובי.

כמדומה שהצדדים ברורים, ורק אבהיר כמה נקודות:

א, לא באתי לחפש ראיות נגד הנצרות, רק הבאתי מדברי הרב וולכה כמה הדברים פשוטים וברורים.

ב, לגבי הגדרתך את המושג ציוני - אני לא חושב שזה שכך אתה מגדיר את המושג, זה סיבה להתיר לקרוא לאחרים כינוי זה אשר מבטא את המשמעות הפסולה הרגילה של השתייכות לתנועת הציונות. (וודאי שזה לא נכון לומר שקד"צ מלמדים שגדולי ישראל לא התנגדו לציונות!)

ג, לגבי דעת גדולי ישראל על התהליך, באמת צריך לעבור אחד אחד, אבל ודאי שהרבה מגדולי ישראל (וכמדומה שרובם) ראו בעין חיובית הקמת מדינה בארץ ישראל - וודאי שנראה שכל הפולמוס והמאבק בשנים של טרום הקמת המדינה היה על אופי המדינה, ולא על החיוביות שבעצם הקמתה.

ד, נקודתית לגבי הגר"א ויינטרוב, יודע אני אישית מאחד מתלמידיו המקורבים שאמר לו במפורש שודאי שהשקפתו האמיתית היתה שיש כאן תהליך, וכל הדברים שאמר להפך היה רק כדי שלא יסחפו בציונות (חשש שככל שהציוניות החילונית מתה, הולך ופוחת). ואגב, מזה אפשר ללמוד גם לאמרות של גדולי ישראל אחרים שהתייחסו בשלילה, שאין כאן ראייה לדעתם האמיתית, והרבה דברים נאמרו בדרך מלחמה בציונות החילונית (וכידוע).

ה, אחרי ככלות הכל, עד כמה שמדובר כאן באנשים שאין שום קשר בינם לחילוניות, ובאים רק לעורר דבר שלפי דעתם כך רצון ה', וודאי שעכ"פ חלק מגדולי ישראל החזיקו כמוהם (הפונביז'ר רב, הגר"ז סורוצקין, הגרש"י זילברמן, ועוד - שלגביהם אף אחד לא יתווכח). יש כאן בסך הכל ויכוח רעיוני בתוך כתלי בית המדרש, האם ההסתכלות

האמיתית של התורה היא כך או כך, ועל כן לענ"ד אין כאן מקום למלחמה כנגדם כמו נגד מסיתים ומדיחים, אלא בסך הכל כויכוח על האמת בין שני צדדים השואפים להגיע אליה. (מדוע יהיה זה חורבן ליהדות, אם אכן האמת תהיה שיש כאן תהליך?!)

ו, ולענ"ד - אין כאן שני צדדים כלל. וודאי שיש כאן תהליך, שהתחיל על ידי הגר"א ותלמידיו, וכמעט שאין מי שחולק על כך, ואשמח לבאר גם לך את הדברים, אם יפלו על אזנים קשובות.

ישר כח והצלחה בכל

מענה

שלום וברכה להר' א.ש. נ"י

לגבי ההערה הראשונה אענה בדרך אגב בהמשך.

לגבי ההערה השניה, אני מכיר מקרוב אנשים מקד"ץ, הם לא מתביישים עם המושג ציונות, אני שמעתי בעצמי איך הם אומרים על עצמם שהם ציונים והם יודעים היטב לחלק בין ציונות לחילוניות כשהם רוצים. אני גם לב שאתה בעצמך בהמשך ההערות שלך מבדיל מאד יפה בין ציונות לחילוניות, שהרי בסוף הערה ד. אתה כותב "והרבה דברים נאמרו בדרך מלחמה בציונות החילונית", וכן כתבת בסוגריים באמצע הערה זו, ובהערה ה' אתה כותב "אחרי ככלות הכל, עד כמה שמדובר כאן באנשים שאין שום קשר בינם לחילוניות". ובכן זכותי וכן זכות כל הרבנים שיצאו נגד קד"ץ לקרוא להם ציונים כפי המושג האמיתי של הציונות כפי שאתה בעצמך מבין כמו שניכר מדבריך, בפרט שאפשר להבין מתוך המסגרת בה נאמרו הדברים למה ה' הכוונה.

לגבי ההערה השלישית, זה לא נכון כפי שתראה במכתב ששלחתי לאחד מחברי הנהלת קד"ץ שכותב באופן קבוע בגליון [מה שנדפס כאן במכתב ה'], ואני לא אכפול כאן את הדברים רק אצרף לך את המכתב.

עכתב ט' ..... קלה

לגבי ההערה הרביעית, אילו הי' מדובר באימרה או פתגם שנאמר במסגרת מסוימת בדומה למה שהבאת בשם ר"ש וולבה שאמר מה שאמר במסגרת של מה להשיב לנוצרי, היינו יכולים לומר כך. אבל לומר שמה שכתב בספרו בנוי על ראיות חזקות המדברים בעד עצמם, דבר דבור על אופניו אריח על גבי לבינה, ולומר שכל הבנין הזה בנה על יסוד תהו כדי שלא ימשכו אחרי הציונות החילונית, זה אינו מתקבל על הדעת, ואני כבר שמעתי שאומרים כך על הרבי מסאטמאר וכמובן שזה הבל, ואי אפשר להגיע לשום מקום עם סגנון דיבורים כאלה, כי אפשר להגיד גם הפוך, שכל מי שדיבר בעד המדינה באמת הי' נגד אלא שרצה לקרב אנשים וכדומה, בקיצור, אין סוף לפטומי מילים. ואגב, ר' ישראל אליה' ויינטרוב זצ"ל לא אמר שאין כאן תהליך, אלא הוא הסביר את התהליך באופן שזה מתקבל על הדעת, ולא באופן מופרך כפי שהסבירו קד"צ, עי' היטב בדבריו בישוב הדעת ותבדיל בין אור לחושך.

לגבי ההערה החמישית, זה נכון שיש כאן וויכוח מה היא ההסתכלות האמיתית של התורה, הבעיה היא שצד אחד מסלף ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה **כפשוטו** כפי שהוכחתי בקונטרס, ולכן הוא באמת לא צד, ומצוה לפרסם את השקרים שלו כפי שעשיתי ועוד אעשה בס"ד.

לגבי דעת גדולי ישראל, זה לשון החזון איש באגרות ח"ב אגרת ע"ה "ובזמננו כולם הושוו בהשקפתם על הציונות ועל המזרחי וכן בכל המתרחש על ידם, וכמעט שאיני יודע חלוקי דעות בין היראים בעינינים אלה, עד שכל מי שדעתו לקרב במקום שאנו מרחקים נשפט על ידי הרגש החרדי למי שצריך בדיקה אחריו" עכ"ל.

ואם יש לך עינים אתה מוזמן לפתוח את ספרי המזרחי ולראות במו עיניך שקד"ץ לא חידשו כלום, הם בסך הכל מעתיקים את אותם רעיונות ישנות שמופיעים בספרי המזרחי [מתובל עם רעיונותיו של מאיר כהנא], והסיבה למה הציבור הצעיר של היום אינם מכירים את הרעיונות האלו, זה בגלל שגדולי ישראל מכל החוגים [כפי שהעיד החזון איש] לחמו נגד השקפות אלו עד שהוציאו אותם מקרב המחנה. והנה כעת קם דור חדש אשר לא זכר את יוסף, ויאמרו צרינו הבה נתחכמה לו פן ירבה ועלה מן הארץ, והן הם אנשי קד"צ שהחליטו להעלות באוב וידעוני את אותם טענות ישנות, באומרם ראה

קלו..... לבען ציון לא אחשה

זה חדש לא שערום אבותיכם, וחושבים שהדור הצעיר אשר לא זכר את יוסף כבר לא יוכל לענות עליהם ונוסף גם הוא על שונאינו, ואין זה אלא התגלמות דבריהם של חז"ל שאמרו שבעקבתא דמשיחא חוצפא יסגי.

לגבי ההערה החמישית, אוכל להרחיב אבל אקצר, כי רואה אנכי שאתה תחת השפעת קסם מרירי המלובש בספר "קול התור", ולכן אצרך מאמר שיוכיח לעין השמש שספר זה הינו זיוף, ומחבר הספר לא הי' מקובל אלא מבולבל, ואני יודע שהר' זילברמן האמין בספר זה וגם נתן בו שיעורים, אבל האמת אהוב מהכל.

שלום רב

א, קראתי חלק מהדברים ששלחת, ואני לא יודע כיצד לא חששת לשלוח גליון כמו "עקרונות היסוד של קדושת ציון" שכל כולו הוצאת רע והשמצה, הרי צריך לחשוב על כל מילה שמוציאים מהפה על יהודי, וכל שכן שכותבים מדפיסים ומפרסמים, כל שכן על כמה יהודים. לקחת את כל הרעיונות הפסולים שישנם, ולהדביקם על אנשים שיש לך ויכוח עמם - לענ"ד זהו איסור מהתורה.

ב, ודאי שהסאטמר רב חלק, וכנראה שגם בית בריסק היו באותה שיטה, אבל מאוד נראה שרוב גדולי ישראל היו אחרת, ולפחות מייעוטים. להתווכח אפשר, אבל להשמיץ - אין זכות. ויכוח עם קד"צ הוא לא להצמד לדבריהם של רבותינו מסאטמר בריסק ורבינו הגר"א וסרמן זצוק"ל, אלא להתמודד עם כל המובאות של גדולי ישראל שפרסמו בעלוניהם, ולהתמודד עמם. (מעניין אותי מה אפשר לומר על הקונטרס של הגר"י אברמסקי של ארץ ישראל לעם ישראל, על דברי האדמו"ר מקלויזנבורג, וכו' וכו').

ג, הרעיונות של קד"צ הם לא רעיונות של המזרחי אלא של הגר"א ותלמידיו והרבה מגדולי ישראל. לגבי קול התור - נכון שהוא מזויף, אבל החלק המזויף בו הוא ההשוואה של המדינה למשיח בן יוסף, שהוא חידוש שהתחדש שם. עצם הרעיונות של

אתחלתא דגאולה וקירובה על ידי איתערותא דלתתא, הם דברים מפורסמים אצל תלמידי הגר"א ואין בהם חולק.

ד, באופן כללי - אנשי קד"צ והרבה החושבים כמותם, עוסקים בסוגיא זו הרבה מאוד ולמדו אותה לעומק ולרוחב, וממילא יש להם עליונות על אנשים שהשקפתם נקבעה לפי תפיסה שטחית שהצטיירה להם ממאמרי עיתונות, והתעוררו למחשבה בנושא רק בעקבות עלוני קדושת ציון.

ה, כמוכן שישנם כמה מהלכים של גאולה כידוע וכמפורש בהרבה מדברי גדולי ישראל. וגם שני שלבים של קיבוץ גלויות כידוע לכל מי שלומד את הנושא. אבל ברור שמי שלומד את הנושא רק מצייטוטים של בית בריסק וסאטמר - הרי הוא נתלה באילנות גדולים ורמים והולך בדרך שסללו רבותינו ענקי הדורות, אבל אינו יכול להתווכח ולשלול צדדים אחרים ומבוססים בדברי גדולי ישראל.

ו, עוד מילה על הגרי"א ויינטרוב: שמעתי באופן אישי שיעור ממנו בקול הלשון, על החילוק בין בניין הגוף של כלל ישראל לבין בניין הנשמה. ואמר שבניין הגוף של כלל ישראל נעשה כבר בחזרתנו לארץ ישראל, וכעת מחכים לבניין הנשמה.

בברכה נאמנה

מענה

שלום וברכה.

לא אוכל כעת להאריך.

הגליון עקרונות היסוד וכו' לא נכתב על ידי, הוא נכתב על ידי תלמיד חכם מופלג שלמד את הסוגיות האלו הרבה יותר מאנשי קד"ץ, והם מאד היו רוצים אחד עם ידע תורני כמוהו.

קלח ..... לזענן ציון לא אחשה

יכול להיות שלא הי' לך את האומץ לקרוא את הקונטרס שלי, אבל אם היית עושה כן בתמימות היית נוכח שאנשי קד"ץ מסלפים, ולכן אין כאן השמצות, ומצוה לפרסם כל עוד הם אינם מוכיחים את צדקתם [דבר שהם ניסו לעשות ולא עלה בידם]. זה שהתעסקו הרבה בסוגיות אינו מצדיק את הסילופים שלהם, זה רק מבטא את חומר הסילופים שלהם, או שזה מוכיח את הטיפשות שלהם שהם אינם יודעים איך לפרש סוגיא.

לגבי הסילוף של הקול התור, מכיון שהי' לך את האומץ להודות במקצת על זיוף הספר, תתאמץ הלאה למען ביקוש האמת ותקרא את המאמר ששלחתי לך בענין הספר ותראה שיש עוד סילופים, ושמה שכתבת בדעת הגר"א אינו נכון.

לגבי השיעור של הרב ויינטרוב, גם אני קראתי באופן אישי בספר שלו שאנו נמצאים עמוק בתוך גלות הערב רב, והאריך בזה מאד עם הרבה ראיות וביאורים. ואתה בכלל לא צריך להאמין לי, אתה יכול לבד להשיג את ספרו ולראות מה כתב. אשמח שתשלחו לי את השיעור כדי שאוכל לבד לשמוע את השיעור ולהשוות לדברים שכתב בספרו. לגבי השאר כמדומני שכבר עניתי במענה הקודם.

נא לא לשקר [אפי' בטעות] שבאתי עם ציטוטים רק מבית בריסק וסאטמר, כי אני ציינתי לכם את רב שך ור"א וואסרמן ואת החזון איש, והחזון איש העיד על שאר גדולי ישראל כפי הלשון שציטטתי לכם.

לגבי מה שכתבתי שקד"ץ מבססים את השקפתם על המזרחי ועל רעיונותיו של מאיר כהנא, לא כתבתי זה מתוך השערה אלא מתוך בדיקה, גם הרבנים שחתמו בדקו טוב וחתמו עם כל האחריות, תבדוק ותראה עם מי חותמת האמת. זה שקד"ץ מערבים מאמרים של עוד גדולי ישראל בתוך הרעיונות הפסולות שלהם הוא רמאות שכנראה גם אתם נפלתם בתוכה, ואני תפילה שגם אתם תזכו לפתוח את העינים כמו הרבה שכבר עמדו על סוף דעתה הזדונית של אגודת [מטמאי] קדושת ציון.

עד כאן החילופי מכתבים

חשוב לי להדגיש, שמה שכתב "ויכוח עם קד"צ הוא לא להצמד לדבריהם של רבותינו מסאטמר בריסק ורבינו הגר"א וסרמן צוק"ל, אלא להתמודד עם כל המובאות של גדולי ישראל שפרסמו בעלוניהם, ולהתמודד עמם", זה אינו נכון כלל, אלא וויכוח עם קד"ץ זה להיצמד למקורות, לפסוקים והמאמרי חז"ל על סוגיא זו, וללבן את הסוגיא כדרכה של תורה, וזה מה שעשיתי בחוברת שלי, כמובן שהבאתי גם כמה ציטוטים מגדולי ישראל, אבל לא על סמך ציטוט כזה או אחר ביססתי את הדברים, אלא על מקורות הסוגיא, ודרך זו ישכון אור.

לגבי מה שכתב בסוגריים "מעניין אותי מה אפשר לומר על הקונטרס של הגר"י אברמסקי של ארץ ישראל לעם ישראל, על דברי האדמו"ר מקלויזנבורג, וכו' וכו'". אינני יודע מי זה וכו' וכו' כי גם לי יש וכו' וכו' ארוך מאד, אבל באתי כאן לבאר דברים, ולא לשלוח את הקורא לעיין ב-וכו' וכו'.

לגבי הרבי מקלויזענבורג, מעניין אותי מה יענה לגבי דבריו בדברי תורה [מתוך שיעור חורש"י] פרשת מצורע תשל"ו. ועי' שם שמביא מר' אלחנן זצ"ל אותו הוא מכנה "צדיק גדול ובעל רוח הקודש" שעליית היטלר לשלטון הי' עונש משמים על הציונים. ועי' גם בהקדמת היואל משה שג"כ כתב שהשואה הי' עונש מחמת הציונים ופעולותיהם, וכל זה דלא כדברי הטמטום ששמעתי מאחד שאנשי קד"ץ, שהשואה הי' עונש על זה שלא עלו ארצה בהמונים. האם אחרי כאלפיים שנה שהיינו בחו"ל נזכר השי"ת להעניש אותנו על זה, אחרי שהוא בעצמו שלח אותנו בגלות! אתמהה.

ולגבי הר' אברמסקי: רואה אני שאותו כותב אפי' לא למד את הספר של הר' אברמסקי כי אפי' לא ציטט את שם הספר נכון, ולא כן אנכי עמדי, אלא עברתי מכריכה לכריכה על ספרו של הר' אברמסקי זצ"ל "ארץ ישראל נחלת עם ישראל" ולא מצאתי בה ריח של ציונות, הוא בכלל לא מתיחס שם למדינת ישראל או לגבי הרעיון של הקמת מדינה קודם ביאת משיח, הוא גם לא מיחס לפעולות של הציונים שום יחס חיובי או של אתחלתא דגאולה [ואדרבה כפי שמיד אצטט מלשונן] וכל הספר שלו הולך סביב נקודה אחת, שארץ שייך לעם ישראל רק משום שהשי"ת נתן לנו את הארץ, לא משום שכבשנו אותה או משום איזה סיבה אחרת, וכפי שכותב להדיא בהקדמה שלו והוא רוצה בזה

קמ..... לזענן ציון לא אחשה

שהיחס לארץ ישראל יהי' יחס תורני, לא יחס לאומי, או יחס של מקום מפלט מ"צרת היהודים" וכדומה, עי' שם כל זה בהקדמה לספרו הנ"ל.

קשה לי להאמין שגליוני קד"ץ יצטטו אי פעם את דבריו של הר' אברמסקי בהקדמה לספרו הנ"ל שכתב בזה הלשון "הספר הזה קובע מקום מיוחד אך ורק בשביל החומר הנוגע אל שאלת "ארץ ישראל- נחלת עם ישראל" כפי סדר הכתובים וכפי סדר הזמנים, בשביל שיוכלו הכל להסתכל בו בעין פשוטה, ויראו ויוכחו ולא יטילו עוד ספק בצדקת ובשכלול של שלשת העמודים המוצגים בפתח השער. ואז גם אלה החוגים מקרב בני עמנו שיש להם צורך בתיקון דעותיהם בעיקר הרעיון של שיבת ציון, ימצאו בו הנקודה התכונה של התעודה בישראל כעם שוכן על אדמתו. **מי מהם ילמוד דעה, שקבוץ גליות במובנו המדיני והמקומי לבד, מבלי שים לב שיהי' גם קבוץ גליות במובנו התורני והדתי, הוא נטע זר על אדמתנו.**" 47 עכ"ל.

ועי' שם עוד שהוא מסיים את ההקדמה שלו בלשון מאד חריף [שכמעט מזכיר את חריפות לשונם של הרבי מסאטמר ור' אלחנן שציטטתי במכתב ה'] וזה לשונו "ואלה אשר עיניהם עדיין סמויות מראות נכוחה, שהאמנציפציה של היהודים מראשית נתינתה "מתנת עשירים היא לעם עני ודל המחזר על הפתחים, עם היות עצם ישיבתו בתוכם בלתי רצויה להם" 48, לכן יש שרוח אחרת תעבור פתאום במדינה ועוקרתה והנה איננה, ומוכי סנורים הם עדיין דוחקים את עצמם להכנס אל החברה המדינית, כשהם מוותרים על התורה ועצמותם העברית - יבינו על ידו את השמועה אשר השמיע הקב"ה בפי נביאו "והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות" [יחזקאל כ']. ואין מנוחתם של ישראל כבוד אלא על נחלתם על אמונתם ועל תורתם." עכ"ל. ואגב זה הקטע היחיד שהר' אברמסקי בכלל מזכיר את המדינה בספרו.

---

47. חביב עלי פתגם העממי שראיתי מובא בכתב ידו של הר' אברמסקי [מובא בספר התולדות שלו "מלך ביופיו" חלק א' עמוד 467] "ומפני חטאינו גלינו לארצינו".

48. המרכאות במקור, ואיני יודע ממי הוא מצטט.

אוכל לצטט עוד ציטוטים מההקדמה שלו וכן מתוך ספרו, בפרט לשונות שבהם הוא דוקר את היחס הלאומני כלפי ארץ ישראל, 49 אבל די במה שכבר ציטטתי. ואסיים בזה עם לשונו של רב משה מרדכי שולזינגר זצ"ל [שהי' תלמיד מובהק של הר' אברמסקי] בפניני רבינו הגרי"ז עמוד קצ"ב, וזה לשונו "בתקופה שהתגברה בירושלים חילולי שבת בפרהסיא רח"ל, והמשטרה הירושלמית הפליאה את מכותיה ביהודים חרדים שכאבו את השבת המחוללת, הי' רבינו יחזקאל אברמסקי זצוק"ל שרוי בצער ויגון נוראים, ואמר אז כך: רבי חיים חסר לי מאד עכשיו! אילו הי' רבי חיים חי - הייתי שואל אותו: אם על פי דין תורה מותר לגור כעת בארץ ישראל בכזה מצב, כי על פי דין אסור לגור במקום סכנה, וכאשר השבת קודש מתחללת רח"ל בכזו צורה, וכאשר רח"ל מתגבר החרון אף על רדיפות והכאות של יהודים הזועקים על חילול השבת, מי יודע אם אין אנחנו כעת במצב נורא של "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה", וממילא הדיור כאן הוא דיור במקום סכנה, וצריך את רבי חיים שיפסוק בשאלה החמורה הזו אם מותר כעת להמשיך לגור בארץ ישראל!..." עכ"ל.

שאלה כזו יוכל להיווצר רק לאדם שהיחס שלו לארץ ישראל הוא יחס שהוא כל כולו תורני.

אחרי שכתבתי את המכתבים הנ"ל, פנה אלי בנו של אותו כותב מירשלים, שעקב אחרי המכתבים שהי' לי עם אביו, וגם הוא שלח לי כמה שאלות. אותו בן העיד על עצמו שקרא המון גליונות של קדושת ציון, ולמה לא, הרי אביו אוזז מהגליונות שלהם.

בקיצור, כדי שלא להאריך יותר מדי הנני מעתיק כאן רק את המכתבים שעניתי, וברוב הדברים יהיה מובן על מה עניתי מתוך הדברים שעניתי.

מענה

שלום וברכה.

קמב..... לזענן ציון לא אחשה

לגבי מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, הראב"ד אכן תקף את הרמב"ם בלשונות מאד קשים, [עי' לדוגמא בהשגת הראב"ד בהקדמה לספר היד, ויש עוד הרבה] וכבר עמד על כך בשו"ת נופת צופים בפירוש מאמרי חז"ל סי' מ"ח, ובמשנת חכמים אות פ"ח, ובשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"ח, ע"ש.

לגבי השפה העדינה של קד"ץ שאתה חושב שהם לא משמיצים, אצרף לך גליון שהם כתבו, בו תראה שהם יודעים מצוין איך להשמיץ, [כאן צירפתי את הגליון "על המלחמות" שהוציאו קד"ץ].

להעריץ את החילונים זה רק אחד מהבעיות שיכול לצאת מקד"ץ, אבל יש בהם מצד עצמם בעיות חמורות, כפי שביארתי בחוברת. הם לא מפחדים על הבנים שלהם, כי אפי' אם הבן שלהם ירד מהדרך, סוף סוף הוא יהי' חלק מהתהליך האלוקי שיביא את הגאולה...

זכור היטב שדעות האדם נמשכים אחרי הפעולות שלו, אל תאמין בעצמך עד יום מותך, הרבה חשבו שאמונתם חזקה והם לא יפלו לעולם, אבל כשהם נפלו הם אפי' לא שמו לב לזה, כי אמרו שזה חלק מתהליך אלקי.

הסיבה שאני תוקף את אנשי קד"ץ זה בגלל שאני רואה אותם כאנשי שקר שמסלפים את התורה, והוכחתי את הדברים בטוב טעם. לפני שבוע שלחתי מכתב לאחד מחברי המערכת של קד"ץ שכותב שם קבוע, [את המכתב הזה שלחתי גם להורים שלך כי הי' שם דברים שנוגעים למה ששאלו אותי ולא רציתי לחזור על עצמי], והשבוע הוא שלח לי מייל בו הוא כותב את המילים האלו "לא הגדרנו מעולם את התקופה ולא את המדינה בביטוי אתחלתא דגאולה", פשוט לשקר! אני כבר הכנתי אליו מכתב בו אני מציין לו כמה פנינים מהגליון שלו, אבל השקר שלו פשוט הגעיל אותי.

לגבי השאלה השניה ששאלת, חלילה אין מקרה בעולם, אנחנו נמצאים בתקופה של נסיון שהשי"ת שם אותנו בתוכו, ובזכות העמידה בנסיון באמת נזכה לגאולה השלימה בקרוב, הגלות שאנו נמצאים בו נקרא בספר הזוהר גלות הערב רב, זה הגלות האחרון לפני ביאת המשיח. מקום העיקרי של גלות זה הוא בארץ הקודש, ואין כאן המקום להאריך רק אציין שבספר התקופה בסערת

עכתב ט' ..... קמג

אליהו הסביר את זה בטוב טעם, עיי' גם במכתב לאליהו חלק ד' עמוד 129 לעוד הסבר בענין זה.

עיקר הגדר של הערב רב זה ערבוב, בקבלה זה נקרא קליפת נוגה, זה הקליפה הכי קשה בגלל שהוא מעורב בטוב ורע [כמו עץ הדעת] והרע שבו מקבל תוקף מהטוב [קוראים לזה בשפת הקבלה יניקת הקליפות] ובעמידה בנסיון של הדור הזה אנו מתקנים את חטא עץ הדעת, ובזה נזכה לגאולה, הגלות כהיום אינו מתבטא בענינים גופניים אלא בעניני הנפש, בלבולים באמונה [שזה כולל כמובן אמונות כזביות], עצבות, וכן יש את פגעי הטכנולוגיה שהשמיד רבבות מישראל נפשית, וגם מסיתים ומדיחים שיש להם נפש הערב רב, [כתבתי על זה מאמר שלם בשם "צורת הגלות באחרית הימים" באריכות ומקורות].

הזוהר [חלק ג' דף רלב ע"ב] אומר שאלו הערב רב מעכבים את הגלות, כי הם דבקים בישראל כשאור שבעיסה [וממילא מובן שהתיקון הוא להיבדל מהם]. ועיי' בתיקוני זוהר דף כ"ב ע"א שהערב רב אינם מתכוונים לטובתך אלא רק לטובת עצמם, ודי בזה.

אני מצרף את הקונטרס שכתבתי ואתה מוזמן לעיין בו בעין האמת, אני מצרף עוד ספר שאני מקווה יהי' לך לתועלת.

בברכה רבה בנימין ברוך

הדברים שכתבתי כאן הוא גם לאביך.

מענה

שלום וברכה.

לגבי השגות הראב"ד להרמב"ם ציינתי לך שלוש מראה מקומות.

הקומץ קטן של נטורי קרתא מן הסתם לא יודעים מי זה קד"צ, ואפי' אם כן, הם וודאי לא אלו שיצאו נגד קד"ץ, כי אותם אני מכיר והם מעולם לא יחזיקו דגל חמאס. ולכן, הפשקוויל שכתבו קד"ץ כתגובה לאלו שיצאו נגדם, ושמו

קמד ..... לזען ציון לא אחשה

אותם בחדא מחתא עם אלו שהולכים עם דגל חמאס, אינו מן הענין, והוא בגדר השמצה, ויש שם עוד השמצות כפי ששמת לב.

לא הגדרתי את הגלות בפגעי הטכנולוגיה, בסך הכל הבאתי כמה דוגמאות של צרות נפשיות, ויכולתי להביא עוד עשר דוגמאות.

נא לשים לב, שאין פה וויכוח מילים לגבי איך לקרוא לתקופה [גם אביך הבין כך], ואם זה הי' כל הוויכוח לא הייתי טורח הרבה, ואף אחד מהרבנים לא הי' טורח לחתום על כרוז ולצאת נגד קבוצה כי בסך הכל טעו בשם הנכון של הגדרת התקופה. את הוויכוח עצמו תראה בקונטרס, כעת אקצר כי זה ערב שבת.

כל טוב.

עד כאן השני עכתבים ששלחתי לבנו של הנ"ל

הנני גם מצרף כאן את הגליון עקרונות היסוד של קדושת ציון מבעל תשועת עולמים שהרגיז את הכותב הנ"ל, וירא הקורא וישפוט אם רגזנותו הי' בצדק או שיש בדברים אלו ליצנותא דע"ז מוצדקת.

עקרונות היסוד של קדושת ציון

ה. אל תאמינו לחז"ל

הכמניו ז"ל אמרו שהגלות עד ביאת המשיח (דברים רבה א'), והגאולה התעדה תהיה ע"י הקב"ה לבדו בלי שום השתדלות בני-אדם (מודש תהלים ל"ו), ואסור לדחוק את הקץ ולעלות בחומה (כתובות ק"יא). אחר שזכור הרשעים ישבו בירושלים (מגילה יז) השכינה לא תקום מעפר כל זמן שיש רשעים בישראל (נה"מ פקודי ר"מ) אליהו הנביא ומשיח יקבצו גלויות (שיהשיר ב'), ולא מוטל עלינו לעשות דבר מלבד לשוב בתשובה להתפלל ולצפות לביאת המשיח. בימות המשיח הארץ תשוב לברכתה ותתן יבולה כמו בימי אדם הראשון, בלי עבודת אדמה (ספרי פ' בחוקות) ותוציא לחם ובגדים.

אבל לפי קד"צ קיבוץ גלויות התחיל מזמן וחיבים לפעול למען הגאולה בשוב וכיבוש הארץ עבודת אדמה ולהתגרות בערבים לגור במקומות מסוכנים לדחוק את הקץ. והירקות שהארץ מוציאה לחילונים שנושרים בשבת ובשביעית ומשקים במי שופכן הוא 'הקץ המגולה'...

ו. הרמב"ם אינו רלוונטי

הרמב"ם פסק 'איך ישראל נאלץ אלא בתשובה' (ה'ל' תשובה פ"ז), הנביאה והמלכה שתלכו ממנו עד שסור מן העוונות, וכל דיני מלחמה הם רק בזמן המית (הקד' לס' המצוות), 'ודבר זה יודע גדול מוסיד' אומרת ישראל, 'עמוד מורע שלמה איש שיקבץ נפוצותנו ויאסוף תרפתנו ונלותנו ויגלה הנת האמיתית וישמיד כל מי שמרה דבר' (אגרת תימן הוא מ"ג עיקרים), המלכות תשוב לישראל (בימות המשיח והוא יקבץ גלויות ויבה ביהמ"ק ויקריב פרה-אדומה ה'ל' מלכים פ"א, תשובה פ"ט).

אבל לפי קד"צ הגאולה כבר התחילה מזמן, ודברי הרמב"ם נכתבו בזמן הגלות.

ז. לא לסמוך על גדולי הדור

גדולי וצדיקי הדורות האחרונים יודעים שהתנגדותם התקיפה לציונות ולמרחי, מי מגדולי הדור בעבר או בהווה פעל ועשה למען הגשמת החלום המשוש של 'מדינה יהודית', ומרן הגר"י ז"ל אמר שאסור להקים מדינה גם אם התנאי-חיים זצ"ל היה עומד בראשה.

אבל אפשיטין וערי קד"צ החליטו לגבב כמה רבנים דרוה ד' שיתמכו בכל חלומותיהם למרות ששניהם לא עסקו בניינים אלה ומסכים להכניס דעותיהם המשובשת לתוככי הציבור החרדי.

ח. להמציא מצוות חדשות

ישו אי' לפי רוב הראשונים און שום מצוה בזמן הזה, כל ספרי המצוות לא כתבו מצוה זו, מי שמכון לקיים מצוה זו ייחנן ששבר על לא דארייתא של "בל תוספי". אבל לפי קד"צ חל החלום חייבים לעלות לארץ לטוע עמים לשיר התקנה ולהכניס בשמחה לחסות תחת שלטון הערב-רב והצבא החילוני שימור עלינו מהערבים. מישורו יודע באוזה סתף בשי"ע ומשנה-ברורה כתוב המצוה הגדולה של הקהים מדינה א' אולי בשער הציוני?

לסיכום קד"צ אינם מחדשים דבר, רק ממחזרים את הפסולת ומעתיקים את כל הסיכויים הישנים של ספרי המגרות, על גאולה בדרך הטבע ללא תשובה, והחובב לעלות לארץ ולכבוש אותה ולהקים מדינה כי הסתיימה הגלות, הקץ המגולה כבר התחיל עבודת אדמה והתערפה האילית לצבא החילוני למסוסים ולטנקים.

א. אל תהכו למשיח

בכל הדורות ציפו היהודים באמונה תמימה לביאת המשיח שיבוא ויגאלנו ויקבץ גלויות, ולא יצטרכו שום מדינה כי המשיח ישילוט בכל העולם,

אבל קד"צ, כמו הרפרמ"ם והמרח"י, מחקו את המשיח מן הגאולה, את הכל נעשה בעצמנו צבא מן הגלות וכבשו את הארץ, במקום לצפות למשיח שיבוא הם המציאו חיוב חדש צריכים לשאוף רק למדינה יהודית ולהראות לערבים מי בעל-הבית פה. למרות שחלומותיהם על מדינה יהודית כנראה לא הולכים להתממש ב-217 שנה הקרובות.

ב. אל תאמינו לתורה הק'

בפרשת ואתחן (דברים ד') ונצבים (שם ל') כתוב שכל ישראל ישבו בתשובה קודם קיבוץ גלויות,

אבל לפי קד"צ קיבוץ גלויות התחיל מזמן ובהקמת המדינה החילונית ע"י בן-גוריון הפושע יצאנה מהגלות...

בפרשת שלח כתוב שה' יבנה את יהמ"ק 'מקדש ה' כונו יד"ך' (ס' ל') וכן מפרש בחז"ל ובוה"ק וברבותיו הראשונים ואחרונים שירד בניו מן השמים, וזה היה בזמן שה' ימלוד גלוים ועד (מכילתא בשלח) והוא אחר מלחמת נוג ומוגו כאשר יהיה ה' למלך על כל הארץ כמבאר מבואר זכריה י"ד.

אבל לפי קד"צ המגרות חייבים לבנות בעצמנו עכשיו ועדנו תחת שלטון הרשע החילוני.

ג. אל תאמינו לנביאים

הנביאים אמרו שהגאולה תהיה דומה ליציאת מצרים גייסים ונפולט גולדים, 'יכמו אתך מארץ מצרים אראנו נפולאטי' (מיכה ו'), את אחר שיכלו הרשעים המושעים תבנה ירושלים (ישעיה יא צפניה ג') דניאל יב מלאכי ג') המשיח יקבץ גלויות ישראל (ישעיה יא תושב ב' מיכה ב' ואל' ד').

קיבוץ גלויות יהיה במהירות ביום אחד (ישעיה ס') כבבד ועשר גדול (שם ס') כל הגוים יחרם ויקבלו נעשם בעת שיצאו ישראל מהגלות (יבמה ל' צפניה ג'), כל הגוים יימש יחרבו כליל קודם הגאולה (נבדיה) אחר שיצאו מהגלות לא יסבלו שום צער וצרה וישבו בבטח בארצם (ישעיה סה וזקאל כח).

וזקאל אמר בשם ה' שקיבוץ גלויות יהיה רק אחר שיטהרו מכל העוונות (ל', לא) ולא יירדו שום חילוני על אדמת ארץ-ישראל (כ', לח), המשיח יבנה ביהמ"ק (זכריה ו'),

ולמרות ששם דבר מהנוכר עדיין לא התקיים, אבל את קד"ציקה לא מעניין מה אמרו הנביאים רק כהנה דקד.

ד. ספר התהלים לא מעודכן

'יבבר לנו את תולדותינו' הדיענו דוד-המלך ברוח קדשו כי נוכח למחלת ארץ-ישראל רק כאשר 'אלקים ישב על סמא קדשו' בניאת המשיח כאשר יעלו מושיעים ברו-ציון (מודש תהלים מ"ז).

ואמר דוד מלכנו 'ישלח ארך ואמתן פמה יחוננו בלאו אל הר קדש ואל משכנותיך' (תהלים מ"ג) כלומר שנבוא ארצה-יבתי ע"י אילתו הנביא ומשיח וצדקו (חז"ל ורש"י שם ונדינאל ח' המשמיח יסיר השקף המתון במקום המקדש), וזאת לא ע"י חברת צנחנים חילונים.

אבל חברת קד"ציקה חושבים כמו גורונצ'יק הצנחן שהר-הבית בדינו, ורק צריכים אישור מהממשלה כדי למות את ביהמ"ק. בדעתם המשובשת שאפשר לבנות ביהמ"ק קודם ביאת המשיח, בעדנו תחת שלטון הכופרים כאשר הארץ מלאה כפירה פריצות וחילול שבת.

הערות מצחבר הספר תשועת עולמים

הדברים שאתה כותב טובים ובהירים, אני מצרף כמה הערות קצרות.

שמתני לב לתופעה, שבקדושת ציון באופן קבוע מתעלמים מכל הדרכים הרוחניים הכתובים בדברי חז"ל במקומות רבים המקרבים את הגאולה, כמו לימוד תורה, תשובה, צדקה ותפילה והם בחרו להם רק דרך אחת והיא ישוב הארץ וניפחו את המצוה הגדולה הזו למרות שלא נזכר בשום מקום שהיא מקרבת את הגאולה, ואדרבה הוזהרנו באזהרה חמורה שלא לעלות בחומה ולא לדחוק את הקץ.

וכמו כן, יש טעות מצויה בגליונותיהם, הם באופן קבוע מנסים להוכיח שהגאולה תהיה גם אם לא ישובו ישראל בתשובה, אבל האמת היא שאין בזה נפ"מ וגם לדעת הסוברים שיגאלו ללא תשובה אבל אז תהיה הגאולה רק לצדיקים, וזה מפורש בכמה מקומות, וגם בדברי ר' יהושע בגמרא בסנהדרין שהבאת בעמ' ל"ב כתב שם רש"י (ד"ה אחד מעיר) - אברור הצדיקים ואביאם לציון, וכמו שהיה בגאולת מצרים שיצאו משם רק חמישית מהעם וכל הרשעים מתו במצרים, וכן מבואר בדברי הראשונים ואחרונים כי גאולת "בעתה" היא רק לצדיקים יראי ה' ומי שישוב בתשובה.

ולפי מיטב ידיעתי אין שום דעה הסוברת שהרשעים יזכו לבוא לארץ בקיבוץ גלויות, ומפורש בדברי הרמ"ק (אור יקר תקו"ז ח"א עמ' ס') שכתב: בגאולת בעתה אם ח"ו לא ישובו ישראל בתשובה יהיה בזעף ושטף אף ולא ישארו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה וכו' אבל שיעלה בדעת שיהיה תשועה לישראל ושרץ בידם - זה הבל, ורבים מתאווים ליום ה' ולא ידעו שהוא להם חשך ולא אור, ובדברי

הערות מצחבר הספר תשועת עולמים ..... קמז

הנביאים ישנם שמונה פסוקים מפורשים שהרשעים יכלו קודם הגאולה, מלבד פסוקים מפוזרים בספר תהלים, ומה שכתוב באור החיים הק' בפרשת בהר והעתיקוהו כל ספרי המזרחי וקד"צ, שקץ הגלות ישנו אפי' יהיו ישראל רשעים גמורים, חייבים לפרש כוונתו שאז יעמיד עליהם מלך קשה כהמן וישובו בתשובה, דלא מסתבר שיחלוק על כל הפסוקים הנזכרים ועל דברי הזוה"ק בפרשת פקודי ר"מ שהשכינה לא תקום מעפר כל זמן שיש רשעים בישראל.

בעמ' ד'

מה שכתב הנער שמתוך התבוננות במציאות נוכל לומר שתקופתנו היא אחתלתא דגאולה, הנה יש לו התבוננות של עם-הארץ, כי כל שלבי הגאולה צריכים להתאים לדברי תורתנו הקדושה והנביאים, וחכמינו ז"ל, והם אמרו דברים ברורים שקיבוץ גלויות יהיה רק בביאת המשיח ויחד עם נפילת מלכות אדום (כל הנוצרים) ועוד הרבה דברים מפורשים שלא התקיימו כלל.

ויש להביא ראיה שאין מסתכלים על המציאות אלא רק במה שכתוב בתורה, שהרי דעת ר"ת שהלילה מתחיל רק אחר הילוך ארבעה מיל מהשקיעה (72 דקות), וא"כ גם אם ישנה חשיכה גמורה וכוכבים רבים בכל זאת אומרת לנו התורה שהוא יום גמור, והסכימו עמו שלושים גדולי ראשונים וכן נפסק בשו"ע סי' רס"א, ואמנם אין אנו נוהגים כן בא"י, אבל רואים כי לדעת רבים מרבתינו שאין מסתכלים במציאות אלא רק ע"פ התורה הקדושה.

ומלבד זה הרי הקב"ה יכול בתוך דקה להכניס ולהוציא 100 פעמים את כל עם ישראל כולו לארץ, ומי הוא זה אשר יכול להתרברב ולקבוע בודאות שאנו בתחילת קיבוץ גלויות. אולי רצה הקב"ה לשים אותנו תחת גלות הערב-רב ולכן הביא לכאן יהודים רבים (וכמו שביאר הגרי"א וינטרוב זצ"ל). כ"ש אם כל סימני התקופה אינם מתאימים כלל לדברי התורה הקדושה הנביאים וחז"ל, שלפי דבריהם אין כאן שום קיבוץ גלויות.

וכן מה שכתב בהמשך שישוב הארץ ופריחתה מתואר בתנ"ך כיסוד מרכזי בגאולה, לא ידעתי היכן זה כתוב, בכל הנביאים מפורש שעיקר הגאולה הוא שיכירו כל העולם במלכות ה' והיה ה' למלך על כל הארץ ויטו לעבדו שכם אחד, וכמבואר בתפילת "עלינו לשבח" להעביר גילולים מן הארץ, לתקן עולם

קמח..... לזען ציון לא אחשה

במלכות ה', יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברוך וכו' שהם עיקרי הגאולה ודברים אלה לא ראינו שום קצה של התחלה. והדברים מפורשים בארוכה ברמח"ל שעיקר תיקון העולם הוא שישראל ישלטו על כל האומות, ולא רק שיצאו מהשיעבוד ויקימו להם מדינה קטנה דלוחה מלאה בכפירה מלחמות ואסונות.

בעמ' ו'

מה שכתב שכיום היישוב היהודי בארץ הוא המרכז הגדול והמשמעותי של עם ישראל, אפשר לדחות בקלות, שהרי תקופתנו אינה עדיפה יותר מזמן בית-שני, כי גאולת בית-שני היתה עדיפה לאין ערוך, כי היו תחת שלטון הנביאים והסנהדרין וגם זכו לבית המקדש וגם לאחר מכן התרבו העם והיו כמה מליונים כולם עובדי ה' פחות או יותר (מלבד 113 איש שנשא נשים נכריות וחזרו בתשובה), ואעפ"כ כל התקופה ההיא נקראת בדברי חז"ל "פקידה בעלמא" וכתב האברבנאל בפרשת כי-תבא "ומי האיש בעל שכל יאמין שיהיה ענין בית שני גאולה שלימה וכו'", וכתבו ראשונים ואחרונים שזמן בית-שני כולו הוא נחשב כהמשך של גלות בית ראשון.

בעמ' ט"ז

אחת מהראיות של המזרחי היתה: בגלות היו הורגים 1000 יהודים ביום ואילו היום הורגים רק 2 יהודים בשבוע, האם זה לא ראייה ברורה שאנו בגאולה? בדומה לזה אומרים קד"צ. הם לא מאמינים לנביאים שאחרי קיבוץ גלויות ישבו ישראל לבטח בארצם ולא יהיה שום נפגע, מי שנוסע קצת באזורי יהודה ושומרון רואה איזו "גאולה" יש כאן, היהודים כולם גרים בישובים מוקפים גדרות ושמירה, ואילו הערבים גרים בבתים מרווחים בלי שום חשש גדרות ושמירה.

עמ' ט"ז

מה שכתבת שאתה חי עכשיו בארץ ומרגיש את הגלות, ידוע שהחפץ חיים זי"ע רצה מאוד לבוא לארץ בסוף ימיו אך מן השמים התעכבה נסיעתו, לפי דעתו זה היה ברחמי ה' על אותו צדיק שאם היה מגיע לכאן ורואה את הכפירה

הערות מצחבר הספר תשועת עולמים ..... קמט

והפריצות וכל החילול ה' הנורא שהביאה לכאן התנועה הציונית, מסתבר שהיה מצטער על זה מאוד והיה בא לקיצור ימים ושנים, ורחמי ה' על אותו צדיק ועל כל עם ישראל גרמו שהוא לא עלה אז לארץ.

עמ' י"ז - י"ח

כתבת שכל הפעולות של קיבוץ גלויות שנעשו לפני ביאת המשיח הם חסרי משמעות גם מבחינה תורנית וגם מבחינה הגיונית. אני מוסיף עוד שאין בזה גם שום התחלה של קיבוץ גלויות, כי בתחילת הגאולה יתכנסו כל עם ישראל למדבר העמים ושם יבואו במסורת הברית, ורק אחרי זה יבואו לארץ ישראל, כמבואר בנבואת יחזקאל כ' והושע ב' ועוד מקומות. ועל כן אין בזה שום התחלה של גאולה לבוא לכאן קודם ביאת המשיח.

עמ' כ"ג

מה שרצה להביא ראייה מהגמרא במגילה י"ז, הרי שם מדובר על סדר ברכות י"ח, והברכות הקודמות הם השיבנו וסלח לנו שהם קודם לבונה ירושלים, כלומר שישבו כל ישראל בתשובה קודם הגאולה, וגם ברכת תקע בשופר היא ע"פ נבואת ישעיה על המשיח "ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ" (ישעיה יא) וכבר ביאר המהרש"א כי מה שאמרו "בא דוד" הכוונה היא שכבר בא קודם לבנין ירושלים, וכמו שאמרו בסנהדרין כ' שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה, וא"כ גם לעתיד ודאי יהיה כן ויבוא בן דוד קודם בנין ירושלים וביהמ"ק. וכן מפורש במדרש תהלים כ"ט.

עמ' ל"ד

מה שכתב שיש מצוה בכל הדורות של יישוב א"י, זה דעת יחיד של רבינו הרמב"ן שלא נפק הלכה כמותו, ולא נזכר כלל ברא"ש טור ובית יוסף. ודעת רבותינו רש"י בעלי התוס' רמב"ם וכל מוני המצוות וכמעט כל הראשונים שאין היום מצוה של יישוב א"י, ולדעת הרבה ראשונים גם בזמן הבית היא אינה מצוה לעצמה, אלא רק הכשר מצוה לקיום מצוות התלויות בארץ. ולפי דבריו שהמצוה כל-כך חשובה ונוהגת בכל הדורות מדוע לא קיימה רב ושמואל אביי

קנ..... לבען ציון לא אחשה

ורבא וכל גדולי הראשונים ואחרונים? וגם רבנו חיים ויטאל זצ"ל הלך מא"י למצרים ובסוף ימיו הלך לדמשק ושם חי את שארית ימיו.

עמ' ל"ה

הנער ממציא לנו חיובים חדשים שלא כתובים בשולחן-ערוך. מוטלת עלינו החובה רק להתפלל ולשוב בתשובה ולצפות לגאולה וביאת המשיח, ומנין לו להמציא מצוות חדשות.

עמ' מ"ג

מה שכתבת בענין קמעא קמעא, הם מזכירים לי את הכופרים השוטים מאמיני האבולוציה המטופשת שאומרים חכו 2 מליון שנה ותראו שאנו צודקים... ומלבד זה, גם בקמעא קמעא צריכים לראות שגם כל הגוים מתחילים להתקרב לעבודת ה' ולתיקון העולם וגם את זה לא רואים כלל וכלל.

עמ' נ"ד

מה שכתב הנער שיש כאן פירות בעין יפה, כבר הארכתי בזה בתשועת עולמים, האם עין יפה פירושו פירות כמו בטורקיה או בזימבבואה או קצת יותר משובח? ומלבד זה ידוע שיש ארצות בעולם שהמים הם בחינם, ואילו כאן במדינה הציונית משקים שדות במי ביוב מטוהרים ועוד קוראים לזה הקץ המגולה, בעין יפה פירושו הוא לפי מעלתה של ארץ ישראל ארץ הקודש, וכבר מבואר בדברי חז"ל שכל הפירות והתבואה של הזמן הזה הוא בזכות ברכות בלעם הרשע, אבל הברכות של אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב טרם התקיימו ויתקיימו רק בימות המשיח, וזה ברור לכל שהברכה תהיה רק בא"י ותהיה לאין שיעור מבורכת מכל ארצות העולם יחד. וכן כתב הבן איש חי כי א"י שומרת את טובה בתוכה, והיא תוציא אותו רק אחר ביאת הגואל. וכבר מבואר בחז"ל שהדבר יהיה בדרך נס ופלא ולא בדרך הטבע, שעצים יתנו פריים בו ביום שינטעו וכל אילני סרק יתנו פירות ועוד.

עמ' ס'

בענין דברי הרמח"ל, עי' בדבריו בדעת תבונות ס' מ' ותראה שהוא סותר את כל דת הציונות והבלי קדושת ציון, שכתב שם שירצה היחוד העליון להתגלות כי לא לנצח יסתיר פניו מעולמו אך בחימה שפוכה ימלוך על החוטאים האלה

הערות מצחבר הספר תשועת עולמים ..... קנא

בנפשותם ונשאו את עוונם עד יתמו חטאים מן הארץ או כי יכנע לבבם הערל ויחיו וכו' עי"ש.

ועי' עוד בקל"ח פתח ס"א: שהקב"ה לא רוצה להחזיר את ישראל למה שהיו לבד שרוצה לומר שיקומו הם מנפילתם, אלא היה רוצה להביא מציאות חדש להם שעל ידו יהיו הם מתוקנים, והם סוד שמים חדשים וארץ חדשה "אקים את סוכת דוד" בסוד מ"ה שמקים את ב"ן. ומבואר מדבריו הקדושים שהגאולה העתידה אינה רק לשוב לא"י ולהקים מדינה קטנה ודלוחה, אלא להגיע למצב חדש ומציאות חדשה של עם ישראל ותיקון כל העולם.

מה שכתב שמי שאינו מודה על ניסי ששת הימים לא יצא בברכת המזון, זה בדיחה מצחיקה שהרי המשנה ברורה לא הזכיר את התנאי החשוב הזה בהלכות ברכת המזון. ודאי מי שנמצא בבית האסורים ונתנו לו לצאת לחצר לראות את השמים ואור השמש צריך להודות עליהם לבורא, אך לא לשבח על-כך את בית הסוהר. אנו מודים לה' שהציל אותנו לחיים למרות כל הסכנות שמכניסה אותנו המדינה הציונית.

מה שכתבת לענות לי.ב. על יציאת מצרים, לא הבנתי הרי הדברים מפורשים כי ישראל עזבו מידם את כל הע"ז קודם שלקחו קרבן פסח ונגאלו (משכו וקחו לכם), וגם כל הרשעים מתו במצרים ולא יצאו משם.

עמ' ס"ח

ומה שהבאת מאור החיים הק' שבאי הארץ היו דור כשר, כן מבואר גם באלשיך הק' בפרשת ניצבים כי הנותרים בישראל ביום סילוק משה רבינו ע"ה היו כולם צדיקים כי כלו מתי מדבר ונשארו היוצאים קטנים ממצרים נוחלי הארץ כולם קדושים ואליהם אמר אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' וכו' כי כולכם צדיקים. וכן כתב הגר"א בשיה"ש (י.ד.) עה"פ כולך יפה רעייתי שהוא מדבר בדור יהושע ואמר כולך יפה במ"ע ומום אין בך במצוות ל"ת. וכבר מפורש בחז"ל שקודם שנכנסו לארץ בא יהושע ואמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ (תנדבאר פר' ח). וגם לעתיד לבוא אמרו חז"ל: אמר הקב"ה לעתיד לבוא שאין לכם לא חטא ולא עוון אני אטע אתכם בתוכה נטיעת שלוח שניאמר ונטעתים על אדמתם ולא ינטשו עוד מעל אדמתם (דברים רבה ג,יא).

קנב ..... לזען ציון לא אחשה

בברכה רבה ויישר כח על כל המאמר הנפלא, שפתים ישק משיב דברים נכוחים, ויה"ר שתמלא הארץ דעה את ה' ויעביר מהארץ כל הגילולים ודעות רעות, ותחזינה עינינו בשוב הקב"ה לציון ברחמים במהרה בימינו.

חלק שני

מצארים

מצאמר על מהות המושג גלות
צורת הגלות באחרית הימים
מצאמר על מהות קיבוץ גלויות
בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה
תגובה למצאמר בגליון קדושת ציון
תשובה וגאולה במשנת הגר"א
מכתב בענין בניית בית המקדש בזמן הזה

”כי יקד בעיני ללמד
עיקד מעיקדי הדת
והאמונה יותר מכל
אשר אלמדו.”

לשון הרמב”ם בפירוש המשניות סוף ברכות

מצמר על מהות המושג גלות

כתב הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות "ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנו, ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה, בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו - וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה (ב"ר מז ח), ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד" עכ"ל.

וראוי לדקדק בדבריו, מפני מה כתב שהירידה למצרים הי' "ראשית הגלות, כי מאז הוחל", כי לכאורה זהו עצם הגלות ולא רק תחילתה? עוד יש לדקדק מפני מה לא הזכיר את כניסתם לארץ? כי הרי כתב שספר שמות מדבר "בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש (בראשית טו יג) ובגאולה ממנו" ובספר שמות עדיין לא נכנסו לארץ ולפי הרמב"ן כבר נחשבו אז גאולים, כמפורש בדבריו, וכן משמע מדברי חז"ל שאמרו¹ "ד' כוסות של לילי פסת. ר' הונא בשם ר' בנאה כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" ולא כתוב שם ש"והבאתי" [דהיינו הביאה לארץ] הי' אחד מלשונות הגאולה, וצריך ביאור.

ונבוא אל הביאור, דהנה יש כלל ידוע בספרים שאם רוצים להבין דבר בשרשו צריך להתבונן במקום הראשון שהוא מופיע בתורה. והנה המקום הראשון

---

1. ילקוט שמעוני בראשית פרק מ' רמז קמ"ז, וכן מובא בעוד הרבה מדרשים.

קנו..... לזענן ציון לא אחשה

שנמצא המושג גלות [לא גירושין] בתורה זה בפרשת נח פרק ט' פסוק כ"א "וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אֶהְלֶה", ופירש רש"י "אהלו - אהלה כתיב רמז ל' שבטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו') השותים במזרקי יין" עכ"ל. הרי שרש"י ראה במילה "ויתגל" לשון "גלות". ואת עומק דברי רש"י פירש לנו המהר"ל שם, וזה לשונו:

"יראה לי שהכתוב מרמז עיקר הפורענות דבא על ידי היין, והם ב' דברים; האחד - הוא הגנאי הבא לאדם על ידי שכרות - שיתבזה, לכך נאמר "ויתגל בתוך אהלו" - שנתבזה. השני - הוא אבוד החכמה והשכל אשר יש באדם. ודע כי השכל הוא הדבוק בה' יתברך, ועל ידי השכרות יאבד הדבוק ההיא, וכאשר אין האדם דבוק בה' - יבא פירוד וגלות לאדם, כי כל זמן אשר האדם שכלו עליו הוא נטע נאמן, "כי האדם עץ השדה" (דברים כ, יט) הוא, ונטיעותיו בשמים, כי הראש שהוא השורש של (אילן) [אדם] פונה למעלה, וזה כי נקרא האדם "עץ השדה" נטוע בשמים, ועל ידי השכל הוא נטוע במקומו אשר אם כל הרוחות באות ומנשבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, וכאשר הולך האדם אחר השכרות ושכלו נאבד - אז הוא גולה, וזהו שרמזה התורה באמיתות לשונה "ויתגל", כתב לשון "ויתגל" שהוא לשון גלות.

ותימה מדברי רש"י, שרבותינו ז"ל בב"ר (לו, ד) לא אמרו שהכתוב מרמז על גלות עשרה שבטים רק בלשון "ויתגל" שהוא לשון גלות, אבל בלשון "אהלה" לא מצאתי בב"ר². והדין עם רבותינו ז"ל, כי הכתוב מרמז בלשון "ויתגל" הגלות, לפי שאין הפרש בין גלות ובין גלוי, כי מי שהוא גולה ממקומו יצא מהסתרו ונראה במקום אחר, ורמז בו הגלות - כלומר לשון גלוי שנתבזה, וגלוי אחר - גלות ממקומו³, ודבר זה נתקיים בגלות עשרת השבטים שגלו על עסקי היין, מפני שהפרידו השכל אשר הוא הנטע הנאמן, כמו שבארנו למעלה. וכך יש בב"ר (לו, ד) - 'ר' שמואל בר נחמני אומר 'ויגל' אין כתיב כאן אלא 'ויתגל', דבר זה גרם לו גלות ולבניו. עשרת השבטים לא גלו רק על עסקי היין וכו', ומדאמר

---

2. מקור דברי רש"י הוא בתנחומא ישן אות כ'.

3. אכן רואים מהלשון הזה, שזה שעם ישראל הוא בחוץ לארץ זהו אכן חלק מהגלות, וכבר ביארנו לעיל במכתב הראשון שהשיבה לארץ אינו תחילת הגאולה אלא סוף הגאולה, והשיבה לארץ מבלי הארת פנים אינה בכלל גאולה, והארכנו בזה לעיל.

עצמך על צהות הצושג גלות ..... קנז

”גרם לו גלות” ומאי גלות גרם לו, אלא כמו שאמרנו שהיה לו גלות להיות נגלה ממקום מעלתו ומדריגתו, וכן לבניו גרם גלות” וכו’. עכ”ל.

הנה למדנו כמה דברים חשובים ממורינו המהר”ל; עיקר המושג גלות הוא מצב של פירוד וניתוק מאלקים, וכמובן שיש בזה הרבה מדריגות, כפי מדריגת הניתוק כן יהי מדריגת הגלות.

עוד למדנו מדבריו, שגלות זה לשון גָלוּי⁴, וזהו בשני בחינות, כי דבר גלוי ואינו מכוסה הוא במצב של בושה, ועוד, שהוא חשוף לפגעים, בדיוק כמו שהי’ אצל נח שהי’ חשוף ומגולה באופן שהי’ במצב של בושה, והי’ חשוף לפגעים, כפי שאכן קרה שחם פגע בו.

עוד דבר למדנו, שגלות אינו יציאה ממקום אחד למקום לשני אלא הוא הנפילה ממקום מעלתו, עד כדי כך שאפשר לאדם להיות בגלות בתוך הבית שלו, שהרי המהר”ל הביא את המדרש שנח גרם לו ולבניו, הרי שנח עצמו הי’ בגלות למרות שהי’ בתוך האוהל שלו.⁵

---

4. וכן הוא בגמ’ מגילה כ”ט ע”א “תניא רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן, שנאמר הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים”. הרי גם שלפי פשטות המקרא הנגלה נגליתי’ הוא לשון גלוי, בכל זאת דרש רשב”י את המילים ללשון גלות, וזה מורה ששני המילים ‘גלות’ ו’גלוי’ הם משורש אחד.

5. הנה זה נכון שמי שמגורש מארצו הוא עלול באמת ליפול מהמצב הרוחני שלו, וכן הוא עלול להיחשף לפגעים וכדברי רש”י בריש לך לך “לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת את הממון וממעטת את השם”, וכמובן שבמצב כזה, עצם זה שאינו בארצו מצטרף להיות חלק מהגלות שלו. ולכן אנו אומרים שהוא גולה. אבל זה לא חייב להיות כן, אלא זה יותר שכיח וזהו דרך הארץ, כי אחד שהוא בארצו במצב מבוזה וחשוף לפגעים ודעתו [דביקותו באלקים, כלשון המהר”ל שהשכל הוא הדבוק בהשי”ת] לא מיושב עליו, הוא בלי ספק בגלות בארצו.

והוא הדין להיפך, אם אחד אינו בארצו אבל דעתו מיושב עליו והוא במצב מכובד והוא לא חשוף לפגעים כמו שהי’ עם עם ישראל במדבר כשהשי”ת השרה שכינתו עליהם, לא רק שא”א לקרוא להם גולים אלא הם נקראים גאולים [כלשון הרמב”ן]. ורמז לדבר, כדי

קנח ..... לזענן ציון לא אחשה

וכן מצאנו כלל בדברי האריז"ל בספר הליקוטים פרשת בא - פרק ז' - "ובכל מקום שנאמר גלות, הוא שהקליפה היא מלבשת הקדושה ומכסה אותה, וסימנך (חבוק א' ד') רשע מכתיר את הצדיק" עכ"ל. הרי שגם לדבריו שייך גלות בארץ ישראל.

ובאמת כן משמע מהפסוקים בספר נחמיה סוף פרק ט' "הִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֹבְדִים וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְתֵּינוּ לְאָכַל אֶת פְּרִיָּהּ וְאֶת טוֹבָהּ הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֹבְדִים עָלֶיהָ; וְהַבּוֹאֲתָה מִרְבָּה לְמַלְכִים אֲשֶׁר נָתַתָּה עָלֵינוּ בְּחַטָּאוֹתֵינוּ וְעַל גְּוִיֹּתֵינוּ מְשָׁלִים וּבְבִקְהַמֵּתָנוּ כְּרָצוֹנָם וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ"; וזהו חידוש גדול כי פסוקים אלו נאמרו כשכבר נבנה בית המקדש השני, ואעפ"כ לא ראו את עצמם כגאולים ממדי ופרס, וזהו הגם שהמלכות נשאה להם פנים והרשה להם לבנות את המקדש.

ובעצם יש מסוג גלות זה בתוך ארץ ישראל גריעותא יתירה, וכדברי הר' משה דוד וואלי זצ"ל בביאורו על ספר נחמיה [סוף פרק ט' על הפסוקים הנ"ל] וזה לשונו "והיא צרה יותר גדולה לאדם כשאחרים מושלים עליו בתוך ביתו, ממה שהיא בבית זולתו, ולכן אמר: ובצרה גדולה אנחנו. ועוד, שהי' נראה גריעות כביכול אל השכינה שהיתה מנחת אל החצונים למשול על בניה בתוך ביתה" עכ"ל.

כעת נחזור לדברי הרמב"ן ונראה שהם מובנים מעצמם, הירידה למצרים לא הי' עצם הגלות אלא תחילת הגלות, כי עצם הגלות הי' הירידה הרוחנית שהי' להם במצרים, הניתוק מאלקים, עד כדי כך שהגיעו למצב של הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, אבל ההתחלה של הגלות הזאת הי' הירידה שלהם למצרים, כי זה מה שגרם להם ליפול ממעלת אבותם [שזהו עצם הגלות]⁶, ואילו הגאולה

להפוך גולים לגאולים לא חסר אלא להכניס ביניהם אלופו של עולם וזבה הם נעשים גאולים, והבן היטב.

6. וזה לשון הזוהר פרשת ויחי רט"ז ע"ב [בתרגום] "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְמָה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה? רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, בְּשָׁעָה שֶׁמָּת יַעֲקֹב, נִסְתַּמּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שָׂאזְ יָרְדוּ לְגִלּוֹת וְהִשְׁתַּעֲבְדוּ בָהֶם" עכ"ל. הרי מבואר מהזוהר שהירידה למצרים כשלעצמה לא הי' הירידה לגלות, אלא מיתת יעקב. ונראה שהנפילה הרוחנית והשיעבוד

מצטרף על צהות הצושג גלות ..... קנט

לא הי' הכניסה לארץ אלא שיחזרו למעלת אבותם להיות מרכבה לשכינה ואז נקראו גאולים.

עוד למדנו מדברי המהר"ל [העולים בקנה אחד עם דברי הרמב"ן], שאפשר להיות בגלות בתוך ארץ ישראל [כמו שנח הי' יכול להיות בגלות באהל שלו] ולא רק זה, אלא שעצם הגלות כבר התחילה עוד בהיותינו בארצינו כשהלכנו אחר ההבל ונהבלנו כפי שהארכנו לעיל במכתב הראשון, ולכן מובן למה הרמב"ן לא הזכיר את הכניסה לארץ כחלק מהגאולה.

ולפי הנ"ל זכינו להבין את דברי הר"ש משאנ"ץ מגדולי הראשונים, דאיתא בתורת כהנים בחקותי פרק ו' הל' ד' "וגעלה נפשי אתכם - זו הגולה" והנה היינו חושבים שפירושו של "הגולה" היא היציאה מן הארץ, אבל לא כן פירש הר"ש משאנ"ץ שם, וזה לשונו "גלות, שמוצאין שם צרות וצועקים ואינן נענין" עכ"ל. הרי שגלות הוא לא יציאה מן הארץ אלא הוא מצב מסוים של הסתר פנים, והמצב הזה יכול להיות גם בארץ הקודש, והגאולה היא היציאה מהמצב הזה, שבמקום שיתקיים הפסוק "וגעלה נפשי אתכם" יתקיים הפסוק "ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם", ומובן מאליו שאם "וגעלה נפשי אתכם" זו הגולה, יוצא מזה ש"ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם" זו הגאולה.

גם בתורה המילה גאולה אינה החזרה לארץ מסוים, אלא היא יציאה ממצב מסוים, כמו שמצאנו שרות קראה לבועז "גואל" כי הוא זה שיכול לירש את נחלתה, וכן מי שפודה מעשרות לחולין נקרא שהוא גואל אותם כי הוא מוציא אותם ממצב של הקדש למצב של חולין "אם גָּאֵל יִגְאֵל אִישׁ מִמֵּעֶשְׂרוֹ וכו', וכן מי שנמצא במצב של עניות או מריבה והוא יוצא מזה זה נקרא גאולה, כמו

באו ביחד לאחר פטירת יעקב, אבל כל עוד שיעקב הי' חי היו חזקים במדריגתם הרוחנית (מעלת אבותם), וגם לא הי' שיעבוד. וגם בפסוק משמע שהנפילה הרוחנית קשורה לשיעבוד, שהרי רַמַּז את נפילה הרוחנית בקושי השיעבוד, שנאמר "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה" [שמות ו' ט'], ופירש בתרגום יונתן "ולא קבילו מן משה מקפידות רוחא ומפולחנא נוכראה קשיא די בידיהון". וחזינן שהפסוק מדבר על קושי השיעבוד, ויונתן תרגם על נפילה רוחנית, ורואים ששניהם באו כאחד.

שאנו אומרים בתפילה ראה בענינו וריבה ריבנו וגאלינו וכו', ויש עוד הרבה דוגמאות ודי בה.

עוד למדנו מדברי המהר"ל שהבזיון הוא חלק מהמרכיב של המושג גלות, כי גלות הוא מלשון גלוי שזהו השורש של בזיון [כפי שהי' אצל נח], ואכן מצאנו את המילה גלות על המושג כבוד "גלה כבוד מישראל" [שמואל א' פרק ד' פס' כ"ב]. וזהו הפשר למה נקמת ה' בגוים קשור לגאולה עד כדי כך שיום הגאולה נקרא בפי הנביא "יום נקם" "כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וַיִּשְׁנֶת גְּאוּלֵי בְּאֶה" [ישעיה ס"ג-ד'], כי ענין הנקמה היא לא להרע למי שהרע לו על דרך גם לי גם לך, אלא הנקמה היא להחזיר את כבוד הנפגע לשורשו וזהו מתיקות הנקימה, והגם שאצלינו בני אדם מידה זו היא אסורה ומגונה, זהו בגלל שאנו צריכים לוותר על הכבוד שלנו ולא לעשות עסק ממנה, אבל השי"ת נקרא א-ל הכבוד, וכן א-ל נקמות, א-ל קנא, ואין לו שום ענין לוותר על כבודו.

עכ"פ ענין הנקמה ביחס לגאולה קשור לזה שבגאולה צריך שיחזור כבוד ישראל למקום מעלתו הנכון, ועד שזה לא יקרה אין אנו גאולים, ולגבי מתי יוחזר כבוד ישראל למקום כבודו, כבר לימדונו חז"ל בירושלמי [עי' ירושלמי סוכה כ"ג ע"א] הובא ברא"ש ברכות פרק שביעי סי' כ"ב "כשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתידה לחזור עד שיבא בן דוד".

אגב יש עוד מרכיב במושג גאולה שלא נגענו בו מספיק, והמושג הזה הוא שלום. ולכן תמצא בהבטחות הגאולה הרבה הבטחות על שלום, כגון "וְיִכְרְתֵי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יְהִי אֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבִּיתִי אֹתָם וּנְתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם" [יחזקאל ל"ז כ"ו]. "וְיָרָ זָאב עִם כְּבֶשֶׂת וְנִמְרָ עִם גְּדִי יִרְבֹּץ וְעֵגֶל וְכַפִּיר וּמְרִיא יִחְדּוּ וְנִעַר קֶטָן נִהַג בָּם" [ישעיה י"א ו']. "וְיִכְרְתֵי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַּמִּדְבָּר לְבִטָּח וְיִשְׁנוּ בַּיַּעֲרִים" [יחזקאל ל"ד כ"ה]. כל הפסוקים האלו נאמרו בבשורת הגאולה, ויש עוד הרבה דו"ק ותשכח.

וזה לשון המהר"ל בנצח ישראל פרק כ"ה "מה שאין האומה הזאת באהבה האחד עם אחיו, הוא עצם הגלות, שהפריד השם יתברך את חבור שלהם, וחלקם והפיצם. ומאחר שחלקם והפיצם, דבר זה גורם גם כן שיהיו מחולקים בדעתם.

מצטרף על צהות הצושג גלות ..... קסא

שאם לא היו מחולקים, לא היה מקויים בהם הפיזור והפירוד - אותם שהם אחד, ולב אחד להם. ואם יש להם לב אחד ביחד, אין כאן פיזור בין האומות. כי מה שיש להם לב אחד, הוא מחבר אותם יחד, וגזירת השם יתברך שיהיו מחולקים. ודבר זה הוא מתחייב פיזור ופירוד לבביהם. שאם היה האחד שמח בגדולתו וחפץ בשלוות של אחר, וכי היה זה פירוד, לא היה זה פירוד, רק חבור לגמרי" עכ"ל.

לא נאריך בזה רק נציע לקורא להתבונן לבד: הרעיון הציוני והתוצאה שלה שזה מדינת ישראל, האם הם הביאו שלום לעם ישראל, או שפילגו את עם ישראל, בינם לבין עצמם [וכל שכן בינם לבין האומות מסביב]? ולפי מרכיב השלום שיש בגאולה, האם נתעצם הגלות או לא? בינו נא זאת.

צורת הגלות באחרית הימים

"הרי הגלות, ככל עניני הנהגת שמים, באה לעוררנו וללמדנו ולהביאנו לידי תיקון עצמנו, ולזה שענין הגלות אינו מבורר, חסדים למודים עקדיים בעבודת ה'. מכל שכן עלינו לברר את ענין הגלות בה אנו נמצאים".

מכתב מאליהו חלק ג' עמוד 207

ידוע דברי הגמ' בסנהדרין צ"ח ע"ב "אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר רבה ייתי ולא איחמיניה" ופירש רש"י "ייתי- משיח ולא איחמיניה" דהיינו שהם אמרו יהי רצון שיבוא המשיח אבל הם לא רצו להיות באותו דור כי חששו מהצרות שיהיו אז.

וזה לשון הגר"א באבן שלימה פרק י"א אות ה' הגאולה מכונה בשם בוקר כמו שכתוב "אתא בִּקְר וגם לילה" וכן מכונה בשם לידה, כמו שכתוב "כי חלה גם ילדה ציון" וכו'. וכמו שקודם שמתחיל להאיר היום הוא מחשיך ביותר, וכן ההרה, כשמתקרבת הלידה כואבת יותר מכל ימי הריונה, כשיושבת על המשבר, כן קודם הגאולה יכבד הגלות יותר מכל הגלות". עכ"ל.

ולכאורה אפשר לשאול, הלא אנו בלי ספק נמצאים בתקופת עקבתא דמשיחא כמו שאמרו כל גדולי הצדיקים, ואין אנו רואים שהמצב כל כך חמור בכאלה צרות צרורות עד כדי כך שנוכל לומר "ייתי ולא איחמיניה". ודברי הגר"א שסוף הגלות יהי יותר מכל הגלות נראים קצת רחוקים במבט שטחי. והגם שלא חסר לנו בזמננו צרות, אבל כלפי זמנים קודמים נראה שהוקל עול הגלות מכלליות עם ישראל, ומה פשר כל זה?

צורת הגלות באחרית הימים ..... קסג

והנה מה שאפשר לומר בפשטות על כל זה הוא, שאין אנו יודעים מה ילד יום והלוואי שניזכה לגאולה ברחמים מבלי הרבה שפיכות דמים, וכולנו יודעים שאומות העולם מתגרים זה בזה מאד ואנו צריכים הרבה רחמי שמים. אבל לא נראה שזה התשובה האמיתית לשאלה הנ"ל, כי נראה שהתשובה האמיתית תלויה במה שכתוב בהרבה ספרים שצורת הגלות בסוף הימים יהי' שונה משאר ימי הגלות. וכעת נביא מכמה צדיקים מה שאמרו בענין זה. [והי' אפשר להביא מעוד הרבה גדולי ישראל אבל נסתפק במועט].

זה לשון ר' ישראל אליהו ויינטרויב זצ"ל "קבלה בידינו מקדושי עליון זצוק"ל, דבדורות האחרונים יהיו עיקר הנסיונות בעניני דעות דוקא. ועל כן הנחיצות היא ללבן ולברר עניני דעות עד היכן שידינו מגעת בהם" [התקופה בסערת אליהו - קונטרס בירורי דעות דף ב']. הנה דברים אלו הם לא רק איזה אימרא שכתב בספרו התקופה בסערת אליהו, כי המעיין בספרו יראה שרובו ככולו של הספר שלו מבוסס על הקבלה הזו, והוא מסביר את התקופה שלנו לפרטי פרטים על פי זה, והדברים מבוססים בעיקר על תורת הגר"א, וכנראה שאליו התכוון במה שכתב "קבלה בידינו מקדושי עליון זצוק"ל".

זה לשון ר' אלחנן וואסרמן בסוף המאמר "אומר אני מעשי למלך" אות ל' "בחתמת המאמר הזה ראוי למסור דברי הקדוש בעל חפץ חיים ז"ל, רבים מיראי ה' יתמהו לאמר, מה זה עשה ה' לנו להגביר כ"כ כח הכופרים? אבל התשובה לשאלה זו מפורשת בתורה, [דברים י"ג ב'] כי יקום בקרבך וגו' ונתן לך אות בשמים ומופת בארץ ובא האות והמופת ההוא, לא תאבה אליו ולא תשמע לו כי מנסה ה' אתכם וגו'. ומפורש בכתובים אלו כי אפשר שכאשר יקום נביא שקר להסית ולהדיח, ויתן אות בשמים כי מחר תעמוד החמה במקומה, יתנו לו כח מן השמים שיתקיימו דברים והחמה תעמוד. ומפני מה הוא כך? "כי מנסה ה' אתכם". וא"כ בעקבתא דמשיחא דכתיב [זכרי' י"ג ט'] "וצרפתים כצרוף הכסף ובחנתים כבחון הזהב" שצריך להיות קודם בוא המשיח צירוף אחר צירוף ובחינה אחר בחינה, אין מקום לתמוה על הכח שניתן לנביאי השקר בימינו, כי מנסה ה' אותנו.

עוד אמר כי טבע כל דבר להתגבר בכל כחותיו בהגיע זמנו להתבטל, כן הוא בנר טרם יכבה וכן החושך בסוף הלילה [עייני כלי יקר סוף פרשת שמות] וכאשר

קרובים הימים אשר יתקיים הכתוב "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" [זכרי' י"ג ב'] על כן הטומאה מתגברת בכחותיה האחרנים, באופן שלא הי' כן מימות עולם. ומזה נוכל להבין כי ימי הישועה קרובים לבוא. "עכ"ל רב אלחנן מה שהביא בשם החפץ חיים.

והמעייין בדבריו יראה שזהו הצירוף האחרון, כשהס"א גמר לשלוח בנו את כל החיצים שלו, החץ האחרון שנשאר לו לפני סופו, הוא נסיונות באמונה, וזהו המכה האחרונה וגם הכי חזקה שלו.

וזה לשון מוהר"ן בשיחות הר"ן אות ל"ה "ואמר שהולך אפיקורסות גדול על העולם. וכן ספר כמה פעמים שהולך ונמשך אפיקורסות גדול בעוונותינו הרבים בעולם. אשרי מי שיחזיק עצמו באמונה באלו העתים:

ואמר: אף על פי שאינו מועיל כלל מה שהוא מספר זאת, שיהיה אפיקורסות בעולם ושצריכין להתחזק עצמו באמונה, כי אף על פי שהוא אומר זאת, אף על פי כן מתגברת האפיקורסות והבלבולים, **כי הלא גם דניאל וכיוצא הודיעו מקדם, שקדם שיבוא משיח, יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים, "והרשיעו רשעים והמשכילים יבינו"** וכו' (דניאל י"ב י). ואם כן מאחר שהודיע מקדם, ומי שיזכה לעמוד בנסיון וישאר קים באמונתו אשרי לו ויזכה לכל טוב המעותד לבוא לנו במהרה בימינו אשר נבאו עליהם כל נביאינו וחכמינו מקדם, ואם כן היה ראוי שכל אחד ישכיל ויחוס על עצמו לְשָׂאֵר קיים חזק באמונתו, ולא יהיה לו עוד שום נסיון וצרוף כלל מאחר שכבר הודיעו זאת מקדם:

ובאמת אף על פי כן, אף על פי שהודיעו זאת מקדם, אף על פי כן יהיה נסיון גדול. ורבים ירשיעו כמו שכתוב "והרשיעו רשעים" (דניאל י"ב י). אך אף על פי כן אני מודיע זאת מקדם בשביל אותן מעט הכשרים שיחזקו עצמן באמונתן, ובודאי יהיה להם מלחמות גדולות בדעתן, למען יהיה להם למשיב נפש והתחזקות והתאמצות יותר כשיראו שכבר דָּבְרוּ מזה מקדם "עכ"ל. ועיין בכוכבי אור-סיפורים נפלאים אות ד' שהביא ממוהר"ן שבעקבתא דמשיחה יהי' מכול של אפיקורסות. ודברים אלו עולים ממש בקנה אחד עם מה שהבאתי מר' ישראל אליהו, ור' אלחנן בשם הח"ת.

צורת הגלות באחרית הימים ..... קסה

והנה יש שני סיבות למה צרות אלו הם יותר קשים מכל הצרות שעברו עלינו עד הנה: א] משום שכמה שסבל גשמי הוא קשה, אבל סבל רוחני מחמת חטא הוא הרבה יותר קשה, משום שרמת הסבל של הנפש הרוחני הוא הרבה יותר משל הגוף, וכלשון מוהר"ן בליקוטי תנינא סי' ז אות ג' "כִּי עָקַר הֶרְחַמְנוּת הוּא כְּשֵׁי שְׂרָאֵל עִם קְדוּשׁ נּוֹפְלִין, חֶס וְשְׁלוֹם, בְּעוֹנוֹת, רְחֻמָּא לְצֻלָּן, כִּי זֶהוּ הֶרְחַמְנוּת הַגְּדוֹל מִכָּל מִינֵי רְחֻמְנוּת. כִּי כָל הַיְסוּרִים הַקָּשִׁים שֶׁבְּעוֹלָם אֵינָם נִחְשָׁבִים כְּלָל כְּנֶגֶד הַמַּשְׂאוֹי הַכְּבֵד שֶׁל עוֹנוֹת, חֶס וְשְׁלוֹם. כִּי כְּשֵׁי שְׂרָאֵל נּוֹפְלִים בְּעוֹנוֹת, חֶס וְשְׁלוֹם, זֶהוּ מַשְׂאוֹי כְּבֵד מְאֹד, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשֹׂא כְּלָל הַמַּשְׂאוֹי הַכְּבֵד הַזֶּה, בְּבַחֲיַנְתּוֹ: "כְּמַשְׂאֵ כְּבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי". אלא שרוב האנשים אינם מרגישים את צרת הנפש עד שיוצאים מהגוף שלהם. ב] צרות אלו אינם רק צרות אלא הם מערערים על כל הקופה, כי יתכן שהחטא יגרום שחלילה לא יזכה לגאולה, וזה כמו המשל המפורסם של זה שאכל את הדג המקולקל וגם קיבל את המלקות וגם שילם את הקנס.

כעת נחזור לדברי הגמ' בסנהדרין הנ"ל ונראה שלפי מה שהקדמנו פנים מסבירות באו לכאן. "אמר עולא ייתי ולא איחמיניה, וכן אמר רבה ייתי ולא איחמיניה. רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה" ופירש רש"י - "בצל הרעי של חמורו, כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו". דהיינו שרב יוסף טען מה איכפת לי איזה צרות יהיו הלא סוף כל סוף אזכה לראות בנחמת ציון, ובאמת דבריו מובנים מאד, מי מאתנו לא מוכנים לסבול צרות צרורות ולזכות אחרי זה לנחמה הגדולה של כל הדורות? ולכן הגמ' ממשיכה לשאול "אמר ליה אביי לרבה, מאי טעמא? [פירש רש"י - אמר לא אחמיניה:] אילימא משום חבלו של משיח, והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים [דהיינו שרבה עסק גם בתורה וגם בחסד] אמר ליה שמא יגרום החטא".

דהיינו שרבה טען, שהגם שכעת הוא עוסק בהרבה תורה וחסד, אבל בעקבתא דמשיחא יהי' הרבה נסיונות והוא דאג שמא לא יעמוד בהם ויגרום החטא, דהיינו שמה שהדאיג אותו לא היו צרות גשמיות כי בזה הסכים עם רב יוסף שמוטב לסבול הכל כדי לראות את משיח, אבל מה שהדאיג אותו הי' שמא יפול לחטא, ואצל צדיקים [וכן אצל כולם אלא שהצדיקים משיגים את זה]

זהו הצרה הגדולה ביותר, ועוד דאג שאם יפול לחטא, חוץ מעצם הצרה של החטא יתכן שיגרום החטא שלא יזכה לגאולה, ולכן אמר ייתי ולא איחמיניה שמא יגרום החטא. וזה ברור.

והנה יש לשאול, מה המטרה של גלות מהסוג הזה? לאן מוביל אותנו צרות רוחניות? הרי בשלמא צרות גשמיות יכולים לעורר אותנו לתשובה וכדברי הגמ' מעמיד עליהם מלך קשה כהמן וכו' אבל צרות ברוחניות לכאורה מוביל אותנו לכיוון ההפוך, ומה פשר דבר זה?

הנה להסביר דבר זה כאן הוא מן הנמנע כי ההסבר הוא ארוך וגם עמוק, וכמעט כל הספר "התקופה בסערת אליהו" בנוי להסביר את השאלה הזו. לכן נכתוב בקיצור נמרץ את התשובה מבלי הסבר, והרוצה את ההסבר יעיין בספר הנ"ל. אחד מהתיקונים הגדולים שצריך להיות בביאת המשיח הוא כליון הרע והרשע מן העולם, וכמו שאנו אומרים בראש השנה "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה", וכדי שהרע תכלה מן העולם הוא חייב להתגלות, וזה כמו עץ שאם רוצים לכרות אותו מן השורש אין ברירה כי אם לגלות את השורש, ולכן קודם שהרע תכלה מן העולם הוא מתגלה בשורשו, ושורש הרע מינות ואפיקורסות, עד כאן התשובה בקיצור נמרץ מאד.

ונסיים במאמר מתוך הספר ליקוטי הלכות הלכות גְבִיַת חוב מהיתומים הל' ג' אות ה', כי מתוך מאמר זה יתבאר לנו המבט הנכון על התקופה שלנו היום, ויתבאר בו שצורת הגלות היום אינו באותו צורה שהי' נראה בדורות הקודמים, וכפי שכבר האריך בפרטי פרטים הגאון ר' ישראל אליהו ויינטרוב זצ"ל בספרו התקופה בסערת אליהו על פי תורת הגר"א, וכמו שהבאנו לעיל מהח"ח וממורה"ן. ודברים אלו כתב ר' נתן בלי קשר לציונות, אלא מתוך התבוננות תורנית נכונה במציאות ראה לאיזה כיוון הגלות הולך. וסוג גלות זה הוא השלב האחרון לפני התגלות כבוד שמים, ועיקר העבודה במצב זה הוא לחפש ולבקש את כבוד ה' למרות שכבודו נסתר בהסתרה שבתוך הסתרה, דהיינו שההסתרה עצמה נסתרת, כי לדאבונינו, הרבה היום אינם מבינים נכון את צורת הגלות, ויש כאלו שעוד טועים לחשוב שהם בימי גאולה, והשי"ת יעזור שיתגלה בקרוב הגאולה האמיתית. וזה לשון רב נתן-

וְזֶה בְּחֵינֵת כָּל הַגְּלוּיֹת שִׁישְׁרָאֵל הוֹלְכִין בְּגוֹלָה וְהֵם נְעִים וְנָדִים כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנְיָה. וְכִמוּ שֶׁהֵם נְעִים וְנָדִים כְּמוֹ כֹּן, כְּבִיכּוֹל, קִדְשֵׁת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ נֶעַ וְנָד, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב, "כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנְיָה", שֶׁהֵם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. "כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְקוֹמוֹ", שָׂאָז צְרִיכִין לְחַפֵּשׁ וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵד מֵאֵד אַחַר כְּבוֹדוֹ וּלְשָׂאֵל וּלְדַרֵּשׁ בְּכָל עֵת אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ, וְאָז, אִם תִּדְרָשׁוּנוּ יִמְצָא לָךְ בּוֹדָאִי, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב, "וְהִפִּיץ ה' אֶתְכֶם בְּעַמִּים וְכוּ' וּבִקְשַׁתֶּם מִשָּׁם אֵת ה' אֱלֹקֵיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשׁוּנוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ בְּצַר לָךְ וּמִצָּאוֹךָ וְכוּ'".

כִּי בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, בְּעַת הַגְּלוּת, וּבִפְרָט עֲכָשׁוּ בְּסוֹף הַגְּלוּת בְּעִקְבָּא דְמִשְׁיַחָא אֲשֶׁר עֲכָשׁוּ הַהִסְתָּרָה מִתְגַּבְּרַת מֵאֵד מֵאֵד בְּאֶלְפִים וּרְבֻבוֹת הַסְּתָרוֹת שְׁכַתוֹף הַסְּתָרָה אֲשֶׁר כָּל נְבִיאָנוּ מִימּוֹת מֹשֶׁה וְכָל הָאֲבוֹת כָּלֵם הַסְּתַכְּלוּ וְהִתְנַבְּאוּ עַל הַדּוֹרוֹת הָאֵלוּ עַל עֲצָם הַצָּרוֹת אֲשֶׁר יִקְרָה לָנוּ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים חֵס וְשָׁלוֹם. וְעֵקֶר שֶׁל כָּל הַצָּרוֹת הוּא צָרוֹת הַנִּפְשׁ אֲשֶׁר נִתְרַחֲקָנוּ עֲכָשׁוּ מֵה' יִתְבָּרַךְ מֵאֵד מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא הֵיְתָה כְּזֹאת מִימֵי קֶדֶם, כִּי בְּאֵמַת צָרוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת אֵף עַל פִּי שְׁבוּדָאִי עוֹבְרִים עֲכָשׁוּ עַל יִשְׂרָאֵל צָרוֹת רְבוֹת מֵאֵד וּמִסִּים וְאַרְנוֹנוֹיֹת רַבִּים, אֵף עַל פִּי כֵּן צָרוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת כְּכֹר סִבְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּדוֹרוֹת הַקְּדָמוֹנִים צָרוֹת רְבוֹת יוֹתֵר יוֹתֵר כְּמָה פְּעַמִּים, כִּי הָיָה כְּמָה גְרוּשִׁין וּשְׁמִדוֹת וְהִרְיָגוֹת וּבְרִיחוֹת וְכוּיֹצֵא בְּזֶה הַרְבֵּה הַרְבֵּה, רַחֲמָנָא לְצַלּוּ, מַעֲתָה. אֲבָל הָעֵקֶר שֶׁהִתְנַבְּאוּ כָּל הַנְּבִיאִים עַל יָמֵים הָאֵלֶּה עַל חִבְלוֹ שֶׁל מִשְׁיַחָא, אֲשֶׁר כְּמָה תְּנָאִים אֲמָרוּ, יִיתִי וְלֹא אַחֲמִינָא וְכוּיֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁהִפְלִיגוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרָנוּם לְבִרְכָה בְּעֲצָם הַצָּרוֹת שֶׁל אַחֲרֵית הַיָּמִים, הָעֵקֶר הוּא צָרוֹת הַנִּפְשׁ וְגִדְל הַסְּתָרַת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁלֹּא הֵיְתָה כְּזֹאת בְּדוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים, כִּי אֲזַלְתָּ יְד וְאַפְסַ עֲצוֹר וְעִזּוֹב. וְכָל הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים נִסְתַּלְקוּ, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, וְהַשֶּׁקֶר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר וְהָאֲמֵת נִעְדָּרֶת וְנִעְשָׂה עֲדָרִים עֲדָרִים שֶׁל אֲמֵת, כִּי בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים נִתְרַבְּהָ הָאֲמֵת מֵאֵד מֵאֵד, כִּי כָּל אֶחָד אוֹמֵר שְׂאֲצַלּוּ הָאֲמֵת אֵף עַל פִּי שִׁיּוּדַע בְּעֲצָמוֹ נִגְעֵי לְבָבוֹ וְכָל מֵה שְׁחָטָא וּפְגָם, אֵף עַל פִּי כֵּן הוּא מִתְפָּאֵר בְּגִדְלוֹת שֶׁהוּא הַשִּׁיג דְּרָךְ אֲמֵת וְיוֹדַע חֲכָמוֹת חֲדָשׁוֹת בְּעִבּוּדֵת ה' וּמִטְעָה וּמַעֲקָם וּמִבְלַבֵּל כְּמָה וְכְמָה אֲנָשִׁים מְדַרְכֵי ה' הָאֲמִתִּיִּים מְדַרְךָ הַיָּשׁוֹן אֲשֶׁר דָּרְכוּ בוֹ אֲבוֹתֵינוּ מֵעוֹלָם בְּלִי שׁוּם חֲכָמוֹת וְהַמִּצָּאוֹת כָּלֵל.

כְּאֵלֶּה וְכְאֵלֶּה רְבוֹת אֲשֶׁר עֲצָמוּ מִסְפֵּר בְּכְמָה וְכְמָה מִינֵי אֲפָנִים אֲשֶׁר הִתְגַּבֵּר הַשֶּׁקֶר עַל הָאֲמֵת בְּעוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, וְנִתְקִים, "וְתִשְׁלַף אֲמֵת אֲרָצָה" וּבִפְרָט הַצָּרָה הַגְּדוֹלָה מְכָל הַצָּרוֹת אֲשֶׁר הִתְגַּבְּרָה עֲכָשׁוּ חֲכָמַת הַפִּילוֹסוֹפִיא חֲכָמוֹת

חיצוניות והתחילו ללמד נערי בני ישראל חכמות ולשונות העכו"ם אשר הלואי היו קוברים אותם בחייהם בודאי הייה טוב להם יותר ויותר, כי הם הורגים אותם ואת עצמם בידים ועוקרים את עצמן ואת בניהם משני עולמות ומעבירים את בניהם למלך ועבודה זרה ולמקום הטנפת ושוחטים ילדיהם בשאט בנפש בידון ובמעל וצודים נפשות רבות שפורחות לגיהנם עדי אובד על ידי זה, כי אין רעה וצרה גדולה מזו:

ואם הייה לנו לב כשר לה' יתברך כמו אנשים כשרים של דורות הקודמים, הייה ראוי לנו לפל על פנינו ארצה ולהפכות ראשינו בכתל יומם ולילה על כל הצרות האלה אשר לא הייה כזאת מימות עולם. מה נאמר מה נדבר אוי לעינינו שפך ראות, אוי לאזנינו שפך שומעות ולא זו אף זו כי אם עוד העזו פניהם ויאמרו לנו בפה מלא, כי הם עושים טובות לבני ישראל ורוצים לחנכם בדרך הישר. אוי ואבוי! אוי ואבוי על ראשם! אוי לנפשם כי גמלו להם רעה, כי הם ממירין ומעבירין על דת בניהם בידם. כאשר רואין בחוש שכל מי שנכנס בדרךיהם ולומד לשונותיהם וחכמותיהם הוא פורק על לגמרי ומתלוצץ מכל התורה כלה והם אפיקורסים גמורים מלבד מה שמבטלין בני ישראל מלמוד התורה הקדושה ומחטיאין הכל פיהם הקדוש של תינוקות של בית רבן ועדין הם רוצים להטעות, חס ושלום, כאלו עושין טובות, יהי כן ה' עמם ויעשה להם ה' יתברך טובות כאלה כאשר הם עושין לנערי ישראל.

ובעונותינו הרבים כבר נשקעו כל כף בטעותם על ידי רשעתם הגדול אשר הביאו נפשם מקדם בעברות גדולות, כי נאפו והרבו ממזרים בישראל עד אשר אי אפשר להשיבם עוד מדרךם הרעה, כי עליהם נאמר, "כל באיה לא ישוּבון ולא ישיגו ארחות חיים". ועל צרות הנפש כאלו וכאלו אשר נתרבו עכשו בדורות הללו בעונותינו הרבים, עליהם התנבאו כל נביאינו וחכמינו מקדם על דורות הללו, כמו שאמר דניאל, "ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו והמשפלים יבינו". וכתב, "ומן המשפלים יפשלו לצרף בהם ולברר וללבן עד עת קץ, כי עוד למועד. אשרי מי שיזכה בדורות האלה להתחזק עצמו בה' יתברך ולילה בדרך הישר והאמת בתמימות ובדרך הישר אשר דרכו בו אבותינו מעולם ויחנך את בניו בתורת ה' בלמוד גמרא ופוסקים ומעט מקרא כמו שנהגו בו אבותינו מעולם ואזי זה וזה יתקיים בידו. ולא כמו האפיקורסים שעושין עקר מלמוד המקרא וחכמת הדקדוק ומבטלים עקר הלמוד שהוא גמרא ופוסקים.

ורבותינו זכרונם לברכה אמרו, מנעו בניהם מן ההגיון ואמרו שתלמוד בבלי כלול מהכל מקרא ומשנה וגמרא. ובפרט שבאמת עקר פונות האפיקורסים הוא רק להתלבש עצמו באיזה אמת, כי כל שקר שאין בו אמת בתחלתו אינו מתקיים וכו'. על כן מטעין את בני ישראל ואומרים שהם עושין לנו טובה שמלמדו בני ישראל מקרא ולעת עתה מבטלין אותנו מעקר הלמוד מגמרא ופוסקים ואחר כך מבטלין אותן לגמרי ולומדים אותם הכל מעשה תענועים שהם חכמות ולשונות שידע היכן כוש עומד במפת העולם. אוי להם, אוי לנפשם שהם אומרים שדין הקדוש של המחליף פרה בחמור אין צריף הנער לידע. ושטות הזה כמה זנבות יש להתולעים המשנים הנמצאים בארצות הרחוקים זה צריף הנער לידע, כי הם מדפיסים זאת בלוחות שלהם שחברו בבית חנוף שלהם הפככם ראוי כי ה' מסר בקרבם רוח תענועים (מלשון הפתוב ישעיה יט, כט). ה' ברחמיו המרבים ירחם עלינו ועל זרענו ועל פלטת עמו ישראל ויציל אותנו ואת זרענו מהם ומהמונם:

וזה לשונו שם באות ט"ו כי עכשו בסוף גלות האחרון שעכשו גברה ההסתרה מאד וה' יתברך נסתר מאתנו מאד מאד בהסתרה שבתוף הסתרה, כמו שכתוב, "ואנכי הסתר אסתיר". ואין לנו עכשו במה להחיות עצמנו כי אם על ידי הבקשה והחפוש שאנו מחפשינו ומבקשינו איה מקום כבודו. ומצטערינו ומתגעגעין לגאלת הנפש לשוב אליו יתברך באמת, כמו שכתוב, "ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת וכו'". שזה נאמר על הימים האלה שהם אחרית הימים שנוצר שם בפרשה ההוא.

ועקר תקוף ואריכות גלותנו הוא רק בשביל זה כדי שנבקש ונחפש איה מקום כבודו, כי אנו צריכין עכשו לעלות לעליה גדולה לזכות לגאלה האחרונה שאז יעלו ישראל בתכלית העליה, על כן התגבר הגלות מאד באריכות גדול עד אשר כל אחד שואל איה הבטחתו ועד מתי קץ הפלאות. ועל ידי שנזכה לחפש ולבקש את כבודו היטב, נזכה לתכלית העליה שהוא בחינת איה שאז תהיה הגאלה שלמה. וזהו בחינת (ישעיה כא) שמר מה מלילה, שמר מה מליל וכו' אם תבעיון בעיני שבו אתיו. כי הכל קוראין וצועקין לה' יתברך שמר מה מלילה מה יהיה הסוף מגלות וחשף הזה ומתי נזכה לגאלת המשתי. וה' יתברך משיב אם תבעיון בעיני שהוא לשון בקשה וחפוש, הינו אם תבקשו ותחפשו היטב איה מקום כבודו, שבו אתיו. כי זה עקר התשובה כנ"ל. ואז תזכו לגאלה שלמה כנ"ל:

וזה לשונו בהל' תפילין הל' ה' אות כ"ט "כי עכשיו התגבר הבעל דבר מאד מאד מחמת שרואה שקרוב לבא קצו, על כן הוא מתגבר מאד. כמו שני בני אדם הנלחמים זה עם זה כשרואה שמתגבר כנגדו וכמעט שיפל, אזי הוא מתגבר בכל כחו להפיל את שנגדו. וכמו שאמר החכם, אין גבור כמתיאש. כי הגלות הוא בחינת עבור וכשיוצאין מן הגלות זהו בחינת לידה כמו גאלת מצרים שנקראת לידה, כמו שכתוב (יחזקאל טז), "ומולדתיך ביום הולדת אותך וכו'". וכן בגאלה אחרונה כתיב (ישעיה ס'), "כי חלה גם ילדה ציון את בנייה". וכמו שכתוב (שם), "האני אשביר ולא אוליד".

ועל כן בסוף הגלות מתגבר הגלות ביותר, כמו שהיה במצרים, כמו שכתוב (שמות ה'), "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה וכו'". וכמו שכתוב (שם), "תכבד העבודה וכו'". זה בחינת קשוי הולדה, בחינת (שם ג') ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו וכן כל היסורים והצרות שסובלים עכשיו בסוף הגלות האחרון הזה, הם בחינת חבלי לידה כמו הרה תקריב ללדת תחיל תזעק בחבליה וכו'. ועקר התגברות הגלות שמתגבר עכשיו ח"ו, הוא מה שהבעל דבר מתגבר מאד על נפשות ישראל לרחקם מהשם יתברך, שזהו עקר גלות וצרות הנפש, כי חוץ מזה הכל הבל וכמבאר במקום אחר. ועקר הצרה מה שמתגבר הבעל דבר להכניס כפירות ואפיקורסות בעולם ח"ו, וכמו שאמר רבנו ז"ל שהולך אפיקורסות גדול בעולם. וכמו שרואין בחוש. שלא היתה כזאת מימי עולם אפיקורסות כזאת בישראל כמו עכשיו בעונותינו הרבים שרבו המתפרצים בעם ללמד את נערי בני ישראל חכמותיהם ולשונותיהם וכו' וכבר דברנו מזה במקום אחר. וכל התגברות הבעל דבר שמתגבר עכשיו זהו בחינת חבלי של משיח, בחינת חבלי לידה כנ"ל.

וזה לשונו בליקוטי תפילות תפילה כ"א "חוס וחמל על כבודך הגדול והקדוש, ועשה למען ישראל עמך, ולמען אבותיהם אברהם יצחק ויעקב, ולמען משה ואהרן דוד ושלמה, ולמען שנים עשר שבטי יה, ולמען כל הזקנים הקדושים, והנביאים האמתיים ראשונים ואחרונים, ולמען כל התנאים ואמוראים, ולמען כל הצדיקים וכשרים אמתיים שהיו בכל דור ודור, ורחם על פליטת עמך בית ישראל, בעת צרה הזאת אשר כמוהו לא נהיתה, שהם רוצים, חס ושלום, עכשו בעוקבא דמשיחא שתתפשט, חס ושלום, חכמת הפילוסופיא בעולם ורוצים לצודד נפשות ישראל בדרךיהם ובסברותיהם, והם מתחילים לחנף נערים קטנים אשר אין יודעים בין ימינם לשמאלם, לחנכם בלמוד ספריהם ובלשונות

צורת הגלות באחרית הימים ..... קעא

הַעֲפוּם לְהַכְנִיסָם, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, בְּדַרְכֵיהֶם וּבְסִבְרוֹתֵיהֶם וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב
לְהַרְגִישׁ צָרָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּלִבּוֹ, אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיְתָה מִימֹת עוֹלָם, אֲשֶׁר
זֶהוּ עֵקֶר חֲבֵלוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, וְעַל צָרָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת הַתְּנַבְּאוֹ כָּל נְבִיאֵינוּ וְחַכְמֵינוּ
הָאֲמִתִּים מִקֶּדֶם כְּמוֹ שִׁכְתוֹב: "וְהִיְתָה עֵת צָרָה לִיעֲקֹב אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ לֹא נִהְיְתָה",
וְכִמוֹ שֶׁהַתְּנַבֵּא דְנִיָּאל בְּרוּחַ קִדְשׁוֹ, כְּמוֹ שִׁכְתוֹב: "יִתְבַּרְרוּ וַיִּתְלַבְּנוּ וַיִּצְרְפוּ רַבִּים,
וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יִבְיִנוּ כָּל רְשָׁעִים וְהַמְשַׁכִּלִים יִבְיִנוּ".

מאמר על מהות קיבוץ גלויות

עי' מה שכתבנו לעיל דף ט"ז בקיצור וכאן נסביר קצת יותר.

יש שחושבים שקיבוץ גלויות הוא הגאולה והקיבוץ גלויות הוא בזה שמתקבצים בארץ, אבל האמת הוא שהקיבוץ גלויות אינו הגאולה והוא אינו חייב להיות בארץ הקודש, כמו שבמצרים הקיבוץ גלויות לא הי' בארץ ישראל אלא ברעמסס כמובא ברש"י שמות י"ט-ד, ובוודאי שעדיין לא היו גאולים כשנתקבצו ברעמסס, אלא שהקיבוץ גלויות היתה הכנה לגאולה. גם בזמן בית שני כשהעלה עזרא את הגולה מבבל, קיבצם ואחר כך העלם, והקיבוץ לא היה בארץ ישראל, כמו שנאמר בספר עזרא פרק ח' פסוק ט"ו **וְאֶקְבְּצֵם, אֶל הַנְּהַר הַבָּא אֶל אֱהֹא, וַנַּחֲנֶה שָׁם, יָמִים שְׁלֹשָׁה; וְאָבִינָה בָּעָם וּבְכַהֲנָיִם, וּמִבְּנֵי לְוִי לֹא מִצָּאתִי שָׁם.**

והוא הדין בגאולה העתידה, הקיבוץ גלויות תהיה הכנה לגאולה כמו שהי' במצרים, שלפני שהשי"ת הוציא אותנו ממצרים הוא קיבץ אותנו ואז הוציא אותנו, אבל עצם הקיבוץ אינו אלא קיבוץ ואינו מהווה שום גאולה כמו שבמצרים הקיבוץ גלויות לא היתה עצם הגאולה אלא הכנה אליה, ובראב"ד בעדיות פרק ב' משנה ט' משמע שהקיבוץ גלויות העתידה תהי' במדבר. ולכן בברכת תקע בשופר שהוא הברכה על קבוץ גלויות אומרים בסוף "וקבצינו יחד מארבע כנפות הארץ" ולא מוזכר שיקבץ אותנו דווקא לארץ כי הקיבוץ אינו חייב להיות בארץ. אולם זהו לפי נוסח אשכנז אבל גם לפי נוסח ספרד שאומרים לארצנו אין זה סותר את מה שכתבנו שהקיבוץ גלויות אינו חייב להיות בארץ, כי סוף סוף המטרה תהיה להביא אותנו לארץ, ולכן שפיר שייך לומר לארצנו אפי' אם הקיבוץ לא יהי' בארץ.

מצאנו על ערות קיבוץ גלויות ..... קעג

ולא לחינם אנו משווים את הגאולה העתידה לגאולה של מצרים [לא רק כאן אלא לאורך כל הקונטרס] כי כן מבואר בהרבה ספרים שהגאולה העתידה תהי' דומה לגאולת מצרים, נביא לדוגמא את לשון הרמח"ל בתחילת מאמר הגאולה שכתב "וצריך שתדע כי גאולת מצרים והגאולה העתידה שוות הן בדברים הרבה, רק שהעתידה עוד תגדיל יותר".

והנה לפי מה שכתבנו שהקיבוץ גלויות אינו חייב להיות בארץ ישראל נפתח לנו שערי אורה בסוגיא זו. כי לכאורה יש סתירה גדולה בדברי חז"ל מתי יהי' הקיבוץ גלויות, בגמ' מגילה דף י"ז: מבואר שקודם יהי' קיבוץ גלויות, ואז מפלת הרשעים, הרמת קרן הצדיקים, ואז בנין ירושלים, כפי הנוסח של תפילת שמונה עשרה. ואילו בזוהר סוף פרשת חיי שרה איתא להדיא שירושלים נבנית קודם קיבוץ גלויות, וזה לשון הזוהר בתרגום לשון הקודש "עד שֶהְקָדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִבְנֶה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּרֵאשׁוֹנָה וַיִּתְקִין אֶת הַהֵיכָל וַיִּבְנֶה אֶת קַרְיַת יְרוּשָׁלַיִם, וְאַחַר כֵּן יָקִים אוֹתָהּ [את השכינה] מִן הָעֶפֶר. זֶהוּ שְׁכָתוּב (תהלים קמז) בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' וגו'. בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּן נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָסוּ. וַיֹּאמֶר לָהּ: הַתְּנַעֲרִי מֵעַפָּר קוּמִי שְׂבִי יְרוּשָׁלַם וגו'. וַיִּכְנָס אֶת גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל. זֶהוּ שְׁכָתוּב בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה' - בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחַר כֵּן - נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנָסוּ. וְאִז הָרוּפָא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמַחְבֵּשׁ לְעַצְבוֹתָם, זֶה תַּחֲתֵי הַמַּתִּים, וְכָתוּב וְאֵת רוּחִי אָתַן בְּקִרְבְּכֶם וְעִשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּרַחֲסֵי תִלְכוּ וגו'. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן" עכ"ל. ודבר זה נשנה בזוהר כמה פעמים. ונראה שזה סותר לדברי הגמ' במגילה הנ"ל.

אבל לפי מה שפירשנו שהקיבוץ גלויות אינו צריך להיות בארץ דייקא, אין כאן שום סתירה, כי הקיבוץ יהי' נעשה לפני בנין ירושלים ועל זה יש את הברכה של תקע בשופר לפני הברכה של בנין ירושלים, אולם הכניסה לארץ⁷ [נדחי ישראל יכנס] יהי' לאחר "בונה ירושלים" וזה ברור מאד.

---

7. הגם שהפסוק מדבר על ירושלים וכינוס הגלויות יהי' לארץ ישראל ולא דווקא לירושלים, אבל כבר אמרו בזוהר לענין זה [מדרש הנעלם וירא קי"ד.]. והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, הנותר בציון ובירושלים דייקא, אמר רבי אחא א"כ זעירין אינון אלא כל אינון דאשתארו בארעא קדישא דישראל דינא דלהון כירושלים וכציון לכל דבר. מלמד דכל ארץ ישראל בכלל ירושלים היא, ממשמע דכתיב וכי תבאו אל

ויש בכל זה סוד גדול, כי ידוע שמשיח בן יוסף ומשיח בן דוד הם בחינת יסוד ומלכות. והיסוד יש לו שני פעולות, לקבץ השפע, ועוד פעולה להשפיע את השפע שקיבץ למלכות. ממילא משיח בן יוסף [יוסף לשון אסיפה] יקבץ את ישראל והוא גם ינקום נקמת ה' [עי' במאמר הגאולה לרמח"ל] ועדיין לא סיים תפקידו עד שיביא אותנו לירושלים [המלכות] ואז יש עליו את הקטרוג הגדול, ומפני כן דווקא בברכת בנין ירושלים אנו מתפללים ב"וכסא דוד עבדך" על משיח בן יוסף שלא ימות בירושלים על ידי ארמילוס הרשע⁸.

הארץ הכל בכלל" עכ"ל. וכן הוא בכמה מקומות בחז"ל שלעתיד יתפשט קדושת ירושלים בכל הארץ, ואין כאן המקום להאריך בזה.

8. ומה שלא מתפללים עליו בפירוש יובן על פי דברי מוהר"ן בליקו"מ קמא קע"ד וזה לשונו "כְּשֶׁהַדְּיָנִין, חֵס וְשְׁלוֹם, גּוֹבְרִים עַל הָאָדָם אֵין לְהַמְתַּפְּלֵל עֲבוּרוֹ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁלֹּא יִתְגַּבְּרוּ הַדְּיָנִין, חֵס וְשְׁלוֹם, וְכֵמוֹ דְּאֵיתָא שְׁנַח לֹא קָרָא לוֹ אָבִיו שֶׁם בְּעַת לְדַתּוֹ מִשּׁוּם שֶׁהִיא אֶז הָעוֹלָם בְּדִינֵיו, וְעַל כֵּן לֹא רָצָה אָבִיו לְתַן לוֹ שֶׁם כִּי עַל יְדֵי הַשֵּׁם יִהְיֶה נִפְר וּמְסִיָּם בֵּין הַמְּקַטְרָגִים וְיִוְכְלוּ הַדְּיָנִים לְהַתְּגַבֵּר עָלָיו, וְזֶהוּ כְּשֶׁהַתַּפְּלֵל מִשָּׂה רַבְּנֵי, עָלָיו הַשְּׁלוֹם, עַל מְרִים לֹא הַזְכִּיר שְׁמָהּ, רַק אָמַר סֵתָם "אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ" (בְּמַדְבָּר י"ב). כִּי מִחֲמַת שֶׁהָיוּ הַדְּיָנִין גּוֹבְרִים עָלָיָהּ, לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ בְּפִרוּשׁ כַּנֶּ"ל, וְאָף עַל פִּי כֵן הָעֲלִים שְׁמָהּ בְּרַמְזָא נִפְלָא בְּתוֹךְ תַּפְּלָתוֹ. כִּי נָא רַפָּא בְּגִימְטְרִיא מְרִים יוֹכְבֵּד מְכֻוֹן מְמֹשׁ, הִינּוּ שֶׁם הַחוּלָה וְשֶׁם אִמָּה שְׁצָרִיף לְהַזְכִּיר עַל הַחוּלָה כְּשֶׁמְתַפְּלִין עָלָיו, אֶף לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר בְּפִרוּשׁ כַּנֶּ"ל: וְבִזְהָ יוֹבֵן לְמָה מִתַּפְּלִים עָלָיו רַק בְּרַמְזָא.

עוד איתא בליקו"מ קמא תורה ה' אות א' "וענין התפלה הן בשני פנים. הינו קדם גזר דין מתפלליו כסדר התפלה, ואין צריך להלביש התפלה, אבל לאחר גזר דין צריך להלביש התפלה, כדי שלא יבינו המלאכים העומדים לשמאל, ולא יקטרגו. כמו שכתוב (דניאל ד): "בגזרת עירין פתגמיו", הינו לאחר גזר דין, אזי "במאמר קדישין שאלתיו", אזי הצדיקים מלבישים שאלתם במאמר". ממילא מובן שמכיון שכבר נגזר הדין צריך להלביש את התפלה עליו, ולכן אנו מתפללים וכסא דוד עבדך וכו' כי משיח בן יוסף הוא ההכנה והכסא של דוד.

עוד סיבה למה לא מזכירים אותו בפירוש הוא מאותו סיבה שבפסוק לך ה' הגדולה והגבורה וכו' לא מוזכר בפירוש יסוד רק ברמז כי "כי כל" בגי' יסוד, והסיבה היא שהיסוד היא בסתר המדרגה ולכן הוא מופיע בפסוק ברמז, והוא הדין משיח בן יוסף [ועוד הרבה דברים הקשורים למידת היסוד ואין כאן במקום להאריך] מופיע בתנ"ך רק ברמז, ולכן אנו גם מתפללים עליו ומזכירים אותו רק ברמז.

צאצא על צהות קיבוץ גלויות ..... קעה

יוצא לנו שבברכת ירושלים יש לנו רמז על משיח בן יוסף ולא רק בברכת תקע בשופר. ומזה תבין שהגמ' והזוהר דיברו על שני פעולות של משיח בן יוסף, הגמ' דיבר על פעולת האסיפה והזוהר דיבר על הכינוס לארץ. וכל הפסוק שהביא הזוהר "בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס" שייך לברכת ירושלים, והמילים "נדחי ישראל יכנס" מקביל למילים "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין" כי אנו מתפללים שמשיח בן יוסף יצליח לכנס אותנו מבלי למות. ורק אז מגיע הברכה של את צמח, ועל זה אומר הגמ' במגילה סוף י"ז: "וכיון שנבנית ירושלים בא דוד" כי עד אז ה' יוסף, ויוסף מביא את ישראל לקראת דוד.

ויש להבין כאן דבר חשוב ביותר, דהנה בתנ"ך לא מוזכר משיח בן יוסף ורק בתורה שבעל פה הוא מופיע. וכל הפסוקים על קיבוץ גלויות ועל נקמת ה' שיש בתנ"ך מוזכרים על משיח בן דוד, ואילו משיח בן יוסף אינו מוזכר. אבל אין בזה קושיא, כי לעתיד לבוא לא יהי שני מלכויות מלכות יהודה ומלכות ישראל, כי יהי רק מלך אחד מבית דוד ומשיח בן יוסף לא יהי מלך רק משנה למלך, והוא יתבטל לפני משיח בן דוד וסרה קנאת אפרים.

ובזה מובן דברי הפסוק בזכריה פרק י"ב פסוק י"א "בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַל הַמְּסֻפָּד בִּירוּשָׁלַם לְמַסְפַּד הַדְּרָמוֹן בְּבִקְעַת מְגִדוֹן". והמפרשים [רש"י ועוד] הביאו את דברי חז"ל במס' סוכה נ"ב. שפירשו פסוק זה על ההספד שיהי על משיח בן יוסף. והנה לגבי הפירוש מהו "מְסֻפַּד הַדְּרָמוֹן בְּבִקְעַת מְגִדוֹן" פירש התרגום [ודבריו מובאים במס' מגילה דף ג'] "כמספדא דאחאב בר עמרי די קטל יתיה הדדרמון בר טבריון וכמספד יאשיה בר אמון די קטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגדון" דהיינו שהמספד יהי כל כך גדול כמו המספד של אחאב בר עמרי ויאשיה בר אמון.

וצ"ע למה לא מספיק לומר שהמספד יהי גדול כמו המספד של אחאב או של יאשיה, ולמה צריך להזכיר את שניהם?

אבל הפירוש הוא, שהפסוק בא לומר שלמרות שבזמן אחאב מלך ישראל ההספד יהי רק מישראל ולא מיהודה כי אחאב לא יהי מלך יהודה רק מלך ישראל, וההספד על יאשיהו יהי רק מיהודה כי יהי רק מלך יהודה ולא מלך ישראל, אולם ההספד על משיח בן יוסף לא יהי רק מישראל, אלא גם יהודה וגם ישראל יספידוהו כי הוא לא יהי מלך ישראל, כי בזמן משיח לא יהי שני

ממלכות אלא ממלכה אחת של בית דוד, ומשיח בן יוסף יהי' המשנה למלך ולא ממלכות בפני עצמו כמו שהי' לפני הגלות, ולכן יספידוהו כל ישראל. וזה מה שבא הפסוק לומר לנו שלא תחשוב שרק ישראל יספידו את משיח בן יוסף כמו שהספידו את אחאב, ושלא תחשוב שרק יהודה יספידו את משיח בן יוסף כמו שהספידו את יאשיהו, כי כאן יספידוהו כולם יהודה וישראל יחד כי משיח בן יוסף יהי' המשנה למלך של משיח בן דוד, ומשיח בן דוד יהי' המלך של יהודה ישראל כאחד.

ממילא מובן שהגם שמשיח בן יוסף יעשה כל מיני פעולות, מ"מ המלוכה תשתייך רק למשיח בן דוד ולכן כל הפעולות יתיחסו למשיח בן דוד.

עוד דבר שחשוב להבין, שאין להסיק ממה שכתבנו שמשח בן יוסף חייב לבוא לפני משיח בן דוד [הגם שיש מפרשים שמפרשים כך], כי יתכן ששניהם יופיעו כאחד, אלא שיש תפקידים ששייכים למשיח בן יוסף ויש ששייכים למשיח בן דוד, אבל למעשה הכל יתיחס בסוף למשיח בן דוד כי משיח בן יוסף יהי' נכנע למשיח בן דוד והוא יהי' המשנה שלו.

הערת בעל תשועת עולמים

כתבת דברים יפים, וקצת יש להעיר על מה שכתבת בענין קיבוץ גלויות, שהוא אינו חייב להיות בארץ- הקודש, זה דבר נכון מאוד וכך מבואר במקורות רבים, כגון יחזקאל כ' והושע ב' שקיבוץ גלויות יהיה למדבר העמים, ורבנו בחיי (כד הקמה, סוכה) חסד לאברהם (מעין א' נהר טו ושם במדבר יתגלו אליהם אליהו הנביא והמשיח) ובמלבי"ם דברים לה, ועוד ספרים שקודם יתקבצו למדבר ומשם ילכו לא"י, ומה שביארת שלא נזכר בתפילה שהקיבוץ הוא לא"י, כיוונת בזה לדברי הויזאל-משה (מאמר ג' שבועות סי' כב), וכן ביאר בספר אמונה והשגחה (ב' יט בהערה) שתחילה יבוא מב"י ויאסוף עם רב מישראל למדבר, ואח"כ יכנסו לירושלים, וביאר בזה כמה פסוקים, וכן מה שנאמר בברכת אהבה רבה "והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ" שהוא מקום בחוץ לארץ, ורק אחרי זה "ותוליכנו קוממיות לארצנו". אבל מה שכתבת שמשח בן יוסף

יקבץ גלויות, צריך למצוא מקור לזה, כי בדברי חז"ל איני זוכר שכתוב כך, אלא עיקר עניינו הוא המלחמות והנקמות בגוים ובעיקר בבני עשו ועמלק ימ"ש.

תשובה

שלום וברכה לבעל תשועת עולמים

האמת היא שלא מצאתי מקור מוסמך בדברי חז"ל למה שכתבתי שהקיבוץ גלויות מתיחס למשיח בן יוסף, כי רק במדרשות המאוחרות מצאתי מקור לזה.

זה לשון אוצר המדרשים ספר זרובבל עמוד 159 "נחמיה בן חושאל אשר לאפרים בן יוסף יבא בשנה החמישית לפני חפצי בה אָם מנחם בן עמיאל ויעמוד בירושלים ויקבץ כל ישראל בקבוץ אחד איש ואנשי ביתו" וכו'.

ובאוצר המדרשים - אותות המשיח עמוד 390 כתב "לסוף תשעה חדשים יגלה משיח בן יוסף ושמו נחמיה בן חושאל עם שבט אפרים ומנשה ובנימין ומקצת בני גד ושומעין ישראל שבכל המדינות שבא משיח ה' ומתקבצים אליו מעט מכל מדינה ומכל עיר".

וזה לשון הפרקי היכלות פרק ט"ל אות א' "וארבעים שנה קודם שיבא משיח בן דוד ששמו מנחם בן עמיאל יבא נחמיה בן חושאל איש לאפרים בן יוסף ויעמוד בירושלם ויתקבצו אליו כל ישראל שם יקבץ איש וביתו".

והנה אלו הם מדרשות מאוחרות ואיני יודע כמה אפשר לסמוך עליהם, ופרקי היכלות וודאי אינו מדרש מאוחר אבל ידוע שאמר האריז"ל שהראשונים שינו בו דברים ואין איתנו יודע כמה ועד מה. אבל למעשה הרמב"ן בספר הגאולה שער הרביעי הביא את דברי היכלות וזה לשונו "ונאמר עליו [על משיח בן יוסף] בקבלה בפרקי היכלות כי ארבעים שנה ילך ויקבץ מן הנדחים וילחם מלחמות וימות במלחמת גוג" עכ"ל.

והנה לא באנו לקבוע שיהי' דווקא כך שהרי הרמב"ם כתב בהל' מלכים פרק י"ב הל' ב' "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו שדברים סתומין הן אצל הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו

קעח..... לזען ציון לא אחשה

אלא לפי הכרע הפסוקים ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סודר הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן ולא ישימם עיקר שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה וכן לא יחשב הקצין אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו" עכ"ל.

וכן אנו מתפללים שמישיח בן יוסף לא ימות, ויתכן שאם אכן נתבטלה הגזירה ולא ימות ישתנו עוד דברים בסדר הגאולה, וכל אלו הם דברים סתומים שאין לנו עסק בהם.

ועיקר הדבר שבאנו לומר הוא שהקיבוץ גלויות אינו קשור לעצם ההגדרה של הגאולה שלנו [כפי שרצו קד"ץ לטעון] אלא הוא הכנה לגאולה, ולכן יחסנו את הקבוץ גלויות למשיח בן יוסף כי אליו אנו מיחסים את כל מה שקשור להכנה לגאולה, וזה על דרך הפסוק במלאכי ג' א' "הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני" וכו' וכתב האבן עזרא "יתכן להיותו משיח בן יוסף", והעיקרון הוא נכון כי תפקידו של משיח בן יוסף הוא לפנות את הדרך למשיח בן דוד, ועל סמך זה יחסנו את הקבוץ גלויות למשיח בן יוסף, אבל למשיח בן דוד אין אנו מיחסים את ההכנות לגאולה אלא הוא עצם הגאולה כי הוא מסמל את ההיתגלות של מלכות שמים, ובהופעתו נגמר הסיפור.

ואפשר לרמז את פירושו של האבן עזרא כי המילים "הנני שלח מלאכי" עם האותיות בגי' "משיח בן יוסף".

והנה הרד"ק פירש "הנני שולח מלאכי" כפשוטו על מלאך מן השמים, ומן הסתם לא ניחא ליה לפרש על משיח בן יוסף כי הרי בזכריה י"ב י' על הפסוק "וְהִבִּיטוּ אֵלַי אֶת אַנְשֵׁי דְקָרוֹ וְסִפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפַּד עַל הַיְחִיד" הביאו המפרשים את פירושם של חז"ל שזה קאי על משיח בן יוסף, וכתב על זה הרד"ק - "ורז"ל פי' על משיח בן יוסף שיהרג במלחמה, ותמה אני לפי פירושו איך סתמו ולא זכרו כלל" עכ"ל. והנה את הקושיא הזאת באנו לתרץ במאמר שלנו לעיל. והנה את המילים בהמשך הפסוק "ופנה דרך לפני" פירש הרד"ק על קיבוץ גלויות "ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים" פירש הרד"ק שהאדון הוא משיח.

צאצא על צהות קיבוץ גלויות ..... קעט

והנה אם נפרש את המילה "מלאכי" כהאבן עזרא שזה משיח בן יוסף, ואת השאר כהרד"ק, יהי פירוש הפסוק כך- הנני שולח מלאכי- משיח בן יוסף, ופנה דרך לפני- יקבץ את הגלויות, ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים- זה משיח בן דוד שיבוא⁹ בזמן שירושלים כבר תהיה נבנית שהרי אפי' הקיבוץ גלויות יהי אחרי בנין ירושלים שזה כולל בנין בית המקדש וכדברי הזוהר שהבאתי על הפסוק בונה ירושלים ה' [ואז] נדחי ישראל יכנס [וכבר ישבנו איך זה אינו סותר את הגמ' במגילה].

והנה באוצר המדרשים מדרש עשרת מלכים עמוד 461 כתוב שמשיח בן יוסף יבנה את בית המקדש, והגם שבזכריה פרק ו' פסוק י"ב לפי רוב המפרשים מפורש שם שמשיח בן דוד יבנה את המקדש, אבל כבר ביארנו שכל הפעולות של משיח בן יוסף מתיחסים למשיח בן דוד כי משיח בן יוסף יהי בטל אליו, וגם אפשר לומר ששניהם יתעסקו בבנין וכן משמע בגמ' סוכה דף נ"ב ע"ב "ויראני ה' ארבעה חרשים מאן נינהו ארבעה חרשים אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא משיח בן דוד ומשיח בן יוסף וכו' ופירש רש"י - "אומנים, משיחים שניהם חרשים לבנין בית המקדש", ויתכן שמשיח בן יוסף יתחיל בבנין ומשיח בן דוד ישלים את הבנין, עד שיכלולו הסופי שזה כבר יהי מן השמים כפי שביארתי במאמר "מקדש ה' כוננו ידיר". ובין כך אין כאן קושיא, כי איני יודע כמה אפשר לסמוך על המדרשים שנדפסו באוצר המדרשים וצרין לי בירור בזה¹⁰.

והנה קד"ץ אוהבים להביא ראיה מהגמ' מגילה דף י"ז שהקיבוץ גלויות יהי לפני ביאת המשיח שהרי ברכת תקע בשופר הוא לפני ברכת את צמח, ואנו כבר טיפלנו בראיה שלהם בקונטרס שלנו. אולם לפי דברינו שהקיבוץ גלויות מתיחס למשיח בן יוסף, ומשיח בן יוסף הוא הרי יד ימינו של משיח בן דוד ואינו דבר נפרד, יוצא מזה שזה אינו כמו שהם מפרשים שהקיבוץ גלויות יהי נעשה באופן טבעי לפני שיבוא משיח באופן שלא צריך לחכות לגואל לקיבוץ

---

9. או שיתשב מלכותו כפי שביארנו לעיל בגוף הקונטרס.

10. שוב ראיתי בפסקתא זוטרותא שזה ילקוט מדרשים של ר' טוביה בן ר' אליעזר [מהראשונים בזמן הרי"ף] שגם הוא הביא את המדרש הזה שמשיח בן יוסף יבנה מקדש ויקריב קרבנות עי' דבריו בפרשת בלק על הפסוק אראנו ולא עתה.

גלויות, כי הקיבוץ יהי' על ידי גואל [תקע בשופר] ואותו גואל ישפוט את הר עשיו [השיבה שופטיו] וינקום נקמת ה', כידוע שמישיח בן יוסף תפקידו ללחום מלחמת ה' ולנקום את נקמתו, בפרט מאדום [ברכת המינים¹¹], ואז יהי' תקומה לצדיקים [על הצדיקים] ונבנית ירושלים [בונה ירושלים] ורק כעת אומר הגמ' בא דוד [ברכת את צמח] והנה מכאן רצו קד"ץ למחוק את משיח מקיבוץ גלויות ובנין בית המקדש וכו' רחמנא ליצלו, והם העלימו עין מפסוקים מפורשים בספרי הנביאים שמישיח יעשה את הדברים האלו.

והנה צריך להבין איך יתישב זה עם הגמ' ששם את משיח בסוף, ולפי דברינו מיושב הכל, כי הגאולה לא תבוא בלא גואל, וזה שהגמ' שם את בן דוד בסוף אינו אומר שלא יהי' עד שם גואל, כי כל עניני הגאולה עד ברכת את צמח הוא יוסף והוא הגואל, ואז בא דוד שהוא עצם הגאולה, אלא שיש על זה קושיא שהרי בנביאים מפורש שמישיח בן דוד הוא הגואל שיעשה את כל הדברים הנ"ל, ולכן כתבנו שכל הפעולות של משיח בן יוסף מתיחסים למשיח בן דוד וכתבנו הסבר למה משיח בן יוסף אינו מוזכר בפירוש, ובזה הכל התישב.

והנה הגם שבקונטרס ישבנו קצת באופן אחר ולא נכנסו לכל הפרטים האלו, אולם המעיין ישים לב שמה שכתבנו כאן אינו סותר את מה שכתבנו שם ואפשר לשלב את הדברים והעיקר לשים לב ששני המשיחים הם תחת דגל אחד של מלכות בית דוד, ומשיח בן יוסף אין לו מלכות לעצמו אלא הוא בטל לבן דוד.

והנני כופל שוב, לא באתי לקבוע שום סדר בדברים, ויתכן ששני המשיחים יופיעו ביחד אם נזכה [עי' בסוף הקונטרס בית הספק של ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל הנדפס אחרי סי' קי"א בכרתי ופלת¹²] ויתכן עוד אפשרויות, ולא באנו לקבוע שום סדר בדברים, וכדברי הרמב"ם שהבאתי מקודם. והעיקר לצפות באופן כללי לביאת המשיח, וכשיבוא כבר נדע את סדר הדברים. יראו עיננו וישמח לבנו ותגל נפשינו במהרה בימינו.

---

11. והרמב"ן בספר הגאולה כתב שאדום זה הנוצרים, וזה לשון רש"י על הגמ' במגילה דף י"ז: שאנו כעת מפרשים "כלו המינים" - תלמידי ישו הנוצרי לכן שמכו לה ברכת המינים, שנאמר עוזבי ה' אלו המינים" ומילים אלו צונזרו מרש"י.

12. ובדפוסים הישנים זה אחרי סי' ק"י.

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה ..... קפא

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה

ידוע הדבר ומפורסם האמונה בישראל שיבוא גואל מזרע דוד ויגאל אותנו מהגלות. ורבינו הרמב"ם מנה את האמונה בביאת המשיח כאחד מעיקרי האמונה.

והנה ענין הי"ג עיקרי אמונה הוא, שעל י"ג דברים אלו עומד היהדות, ואם אחד מהם יחסר למאן-דהו, חסר לו ביהדות שלו. כמו לדוגמא, אם אחד יודע שכתוב בתורה שאסור לאכול בשר וחלב והוא אינו מאמין בזה הוא כופר בתורה, אבל אם אינו יודע שזה כתוב בתורה והוא חושב שמותר לאכול בשר וחלב, הוא אינו נקרא כופר, אבל אם אחד מתפלל לאמצעי והוא אינו יודע שמבואר בתורה ש"לו לבדו ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו כלל", הגם שיעשה כן בתום לבו מחוסר ידיעה, חסר לו ביהדות, כי זה מעיקרי האמונה, ומדוגמא זה תקיש על השאר.

וזהו עומק דבריו של ר' חיים בריסקר ש"נעבעך אפיקורוס איז אויך אן אפיקורוס", אחד שחסר לו בעיקרי האמונה חסר לו ביהדות וזה לא משנה אם הוא שוגג או מזיד. וזה כמו כסא העומד על ארבע רגליים ואם יחסר אחד מהם הכסא יפול, וזה לא משנה אם נחסר הרגל בשוגג או במזיד. כן הוא ביהדות, היהדות עומדת על שלושה עשר רגליים, ואם יחסר אחד מהם אין ליהדות כזו כח מעמד.

והנה היו ראשונים שמנו רק שלושה עיקרי אמונה, אבל אין הם חולקים על עצם דבריו של הרמב"ם, אלא הם כללו את דברי הרמב"ם בשלושה עיקרים. והמעין בדברי הרמב"ם יראה שאכן דבריו מחולקים לשלושה חלקים, החמשה

עיקרים הראשונים מדברים בבורא, הארבע שאחרי זה מדברים על תורה, והארבע אחרי זה מדברים על הנהגת הבורא עם ברואיו, אלא שהרמב"ם ברוחב בינתו פירט את הדברים. איך שיהי', דברי הרמב"ם התקבלו בכל תפוצות ישראל וגם נדפסו בכל הסידורים מכל החוגים, וכבר אמר בענין זה הרב מבריסק שאנו פוסקים כפי המופיע בסידור.

והנה מצאנו לאחד מגדולי האחרונים הרי הוא רבינו החת"ס שתמה מאד על אחד מהדברים שמנה הרמב"ם כאחד מעיקרי האמונה, וזה לשונו "אך א"א לי בשום אופן להאמין שיהי' גאולתנו אחד מעיקרי הדת, ושם יפול היסוד תפול החומה חלילה, ושנאמר אלו היו ח"ו חטאינו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם, וכדס"ל לר"ע [סנהדרין ק"י ע"ב] בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם, המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים או לשנות קוצו של יו"ד אפי" מדברי רבנו, חלילה. אנחנו לא נעבוד ה' לאכול פרי הארץ ולשבוע מטובה, לעשות רצונך אלקי חפצתי, ועכ"פ ועל כל אופן עבדי ד' אנחנו יעשה עמנו כרצונו וחפצו, ואין זה עיקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין. אך כיון שעיקר יסוד הכל להאמין בתורה ובנביאים, ושם נאמר גאולתנו האחרונה בפ' נצבים ובפ' האזינו כמ"ש רמב"ן שם [ל' א', ל"ב מ'], והרבה מזה בדברי נביאים, אם כן מי שמפקפק על הגאולה הלז הרי כופר בעיקר האמנת התורה והנביאים" עכ"ל.

והנה כדבריו ממש כתב הרמב"ן בספר הגאולה סוף שער ב', וזה לשונו "ודע, יעזרך האלקים, כי אם נסכים בלבנו, שבפשעינו וחטאות אבותינו, אבדו ממנו כל הנחמות, ושיאריך ויתמיד עלינו הגלות מאין קץ וסוף, וכן אם נאמר שרצה האלקים לענותינו בעולם הזה בשעבוד מלכויות, לרצון או לתועלת, כל זה לא יזיק בעיקר התורה. כי אנחנו אין תכלית גְּמוּלוֹנוּ ימות המשיח, ואכול פירות הארץ ההיא, והתרחץ בחמי טבריה וכיוצא בהן מן התענוגים, גם לא הקרבנות ועבודת בית המקדש תכלית רצונו. רק גמולנו וּמְבַטְנוּ העולם הבא, והתענג הנפש בתענוג הנקרא גן עדן, והנצל מעונש גיהנם.

אבל אנחנו, עם זה, מחזיקים דבר הגאולה, מפני שהיא אמת מפורסם אצל בעלי התורה והנבואה, ואנחנו מעירים בה ישיני צרות, וחוסמים פי אפיקורסים בראיותיה, ומשתעשעים בדבריה וכו' וכו' [כאן מאריך הרמב"ן במעלת ימות

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה ..... קפג

המשיח ומסיים] אמנם חשבו חכמינו ז"ל¹³ הכופר בראשית הגמול הזה, רצוני לומר ימות המשיח, כופר ואין לו חלק לעולם הבא, מפני שלא הביאו לזה רק כפירתו בשכר תורתנו, והוא משוגע חולק על הכתובים המבוארים, ואפיקורס בדברי רבותינו ז"ל. עכ"ל הרמב"ן.

[ומעניין לציין שהחת"ס לא ראה את דברי הרמב"ן הזה כי זה לא הי' מודפס בזמנו, ואם הי' רואה את דברי הרמב"ן הי' מציין לדבריו, אבל מרוב שהי' נפשו קשורה בנפש הרמב"ן כיוון לדבריו, עיין בספר חוט המשולש מנכד החת"ס דף ל"ה ע"ב שכתב "וידוע כי גם על כן חיבב את הרמב"ן ז"ל כל כך יען החזיק את עצמו שנשמתו היא נשמת רמב"ן הקדוש זי"ע".]

והנה יש באמת לעיין מפני מה אכן מנה הרמב"ם את האמונה במשיח כאחד מעיקרי האמונה, כי זה שזה כתוב בתורה אינו מספיק, כי אם היינו מונים את כל מה שכתוב בתורה בעיקרי האמונה הי' לנו תרי"ג עיקרי אמונה ולא י"ג, וזהו בעצם מה שטוענים החת"ס והרמב"ן, הם לא רואים בעצם האמונה בגאולה עיקר בדת, אלא הם רואים באחד שלא מאמין בגאולה כאחד שכופר בתורה ובנביאים, וכלשון החת"ס בהמשך אותה תשובה "ועכ"פ הגאולה וביאת המשיח איננה עיקר, אבל מי שאינו מודה בו כופר בעיקר של האמנת התורה ודברי נביאים", וזה כבר עיקרי אמונה אחרים, כי האמונה בתורה ובדברי הנביאים שני אלו הם מעיקרי האמונה ומפאת זה הוא כופר, אבל הם אינם רואים את עצם האמונה בגאולה אחד מעיקרי הדת.

והנה יש שני חלקים בסוגיא זו, מהיכי תיתי, ומאי טעמא. מהיכי תיתי, דהיינו מה המקור ומאיפה נלמד הדבר, מאי טעמא, דהיינו מהו הסברא של הדבר.

לגבי המהיכי תיתי נראה שאפשר להביא את דבריו הידועים של הסמ"ק על המצוה הראשונה "אנוכי ה' אלקיך", שאחרי שביאר הסמ"ק שזהו הצווי להאמין בה' הוא כותב - "ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת דף לא) ששואלין לאדם לאחר מיתתו בשעת דינו צפית לישועה. והיכן כתיב מצוה זו. אלא ש"מ בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו'. ועל כרחין מאחר שהוא דיבור [דהיינו ציווי], הכי קאמר,

---

13. בפשטות כוונתו על הרמב"ם.

כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם. וכן יושיענו ברחמינו שנית, כדכתיב (דברים ל') ושב וקבצך מכל העמים וגומר" עכ"ל.

דהיינו שהסמ"ק לומד שהמצוה של אנכי ה' אלקיך הוא לא רק מצוה להאמין בבורא, זה לא מספיק, אלא צריך להאמין בבורא בתור גואל, וזהו אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והנקודה היא לאו דווקא להאמין בבורא בתור אחד שעשה לנו חסד גדול בעבר כשהוציא אותנו ממצרים, אלא הנקודה היא שתשים לב מיציאת מצרים שאותו בורא שהנך מאמין בו כרגע, אותו בורא הוא גואל, וכמו שאז גאל אותנו כי הוא ה' גואל, כן כעת הוא אותו גואל שהוציא אותנו ממצרים וצריכים להאמין בו בתור אחד כזה, ובזה נכלל החיוב של ציפית לישועה, דהיינו האמונה מול הבורא בתור גואל. זהו ביאור דברי הסמ"ק.

והנה מזה שרואים שהענין של צפית לישועה באה במצוה הראשונה שה' צווה אותנו בהר סיני, ומצוה זו של אנכי ה' אלקיך היא בלי ספק מעיקרי הדת, מזה אפשר להבין שצפית לישועה אינה רק מצוה אלא היא מעיקרי הדת, וזהו רמז נכון ואולי גם מקור לדברי הרמב"ם.¹⁴

ולגבי המאי טעמא, דהיינו הסברא שבדבר, מהו הסברא שיהי' האמונה במשיח אחד מעיקרי האמונה, אציין בזה לדברי הגה"צ רב שמשון דוד פינקוס זצ"ל בהקדמה לספרו תפארת תורה על התורה שהפליא לבאר את סברת הרמב"ם וניכרים דברי אמת, ונראה שזכה לכוון לדעת הרמב"ם בזה, ומכיון שהדברים

---

14. אין כוונתינו לומר שבזה שמצאנו מקור לצייווי של צפית לישועה מצאנו מקור לדברי הרמב"ם, כי הרמב"ם מדבר על עיקרי אמונה, וענין עיקרי האמונה אינו צריך להיות מצוה, אין שום ציווי בתורה להאמין בתחית המתים, אלא זה דבר שמבואר בתורה, והרמב"ם מנה את האמונה בתחית המתים כאחד מעיקרי האמונה, ואין זה מהענין שלנו כאן לבאר מפני מה מנה הרמב"ם את האמונה בתחית המתים כאחד מעיקרי האמונה, אלא רק הבאנו זה כדוגמא שיתכן שיהי' דבר שאין עליו ציווי ובכל זאת הוא מעיקרי האמונה.

אלא כוונתינו לומר, שבזה שהצייווי של ציפת לישועה באה כאחד עם הצייווי של אנכי ה' אלקיך שזה אחד מעיקרי האמונה, מזה ניתן להבין שציפית לישועה הוא באותו דרגא, וגם הוא מעיקרי האמונה.

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה ..... קפה

נוגעים לאחד מעיקרי האמונה הנני ממליץ מכל הלב לכל החפץ בחיים לעיין בהקדמה הנ"ל ויראה דברים שמחים¹⁵.

אולם יש עוד נקודה שבעיני הוא פלא פלאות שברצוני לבאר כאן. הנה ציינתי לדברי הרב פינקוס בביאור סברת הרמב"ם ויתכן שאחד שיחפש בספרים ימצא עוד הסברים לדברי הרמב"ם, אבל יהי' סברת הרמב"ם מה שיהי', המתבונן בקורות הימים יראה שדעת הרמב"ם הוכיח את עצמו פעם אחר פעם, כל מי שנגע בכסא של דוד¹⁶ נגע בעמוד הדת.

הבה נראה: שמואל ב' פרק כ' פסוק א' "וְשָׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל וְשָׁמוּ שָׁבַע בְּן בְּכָרֵי אִישׁ יְמִינֵי וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר וַיֹּאמֶר אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה לָנוּ בְּבֶן יִשִׁי". מלכים א' פרק י"ב פסוק ט"ז "וַיֵּרָא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשִׁי עֲתָה רְאֵה בְּיַתְדֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲלָיו".

דברי הימים ב' פרק י' פסוק ט"ז "וְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשִׁי עֲתָה רְאֵה בְּיַתְדֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַהֲלָיו".

ויש לשים לב, למה כל פעם שמזכיר את המרידה בדוד כתוב "איש לאהליך ישראל, ומה הענין בזה? האם דוד רצה להוציא אותם מהאילים שלהם שמפני זה הפרישה מדוד פירושו לחזור לאהלים?

אולם אחר שנראה את דברי המנחת שי על פסוקים אלו נבין טוב, וזה לשונו "ובספר כתיבת יד מדויק מצאתי שכל שלשת פסוקים אלה נמנו עם סימן י"ח מלין תקון סופרים, ונראה שכן צריך להיות במסורת ריש ספר במדבר, ובתהלים

---

15. או יעיין בשיחות הרב פינקוס - גלות ונחמה, בדף קע"ג בשיחה הנקראת "אחכה לו בכל יום שיבוא", שם מובאים ג"כ יסוד הדברים שנכתבו בהקדמה לתפארת תורה.

16. הרמב"ם בסנהדרין פרק חלק ביסוד השנים עשר שזה היסוד של האמונה במשיח כולל בזה את האמונה במלכות דוד וזה לשונו "ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו" עכ"ל.

סי' ק"ו, ובמדרש ילמדנו פ' בשלח, כמו שאכתוב בזכריה ב', והי' לו לומר 'לאלהיו' 'לאלהיך', אלא שכינה הכתוב. וכן במדרש הביאו השמעוני בשמואל רמז ק"ו, רבי שמעון בן יוחאי אומר בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם, במלכות בית דוד ובמלכות שמים ובבית המקדש, הדה הוא דכתיב אין לנו חלק בדוד זו מלכות שמים, ולא נחלה בבן ישי זו מלכות בין דוד, איש לאהליו ישראל ולא לבית המקדש, אל תקרי לאהליו אלא לאלהיו" עד כאן לשון המנחת שי על הפסוק במלכים הנ"ל¹⁷, ועיין שם שהביא עוד כמה מדרשים שדורשים כך את הפסוק, אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך.

יוצא מדבריו, שאיש לאהליו ישראל הכוונה איש לאלהיו, ובמילים אחרות, עבודה זרה.

ויש לשאול, מפני מה גם בסיפור של שבע בן בכרי וגם בסיפור של ירבעם בן נבט, כשמרדו בבית דוד נפלו לעבודה זרה? זו אכן שאלה טובה ואפשר לומר על זה כמה סברות, אבל למעשה זה מה שקרה, זה הי' המציאות שהם מרדו בדוד ובד בבד יצאו מהדת. עובדא.

יש"ו הנוצרי ימ"ש עשה את עצמו משיח ובד בבד עשה דת חדשה וכל מי שנהר אחרי יש"ו וראה בו סוג של גואל יצא מדת ישראל, האם זה מקרה שזה קרה כך?

שבתאי צבי ימ"ש עשה את עצמו משיח, ומה שקרה ליש"ו קרה לשבתאי צבי, כל מי שנהר אחרי שבתאי צבי יצא מדת ישראל, אלא אם כן פתח את עיניו לפני שהי' מדאי מאוחר.

ולכאורה יש לשאול, מפני מה יצאו יש"ו ושבתאי צבי מדת ישראל הלא בסך הכל רצו לעשות את עצמם למשיח, ומה שהי' צריך לקרות הוא, שבסופו של דבר מפני שהם לא היו המשיח האמיתי הם לא יצליחו לגאול את ישראל, אבל אנו רואים שלא רק שלא גאלו את ישראל אלא הם יצאו מהדת, וכל מי שנהר אחריהם יצא איתם יחד. והוא פלא.

בענין האמונה בגאולה כאחד מעיקרי האמונה ..... קפז

גם הציונים עלו על רעיון לגאול את עם ישראל ואמרו שאם הם לא יקחו את הגאולה בידיים שלהם, זה לא יקרה, ומה עלה בגורלם? יציאה מהדת, וכן כל מי שראה בהם גאולה הי' זה על חשבון הדת שלו, והי' קבוצה שלא ראו בציונות גאולה, אבל ראו בציונות אתחלתא דגאולה, וגם אצלם באותה מידה נהי' אצלם אתחלתא דיציאה מהדת, ובפרט כשהלכו לשרת בצבא נפלו מהם הרבה מבחינה דתית, אבל גם באופן כללי נחלשו בעניני הדת כידוע, והוא פלא.

וכן לאורך הדורות היו כל מיני משיחי שקר שצצו מדי פעם ותמיד הי' זה כרוך במשהו על חשבון דת ישראל.

וכל העובדות האלו מעידים כמאה עדים שענין הגאולה ומשיח נוגע לעיקרי הדת והאמונה של ישראל, והכפירה באמונה זו או העיוות בה [אפי' בטעות] בא על חשבון כלליות היהדות, ורואים שבשמים התקבלה דעתו של הרמב"ם שעצם האמונה במשיח הוא מעיקרי הדת, וכדברי מרן מבריסק שההלכה היא כמו הסידור.

נחזור כעת לדברי החת"ס "אך א"א לי בשום אופן להאמין שיהי' גאולתנו אחד מעיקרי הדת, ושאם יפול היסוד תפול החומה חלילה, ושנאמר אלו היו ח"ו חטאינו גורמים שיגרש אותנו גירוש עולם, וכדס"ל לר"ע [סנהדרין ק"י ע"ב] בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם, המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים או לשנות קוצו של יו"ד אפי' מדברי רבנן, חלילה". הנה מה שכתב "המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים או לשנות קוצו של יו"ד", זה וודאי שמי שאינו מאמין בגאולה אינו רשאי לשנות קוצו של יו"ד, והוא הדין באחד שאינו מאמין שה' אינו גוף ושהוא ראשון ואחרון, גם הוא אינו רשאי לשנות קוצו של יו"ד.

אולם כוונת הרמב"ם לומר, שאחד שעובד לאלהים שהוא גוף והוא לא ראשון ואחרון, אפי' אם לא ישנה קוצו של יו"ד, בכל זאת יש לאותו אחד טעות בכתובת, והוא עובד לאלהים אחרים ולא לאלקי ישראל, כי אלקי ישראל אינו גוף, והוא ראשון ואחרון. וכן הדבר לגבי האמונה בגאולה, אחד שלא מאמין בגאולה אינו רשאי לשנות קוצו של יו"ד, אבל זה מציאות, זה יקרה בלי ספק, הוא לא רק ישנה קוצו של יו"ד אלא הוא יפרוק לגמרי עול מלכות שמים, וזה בדוק ומנוסה

קפח..... לזען ציון לא אחשה

לדאבונינו¹⁸, וגם לפני שפרק מעצמו עול מלכות שמים עצם זה שאינו חי עם הבורא בתור גואל פוגם כבר כעת את היחס הנכון שאמור להיות ליהודי עם ה', ואמונה הקשורה ליחס הנכון עם ה' גם כן יכולה להיות מעיקרי האמונה כמו האמונה שהבורא אינו גוף, שאמונה זו קשורה ליחס הנכון שצריך להיות ליהודי כלפי הבורא. ולא צריך להיות מצב שאחד שמאמין בגשמות יפרוק מעליו מלכות שמים, אבל זה וודאי שחסר לו ביחס הנכון כלפי הבורא, ולכן זה חלק מעיקרי האמונה.

והוא הדין לגבי האמונה בגאולה, אחד שחסר לו באמונה בגאולה חסר לו כבר כעת ביחס הנכון כלפי הבורא עוד לפני שיפרוק עול מלכות שמים [דבר שבלי ספק יקרה] וע"י בהקדמה לספר תפארת תורה שמבאר בטוב טעם למה האמונה בגאולה הדוק כל כך ליחס הנכון כלפי הבורא.

---

18. ומה שכתב החת"ס "וכדס"ל לר"ע [סנהדרין ק"י ע"ב] בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם, המפני זה רשאים הם לפרוק עול מלכות השמים" אין הכי הני, הם בלי ספק לא היו רשאים, אבל זה מה שהם עשו. ויש היום כמה שבטים בעולם שיש להם סימנים יהודיים כמו הפשטונים ועוד, ויתכן שמוצאם מעשרת השבטים, אבל שבטים אלו כבר מזמן אינם שומרים תורה ומצוות, ואם יחזרו ליהדות יצטרכו להתגייר מחדש, עכ"פ מחמת ספק.

תגובה לטאזר בגליון קד"צ בנוגע ליחס לצה"ל ..... קפט

תגובה לטאזר בגליון קד"צ בנוגע ליחס לצה"ל

בגליון של קדושת ציון [גליון מספר שבעים וארבע] כותב ב.ג. כך -

"בשבת האחרונה, בבית הכנסת בו אני מתפלל, פנה אלי חבר בשאלה מה קורה עם בנו של פלוני, שכרגע מגויס.

ענית לך, שהוא שומר עלי ועליך כדי שנוכל להתפלל ולנהל את חיינו בשלווה.

חברי כעס וקרא בקול: "מה פתאום, החיילים שומרים עלינו? הקב"ה שומר עלינו!".

השיבותי לו: לפני שבועיים הסתיים טיפול מיוחד ברגלו של בנך, שכלל ניתוח על-ידי רופא מומחה ששכרת לאחר שהפכת את העולם והפעלת את כל העסקונה הרפואית, ולאות הכרת הטוב על הצלחתו בניתוח, קנית לו גם מתנה יפה.

מדוע? וכי הוא עשה משהו? הרי הכל הקב"ה עשה, ומדוע מגיעה הכרת הטוב לאותו רופא?

חברי קצת התבלבל ולא עמדה לו התפלפלותו הלמדנית בחילוק הענינים.

אצל רבים במחננו, ישנה הבנה כמושכל ראשון, ולפיה ברפואה ובכלכלה יש לעשות את כל הנצרך בדרך הטבע, אבל בביטחון - אין מקום לכך.

נעיין קצת במקורות מה כתוב בנושא זה.

עד כאן לשונו של ב.ג. ומכאן הוא ממשיך לצטט מקורות בענין של בטחון והשתדלות בזמן מלחמה.

נשאל שאלה בבית המדרש "מה קורה עם בנו של פלוני, שכרגע מגויס?"

מה עונה ב.ג. מקד"ץ? "עניתי לו, שהוא שומר עלי ועליך כדי שנוכל להתפלל ולנהל את חיינו בשלווה."

הייתי רוצה לשאול את ב.ג., מי גילה לך שאותו חייל אכן שומר עלינו? האם אתה אומר כך ברוח הקודש? הרי בצבא יש המון תפקידים, מישהו צריך לבשל, מישהו צריך לקלף את התפוחי האדמה, ומישהו צריך גם לשטוף כלים, וכן יש עוד הרבה תפקידים בצבא שלא קשורים לאחיזת נשק. ולכן, מנין לך שאותו חייל אכן אוחז בנשק וכעת לוחם עם הערבים בעזה, אולי הוא שוטף כלים כעת? מה יענה ב.ג., בסדר! תודה רבה... הרי מישהו צריך באמת לשטוף את הכלים, ולקלף את התפוחי האדמה, כי אם לא אז אלו שאוחזים בנשק יצטרכו לעשות את זה, וכן הוא על פי תורה שהיושבים על הכלים מתחלקים עם השלל כיוודי המחלמה. כך מן הסתם הי' עונה ב.ג., כי אם לא יענה כך יצטרך להסביר לנו מאיפה השיג רוח הקודש לדעת שאותו חייל אכן לוחם בשטח ואינו מנקה כעת את הרצפה.

ובמילים אחרות גם ב.ג. יצטרך להודות לנו שאף פעם לא מתיחסים לפרט כדבר בפני עצמו אלא כחלק מן הכלל. ולכן, אפי' אם אותו חייל אכן מנקה את החלונות בבסיסים, עדיין הוא נחשב כלוחם, כי הוא חלק ממערכת שנקרא צבא ואותו מערכת תפקידו להילחם עם האויב. ולכן, אפי' אם אותו חייל פרטי אינו לוחם בשטח, מכיון שהוא חלק ממערכת לחימה הוא נחשב כלוחם.

נביא דוגמא פשוטה לחדד את ההבנה הזו שהפרט תמיד יקבל יחס כחלק מהכלל. אם אנחנו רואים את ראובן חותך בצל עם סכין, האם אנחנו נאמר שראובן חתך את הבצל, או שהיד של ראובן חתך את הבצל, או שנאמר שהסכין שביד של ראובן חתך את הבצל? כל אחד מבין שרק ילד קטן מתבלבל מכזה שאלה, כי היד של ראובן כולל הסכין שבידו אינם אלא פרטים שבטלים לגבי האדם שהכלליות שלו עם הרמ"ח איברים ושס"ה גידים שלו נקרא ראובן, וזה פשוט לכל בר דעת.

חגיגה לעצמך בגליון קד"צ בטוגע ליחס לצה"ל..... קצא

כעת נחזור לאותו חייל מגויס. כבר הוכחנו שהפרט אינו מקבל יחס כדבר בפני עצמו אלא אנו מתיחסים אליו כחלק מהכלל, גם הוכחנו שב.ג. יצטרך להודות לכלל הפשוט הזה. ובכן נניח שזה נכון שאותו אחד התגייס עם כוונות טובות להגן על עם ישראל, הגם שידוע שרוב המתגייסים הם לא כאלו שכונתם לשמים ועל פי רוב הם כאלו שהדת לא הכי קרוב להם, ואם הם באים מבית חרדי הם על פי רוב נושרים שבועטים בלימוד התורה וקיום המצוות, אבל נניח שאותו מגויס אכן התגייס לשם שמים להגן על עם ישראל כדי שיוכלו ללמוד ולהתפלל בשלווה, האם זה נכון להגדיר אותו בכך? הרי הוא חלק ממערכת, ותמיד נדון אותו כחלק מהמערכת כמו שתמיד דנים את הפרט כחלק מהכלל, ובכן עלינו להתמקד להבין מהי ההגדרה של המערכת הזאת שנקראת צה"ל. אולם גם צה"ל אינה התמונה הכללית, כי גם צה"ל הוא פרט לדבר יותר כללי הנקרא "מדינת ישראל" וצה"ל היא בסך הכל הזרוע של המדינה הזאת, ולכן גם הכוונות של צה"ל אינם מגדירות את המהות שלהם.

וכאן הגענו לשורש, אותו חייל הינו פרט במערכת שנקרא צה"ל, וצה"ל הינו זרוע של מדינת ישראל. ומה זה מדינת ישראל? מדינה שהוקמה לפי ההנחה שעם ישראל נמצא בבעיה [הבעיה היהודית כלשונם] שהם בגלות, ואם לא נצא בכח הזרוע זה לא יקרה, על בסיס זה הוקמה המדינה הציונית, כתבו מגילת עצמאות, חקקו חוקים כפי העולה על רוחם, ובעטו באלקים בצורה הכי בוגדנית. נמאס להם להיות כבשה בין שבעים זאבים ולכן החליטו להצטרף לפלוגת הזאבים, וכדבריו הנוקבים עד התהום של מרן מבריסק שאמר בקום המדינה "עד כעת הי' עם ישראל כבשה בין שבעים זאבים, וכעת היא כבשה בין שבעים ואחד זאבים". זהו מדינת ישראל. ומהי הכוונות של המדינה הזאת? את זה גילה רבן של ישראל הגר"ח מבריסק "הציונים לא משמידים יהודים כדי שיהי' להם מדינה, אלא הם צריכים מדינה כדי להשמיד יהודים".

כעת נחזור לדברי ב.ג. הכותב בקביעות בגליון קד"ץ ונשים לב לבד לטימטום שבדבריו. אותו מענה תמים "הוא שומר עלי ועליך כדי שנוכל להתפלל ולנהל את חיינו בשלווה" זה בדיוק כמו לענות על השאלה מה קרה אם ראובן שחתך את הבצל? "ראובן לא חתך את הבצל, רק הסכין שבידו חתך את הבצל" בדיוק כך נראית המענה העלוב של ב.ג., וכמובן שהוא מיניה וביה סותר את עצמו, כי הוא יצטרך להודות שדנים את הפרט כחלק מהכלל כי הוא לא יכול להוכיח

שאותו חייל אינו מקלף תפוחי אדמה בבסיסים. כך נראים דבריהם של כל המסכנים קדושת ציון.

וכעת נחזור לאותו חייל, התשובה הנכונה לשאלה "מה קורה עם בנו של פלוני, שכרגע מגויס" התשובה היא- הוא נהי' חלק מהכפירה הנוראה של מדינת ישראל, הוא הצטרף לזאב השבעים ואחד המציק לעם ישראל ומעכב את הגאולה¹⁹, וזה לא משנה לנו אם יש לו כוונות טובות או שהוא כעת לוחם עם המחבלים כדי להגן על עם ישראל, זה כבר העסק של השי"ת היודע באמת אם כוונותיו לשמים ואם הוא אכן תינוק שנשבה וכו', אבל זה לא עסק שלנו, וזה גם לא הדרך שאנו נגדיר אותו, כי תמיד נדון אותו כפי המערכת הכללית.

כבר כתבנו בסוף המכתב הראשון של "למען ציון" שהשם הנכון לגליון קדושת ציון הוא "גניבת דעת" ומאמרו הזה של ב.ג. הוא דוגמא מצוינת לזה, כי במאמר הזה הלך ב.ג. והפך את השאלה מול הצבא לא לשאלה של יהרג ועל יעבור כפי שהורו גדולי ישראל, אלא לשאלה של ביטחון והשתדלות כפי שהמשיך במאמר שלו, ואין זה כי אם גניבת דעת מהתמימים הקוראים את הגליון המסכן.

והנה לגבי הענין של בטחון והשתדלות נעיר הערה קצרה; זה וודאי שצריך לעשות השתדלות, וכמות השתדלות תלוי בערך הבטחון כידוע. אבל כשמדובר בהשתדלות אסורה, ואפי' אינה אסורה אלא כרוכה באיסור, הנידון שונה, כי אפי' אם המעשה יצליח זה ינקה לו מזכויותיו, כי עצם האיסור מביא תוספת סכנה וכדבריו של המסילת ישרים בפרק ט' לגבי אחד שאינו שומר על עצמו ועושה דברים מסוכנים "ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענש", ומבואר מדבריו שעצם זה שעבר בקום עשה על ונשמרתם מאד לנפשותיכם מביאו לעונש.

ולכן, אם אחד עושה השתדלות אסורה הוא מביא על עצמו קטרוג ועונש, ועונש זה יכול לגרום שלא יצא ממצב הסכנה ממנה הוא רוצה לצאת, ואפי' אם ההשתדלות הצליחה, בפשטות יצטרך לשלם על זה עם הרבה זכויות, ומי

---

19. כמבואר בזוהר חלק ג' רל"ב ע"ב שהערב רב מעכבים את הגאולה.

חגיגה לעצמך בגליון קד"צ בטוגע ליחס לצה"ל ..... קצג

יודע אם ביאת המשיח אינו מתעכב בגלל ניכוי הזכויות שנגרמת מחמת הצבא הטמא, אפי' לעבור תחת קיר גטוי כתוב בגמ' [ר"ה טז:] שזה מזכיר עוונותיו של אדם, וכל שכן להיכנס לצבא שמתגלגל בה כפירה ושלוש חמורות, ועוד רוצה להינצל על ידה מסכנות, מי יודע כמה עוונות זה מזכיר ומי יודע כמה זכויות מתנכים עקב זה.

עוד הערה בענין הכרת הטוב לחיילים. אכן צריך להכיר טובה לחיילים, כמו שצריך להכיר טובה למכבי אש. אבל במקרה הזה זה שונה, כי פה הם גם הציתו את האש, ואני לא מתכוון למה שקרה בעזה ואני גם לא מתכוון לחיילים באופן פרטי, אלא אני מתכוון להקמת המדינה לפני שבעים שנה שזה מה שהכניס אותנו לכל הבלגן הזה, ולכן חובת המדינה לכבות את האש שהיא הציתה לפני שבעים שנה, ואין אני חייב להכיר טובה למדינה בענין זה. ולכן, ההכרת הטוב לחיילים היא נכונה רק באופן פרטי או נקודתי, אבל לא באופן כללי כחלק מהמדינה. [מה שכתבתי מהמשל של האש, שמכיון שהם הדליקו את האש עליהם לכבות אותה, כעין זה כבר אמר החזון איש לבן גוריון כידוע, ולא חידשתי את זה.]

והנה צריך גם להכיר טובה לחיילי אמריקה, אבל לא מצינו שעשו מזה כל כך עסק, והאמת הוא שלא עשו מזה שום עסק, ושמעתי שגם בחו"ל עשו עסק גדול מזה שצריך להכיר טובה לחיילי צה"ל למרות שמדובר במדינה אחרת, ודבר זה צריך ביאור.

ונראה שמכיון שהציונים הציבו להם מטרה עוד מראשית דרכם, [ומטרה זו היא אחד מהמטרות העיקריות שלהם], להיות ה"מושיעים והגואלים" של עם ישראל, וזה מאד חשוב להם שעם ישראל יכירו בהם כ"גאולה", לכן הם עושים את כל התעמולה של ההכרת הטוב לחיילים שלהם. וצריך לשים לב, שאפי' אם ההכרת הטוב לחיילים הוא טוב, אם זה יגרום לראות אותם כ"המושיעים" שלנו, או אם זה יגרום להגרר אחריהם חלילה, זה בלבד סיבה להימנע מזה, וכמבואר בשו"ת אהל יעקב סי' ע'. כי לראות בצבא שהוא נגד התורה כהמושיעים והשומרים שלנו הוא נגד השקפת התורה.

עוד הערה בענין הנ"ל, והוא קשור למשל של זה שהדליק את האש וגם כיבה אותו, שלא מגיע לו הכרת הטוב, הנה זה נכון אפי' אם הדליק את האש בשוגג, אבל קל וחומר כשהדליק את האש למטרה זו כדי להיות המושיע המכובד.

הנה המטרה של המדינה להיות המושיעים של עם ישראל, יכולה לקדש הרבה אמצעים. ויתכן שהרבה מחדלים של הצבא, או הנהגות נגד התורה שיש שם, או כל מיני התגריות מיותרות נגד הערבים, בנויים על המטרה הזו, כי זה משתלם להם מחדל כזה או אחר, או התגרות כזאת או אחר, כדי שיהי' להם במה להושיע אותנו. ואני לא אומר שכל מחדל נעשה בדווקא, כי וודאי שיש טעויות, אבל למיחש מבעי שהיו טעויות, שמתחת לשטח היו אכן מכוונות.

ואפי' כשנעשה טעות, המדינה שמחה על זה כעל כל הון להיות "המושיע הגדול" של עם ישראל, וצריך לזהר מכל זה, הם לא המושיעים שלנו כלל, הפוך, אנו בצרות קשות בגלליהם, ולא מגיע להם הכרת הטוב, וחלילה לומר על צבא טמא בשלוש חמורות שהם מביאים ישועה על עם ישראל, אדרבה החטאים שהם מרבים בעם ישראל גורמים צרות לעם ישראל.

והנה יש כאלו שטוענים שאם לא הי' צבא חילוני היינו צריכים בעצמינו להתגייס, אבל לא כך אמר הר' שך זצ"ל, ר' שך אמר שאם יהי' מצב שנצטרך להתגייס [לא משנה מפני מה, אם בגלל שהציונים יכריחו אותנו, או בגלל שלא יהי' צבא חילוני, או עוד איזה סיבה] לא נתגייס, רק נצא מהארץ. וההסבר פשוט, אנחנו לא נמסור את נפשינו על רעיון שאין אנו אחוזים ממנה, הרי מעולם התנגד הציבור החרדי לרעיון של הקמת המדינה, והצבא הוא אחד עם המדינה כי אין כזה דבר מדינה בלי צבא, ואיך נמסור נפש על דבר שאנו מתנגדים אליו?! וזהו האמת למה הציבור החרדי אינו מתגייס, ולא רק בגלל שיש שם תערובת נשים ועוד בעיות קשות נגד התורה.

עוד הערה נעיר לגבי אחיזת נשק, והערה זו אינה קשורה לענין של בטחון והשתדלות אלא לצורה של עם ישראל. הסיבה שגרמה לי להעיר הערה זו היא קריאתו של אגודת קדושת ציון לציבור החרדי לרכוש נשק, וכדבריו של י.א. בגליון הנ"ל בדף שבע "אבקש להעיר - מעל במה זו וכן במקומות אחרים במסגרת פעילות האגודה, הובעה לא פעם העמדה, ולפיה טוב כי הציבור

חגיגה לעצמך בגליון קד"צ בטוגע ליחס לצה"ל..... קצה

החרדי יתחמש ככל הניתן, על-מנת להגן על חייו ועל-מנת שהאויב יבין, כי איננו טרף קל".

ועל זה אעיר מלשון רבינו בחיי פרשת ויגש פרק מ"ט פסוק יב' וזה לשונו "ואם תסתכל בפרשה זו בברכת יהודה תמצא שם כל אותיות התורה רשומות חוץ מאות זי"ן, והטעם לפי שמלכות ישראל הבא מיהודה אין עיקר נצחונן בכלי זי"ן כשאר האומות, כי החרב ירושה לעשו, אבל מלכות ישראל לא בחרבם ירשו ארץ ואינה נוהגת מנהג הטבע ובכח היד, רק לפי הזכות והעונש בכח העליון יתברך. ומזה תמצא בשמו של יהודה שהמלכות ממנו השם המיוחד שלם, כי כשישראל עושים רצונו של מקום ישראל עושה חיל ומלכותם מתגברת ומצלחת והשם המיוחד עמהם, אין להם צורך לכלי זי"ן, ולכך נחסרה אות זי"ן מברכת יהודה" עד כאן לשונו הנפלא.

ואני הקטן מוסיף לפי דבריו, שהגם שדבריו נאמרו על מלכות יהודה, אבל בעצם הם נאמרו לכל יהודי כי הרי כולנו נקראים יהודים על שם מלכות יהודה.

ויוצא לנו שלא כך נראית הצורה של העם היהודי אלא כך נראית צורתו של עשיו שירש את החרב. ולכן, אפי' אם אחד צריך לפי המצב שלו לרחוש נשק כגון דשכיח הזיקא או איזה סיבה שיהי', עליו להצניע את הדבר ככל האפשר, כי לעשות מזה עסק ולהתפאר עם זה כדי לתת לאויב להבין שאיננו טרף קל נוגד את הצורה היהודית. ובאמת זה גם יוצא מגדרי ההשתדלות, כי בעומק זה מראה על חולשה ופחד, ובגלוי זה מראה על חיפוש להתגרות ולריב.

תשובה וגאולה במשנת הגר"א

כבר הארכת לעיל שהגאולה תלויה בעיקר בתשובה והוכחנו את דברינו בראיות ברורות. כעת באתי להשיב על מה שראיתי באחד מגליוני קדושת ציון בו רצה בעל המאמר [מהכותבים הקבועים שם, והוא אותו חבר מערכת שהעתקתי לעיל את החילופי מכתבים שהי' לי איתו] לטעון שאנו כבר בזמן הגאולה וצריך רק לבוא לארץ הקודש. ורצה לטעון שמכיון שכבר הגיע זמן הגאולה, הגאולה כבר אינה תלויה בתשובה.

אותו כותב הביא ראייה לדבריו מדברי הגר"א באבן שלימה פרק י"א אות ט' וזה לשונו "וכן בכל דור ודור יש קצים, לפי ענין התשובה והזכויות המיוחדים לאותו דור. אבל קץ האחרון לא תלוי בתשובה אלא בחסד, כמו שכתוב למעני למעני אעשה, וגם בזכות אבות. וזהו שאומרים [בתפילה] וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. וזה הקץ לבד נתגלה לאבות, וזהו שאמרו ללבי גליתי רוצה לומר לאבות ולמשה שנקראו לבי". עכ"ל הגר"א.

הבה נראה אם ראייה זו אכן עומדת מול שבט הביקורת.

קודם כל נראה מה אמר הגר"א בעוד מקומות מכתביו, ואז נחזור לביאור דברי הגר"א הנ"ל.

זה לשון הגר"א ביהל אור על הזוהר חלק ב' דף קט"ו.

"אבל לעתיד כתיב "במנוסה לא תלכון" ויתורץ מה שהקשה הרמב"ן וכמה קדמונים שתוכחה שניה מסיימת "והתמכרתם לעבדים ולשפחות וכו'" ובראשונה כתיב "וזכרתי את בריתי וכו'". אך באמת היה כן דג' גליות ראשונים

תשובה וגאולה בעשנת הגר"א ..... קצא

היו על ידי זכות אבות דהיינו כנגד ג' אבות כנ"ל, ובאמת ב'אתם נצבים' בפרשה שניה כתב "והיה באחרית הימים ומל ה' את לבבך ושבת כו", וע"ש כי שם כתב באר היטב ענין התשובה באריכות" עכ"ל.

עוד כתב שם הגר"א "בגלות האחרון שְׁיַפְדּוּ על ידי התשובה, שגאולה הראשונה לא היתה על ידי התשובה ומעשים טובים, היתה במנוסה מסטרא דעבד שלא היה להם שטר חירות. אבל גלות האחרון שיצאו ממנו על ידי תשובה ומעש"ט יצאו מסטרא דבן כמ"ש בתז"ח". עכ"ל.

עוד כתב שם "פקודא להפריש כו' דהדרת בתיובתא: קאי על הדורות דגאולה אחרונה יהיה דוקא על ידי תשובה דג' גלויות לא היה על ידי תשובה". עכ"ל.

וזה לשון הגר"א בפירושו לתיקוני זוהר ס"ד: "שלוש הראשונות גלו ונגאלו בזכות אבות אבל גאולה אחרונה לא תהא אלא בזכות משה וע"י התורה דרגיה" עכ"ל. והביאור הוא כמו שכתב הנפש החיים שער ד' פרק ל"א שעיקר התשובה שלימה האמיתית מאהבה היא רק ע"י עסק התורה כראוי כמו שאומרים בתפילה השיבנו אבינו לתורתך והחזירינו בתשובה שלימה לפניך, ע"ש. וראה דברי הגר"א באבן שלימה פרק י"א אות ג' "הגאולה הזאת לא תהיה רק ע"י לימוד התורה, ועיקר הגאולה תליא בלימוד הקבלה". והביאור הוא כדברי נפש החיים הנ"ל, כי לימוד התורה ובפרט לימוד הקבלה מביא תשובה לעולם.

עוד כתב הגר"א בשיר השירים ב' ט' "ויש שני מיני תשובה, תשובה בלב, ותשובה במעשים. וכן כנגד זה חשיב ג"כ ההשגחה מדה כנגד מדה וכמו שכתוב תשובה שני פעמים בנצבים והשבות אל לבבך וכו' ושבת עד ה' וכו', ושני [פעמים] ושב ה' את שבותך וכו' ושב וקבצך וכו'. והענין, שאמר הכתוב [שני פעמים ושב] נגד שני תשובות הנ"ל, בלב ובמעשה. ונגד התשובה בלב אמר והשבותה אל לבבך וכו', ונגד תשובה במעשה אמר ושבת וכו' ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך. וכנגד זה פתח במה דמסיים ושב ה' אלקיך ורחמך, והוא שיתן בלב נוגשין להקל מעליך, וכנגד הראשונה [נראה שיש איזה טעות הדפוס וצריך לגרוס "וכנגד השני"] אמר ושב וקבצך, והוא במעשה". עד כאן לשון הגר"א. ומבואר מדבריו שלא רק שהגאולה באופן כללי תלויה בתשובה, אלא שכל שלב בפני עצמו תלוי בתשובה מקבילה, וחזינן שהגאולה נעוצה בתשובה.

קצח..... לבען ציון לא אחשה

הנה זכינו לדין שהגר"א חזר על עצמו פעם אחר פעם שהגאולה תלויה בתשובה דוקא, ולא יגאלו כי אם ע"י תשובה ולא חילק בכל המקומות הנ"ל בין גאולה של בעתה או אחישנה, וצריך להבין איך יתישב כל זה עם דבריו באבן שלימה פרק י"א אות ט' שציטטנו לעיל?

והנה, את אותה קושיא לכאורה יש לשאול גם על הרמב"ם, כי הרי הרמב"ם פסק נחרצות בהל' תשובה [ז' ה'] ש"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה", ומאידך גיסא פסק הרמב"ם בהל' מלכים פרק י"א הל' ד' "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה וכו' הרי זה בחזקת שהוא משיח" וכו' עכ"ל. הרי מבואר ברמב"ם שיש מקום לומר שכשיבוא משיח עדיין יהי צורך לשעבד את עם ישראל לתורה, ואיך זה יכול להיות, הרי הרמב"ם עצמו כתב שאין ישראל נגאלין אלא בתשובה?

ונראה הביאור, יש כאן שני בחינות, הופעת מלך המשיח, והגאולה. תפקידו של מלך המשיח הוא לגאול אותנו, אבל עצם הופעתו של משיח עדיין לא גואל אותנו כי יש דברים שהמשיח צריך לעשות כמבואר ברמב"ם בהלכה הנ"ל, ועד שהמשיח לא יעשה את הדברים הנ"ל אנחנו עדיין לא נדע שהוא אכן המשיח וכל שכן שאנחנו עדיין לא גאולים²⁰. ובזה מבואר דברי הרמב"ם כמין חומר, הגאולה תלויה מאה אחוז בתשובה כפי שכתב הרמב"ם בהל' תשובה, ואם נעשה תשובה ניגאל ברחמים ומלך המשיח לא יצטרך לטרוח להחזיר אותנו למוטב, אלא מיד יגאל אותנו בתהליך קל. אבל אם חלילה לא נעשה תשובה, בבוא העת יופיע מלך המשיח עני רוכב על החמור ובמקום לגאול אותנו מיד, יצטרך להחזיר אותנו למוטב לפני שיגאל אותנו, ועל כגון דא נאמר לא זכו בעתה, ובגאולה כזאת יהי תהליך קשה וממושך וכמה דברים קשים שנכתבו בספרים שלא כאן המקום להעתיק.

---

20. הגם שבמאמר על מהות הקיבוץ גלויות יחסנו את פעולות הגואל למשיח בן יוסף ואת עצם הגאולה למשיח בן דוד, אבל לא צריך להיכנס כאן לדקדוקים האלו, כי באופן כללי אנו מיחסים הכל למשיח בן דוד כפי שכתבנו שם.

תשובה וגאולה בעשנת הגר"א ..... קצט

ומה שכתבנו כאן אינו סותר את הגמ' שאומר שיעמיד עליהם מלך קשה כהמן עד שיעשו תשובה כי תשובה כזאת היא בגדר בדיעבד ולכן יהי' עדיין עבודה למלך המשיח קודם שיגאל אותנו, ובזה יתישבו היטב דברי הרמב"ם.

הנה כי כן יש לומר בדברי הגר"א. כל מה שכתב הגר"א שהגאולה לא תהיה רק על ידי תשובה אינו סותר את מה שכתב באבן שלימה שהקץ אינו תלוי בתשובה, כי יתכן שהקץ אינו מדבר דווקא על הגאולה אלא על הופעת משיח, כפי שביארנו בדברי הרמב"ם.

וסמך יפה לדברינו הוא דברי הגר"א בחבוקוק [ב' ג'] וזה לשונו "אם יתמהמה, זה בגלות אדום, [דהיינו חכה לזמן שיעשה הקב"ה למענו] לא יאחר, כמו שנאמר (דברים לב, לה) לעת תמוט רגלם וחש עתידות למו, ורגלם הוא אדום כמו שנאמר (דניאל ב, מא) ורגליהון די פחר". עכ"ל.

הרי שפירש הגר"א את המילים "חכה לו" על דרך הפסוק "למעני למעני אעשה" שזהו הקץ האחרון כמבואר בדברי הגר"א באבן שלימה פרק י"א אות ט' הנ"ל. ומיד ממשיך הפסוק ואומר מה יהי' אז, "כי בא יבא" ופירש הגר"א "זה משיח בן יוסף ומשיח בן דוד", דהיינו שהקץ הולך על הופעת המשיחים. וזהו סמך יפה למה שפירשנו בדברי הגר"א.

והנה יש לשאול איך יתכן שהגאולה תלויה בתשובה הלא יש כל כך הרבה יהודים שצריכים לחזור בתשובה ומי יודע כמה נצטרך לחכות בשבילם, והגם שביארנו שיתכן שהתשובה תהיה גם אחרי ביאת המשיח, אבל מ"מ משמע מכל המקורות שהבאנו בקונטרס שיש עלינו חובה לחזור בתשובה אם אנו רוצים גאולה ושזה מקרב את הגאולה, וכלשון חז"ל ביומא דף פ"ו: "גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה", ויש לעיין האם הכוונה לומר שכל עם ישראל צריך לחזור בתשובה, ואם לא, נצטרך לחכות לזמן של בעתה או עד שיעמיד עלינו מלך קשה כהמן?

הנה נסביר דבר פשוט, זה שאמרו חז"ל שהקב"ה יעמיד עליהם קשה כהמן, וכן מה שהארכנו לעיל שיש מציאות שמשיח יחזיר אותנו למוטב כל זה בא לומר שתשובה חייב להיות והקב"ה לא יגאל אותנו ושרץ בידינו, וזה וודאי הולך על כל ישראל באופן כללי.

7. ....למען ציון לא אחשה

אולם יש עוד נקודה, שעצם התשובה מסוגל לקרב את הגאולה ולהביא את משיח, וזה אינו תלוי דווקא בזה שכל ישראל יחזרו בתשובה אלא בזה אפשר שהמיעוט יזכה את הרבים. ונביא ראיה פשוטה מדברי הזוהר המפורסמים [זוהר חדש פרשת נח] "אמר לו רבי אליעזר, חייך, דאי יחזרו בתשובה רישי כנישתא, או חדא כנישתא, בזכותם יתכנס כל גלותא, דקודשא בריה הוא איסתכי תדירא, אימתי יחזרו, ויעבד להון טבא, דכתיב (ישעיה ל) ולכן יחפה ה' לחננכם. מחפה תמיד אימתי יעשו תשובה".²¹

הרי שדי בזה שראשי קבוצה או קבוצה שלימה יחזרו בתשובה.

ואם תאמר האם עדיין לא הי' קבוצה אחד שחזרה בתשובה? התשובה היא שכנראה מצפים מאותה קבוצה תשובה בדרגא מאד גבוה מה שעדיין לא זכינו, וכבר ידוע שהיו צדיקים שעבדו על זה לעשות חבורה שתתחזק מאד בתשובה וחסידות כדי לקרב את הגאולה כמו רבותינו הרמח"ל, והבעש"ט, ועוד, וגם ידוע שעבר על אלו הצדיקים הרבה קטרוגים בגלל פעולתם למען הגאולה.

אולם יש לדעת משהו מאד חשוב בסוגיא זאת. כבר גילה לנו הרמב"ם בפרק ג' מהל' תשובה הל' ב' 'ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות" עכ"ל. והרמב"ם מדבר שם להדיא לא רק על האדם הפרטי אלא על כלל העולם, ע"ש.

ויוצא מזה שכל הענין של תשובה וכמה תשובה מצפים מכנישתא חדא לעשות, הכל הוא לפי שיקול דעתו של א-ל דעות, ויתכן שלפי המצב שלנו כהיום לפי ירידת הדורות שקולה התשובה שלנו מאד כי היא באה לנו יותר בקושי מדורות הקודמים.

---

21. תרגום הזוהר - אמר לו רבי אליעזר: חייך, שאם יחזרו בתשובה ראשי בית הכנסת, או בית כנסת אחד, בזכותם יתכנס כל הגלות, שהקדוש ברוך הוא מסתכל תמיד מתי יחזרו ויעשה להם טוב, שכתוב (ישעיה ל) ולכן יחפה ה' לחננכם, מחפה תמיד אימתי יחזרו בתשובה.

תשובה וגאולה בעשנת הגר"א 16

עכ"פ, כבר אמרה לנו התורה על ענין התשובה "לא בשמים היא וכו' בפיך ובלבבך לעשותו" ואין הדבר תלוי אלא בָּנוּ, לחזק את עצמינו ואת אחרים בתשובה, וכשיראה השם במרירות נפשינו על זה שמרינו פיו, יחיש את גאולתינו. וכמה שאנו נתחזק בתשובה אנו מקרבים את הגאולה ואין דבר זה תלוי בזה שכל ישראל יחזרו בתשובה אלא בחשבון מסוים שתלוי בנסתרות א-ל דעות כפי שביארנו.

הנני מוסיף כאן מכתב הערות שכתבתי לתלמיד חכם מופלג שזכיתי שיעבור על הספר הזה למען ציון לא אחשה, ושיעיר הערות חשובות מאירות עינים. וכן גם הוא כתב קונטרס בענין הכרח התשובה קודם הגאולה, והמכתב שכתבתי לו נוגע למאמר שלנו כאן "תשובה וגאולה במשנת הגר"א" ולכן הנני מעתיקו כאן.

שלום וברכה להרב ..... שליט"א

עברתי על הקונטרס שלכם ומאד נהנתי, דברים ברורים ונכוחים, והנני להעיר קצת הערות לכבודכם, ובאמת אינכם צריכים לי ולא מצאתי פגם בדבריכם, אלא בדרך פטפוטי אורייתא הנני מעיר קצת.

במה שהערתם בדף 7-8 על דברי הרמב"ם בהל' תשובה פ"ז ה"ה.

[א] הנה זה ברור שהמאמר חז"ל ביומא פ"ו: "גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה" בפשטות מדבר על גאולת אחשינה שכן משמע הלשון "מקרבת" דהיינו לפני הזמן, וכן כתב שם להדיא המהרש"א. אבל קשה מאד לחלק כן בדברי הרמב"ם ולומר שתחילת דבריו "ציוו חכמים" הוא בתשובה רצונית ובאחישה ובהמשך דבריו איירי בגאולת בעתה.

אלא הרמב"ם לא נחית לכל זה, כי מה שבא הרמב"ם לומר הוא, שהגאולה תלויה בתשובה, וזה לא משנה בעתה או אחשינה בין כך ובין כך יהי' תשובה. וזה נראה לי הסיבה למה הכסף משנה וכן המגדל עוז ציינו לגמ' הנ"ל כעוד מקור לדברי הרמב"ם, כי הגם שגמ' זו איירי באחישה אבל הרמב"ם איירי ג"כ באחישה, כי הרמב"ם לא מחלק אלא סותם, כי בין ובין כך יהי' תשובה, ולכן אפשר לציין כמקור לדברי הרמב"ם מאמר הנוגע לאחישה. וזה שציינו מאמר חז"ל אחרי שהרמב"ם הביא פסוקים, יתכן שיש רבותא במאמר חז"ל זה, משום שמשם מבואר שלא רק שהגאולה תלויה בתשובה בבוא הזמן, אלא שתשובה

ר.ב. .... לבען ציון לא אחשה

יכולה לקרב את הגאולה גם לפני הזמן. או אפשר לומר שזה משום שחביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה.

[ב] במה שכתבתם בדף 9 בענין הזוהר חדש פרשת נח דף ל' ע"א.

הנה ענין תלות הגאולה בתשובה נוגע לשני נקודות, הראשון, אי אפשר שיהי' גאולה מבלי שקדמה לה תשובה כפי המבואר בתורה, ואם זכור לי טוב, רבינו היואל משה שם דגש גדול בענין זה. הנקודה השניה נוגע להשתדלות, שההשתדלות הנכונה בענין קירוב הגאולה הוא חיזוק קיום התורה ותשובה, ולאפוקי מדעתם של אלו הרוצים לטעון שבזה שמתעסקים בבנין הארץ בצורה גשמית מקרבים את הגאולה [דעה זו מבוססת בעיקר על הספר המזויף קול התור וכן על ספרו של הר' קלישר, אלא שהר' קלישר הדגיש פעולות אחרות] ושים לב לבד שמריבוי המקורות שהבאתם כמה מהם נוגעים לנקודה הראשונה וכמה לשניה, ואם אני לא טועה, הרגשתי בקריאתי בקונטרס שלכם שטיקר המטרה שלכם הוא להדגיש את הנקודה הראשונה.

אולם במסגרת הוויכוחים שלי עם קד"ץ בעיקר התעסקתי בנקודה השניה, וכמעט כל מה שבאתי לבאר בענין תלות הגאולה בתשובה הוא לאפוקי מדרכי ההשתדלות שלהם בענין קירוב הגאולה, שזה בנין הארץ וכדומה.

והנה על דרך הנקודה השניה הולך המאמר חז"ל גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה. וכן נראה לי הבנת דברי הזוהר, ולא נראה לי שהזוהר מדבר דווקא על אחישנה כפי שכתבם בסוגריים, הגע עצמך, הרי גאולת אחישנה יותר משובחת מגאולת בעתה, ואם כנישתא חדא הוא טוב לגאולת אחישנה אז כל שכן שהוא טוב לגאולת בעתה, וכמובן שגם בגאולת אחישנה צריך שיהי' תשובה אצל כלליות ישראל.

ונראה לי שאותו רבי אליעזר שהוא בעל המימרא שם בזוהר הוא לשיטתו במה שאמר בגמ' שהגאולה תלויה בתשובה רצונית [כפי שביארנו בדעתו] ולכן שאל אותו רבי עקיבה האיך יתכן זה, ועל זה ענה לו שדי בכנישתא חדא או רישי עמא, וזה דומה למה שפירשתם בהמשך [אם הבנתי טוב].

תשובה וגאולה בעשנת הגר"א 16

וזהו פשטות דברי הזוהר - רבי אליעזר אומר שהגאולה תלויה בתשובה, ורבי עקיבה שאל אותו איך יתכן זה הרי עם ישראל מפוזר ואיך יחזרו כולם בתשובה? ועל זה ענה לו, שלא צריך שכולם יחזרו בתשובה כדי לקרב הגאולה אלא די בכנישתא חדא, ואצל שאר העם נסתפק בתשובה תתאה כפי שהבאתם מכמה ספרים, וזה נוגע גם לגאולת בעתה וגם לאחישנה, שבין כך ובין כך, בוודאי יהי' כנישתא חדא לעורר הגאולה לפי רבי אליעזר.

והנה מדברי הזוהר הזה יש ראייה שמה שפירשנו בדברי רבי אליעזר שהוא מדבר על תשובה רצונית הוא נכון, שהרי על קושיית רבי עקיבה שאיך יתכן שכולם יתעוררו לתשובה הי' יכול לענות שיעמיד עליהם מלך קשה כהמן, ומזה שלא ענה כך משמע שלא ניחא ליה בתשובה הכרחית, ועדיפא ליה תשובה רצונית של כנישתא חדא, ונראה לי שזו ראייה נכונה מאד.

[ג] לגבי מה שהבאתם ממהרח"ו בעץ הדעת טוב פרשת ואתחנן.

הנה כמו שכתב שהוא מן הנמנע שכל ישראל יחזרו בתשובה לגמרי, לכאורה נראה שגם תשובה תתאה הוא מן הנמנע אצל כל ישראל, הרי יש יותר מחמשה עשר יהודים בעולם ורק שני מליון מהם הם דתיים, ומהשני מליון דתיים רק אחוז מסוים [איני זוכר כמה] חרדים, וגם אצל החרדים צריך הרבה חיזוק ותיקון כידוע. ואלו שהם בכלל לא דתיים מה אפשר כבר לצפות מהם, ויתכן שמכיון שהם לא מאמינים ב"ג עיקרי אמונה, אין הם נחשבים כישראל לדבר זה, ולא על התשובה שלהם תלויה הגאולה אלא של אלו שנחשבים לעם ישראל שזה היהודים המאמינים, וצ"ע.

עוד דבר, הרי מצינו הרבה פסוקים ומאמרי חז"ל [חלק מהם הבאתם] שבזמן הגאולה יהיו כאלו שלא יזכו לגאולה, כמו שהי' במכת חושך, ומוכח שכשהגאולה תתחיל לבוא יתכן שיהי' מצב שלא כולם עשו תשובה, אלא שאלו שלא עשו תשובה לא יזכו לגאולה. ואי אפשר לברר כמה צריכים לעשות תשובה כדי להביא את הגאולה. הרי אנו תמיד משווים את הגאולה העתידה לגאולת מצרים [כמבואר בהרבה ספרים] ובמצרים יצאו רק אחד מחמישה, דהיינו שרוב לא עשו תשובה [לפי הגדרת התשובה שהי' שייך להם] ולפי הדעה שרק אחד מחמישים יצאו, יוצא שרק מיעוט חזרו בתשובה, ומבואר במדרש [דברים רבה ב' כ"ג] שהם יצאו בזכות תשובה, ומוכח שהרוב לא עשו

תשובה. ויתכן מאד שגם בגאולה העתידה יראה כך פני הדברים חלילה וחס, אנו כולנו תפילה שלא כך זה יראה, אבל יש אפשרות כזאת.

והנה מה שנוגע לכל הסוגיא הזו הוא, שכל הדברים האלו תלויים בשיקולו של א-ל דעות. איננו יודעים מה הוא הגדר של כנישתא חדא ומי הם הרישי עמא, איננו יודעים כמה תשובה הם צריכים לעשות, ואנו גם לא יודעים מהו תשובה תתאה, ובפשטות זה משתנה מאחד לחבירו, ומה שנקרא תשובה תתאה אצל אחד נקרא תשובה עילאה אצל השני, ומה שנקרא תשובה עלאה אצל זה נקרא כלום אצל אחר.

גם כמה צריכים לשוב אין אנו יודעים לשקול, כי בוודאי צריכים שכלל ישראל ישוב בתשובה לפחות תשובה תתאה, אבל לשקול דבר זה אין אנו יודעים וכמו הדוגמא שהבאתי מגאולת מצרים. ויתכן גם שמיעוט יזכה את הרבים, וכדברי חז"ל בסנהדרין דף קי"א. "כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ריש לקיש דברים ככתבן, אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי, אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה" וגם לפי זה נצטרך לומר שיעשו תשובה אחרי הצרות האלו לפני עצם הגאולה.

בקיצור, אין לנו כלים לשקול את כל הדברים האלו והם תלויים בשיקולו של השי"ת. מה שנוגע לנו הוא, שכל עוד שלא שמענו את שופרו של משיח, עלינו לדעת שעדיין לא יצאנו ידי חובתינו בתשובה, וצריכים אנו להתחזק בתשובה בינינו לעצמנו ובינינו לחבירינו עד שנשמע את שופרו של משיח, ואז נדע שיצאנו ידי חובתינו ועשינו מה שמוטל עלינו. זהו הנלע"ד.

נהנתי מאד מהקונטרס שלך

חזק ואמץ!

מכתב בענין בניית בית המקדש בזמן הזה

מקדש ה' כוננו יריך

בס"ד ט' ניסן תשפ"ב

לכבוד ידידי היקר והנחמד הר' ..... נ"י

ב"ה אין לי זמן, טרוד אני ברוחניות ובגשמיות, ולכן התעכבתי עד הנה. גם עכשיו אין לי זמן, אלא שגנבתי קצת זמן להשיב לך²², ואני תפילה שדברי ימצאו חן בעיניך ויהיו לתועלת.

במכתב ששלחתם אלי הערתם מדברי הרמב"ן בפרשת קרח [ט"ז כ"א] על הפס' "הבדלו מתוך העדה הזאת" וכו', שמשמע מדבריו שעל איחור בנין בית המקדש יש עונש מגפה, וכנראה מישהו פירסם את דברי הרמב"ן בהקשר לקורונה כמעורר ואומר שסיבת הקורונה היא מחמת שכלל ישראל מתעצלים

---

22. זה לשון הספר ליקוטי מוהר"ן סימן רפד' - "שְׁמַעְתִּי בְשִׁמוֹ, שְׁהוֹכִיחַ אֶת אֶחָד שְׁאָמַר לוֹ, שְׂאִין לוֹ פְּנָאֵי לְלַמֵּד מִחֻמַּת שְׁעוֹסֵק בְּמִשְׁאֵל וּמִתָּן, אָמַר: שְׂאֵף עַל פִּי כֵן רָאִי לוֹ לַחֲטוֹף אֵיזָה זְמַן לַעֲסֹק בְּתוֹרָה בְּכָל יוֹם.

וְאָמַר, שְׂזָהוּ מַה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכוּרֵנָם לְבִרְכָה, (שְׁבַת לא), שְׁשׂוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם "קִבְעַת עֵתִים לְתוֹרָה?" קִבַּע הוּא לְשׁוֹן גְּזֵלָה, כְּמוֹ שְׁכָתוּב (מְשַׁלֵּי כ"ב): "וְקִבַּע אֶת קִבְעֵיהֶם נִפְשֵׁי"; הֵינּוּ שְׁשׂוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם, אִם גְּזַל מִן הַזְּמַן שֶׁהוּא טְרוּד בְּעַסְקֵיו, אִם גְּזַלְתָּ מֵהוּ עֵתִים לְתוֹרָה, כִּי צָרִיךְ הָאָדָם לַחֲטוֹף וְלְגַזֵּל עֵתִים לְתוֹרָה מִתּוֹךְ הַטְרָדָא וְהָעֵסֶק".

בבנין בית המקדש, הגם שהקורונה אין לה בכלל דין של מגיפה אבל זה לא הנידון כאן.

עוד הערתם מדברי המדרש בב"ר פרשה ס"ד י', שמבואר שם שכלל ישראל החל להתארגן לבניית בית המקדש אחרי חורבן בית שני אלא שהדבר לא יצא מכח אל הפועל, והבנתי שנפשך מבקש לדעת מדוע לא ננסה עוד פעם, אולי נצליח הפעם, עד כאן ההערות ששלחתם אלי בתוספת ביאור.

והנני להשיב מה שהאיר ה' בלבי, ואתחיל בביאור דברי הרמב"ן ואמשיך לדברי המדרש בסיעתא דשמיא.

דברי הרמב"ן שנענשו ישראל בדבר על שהתרשלו בבנין הבית

זה לשון הרמב"ן ששלחתם -

"ועוד, כי מלבד המנין היה עונש על העם מתחלת דבר, כדכתיב (שמואל ב' כ') ויוסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם. וכתב שם רש"י לא ידעתי על מה. ואני אומר בדרך סברא, שהיה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל כגר בארץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו, כענין שנאמר "לשכנו תדרשו ובאת שמה", עד שנתעורר דוד לדבר מימים רבים ולזמן ארוך, שנאמר "ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה".

והנה, דוד, מנעו השם יתברך מפני שאמר "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני", ונתאחר עוד הבנין עד מלוך שלמה. ואילו היו ישראל חפצים בדבר ונתעוררו בו מתחלה, היה נעשה בימי אחד מהשופטים או בימי שאול, או גם בימי דוד, כי אם שבטי ישראל היו מתעוררים בדבר, לא היה הוא הבונה אבל ישראל הם היו הבונים. אבל כאשר העם לא השגחו, ודוד הוא המשגיח והמתעורר והוא אשר הכין הכל, היה הוא הבונה, והוא איש משפט ומחזיק במדת הדין ולא הוכשר

עכתב בעגנון בניית בית העקדש בזמן הזה 17

בבית הרחמים, ועל כן נתאחר הבנין כל ימי דוד בפשיעת ישראל, ועל כן היה הקצף עליהם.

ועל כן היה המקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם נודע בעגשם ובמגפתם. והכתוב ירמוז כל זה, שנאמר "כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך וגו' בכל אשר התהלכתי בכל בני ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי את ישראל לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים". הרי יאשים הכתוב, כי השכינה מתהלכת בכל ישראל מאהל אל אהל וממשכן אל משכן ולא היה אחד בכל שופטי ישראל הרועים אותם מתעורר בדבר. ואמר הכתוב עוד, כי גם השם רחק מהם ולא דבר לאחד מכולם לבנות הבית, רק עתה שנתעוררת הטיבות כי היה עם לבבך, ואצוה עתה לבנותו על יד שלמה בנך שיהיה איש שלום. "עכ"ל הרמב"ן. [רמב"ן במדבר ט"ז כ"א]

ביאור דברי הרעב"ן

קראתי שניתי ושילשתי בדבריו הקדושים של הרמב"ן ולא מצאתי שתלונתו עלינו, הרי כתב בפירוש "ואני אומר בדרך סברא, שהיה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאהל אל אהל כגר בארץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה הבית לשמו", והביא את הפסוק "ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה", וכן בהמשך דבריו כתב "הרי יאשים הכתוב, כי השכינה מתהלכת בכל ישראל מאהל אל אהל וממשכן אל משכן, ולא היה אחד בכל שופטי ישראל הרועים אותם מתעורר בדבר".

הרי מבואר מדבריו שעיקר החרון אף שהתעורר על כלל ישראל מחמת שאיחרו את בנין הבית, הוא מחמת שהארון שעליו השכינה שורה, הי' ביניהם, והי' גולה ממקום למקום. וזה הי' עיקר הסיבה שהתעורר דוד כמבואר באותו פסוק שהביא הרמב"ן "ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה".

אולם אילו לא הי' הארון ביניהם גולה ממקום למקום לא הי' עליהם כזה תלונה גדולה על זה שלא בנו מקדש, כי הרי כל הענין של בית המקדש הוא שיהי' מקום לארון, וכן הוא בפירוש בתורת חיים על סנהדרין דף קז/ב שכתב, "נראה לפי שתכלית בנין בית המקדש היה לצורך הארון להעמידו שם שהרי בשעה שרצה דוד לבנות את בית המקדש אמר אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה וגו', כי ע"י הארון שרתה שם השכינה ולהכי בבית שני שלא היה שם ארון לא שרתה שם השכינה כמו שאמרו חכמים [יומא כ"א ע"ב] חמשה דברים חסרו בבית" עכ"ל.

ובאמת נראה לסגור על כלל ישראל שאיחרו את בנין בית המקדש, כי היו עדיין טרודים עם שונאיהם מסביב, וגם דוד המלך לא עלה על ליבו לבנות בית לה' עד שנח מאויביו כמו שכתוב שם [שמואל ב' פרק ז'] "וַיְהִי כִּי יָשָׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְה' הִנִּיחַ לוֹ מִסְבִּיב מִכָּל אִיבָיו: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נִתָּן הַנְּבִיא רְאֵה נָא אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אַרְזִים וְאֶרֶן הָאֱלֹקִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הִירִיעָה: וּפִירַשׁ רִש"י - "אמר, הרי נתקיים והניח לכם מכל אויביכם וגו', מה כתיב אחריו, והיה המקום אשר יבחר וגו', מעתה עלינו לבנות בית הבחירה". אלא כנראה שהרמב"ן סובר שמכיון שהארון הי' ביניהם הי' להם להתאמץ יותר.

עכ"פ, מכיון שכעת אין הארון בינינו גולה ממקום למקום ומאוהל לאוהל, והאפשרות שלנו למצוא את הארון אינו יותר מבזמן בית שני, לכן נקיים אנחנו מתלונת הרמב"ן, וזה פשוט.

דברי המדרש על השתדלות בנין הבית בזמן הרועאים

עתה ניגש לדברי המדרש, וזה לשונו בתוספת קצת ביאור ממפרשי המדרש בסוגריים.

מדרש רבה בראשית - פרשה סד' פסקה י' - "בימי רבי יהושע בן חנניה גזרה מלכות הרשעה שיבנה בית המקדש הושיבו פפוס ולוליאנוס [כך הי' שמם] טרפיזין [שולחנות] מעכו עד אנטוכיא, והיו מספקין לעולי גולה כסף וזהב וכל צרכם. אזלין אלין כותאי ואמרין {עזרא ד' יג'} "ידיע להוי למלכא דהדין קרתא מרדתא תתבנא ושוריא ישתכללון מגדה בלו והלך לא יתנון" [עכשיו המדרש

עכתב בעגין בניית בית העקדש בזמן הזה 17

מפרש את הפסוק] "מנדה" זו מדת הארץ [מס של בתים] "בלו" זו פרובגירון [כסף גולגולת] "והלך" אנגרוטינה [מין מס]. ואמר להון מה נעביד וגזרית, [אמר להם המלך מה נעשה הלא גזרתי] אמרין ליה שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יבצרון מיניה חמש אמין, מן גרמיהון אנון חזרין בהון [אמרו לו שלח ואמור להם, או ישנו אותו ממקומו או יוסיפו עליו חמש אמות או יגרעו ממנו חמש אמות, ומעצמם יחזרו בהם], והוון קהליא מצמתין [והי' הקהל מקובצים] בהדא בקעתא דבית רמון [בתוך בקעת בית רמון] כיון דאתון כתביא [כיון שהגיעו הכתבים] שרון בכיין [התחילו לבכות] בעיין לממרד על מלכותא [בקשו למרוד במלכות] אמרין [אמרו החכמים] יעול חד בר נש חכימא וישדך צבורא [יבוא אדם אחד חכם, וישקיט את הציבור] אמרין יעול ר' יהושע בן חנניא דהוא אסכולוסטקיא דאורייתא [מקבץ התורה] עאל ודרש, ארי טָרַף טָרַף, ועמד עצם בגרונו, אמר כל דאתי מפיק ליה [אמר כל שיבוא ויוציא את העצם] אנא יהיב ליה אגריה [אתן לו שכרו] אתא הדין קורא מיצראה [בא אותו עוף הנקרא קורא מצרי] דמקוריה אריך [שחוטמו ארוך] יהיב מקוריה ואפקיה [הכניס את חוטמו תוך גרונו של האריה והוציא את העצם], אמר ליה הב לי אגרי [אמר לו העף, תן שכרי], א"ל זיל תהא מלגלג ואומר דעילת לפומא דאריה בשלם ונפקת בשלם [אמר לו, לך תאמר בלגלוג שננסת לתוך פה האריה בשלום ויצאת בשלום], כך דיינו שננסנו לאומה זו בשלום ויצאנו בשלום." עד כאן לשון המדרש.

ויש לתמוה, מפני מה לא הפגינו? הלא במס' ראש השנה י"ט ע"א כתוב שהמלכות גזרה שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות, והחכמים נטלו עצה והפגינו, וזה עזר. ואילו כאן החכמים ביקשו משהו להרגיע את הציבור ומצאו את רבי יהושע בן חנניא.

שלוש דעות לגבי מי יבנה את הבית

והנראה הוא, שזה נכון שיש מצוה לבנות בית המקדש כשרוב ישראל על ארצם, ונניח שבאותה תקופה עליו סיפר המדרש הי' רוב הגולה בארץ ישראל. אבל מקובלנו מרבותינו שבית המקדש תיבנה ע"י הקב"ה, זה לשון הגמ' בבבא קמא ס' ע"ב בשם ר' יצחק נפחא, "כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה, אמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם את הבערה

71. לזענן ציון לא אחשה .....

שהבערתי אני הציתי אש בציון שנאמר ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה", וכן אומרים כל ישראל בתפילת נחם "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה". וכן כתב רש"י על הפסוק בשירת הים "מקדש ה' כוננו ידך" וזה לשונו "חביב בית המקדש שהעולם נברא ביד אחת שנא' (ישעיה מט) אף ידי יסדה ארץ, ומקדש בשתי ידים"²³, ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא שכל המלוכה שלו²⁴ עכ"ל. ומקור דבריו מהמכילתא פרשת בשלח פרשה י'. ודבר זה מובא הרבה בחז"ל וגאמנים עלינו דבריהם²⁵.

אולם מאידך גיסא, הרמב"ם בהלכות מלכים פרק יא' מביא את בנין בית המקדש כאחד מהסימנים של המשיח, וזה לשונו בהל' א' "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש" ובהל' ד' כתב "אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי".

---

23. דהיינו שהמקדש יהי' מעשה ידיו של הקב"ה ולא מעשה בשר ודם.

24. דהיינו שרק המקדש שיהי' בימות המשיח יהי' מעשה שתי ידיו של הקב"ה, והגם שנביא בהמשך שגם בנין המשכן ובנין שלמה הי' מעשה ניסים, וגם הם נעשו ע"י הקב"ה, מ"מ בבנין המקדש שיהי' בימות המשיח יהי' יותר מעשה ניסים כי תבנה מאש מהשמים, ולכן שייך להתבטאות על בנין הבית שיהי' בימות המשיח שיבנה בשתי ידיו של הקב"ה, כי לשון זה מורה על מעשה נס מופלא.

25. זה לשון רבנו בחיי על בראשית פרק כו' פסוק יט' "ומה שהזכיר את ה' בבאר השלישי, ולא עשה כן בשמים הראשונות, יתכן לומר טעם, מפני שהראשונים היו בנין בשר ודם על ידי שלמה וכורש, אבל השלישי יהיה מעשה ה' ובנין שמים ולא ישלוט בו חורבן, לכך הזכיר בו ה' יתברך. ומצאתי מדרש סיוע לזה שכן דרשו חז"ל (שיר השירים זוטא פרשה א) וילכוד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד (שמואל ב ה, ז), מפני מה נקראת על שמו של בשר ודם? אלא לפי שהיה גלוי וידוע לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שבשר ודם בונין אותה ובשר ודם מחריבים אותה" לכך נקרא על שמו של בשר ודם, אבל לעתיד לבוא היא נקראת על שמו יתברך שנאמר (ישעיה ס, יד) והלכו אליך שחוח בני מעניך והשתחוו וגו' וקראו לך עיר ה' ציון קדוש ישראל. ויש על זה עוד הרבה מראה מקומות.

עכתב בעגון בניית בית העקדש בזמן הזה ..... ריא

הרי מפורש בדברי הרמב"ם שמלך המשיח עתיד לבנות את בית המקדש. ומצאתי מקור לדבריו²⁶ בדברי יונתן בן עוזיאל מפי חגי זכריה ומלאכי, ע"י מגילה ג' ע"א. דהנה יש פרשה בישע"י [נ"ב יג'] שמתחיל "הִנֵּה יִשְׁפֹּל עֲבָדֵי יְרוּם וְנִשְׂא וְנִגְבָּה מְאֹד", וכבר התלבטו כל המפרשים מי הוא העבד הזה, והפירוש הראשון, שזה פירושו של יונתן בן עוזיאל הוא, שהעבד הזה הוא מלך המשיח, וזה לשונו "הא יצלח עבדי משיחא ירום ויסגי ויתקוף לחדא", וכך פירש יונתן את כל המשך הפרשה על מלך המשיח ע"ש, ובהמשך הפרשה יש פסוק²⁷ [נ"ג ה'] "וְהוּא מְחַלֵּל מִפְּשָׁעֵינוּ מְדַכָּא מַעֲוֹנֵתֵינוּ מוֹסֵר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבְחִבְרָתוֹ נִרְפָּא לָנוּ" ותירגם יונתן "והוא יבני בית מקדשא דאתחל בחובנא" [דאתחל בחובנא פירושו - שנתחלל בחובינו] הרי מפורש בדבריו שמלך המשיח עתיד לבנות את בית המקדש, וזהו מקור מפורש לדברי הרמב"ם.

שוב שמתי לב שבזכריה ו' י"ב מפורש כמעט לפי כל המפרשים שמלך המשיח יבנה את המקדש, וזה לשון הפסוק "וְאָמְרָתְּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְדֹד צְבָאוֹת לֵאמֹר הִנֵּה אִישׁ צָמַח שָׁמוֹ וּמִתְחַתָּיו יִצְמַח וּבְנָה אֶת הַיֵּכַל יְדֹד" ולפי רוב המפרשים הכוונה על מלך המשיח הנקרא איש צמח שהוא יבנה את המקדש השלישי.²⁸

---

26. ובהגהות וציונים ברמב"ם ציינו כמה מקורות לדברי הרמב"ם, אלא שציינתי למראה מקום שהשי"ת זיכני למצוא, ולא ראיתי שמציינים אותו.

אך אציינ עוד מקור לדברי הרמב"ם משום שראיתי שאלו שמביאים ראיה שיבנה בית המקדש על ידי בני אדם מציינים את המראה מקום הזה, ושכחו לציין שכתוב שם שמשיח יבנה את בית המקדש, והוא מדרש רבה ויקרא - פרשה ט' פסקה ו' "עורי צפון לכשיתעוררו הגליות הנתונות בצפון יבאו ויחנו בדרום שנא' (ירמיה לא) הנני מביא אותם מארץ צפון לכשיתעורר גוג הנתון בצפון יבא ויפול בדרום כמה דתימא (יחזקאל ט) ושובתתיך וששאתיך והעליתיך מירכתיך צפון מלך המשיח שנתון בצפון יבוא ויבנה בהמ"ק הנתון בדרום". ומדרש זה מובא גם במדבר רבה פרשה יג' פסקה ב'.

27. פסוק זה הוא המשך של אותו פרשה ע"י בפנים, וזה שהוא בפרק הבא לא משנה כלום כי חילוקי הפרקים בתנ"ך נעשה ע"י הגוים.

28. והגם שלפי אחד מהפירושים ברש"י הכוונה על זרובבל בבנין בית שני, גם לפי פירוש זה, אין זו כל כך טענה, כי כמה נבואות שנאמרו על בנין בית שני נאמרו בעצם על בנין

ר"ב ..... לבען ציון לא אחשה

וכאן הבן שואל, האם אנו פטורים מהמצוה דאורייתא של ועשו לי מקדש? האם מצוה זו שייכת רק להקב"ה או למלך המשיח? ועוד, הרי מצאנו בתרגום אונקלוס שכלל ישראל יבנו את בית המקדש, לאחר ביאת המשיח, וזה לשונו בספר בראשית מט' י' - יא' "עד דייתי משיחא, דדילה היא מלכותא וכו', יסחר ישראל לקרתה [יחזיר את ישראל לעירו, דהיינו ירושלים] עמא יבנון היכלה" [עם ישראל יבנו את היכלו, דהיינו בית המקדש] הרי מפורש שעם ישראל יבנו את בית המקדש לאחר ביאת המשיח.

יוצא לנו שלוש דעות בבנין בית המקדש:

[א] שהשי"ת יבנה את המקדש.

[ב] שמשיח יבנה אותו.

[ג] שעם ישראל יבנו אותו.

ויש לעיין, האם שלוש דעות אלו סותרים את עצמם, או שהם מיוחדים ומשלימים אחד את השני?

ביאור שלושה השיטות בענין הבית

התירוץ פשוט, אלא שקודם נעתיק לשון תמוה מספר החינוך שצריך ביאור, וזה לשונו בסוף מצוה צ"ה שהוא המצוה של בנין בית המקדש - "ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתן. וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולן, כשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצות עשה" עכ"ל.

הנה לשון זה שסיים בו "כשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצות עשה" הוא לכאורה תמוה, ולפני הרבה שנים כשלמדתי את הלשון הזה בספר החינוך

בית השלישי, כי אילו היו זוכים אותו דור ה' בנין בית שני מתקדם לבנין בית שלישי בלי החורבן, דהיינו שהי' בכח בית שני להיות בית שלישי לולי החטא, ודבר זה מבואר כמה פעמים במצודת דוד על זכריה, ונראה שאם אכן היו זוכים לזה הי' זרובבל מלך המשיח ולכן הפסוק מכנה אותו צמח כשמו של משיח. אולם לפי רוב המפרשים פסוק הנ"ל מדבר בפשטות על מלך המשיח בבנין בית שלישי עיין שם.

עכתב בענין בניית בית העקדש בזמן הזה ..... ריג

סימנתי לעצמי בספר החינוך שלי שאיני מבין את דבריו, כי לא סיים בשום מצוה בלשון כזו, כמו לדוגמא במצוה של הכאת מלקות למי שחייב, לא סיים החינוך "וכשיקבל מלקות זה שנתחייב בו נתקיים מצוה זו", כי זה פשוט ואין צורך לומר את זה, ומפני מה סיים כאן "כשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצות עשה", הרי זה פשוט ומה בא לחדש? והביאור הוא שבאמת יש חידוש גדול שיתקיים מצות עשה כשיבנה הבית, כי היא תיבנה ע"י הקב"ה, אלא שהשאלה היא, איך באמת יתקיים המצוה אם היא תיבנה באופן כזו?

הענין יתבאר לנו לאחר שנתבונן איך נתקיים מצוה זו לראשונה במעשה המשכן. למעשה, מי שבנה בפועל את המשכן ה' משה רבינו בעצמו כמו שכתוב [פקודי ל"ט ל"ג] "וַיִּבְיֵאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה אֶת הָאֹהֶל וְאֶת כָּל כְּלָיו כְּקִרְסוֹ קְרָשָׁיו גְּרִיחוֹ וְעִמְדָיו וְאֲדָנָיו" ופירש רש"י - וביארו את המשכן וגו' - "שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נזקק וקם מאליו, וזהו שנאמר הוקם המשכן, הוקם מאליו, מדרש רבי תנחומא".

רש"י קיצר כאן בדברי המדרש תנחומא, כי זה שלא יכלו להקים את המשכן ה' מעשה ניסים, כי הגם שאיש אחד לא יכל להקים את המשכן מפני כובדו, אבל ע"י הרבה אנשים ביחד וודאי ה' שייך להקים את המשכן בדרך הטבע²⁹,

---

29. דבר זה מובן לבד והוא גם מבואר בפסוקים, שהרי משה רבינו הקים את המשכן רק בשבעת ימי המלוואים, כמבואר בפרשת נשא ז'-א' וברש"י שם, ואילו משם ואילך בשעת המסעות, שפירקו את המשכן והקימו אותו בשעת החניה, ה' זה בני גרשון ובני מררי שעשו את המלאכה הזו, כמבואר בפרשת בהעלותך פרק י' פס' י"ז ופס' כ"א וברש"י שם.

הרי שרק עצם הקמת המשכן ולעשות שיהי' חל עליו חלות שם משכן, רק משה רבינו יכל לעשות את זה, ובאופן ניסי אף אחד אחר לא יכל להקים את המשכן. אבל מאז שהוקם המשכן כבר יכלו בני גרשון ובני מררי לפרק ולהקים את המשכן במסעות, שהרי פשוט הוא שלא כל פעם שהקימו את המשכן כשחננו מהמסעות קיימו בזה את המצוה של ועשו לי מקדש, שהרי זה ה' דרך שימושו של המשכן, שבכל פעם שנסעו פירקו אותו והקימו אותו שוב בשעת החניה, וזה גם יכלו בני גרשון ומררי לעשות, כי זה לא נקרא שהם בנו

ר"ד ..... לזענן ציון לא אחשה

אלא שהי' כאן נס שאף אחד לא הצליח להקים את המשכן חוץ ממשה, ויש בזה טעם על פי סוד למה דווקא הוא יכל להקים את המשכן, והוא מבואר בליקוטי מוהר"ן קמא סי' ב'. עכ"פ, מבואר שרק משה רבינו לבד הקים את המשכן, וכן כתוב בהמשך בפרק מ' יז'-יח' 'וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַיּוֹם הַמִּשְׁכָּן: וַיִּקֶּם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו' וכו'.

אולם ברש"י מבואר, שמי שבאמת הקים את המשכן הי' הקב"ה³⁰ ולכן כתוב "הוקם המשכן" ומשה רק התעסק בידיים.

יוצא לנו שכולם קיימו את המצוה של ועשו לי מקדש, כלל ישראל קיים את המצוה ע"י שהביאו את מה שצריך למשכן, זה הביא צמר לבגדי כהונה, זה הביא כסף לווי העמודים, זה הביא נחשת למזבח, וכו' וכו'. וכך זה יהי' לעתיד לבוא ג"כ, ואפשר לקיים בכך את המצוה של ועשו לי מקדש לכתחילה בדיוק כמו שעשו כלל ישראל במדבר³¹. אולם למעשה מי שהתעסק עם עצם הקמת

את המשכן בזה שהקימו אותו בשעת החניה. אבל עצם הקמת המשכן שנעשה בשבעת ימי המלואים, זה יכל רק משה רבינו, ודבר זה הי' נס, שהרי על פי הטבע יכלו גם בני גרשון ומררי לבנות את המשכן כפי שאכן עשו משבעת ימי המלואים ואילך, ופשוט.

30. ואותו דבר הי' גם אצל בנין שלמה, שהגם שבחיצוניות הי' נראה ששלמה בנה את המקדש ע"י הפועלים שלו, אבל בפנימיות היא נבנתה ע"י השי"ת במעשי ניסים, כמבואר בשמות רבה פרשה נ"ב פסקה ד', וזה לשונו "כיון שראה משה אותם מיד שרתה עליו רוח"ק והקימו, ולא תאמר משה העמידו, אלא המשכן נעשו בו ניסים ועמד מעצמו שנאמר הוקם המשכן, ואם תמה את על זה, הרי שלמה כשבנה בית המקדש הוא נבנה מעצמו. אמר רב הונא בשם רבי יוסי הכל מסייעין אותו כשבנה את בית האלהים הבריות והרוחות מנין שכתוב (מ"א ו) והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית, בהבנותו, מעצמו היה נבנה לפיכך במעשה ניסים נבנה, וכן כשהוקם המשכן במעשה ניסים עמד הוא ויביאו את המשכן" עכ"ל. וכן כתב הזוה"ק בפרשת נח דף עד. ע"ש. ועומק הדברים הוא, שרק השי"ת יכול לבנות בית לעצמו, אלא שאנו עושים אתערותא דלתתא, והוא משלים את מעשינו על ידי האתערותא דלעילא שלו.

31. ועי' בחינוך מצוה צ"ה ובספר המצוות להרמב"ם מצות עשה כ' שכלי המקדש הם חלק מהמקדש והעוסק בהם עוסק במצוות בנין המקדש, ובהל' בית הבחירה פרק א' הל' י"ב כתב הרמב"ם "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר", ומבואר שכל עסק בעשיית המקדש אפי' הבאת ממון הוא חלק מעשיית המצוה.

עכתב בעגון בניית בית המקדש בזמן הזה 170

המשכן הי' משה רבינו בעצמו, וכן במהרה בימינו משה משיח בעצמו יתעסק בבנין בית המקדש, אולם כמו שמשה רבינו לא יכל להקים את המשכן ואמר לו השי"ת שיעסוק בידיו והוא יגמור, כן במהרה בימינו יבוא מלך המשיח ויתעסק בבנין בית המקדש ויאמר להשי"ת אינני יכול, וישיב לו השי"ת אתה עשה והתעסק ואני כבר יבנה לך מקדש של אש, וזה יהי' אחד מהניסים הנפלאים שיהי' נעשה ע"י מלך המשיח, ויתקיים המקרא [קהלת א' ט'] "מה שהי' הוא שיהיה".

עוד ביאור בסוגיא זו והוא לא רחוק ממה שכתבנו עד הנה, הוא על פי דברי המלבי"ם בישעי' פרק ס' פסוק יג' - "כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיָּךְ יָבוֹא בְּרוּשׁ תִּתְדַהֵר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מְקֻדְּשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֲכַבֵּד". ופירש המלבי"ם "אחר שספר בנין החומה מספר בנין המקדש, כי לבנין המקדש יביאו כבוד הלבנון, והוא הארזים היותר גבוהים אשר יער הלבנון מתכבד בהם, וגם ברוש תדהר ותאשור יבואו יחדו - מצייר כאילו העצים החשובים האלה יבואו בעצמם אל המקדש, לפאר מקום מקדשי - ר"ל מקום המקדש יתפאר בנוי ויופי על ידי בני בני אדם, אבל מקום רגלי - והוא קדש הקדשים אכבד - בעצמי, ולא על ידי בני אדם". עכ"ל.

ולפי דבריו יהי' מקום לקיים מצוות בנין בית המקדש ע"י משיח ואנשיו עד מקום קודש הקדשים, והגוים כולם יתבטלו לפני משיח ויסייעו בצרכי הבנין

ולפי זה מובן למה מצוות בנין המקדש אינו מצוות עשה שהזמן גרמא, כי לכאורה קשה מפני מה נשים חייבות במצוה זו הרי ברמב"ם [בהלכה הנ"ל] מבואר "אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין, לא בלילה". ואם כן לכאורה הוא מצוות עשה שהזמן גרמא, ומפני מה חייבות נשים במצוה זו? וכבר כתבו על זה המפרשים כמה תירוצים נכונים. ואנו כיהודה ועוד לקרא מוסיפים עוד תירוץ, דרך עצם הבניה לא עושים בלילה כמו שהפסוק הנ"ל מדבר רק על עצם הקמת המשכן, אבל לעסוק בכלים ובהבאת ממון וכדומה זה כן אפשר לעשות בלילה, וזה ג"כ חלק ממצות בנין הבית, וא"כ אין זה בכלל מצוות עשה שהזמן גרמא.

כמבואר שם בפסוקים שלפני כן, אבל קודש הקדשים יבנה ע"י השי"ת בעצמו, ובזה יבוא הכל על נכון³².

בנין הבית ע"י משיח – הבטחה

עתה נקדים עוד הקדמה. והוא, שיש דברים שהם הלכה, ויש דברים שהם בגדר הבטחה שככה זה יהי', וההלכה מתחשבת בזה, כמו לדוגמא מה שכתב הרמב"ם [הל' מלכים א' ז'] "כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם שנאמר כסאך יהיה נכון עד עולם, ולא זכה אלא לכשרים שנאמר אם ישמרו בניך בריתי, אע"פ שלא זכה אלא לכשרים, לא תכרת המלוכה מזרע דוד לעולם הקב"ה הבטיחו בכך", דהיינו שהגם שמבחינה הלכתית יתכן שהמלוכה תיפסק מזרע דוד, אבל במציאות זה לא יקרה כי ה' הבטיח, עוד דוגמא לזה הוא מה שכתב שם הרמב"ם בהלכה ט', ובזה מתורץ קושיית הראב"ד שם, [מחילה על הקיצור] ויש עוד הרבה דוגמאות על דבר זה.

---

32. ולפי כל מה שהארכנו כאן מיושב היטב הסתירה שיש ברש"י סוכה מא' ע"א שכתב שם שהבית המקדש ייבנה ע"י השי"ת, וכן מבואר מדבריו שהבאתי לעיל על הפסוק "מקדש ה' כוננו ידיך", ואילו בגמ' סוכה דף נב' ע"ב מובא "ויראני ה' ארבעה חרשים מאן נינהו ארבעה חרשים? אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו וכהן צדק". ופי' רש"י "חרשים - אומנים, משיחים שניהם חרשים לבנין בית המקדש". ומשמע להדיא שבנין בית המקדש ייעשה ע"י משיח, ועי' בערוך לנר שם בסוכה מא' ע"א שנתקשה בסתירה זו. ויש עוד סתירה בדברי רש"י ממה שכתב ביחזקאל פרק מג' פסוק יא' "וישמרו - ילמדו ענייני המדות מפיו שידעו לעשותם לעת קץ", ולכאורה זה סותר את מה שכתב בסוכה מא' ע"א.

אולם לפי כל מה שהארכנו כאן הכל יבוא על מקומו בשלום ואין שום סתירה בדברי רש"י, וגם אין צורך לעשות מחלוקת בין רש"י והרמב"ם לגבי האם בנין בית המקדש ייבנה ע"י בני אדם או על ידי השי"ת, וגם אין צורך לעשות מדרשות חלוקות בענין זה, שכאמור יש מדרשות שאומרים בפירוש שייבנה בית המקדש ע"י השי"ת, ויש מדרשות שאומרים בפירוש שבית המקדש ייבנה ע"י משיח. כי לפי דברינו הכל אמת ויציב ונכון, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, משיח ואנשיו יתעסקו בבנין בית המקדש, והגמר יהי' נעשה ע"י השי"ת, ואותו אחד שיתחיל לבנות את בית המקדש והשי"ת יגמור בעדו, אין ספק שהוא הוא מלך המשיח, כדברי הרמב"ם, ושלוש על ישראל.

עכתב בענין בניית בית המקדש בזמן הזה ..... ר"ז

עתה נחזור לדברי המדרש, זה שבנין בית המקדש כרוך עם ביאת המשיח, זהו הבטחה לא הלכה, הבטחה שבמציאות ככה זה יהי'. אבל כשקיבלו אישור ואף ציווי מהמלכות לבנות בית המקדש, הלכו לקיים את המצוה בתמימות כיון שחל עליהם חיוב [אם נניח שרוב הגולה הי' בארץ] והלכו בלי חשבונות, כי השי"ת כבר ידע איך לקיים את הבטחתו. אבל ברגע שחזרה בה המלכות, ידעו החכמים שהזמן לא הגיע וחבל על הזמן לנסות לבנות את המקדש כי זה לא יצליח. הרי בישעי' פרק ס'³³ מבואר שבשעת בנין המקדש הגוים יהיו מבוטלים אלינו וישלחו לנו חומר לבנין, ולא יהי' שום צורך לבנות את בית המקדש בכח, כי לא יהי' בשעת בנינו שום אומה שתתנגד לבנינו³⁴. והביטול הזה שיהי' לגוים

---

33. (י) וּבְנֵי בְנֵי נֶכֶד חֹמְתֶיהָ וּמְלֻכֶיהָ יִשְׁרְתוּנָהּ כִּי בְקֶצְפִי הִפְיֵתֶיהָ וּבְרָצוֹנִי רִחַמְתֶּיהָ:

(יא) וּפְתָחוּ שְׁעָרֶיהָ תָּמִיד יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִסָּגְרוּ לְהֵבִיא אֵלֶיהָ חֵיל גּוֹיִם וּמְלֻכֶיהָ נְהוּגִים:

(יב) כִּי הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹדוּהָ יֵאָבְדוּ וְהַגּוֹיִם חָרָב יִחָרְבוּ:

(יג) כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלֶיהָ יָבֹא בְרוֹשׁ תְּדַהֵר וּתְאֲשֹׁר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מְקֻדְשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֲכַבֵּד:

(יד) וְהָלְכוּ אֵלֶיהָ שְׂחוֹחַ בְּנֵי מְעֵינָהּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל כְּפוֹת רְגְלֶיהָ כָּל מְנַאֲצֶיהָ וְקָרְאוּ לָהּ עִיר ה' צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: ע"י ברבינו בחיי שהבאתי לעיל בהגה מה שפירש על פס' זה, וע"י במלבי"ם שציטטתי לעיל.

34. דבר זה גם מרומז בתורה כמו שכתב הרמב"ן בראשית פרק כו' פסוק כ' וזה לשונו: "ויקרא שם הבאר עשק יספר הכתוב ויארץ בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה. אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר (ירמיה יז ג) מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה, שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (עזרא ד ו) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים יט ח) ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר וגו' שהוא לעתיד וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מא ז) ורחבה ונסכה למעלה למעלה, ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדוהו שכם אחד".

ריח ..... לבען ציון לא אחשה

לנו יהי ע"י מלך המשיח, אנו מובטחים בכל זה, וככה זה יהי, ולנסות להשתדל שזה יהי באופן אחר זה כמו להשתדל נגד המציאות, "אם ה' לא יבנה בית שןא עמלו בוניו בו". השי"ת יש לו תוכניות, והתוכניות שלו הם אלו שיתקיימו, לא התוכניות שלנו.

ולכן קראו החכמים לרבי יהושע בן חנניא להשקיט את הציבור, בIODעם שלא התקיים סדר השתלשלות העינים האמורים להתקיים לפני בנין בית המקדש כגון ביאת המשיח, והתוכנית ממשיכה בדרך הנכונה כמו שאנו מובטחים, משיח יבוא ויבנה מקדש, ואנו נחכה לו בכליון עיניים בכל יום, ונתפלל את תפילת דוד המלך בפרק מג' ששם מדבר על גלות אדום [כמבואר ברש"י שם על פס' א'], "שֶׁלַח אֹרֶךְ וְאַמְתָּךְ הִמָּה יִנְחוּנִי יְבִיאֻנִי אֶל הַר קְדֹשְׁךָ וְאֶל מִשְׁכְּנֹתֶיךָ" והנה לא ידענו מי הם אורך ואמיתך שרק המה ינחו אותנו ויביאו אותנו אל הר קדשך ואל משכנותיך, דהיינו אל בית המקדש, עד שבא רש"י הקדוש וגילה לנו את הסוד "שלח אורך ואמתך - מלך המשיח שנדמה לאור שנאמר (תהילים קל"ב) ערכתי נר למשיחי, ואלהיו הנביא שהוא אמיתי נביא נאמן"³⁵ הרי שלמדנו מרש"י שגם דוד המלך ידע שמשיח ואלהיו המה יביאו אותנו לבית המקדש, ולכן התפלל על ביאתם כדי שינחו אותנו להר ה'.

בנין הבית כשואן הגבולות ברורות

כל זה הארכנו לבאר את דברי המדרש שמדבר בזמן שעדיין לא נהי' מטושטש גבולי הר הבית³⁶. אבל מכיון שהיום לא ברור לנו בדיוק גבולי הר הבית, חובה עלינו לחכות לביאת המשיח לפתור לנו את הספיקות האלו, וזה מפורש באותה מדרש שאנו מתעסקים בו שכתב- "ואמר להון מה נעביד וגזרית, [אמר להם המלך מה נעשה הלא גזרתי] אמרין ליה, שלח ואמר להון או ישנון יתיה מאתריה או יוספון עליה חמש אמין או יבצרון מיניה חמש אמין, מן גרמיהון אנון חזרין

---

35. מקור דבריו הוא מהמדרש תהילים על פרק זה.

36. ויתכן שעדיין הי' מצוי להם אפר פרה אדומה שהרי כן הוא דעת השאלת יעב"ץ בסי' פ"ט, וזה לשונו "ואמנם חכמי התלמוד עדיין הי' להם מי חטאת כדאמרין [חגיגה כה]. חברייא מדכן בגלילא" עכ"ל.

עכתב בעגון בניית בית העקדש בזמן הזה ..... ריט

בהון" [אמרו לו, שלח ואמור להם, או ישנו אותו ממקומו או יוסיפו עליו חמש אמות או יגרעו ממנו חמש אמות, ומעצמם יחזרו בהם], הרי מפורש שהמלך לא אמר להם להפסיק את בנין הבית, אלא אמר להם לשנות את המקום או להוסיף או לגרוע חמש אמות שזה ממש שטח קטן, ופלאי פלאות עצת הכותים עבד, והיהודים חזרו בהם, וזה בדיוק מה שקורה היום, יש יהודים חשובים כמו ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, מר"ן הרב עובדיה זצ"ל, המנחת יצחק זצ"ל, ולהיבדל בין חיים לחיים איש צדיק חי הרב יעקב עדס שליט"א, ועוד ועוד, שיש להם ראיות חזקות שהגבולות אינם כ"כ ברורות, וזהו ג"כ שורש האיסור של העליה להר הבית בזמן הזה. את הראיות שלהם תוכל לראות בספריהם כיון שהם מצויים, ואציין בהמשך את המראי מקומות, וכאן אכתוב את מה שאני בענייתי מצאתי.

לפני שאמשיך אציין, שקטע זו שציטטתי כאן מהמדרש, אמרין ליה, שלח ואמר להון או ישנון יתיה וכו', הוא משמעותי מאד, והוא הושמט במכתב ששלחתם לי, וכנראה שבמקור שהעתקתם ממנו ככה זה הי' כתוב, ובעיני זהו בגדר של סילוף חמור.

אין מסורה ברורה לגבולי הר הבית

עתה אמשיך ואביא כמה ראיות שאין מסורה ברורה בגבולי הר הבית, בעיקר אעתיק מספר שנקרא "קינונת לתשעה באב בתוספת תולדות הקודש והמקדש וענייני תשעה באב באספקלריה תורנית והיסטורית מאוצרו של הרב בצלאל לנדוי" בספר זה יש פרק הנקרא הר הבית, בו הוא סוקר את הר הבית מספרי היהודים, ולהבדיל גם מספרי הגוים. הספר מצוי ותוכל לראות את דבריו בפנים, הנני מצטט מדבריו כי הוא מצטט מספרים שאינם מצויים לי, וקצת אעיר על דבריו.

וזה לשונו שם "ר' אברהם ב"ר חייא הנשיא, מברצלונה, בן דורו של מסע הצלב הראשון, שחי בסוף האלף החמישי, כותב בספר "מגילת המגילה" [עמ' 99] "ואנו אומרים וכו' מפני שהרומאים המחריבים את הבית בימי טיטוס הרשע, ואע"פ שהיו מחללים את קדושתו לא היו טוענים על הבית הטהור שיש להם בו נחלה, ושהוא ראוי להם לבית תפילה, אלא משנשתמד קונסטנטין הרשע,-

קיבל עליו את דת הנוצרית, באו לטעון בטענות האלה. ובתחילתו כשהחריבוהו הרומיים לא היו מונעים את ישראל מלבוא אליו ולהתפלל בתוכו, וכמו כן היו מלכי ישמעאל נוהגים עמם מנהג טוב, והרשו לישראל לבוא אל הבית ולבנות בו בית תפילה ומדרש והיו כל גלויות ישראל הקרובים אל הבית עולים בחגים ובמועדים ומתפללים בתוכו ומעמידים תפלתם כנגד תמידין ומוספין, ועל המנהג הזה נהגו כל ימי מלכות ישמעאל, עד שפשטה על הבית בעת הזאת מלכות אדום הרשעה והסירה את מלכות ישמעאל מעליו, ומן העת ההיא חיללו והסירו התמיד, שמנעו את ישראל מלהתפלל בבית, ולקיים מצות תפילה אשר היא כנגד התמידין, כי מיום שגברו הרשעים על הבית לא הניחו ישראל לבוא בתוכו, אף איש יהודי אינו נמצא בירושלים בימים האלה, ונתנו השקוף משומם שהעמידו שקוציהם בבית, והיו משמימים את העולם בתועבותיהם ובגלוליהם וכו'". עד כאן לשון ר' אברהם הנשיא שהעתקתי מספרו של ר' לנדוי.

אגרת זה מפרסמים המתחדשים לראי' שהי' בית הכנסת על הר הבית לאחר החורבן, אבל מעלימים עין מזה שבאותו אגרת מובא, שאחרי כן הי' תקופה שלא הי' אפי' יהודי אחד בירושלים, נקודה למחשבה, ונמשיך.

בהמשך כותב הר' לנדוי "יש להניח כי בית הכנסת הי' מחוץ לשטח העזרה, שכן בימים ההם עדיין ידעו את גבולותיה המדויקים של העזרה האסורה לכניסה בטומאה, ורק לאחר מכאן ניטשטשו התחומין.

להנחה זו יש יסוד בדברי הרמב"ם, שלפני השתקעו במצרים ביקר במקום המקדש, ובאגרתו לבנו הוא מספר "ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו". והרמב"ם בעצמו הרי פסק להלכה שהכניסה לעזרה אסורה לזרים, ומכאן שבית הכנסת הי' מחוץ לשטח העזרה. וישנם חוקרים הטוענים שמקום בית הכנסת הי' ליד הכותל המערבי". עכ"ל הר' לנדוי.

אגב אעיר על דבריו, שבשו"ת מנחת יצחק חלק ה' סי' א' הביא ראי' חזקה שאינו מוכח מאותה אגרת שהרמב"ם אכן הי' על הר הבית, אבל עכ"פ אם נניח שהוא כן הי' על הר הבית נצטרך לומר שאותה בית כנסת הי' מחוץ לעזרה כדבריו של הר' לנדוי.

עכתב בענין בניית בית המקדש בזמן הזה ..... רנא

ממשיך הר' לנדוי וכותב "במשך השנים היו יהודים באים במסירות נפש לפקוד את הקודש, והיו מסבבים את הר הבית, וכך הצליחו לשמור מאות בשנים את ידיעת המקום המדויק, גבוליהם וסמניהם של העזרות, היכל הקדש הקדשים והמזבח, מקום אבן השתיה, ואף מקום שרפת הפרה בהר הזיתים, ורק לאחר מכן כשהמוסלמים החלו להקים את בניניהם בשטח הר הבית, הרסו עד היסוד את כל השרידים, לטשטש כל סימן לקדשי ישראל". וציין הר' לנדוי מקור לדבריו את תפילת הרמב"ן על ירושלים [כתבי הרמב"ן, ח"א עמ' תכ"ו] וזה לשון הרמב"ן "הדביר לפני ולפנים הי' מעון תנים וההיכל והר הבית לשמיר ושית, וכו', זה מחריב ועוקר את הגבולים, וזה מציב ומקים אלילים" עכ"ל הרמב"ן. ומסיים על דבריו הר' לנדוי "ורבים רואים בדברי הרמב"ן רמז להנחה שהוזכרה לעיל כי המוסלמים הרסו בזדון את סימני החיל שהקיף את העזרה, למנוע כניסת יהודים למקום העזרה".

ואעיר על דבריו, שהעורך שערך את כתבי הרמב"ן הנ"ל כותב במבוא לתפילת הרמב"ן, "שבשנת העשרים לאלף החמישי פרצו המונגולים מירכתי אסיא והציפו את כל הארצות אשר במערב וגם את ארץ ישראל שמו למרמס ואת עיר הקדש לתל שממה ואת היהודים שהיו בה הרגו באכזריות חימה ושרידיהם נפזרו לכל רוח", וכנראה שעל מאורע זה קינן הרמב"ן.

וממשיך ר' לנדוי "בגלל קדושת המקום והיותנו בחזקת טמאי מת, נמנע מעמנו להיכנס למקום הקודש, מה גם שגבולותיו המדויקים של מקום המקדש בתוך שטח הר הבית אינם ברורים לחלוטין. וכו' יש לציין, כי כל אלו שעסקו בענין "גבולות הר הבית" לא הביאו ראיות חותכות לכאן או לכאן, לכן קשה לקבוע את מיקומו המדויק של מקום המקדש, אולם כבר קיימנו וקיבלנו עלינו, להחמיר ולהחשיב את כל השטח בין ארבעת החומות, המערבית [הכותל] הדרומית, המזרחית והצפונית, כשטחו של הר הבית, ורגלנו לא תדרוך שם, עד כי יבוא שילה, ויורנו דרך טהרה דרכה נבוא בית ה'". עד כאן ציטטנו מתוך דבריו של ההיסטוריון התורני הר' בצלאל לנדוי ז"ל, עם קצת הערות.

דעת הגר"א בענין בנין הבית

וכן, אפי' אם היינו יודעים את הגבולות עדיין לא הי' פשוט כל כך לבנות את המקדש, שהרי כתב הגר"א בפירושו לתיקוני זוהר בתיקון כ"ו בזה הלשון "ובמה כו' בימינא - ר"ל תורה מימינו כו' נשבע ה' בימינו וזהו ע"פ המים וז"ש עד דייתי כו' וזהו ורוח כו' על כו' שתחלה צריך לתורה ואח"כ בא משיח אלא שמוזהרין שלא ידחקו את הקץ וז"ש בימינא שעתה השיב אחור ימינו כמ"ש כיון שגלו אין לך ביטול כו' וכמ"ש בכמה מקומות במה יתערוך למשיח באורייתא אלא שמושבעין שלא יצאו מאליהם לבנות בית המקדש שושנה דלעילא עד שיבא".

הרי שלפי הגר"א מושבעין אנו לא לבנות את המקדש עד שיבא משיח. והגם שבמדרש המובא לעיל מצאנו שהם עלו לבנות המקדש הגם שמשיח עדיין לא הגיע, אבל לא הי' שם שום ענין של דחיקה, אדרבה המלכות דחקה בהם לבנות את המקדש. ואולי ראו בזה סימן שמש"ח יגיע שהרי כתוב בנביא שהגוים יסיעו בבנין המקדש [ישעיה פרק ס'] והמלכות ציוותה להם לבנות מקדש. אבל ברגע שהמלכות חזרה בה, ידעו חכמי ישראל שאין שום ענין לדחוק בזה כי לא כך תיבנה המקדש, אדרבה אנו מצווים לא לדחוק בענין זה ולכן קראו לרבי יהושע בן חנניה להרגיע אותם.

סתירת זקנים בנין

חשוב להדגיש שאפי' אם היינו יודעים בבירור את גבולות הר הבית, אעפ"כ לא הי' פשוט בכלל להתיר להיכנס להר הבית בזמננו כמו שהוכיח היטב המנחת יצחק ח"ה סי' א'.

כל מה שכתבנו כאן הוא ממה שעברנו בסוגיא זו ואינו אפי' כטיפה מן הים ממה שמובא בשו"ת יביע אומר חלק חמישי יורה דעה סי' כ"ז, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' א', ובדברי יעקב להרב יעקב עדס שליט"א בעניני הלכה חלק ב' שער י"ד.

כל דבריהם מבוססים על יסודי ההלכה לא על דברי השקפה, ואם חושב אתה שלא ראו את צדדי ההיתר תיווכח לראות שראו ועוד איך ראו, ונימקו

עכתב בעגון בגיית בית העקדש בזען הזה ..... ונג

את דבריהם בטוב טעם ודעת. נא לא לסמוך עלי אלא עליהם, אינני אפי' קקטן לידם, ואיני בר סמכא כלל.

גם אזכיר שיש מכתב על האיסור עליה להר הבית שחתום עליו הסטייפלר זצ"ל, והר' שך, ועוד גדולי ישראל. וכן יש מכתב מהרבנות שחתמו עליו יותר ממאה רבנים על האיסור כניסה להר הבית. וכן נמצא כרוז מהר' קוק האוסר את העליה להר הבית בזמנינו.

ואם הורו זקנים לא לעלות בזמננו להר הבית, יש לנו להיזכר במאמר חז"ל נדרים דף מ. "תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה זקנים סתור, שמע מזקנים ואל תשמע לילדים, שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין, וסימן לדבר רחבעם בן שלמה".

והנה לא ידענו על איזה בנין מדובר באותו מאמר חז"ל, עד שבא המפרש שם³⁷ ופירש לנו, וזה לשונו "אם יאמרו לך ילדים בנה - בית המקדש. וזקנים אומרים סתור - ואל תבנה". ומקור דבריו הוא מהתוספתא דעבודה זרה פרק א' הלכה ג' כמו שכתב שם בהמשך, ששם איתא להדיא, "רבי שמעון בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה בית המקדש, אל תשמע להן, ואם יאמרו לך זקנים סתור בהמ"ק, שמע להן, מפני שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין, וראיה לדבר רחבעם בן שלמה". ואם יש לנו לשמוע לעצת הזקנים כשיאמרו לנו לסתור את בית המקדש, כ"ש וכ"ש שיש לנו לשמוע להם כשיאמרו לנו לא לעלות להר הבית בזמן הזה, ודי למבין.

גודל הנס שיהיה בביאת העשיח

ואסיים את הנושא הזה עם תיאור יפה ששמעתי מהמשגיח הר' משה וואלפסון זצ"ל, שתיאר את גודל הנס שיהי' כשמשיח יבנה את בית המקדש במהרה בימינו, וכה אמר, אם היינו מקבלים אישור לבנות בית המקדש טרם הופעתו של המשיח הסיפור הי' נראה כך - היו מתחילים לבנות את המזבח

---

37. פירוש רש"י על מס' נדרים נקרא בדרך כלל המפרש, כי אותו פירוש לכאורה אינו לרש"י, וכנראה הוא לאחד מתלמידיו.

ופתאום הי' מגיע הר' עובדיה זצ"ל, ומוכיח שזה בכלל לא מקום המזבח אלא שלש אמות ימינה, ואז הי' מגיע הר' אלישיב זצ"ל [ר' עובדיה והר' אלישיב היו בחיים כשהמשגיח סיפר את זה] ואומר מה פתאום! צריך להזיז אותו שלוש אמות שמאלה, ואז היו מגיעים הבריסקר"ס וצועקים גיוואלד! זה חייב להיות שלוש אמות קדימה, והחזונאי שניקים יגידו שלוש אמות אחורה, וככה זה יהי' על כל פרט מהבנין, וכל אחד יביא ראיה לדבריו ויסתור את דברי השאר. אבל כשיבוא משיח הוא יגיד שצריך לבנות כאן את המזבח וכולם יקשיבו לו, וכן על כל תהליך הבנין, וזה יהי' פלא נפלא. כך שמעתי מהמשגיח, וכתבתי את תוכן דבריו כי שמעתי את זה לפני הרבה זמן.

יהי רצון שהי' ירחם עלינו שאחרי גלות כזה ארוך נזכה שינחם אותנו עם בית גדול ומפואר בתכלית השלמות, ושלא יהי' חסר בו החמש דברים שהיו חסרים בבית שני, אלא יהי' בו ארון, אורים ותומים, אש מן השמים, וגילוי שכינה, ושמן המשחה וכו', ושלא נתפשר עם איזה בית סמוך למסגד הערבים³⁸, אלא בית שיהי' כולו להי', ושבמהרה נזכה להקריב תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם בקדושה ובטהרה, אמן.

השראת השכינה בעקום העקדש בזמן הזה

עכשיו אגש לבאר האם בכלל יש ענין להתפלל על הר הבית מחוץ לעזרה מחמת שזה מקום השכינה.

הנה מצאנו במדרש שמות רבה, פרשה ב' פסקה ב' - "א"ר שמואל בר נחמן עד שלא חרב ביהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר (תהלים יא') ה' בהיכל

---

38. וכדבריו הנפלאים של מורינו החת"ם סופר בתורת מושה, הפטרת שופטים ד"ה מה נאוו, שכתב, "והנה אפשר כבר הי' ראוי מכמה פעמים להיות נגאלים גאולה שאינה שלימה או לשום שלום בינינו ובין או"ה שאנו שוכנים בצלם, או יותר מזה להיות גאולה ממש כמו בבית שני וכדומה, אבל אין חפץ בזה, כי אם גם אנחנו אפשר שנתפשר ונקבל גאולה כזה רק להיות גאולים, מ"מ אבותינו הקדושים לא יתרוצו עתה כ"א בגאולה שלימה, וטוב לישראל לסבול אורך הגלות כדי שתהי' בסוף גאולה שלימה כנ"ל".

עכתב בענין בניית בית העקדש בזמן הזה ..... רנה

קדשו, ומשחרב ביהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים³⁹ שנאמר (שם קג') ה' בשמים הכין כסאו.

ר' אלעזר אומר לא זזה השכינה מתוך ההיכל שנאמר (ד"ה ב ז) והיו עיני ולבי שם וגו', וכן הוא אומר (תהלים ג) קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה, אע"פ שהוא חרב הרי הוא בקדושתו. בא וראה מה כורש אומר (עזרא א') אל האלהים אשר בירושלים, אמר להן אע"פ שהוא חרב האלהים אינו זז משם. א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר (שהש"ר ב') הנה זה עומד אחר כתלנו". ע"כ לשון המדרש.

מצאנו כאן שלפי ר' שמואל בר נחמן נסתלקה השכינה מהר הבית, ואילו ר' אלעזר אמר שהשכינה לא נסתלקה מהיכל, [וכן מובן מהרמב"ם בהלכה ראשונה מהל' חגיגה, שפסק שא"א לקיים מצוות ראה אלא בעזרה, ואפשר להבין מזה שחוץ לעזרה אינו מקום שכינה, בפרט עתה בעת החורבן]. ור' אחא אמר שלא זזה שכינה מכותל המערבי, ובפשטות כוונתו שרק מכותל מערבי לא נסתלקה אבל משאר הר הבית כן נסתלקה. וראה לדבר, דהנה אותו ר' אחא שאמר שלא זזה שכינה מכותל המערבי אמר במדרש תהילים [שוחר טוב] פרק י"א "אמר ר' אחא וכו' כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו. ואין איש אלא הקב"ה, שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה. ואין מקומו אלא בית המקדש, שנאמר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד". מבואר, שכשאמר לא זזה שכינה מכותל מערבי כוונתו ה"ר רק כותל מערבי ולא שאר הר הבית.

דעת הרעב"ם בענין שכינה בעקום העקדש בזעה"ז, והאם קדושת הר הבית תלוי בזה, ובעה תלוי מחלוקת הרעב"ם והראב"ד בענין קדושת עקום העקדש

ואין להקשות על דברים אלו מדברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק ו' הל' טז שכתב "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה

---

39. כדי שלא להתבלבל במושג שכינה אעתיק את לשון העץ יוסף כאן, "אף שידוע שהשכינה בכל מקום, ומצדה אין לה מקום, עכ"ז ההבדל מצד המקבל, ועי' ביפה תואר".

לכּוּן..... לַעֲנֵן צִיּוֹן לֹא אַחֲשֶׁה

לעתיד לבוא וכו', לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים". אין זה קושיא, כי כוונת הרמב"ם לומר שדבר שנתקדש על ידי שכינה אין קדושתו בטל, וכן פירש החתן סופר [סדר עבודת היום חלק א' סי' א'] בדברי הרמב"ם האלו. וכן משמע מזה שהרמב"ם הביא את דרשת חז"ל במגילה כ"ח. "והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים", ודרשא זו נאמרה שם לענין קדושת בית הכנסת שנחרב ולא לענין שיש שם שכינה.

ובזה מתורץ קושיית היפה תואר על המדרש הנ"ל, וזה לשונו "הרי הוא בקדושתו- צ"ע מה ראה מכאן שהשכינה שם, כי בכל בתי כנסיות קיימא לן שבקדושתן הם עומדין בחורבנם שלא נהוג בהם קלות ראש, כדאיתא בפרק בני העיר [מגילה כח]. לא שהשכינה שם עכ"ל. ולכאורה קושייתו היא גם על הרמב"ם שהביא ראה מהפסוק והשמותי את מקדשיכם ופסוק זה דרשו חז"ל במגילה כ"ח ע"א על בתי כנסיות שנחרבו, והרמב"ם עצמו הביא את הדרשת חז"ל על פסוק זה, ומה היא הראיה שיש שם שכינה?

אלא ברור שכוונת הרמב"ם אינו לומר שיש שם שכינה, אלא כוונתו לומר שדבר שנתקדש ע"י שכינה קדושתו אינו בטל, ודבר גדול השמיע לנו הרמב"ם בזה, כי מכיון שלמדנו בראש השנה ל"א.⁴⁰ "אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה" דהיינו שהשכינה נסתלקה מהר הבית, הי' מקום לחשוב שבטלה הקדושה מהר הבית כי כל הקדושה של הר הבית הוא מחמת שכינה, לכן הי' צריך הרמב"ם להודיענו שדבר שנתקדש מחמת שכינה קדושתו אינו בטל, וזה פשוט בדברי הרמב"ם.

אולם צ"ע אם ניתן לומר תירוץ זה בדברי המדרש, כי הרמב"ם לא איירי שם בענין שכינה אלא בענין קדושה הנוגע להר הבית, ולכן מה שפירשנו הוא כמין חומר בדברי הרמב"ם, אבל במדרש הנ"ל כל הנידון שם הוא ענין השכינה, ולכן צ"ע אם ניתן לומר את התירוץ הנ"ל בדברי המדרש, וכבר נשאר היפה תואר בצ"ע.

עכתב בעגנון בניית בית העקדש בזמן הזה ..... וכו

אולם עדיין יבוא המתעקש ויאמר שאפשר לדייק מדברי המדרש שהיכן שיש קדושה יש שכינה, כי המדרש לומד שיש שכינה על הר הבית מזה שיש שם קדושה. אבל זה לא נכון, כי אפי' אם נניח שאפשר לדייק כך [ודלא כהיפה תואר שהעדיף להישאר בצ"ע מלדייק כך], יתכן שרק איפה שיש קדושה גדולה יש שם גם שכינה, ולכן דורש את זה המדרש רק לגבי ההיכל ששם הי' קדושה גדולה מאד, משא"כ במחנה לוי שהי' שם קדושה פחותה לא שייך לומר כן.

ולפי מה שכתבנו מיושב הערת המהרש"ם [שו"ת חלק ד' סי' ס"ו], שהעיר שלכאורה המחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד לגבי האם קדושה ראשונה של הר הבית קידשה גם לעתיד לבוא [דעת הרמב"ם] או לא [דעת הראב"ד], תלוי במדרש הנ"ל.

וזה לשון המהרש"ם "ואולם באמת יש לומר דתליא בפלוגתא דאמוראי במדרש רבה פרשת שמות פרק ב', ומשה הי' רועה ההוא דכתיב והי' בהיכל קדשו, א"ר שמואל בר נחמן עד שלא חרב ביהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו שנאמר (תהלים יא') ה' בהיכל קדשו, ומשחרב ביהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים שנאמר (שם קג') ה' בשמים הכין כסאו. ר' אלעזר אומר לא זזה השכינה מתוך ההיכל וכו' אע"פ שהוא חרב האלהים אינו זז משם. א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי שנאמר (שיר ב) הנה זה עומד אחר כתלנו, וכתיב (תהלים יא) עיניו יחזו וכו' א"ר ינאי אע"פ ששכינתו בשמים עיניו יחזו וכו' אף הקב"ה אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מבית המקדש עיניו יחזו וכו' עכ"ל.

והמעייין ברמב"ם פרק ו' מבית הבחירה הל' ט"ז ימצא דטעמא דקדושת מקדש אינה בטילה, לפי שקדושת מקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה, וא"כ למאן דאמר שנסתלקה שכינה גם קדושת המקדש בטלה, ובש"ס דראש השנה דף ל"א מבואר דהשכינה נסתלקה לשמים דעשר מסעות נסעה וכו' וממדבר עלתה וישבה במקומה וא"כ נראה כהראב"ד. עכ"ל המהרש"ם.

וכן כתב המלבי"ם בפירושו על התורה בפרשת בחוקתי על הפסוק וגעלה נפשי אתכם, וזה לשונו "ומה שכתוב וגעלה נפשי אתכם יש אומרים וכו' ויש אומרים על סילוק השכינה מהם, וזה תלוי בפלוגתא אם נסתלקה השכינה ובטלה הקדושה בימי החורבן או לאו". עכ"ל.

רנח ..... לבען ציון לא אחשה

אולם לפי מה שכתבנו לעיל בדעת הרמב"ם שמעולם לא הי' כוונת הרמב"ם לומר שיש כעת בעת החורבן שכינה בהר הבית, אלא כוונתו הי' לומר שדבר שנתקדש מחמת שכינה לא נתבטל קדושתו, אין כאן שום הערה, ואין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלוי במדרש הנ"ל, אלא המחלוקת היא האם שייך שיתבטל קדושה מדבר שנתקדש מחמת שכינה.

עקורות בענין סילוק שכינה עצקום העקדש

ובאמת תמוה מאד לומר שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד תלוי במדרש הנ"ל, כי מפני מה ינקוט הרמב"ם כדברי ר' אלעזר והראב"ד כדברי ר' שמואל בר נחמני, מאי רבותיה דהאי יותר מהאי? ועוד, הרי המדרש הנ"ל איירי רק לענין הר הבית והכותל ולא לענין ירושלים, והרמב"ם איירי בפירוש גם על ירושלים שהרי כתב "ולמה אני אומר **במקדש וירושלים** קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא" וכן כתב שם בהל' י"ד, ומוכח מזה שמקור דברי הרמב"ם אינו המדרש הנ"ל ודבריו אינם תלויים כלל במדרש הנ"ל, וזה ברור מאד. ועוד, הרי ברוב מקומות בחז"ל מצאנו שהשכינה נסתלקה מהר הבית ומפני מה ינקוט הרמב"ם כשיטה יחידי לומר שיש עדיין שכינה בהר הבית.

הבה נראה קצת מה אמרו חז"ל בענין שכינה בהר הבית בזמן הזה:

מצאנו בסנהדרין צ"ו ע"ב שאמרו עמון ומואב לנבוכדנצר להחריב הבית "כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר ה' איש מלחמה", כלומר שנסתלקה השכינה.

פתיחתא דאיכה רבה סי' כ"ד "בשעה שבקש הקב"ה להחריב את בית המקדש אמר כל זמן שאני בתוכו אין אומות העולם נוגעין בו אלא אכביש את עיני ממנו **ואשבע שלא אזקק לו עד עת קץ** ויבואו האויבים ויחריבו אותו, מיד נשבע הקב"ה בימינו והחזירה אחוריו הה"ד (שם ב) השיב אחור ימינו מפני אויב. באותה שעה נכנסו אויבים להיכל ושרפוהו וכיון שנשרף אמר הקב"ה **שוב אין לי מושב בארץ אסלק שכינתי ממנה ואעלה למכוני הראשון הה"ד** (הושע ה') אלכה ואשובה אל מקומי".

עכתב בעגון בניית בית העקדש בזמן הזה ..... רנט

ראש השנה דף ל"א ע"א "אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה וכו' דכתיב ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר וכו' דכתיב אלך אשובה אל מקומי" וכו'.

מדרש איכה פרשה א' פסקה ל"ג "ויצא מבית ציון כל הדרה זה הקב"ה שנא' (שם ק"ד) הוד והדר לבשת".

מדרש תהילים [שוחר טוב] פרק י"א "אמר ר' אחא וכו' כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו. ואין איש אלא הקב"ה, שנאמר (שמות טו, ג) ה' איש מלחמה. ואין מקומו אלא בית המקדש, שנאמר (תהלים קלב, יד) זאת מנוחתי עדי עד".

ברכות ח' ע"א "אמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה", גם גמ' זו מורה באצבע על הסתלקות השכינה ממקום המקדש.

וכן במדרש הנעלם על איכה כתב שם כמה לשונות המורים בפירוש שהשכינה הסתלקה ממקום המקדש, ונעתיק קצת מהם: ק"י ע"ב "וּמְסַתְּפְלִין עֵינֵינוּ לְכוֹתְלֵי בֵיתָא דְאִימְנָא, וְהָא אֶתְחַרְבּ, וְלֹא אֲשַׁכְּחָנָא לָהּ", "נְקַרְב בְּכָל יוֹמָא לְגַבֵּי עֵרְסָא דְאִימְנָא [דהיינו קודש הקדשים, כמבואר שם בהמשך], וְלֹא נִשְׁכַּח לָהּ תַמָּן", קי"א ע"א "וְרַבּוֹנָא דְמִשְׁכְּנָא, אֲזַל וְעֵרַק וְאֶתְתַּרְךָ מְגוֹ מוֹתְבִיָּה", ועיין שם עוד.

וזה לשון הגמ' בברכות ס"א ע"ב "לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח: אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים, וברואה, ובשאין גדר, ובזמן שהשכינה שורה". וכן פסק הרמב"ם בהל' בית הבחירה פרק ז' הל' ח' "בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים" וכו'. ומוכח מזה דס"ל להרמב"ם שאין כעת בזמן החורבן שכינה על הר הבית הגם שקדושת הר הבית עדיין קיים, ולכן פסק הרמב"ם [שם הל' ט'] שאין להטיל מים מן הצופים ולפנים, כי להטיל מים זה יותר גרוע מקלות ראש כי זהו כבר בגדר לזולזול גדול, ולכן אין לעשות כן גם בשעת החורבן הגם שאין שם כעת שכינה,

ל..... לענן ציון לא אחשה

כי עכ"פ קדושה כן יש שם, והמטיל מים מן הצופים ולפנים מורה כאילו הוא מזלזל בקדושה שיש שם, ובזה מיושב היטב דברי הרמב"ם⁴¹.

עכ"פ, מוכח מדברי הרמב"ם הנ"ל, שזה שכתב שיש שם קדושה מחמת שכינה אינו אומר שיש שם שכינה, אלא זה אומר, שדבר שנתקדש מחמת שכינה לא נתבטל קדושתו, וכדפירשנו.

כתוב בפרשת בחוקתי פרק כ"ו פסוק ל' "וגעלה נפשי אתכם" ופירש רש"י "זה סילוק שכינה". ומקור דבריו בתורת כהנים בחוקתי פרק ו' הל' ד'.

וכן משמע בספר מלאכי פרק ג' פסוק א' שהשכינה אינה כעת במקום המקדש, וזה לשונו "הִנְנִי שֹׁלַח מְלֹאכֵי וּפְנֵה דְרָךְ לְפָנַי וּפְתָאֵם יְבוֹא אֶל הַיְכָלוֹ הָאֵדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים וּמְלֹאךְ הַבְּרִית אֲשֶׁר אַתֶּם חֹפְצִים הִנֵּה בָא אָמַר יְדוֹד צְבָאוֹת".

וכן משמע מזה שאנו מברכים בכל יום "המחזיר שכינתו לציון", ומשמע שכעת אין שכינה בציון ואנו מתפללים "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", והגם שברכה זו מדבר על שיבת השכינה לציון ואנו כעת דנים על השראת השכינה במקום המקדש, מ"מ מתחילת הברכה משמע שעיקר הכוונה על מקום המקדש, שהרי אנו מתפללים שם "והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל" וכו' וכהמשך לזה אנו מתפללים ותחזינה עינינו וכו' ולכן שפיר שייך זה לעניינו.

ודבר מבהיל מצאנו בדברי רבינו אור החיים הקדוש בפרשת בחוקתי פרק כ"ו פסוק ל"א וזה לשונו "והשמותי וגו' - פירוש השראת הטומאה ושימת שכונתה בבית המקדש, כי הקליפה תקרא שממו, וכבר הודיעו המקובלים כי

---

41. עיי' ארצות החיים [להמלבי"ם] סי' ג' שנתקשה מאד בדברי הרמב"ם האלו, כי המלבי"ם אזיל לשיטתו שלפי דברי הרמב"ם שקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד יש גם שכינה על הר הבית, כי המלבי"ם ס"ל שזה תלוי בזה [וכמו שכתב בפירושו על התורה, הבאנו את לשונו לעיל] אבל לפי מה שפירשנו מיושבים היטב דברי הרמב"ם.

עכתב בענין בניית בית העקדש בזמן הזה ..... ולא

שם הרגיעה שיָדָה, ורגל ס"מ דורכת על בית ה', אשר על זה יקרעו לבם ותערג נפש כל חי למול בעל הבירה". עכ"ל⁴².

וביאור דבריו הוא כמו שכתב בריש פרשת חקת וזה לשונו "וכבר המשלתי במקום אחר ענין זה, לשני כלים שהיו אצל בעל הבית, אחת מלאה דבש, ואחת מלאה זבל, ופינה אותם והוציאם לחוץ מהחדר, אותה שהיתה מלאה דבש מתקבצים לה כל הזבובים והרמשים, ואותה שהיתה מלאה זבל הגם שיכנסו לה קצת מהרמשים לא ישוה לשל דבש, כמו כן אדם מישראל שמת להיותו מלא קדושה המתוקה והעריבה, בצאת הנפש ונתרוקן הגוף יתקבצו הקליפות לאין קץ, שהם כוחות הטומאה, התאבים תמיד להדבק בקדושה ליהנות מהערב" עכ"ל.

ומבואר מדבריו שכשיש קדושה ומסתלקת באה במקומה טומאה. ולכן, מכיוון שהיתה השראת השכינה על הר הבית ונסתלקה באה במקומה טומאה, ועל זה רגזה ארץ כי נתקיים הפסוק ושפחה כי תירש גבירתה [משלי ל' כ"ג]. וכן הוא במדרש הנעלם על איכה קי"א ע"א "וּשְׁלֹמֹה מְלָכָא צְוּוח וְאָמַר תַּחַת שְׁלוֹשׁ רְגֵזָה אֶרֶץ כּו' תַּחַת עֶבֶד פִּי יִמְלוֹךְ כּו' וְשִׁפְחָה פִּי תִירֵשׁ גְּבִירָתָהּ. שִׁפְחָה לָגוּ, גְּבִירָתָהּ לְבַר. אֵיכָה יֵשְׁבָה בְּדָד, מֵאֵי בְּדָד. כְּמָא דְאֵתָא אָמַר, בְּדָד יֵשֵׁב מְחוּץ לְמַחֲנֶה

---

42. וכן כתב החת"ס על התורה בפרשת ויצא, וזה לשונו "אכן יש ה' במקום הזה. י"ל ידוע כי הר המוריה שם קיבוץ נשמות ישראל אתר דביה יחדון רוחין ונפשין ושם אחוזתן בקדושה, אמנם אם נסתלקה שכינה ח"ו ממקום ההוא עת חורבן הרי יש שם אחיזת הנחש ביתר שאת, ואמרו בזוהר חדש איכה, כי ואיב"ה אשית ר"ת איכה י"שבה ב'דד ה'עיר. וזהו רמז לן יעקב כי ראה בחלומו חרבן בהמ"ק כידוע, ע"כ א"כ יש ב'מקום ה'זה ר"ת איב"ה וס"ת נשמ"ה, אלא שהמשיך הוי"ת ש"ש ביניהם ואמר אכן יש יה"ו במקום הזה" עכ"ל.

ונראה שמה שסיים "אלא שהמשיך הוי"ת ש"ש ביניהם ואמר אכן יש יה"ו במקום הזה" כוונתו לומר שכדי שהנחש לא ינוק ממחצב הנשמות המשיך שם הוי"ה ביניהם להפריד ביניהם. עכ"פ, מבואר בדברי החת"ס שבמקום שיהי' כעת גילוי שכינה על הבית יש גילוי נחש על הר הבית עד כדי כך שהי' צריך יעקב להמשיך תיקון מיוחד כדי שאחיזת הנחש לא תבלע לגמרי את קדושת הר הבית.

מוֹשְׁבוֹ". וכן הוא בסוף קי"א ע"ב "בְּדָד, כְּמָה דְּאֵת אֲמַר בְּדָד יֵשֵׁב, כְּמָאן דִּמְסָאִיב
בְּמְסָאֵבו, וְשִׁפְחָה כִּי תִירֵשׁ גְּבֻרָתָהּ, הֵיאֵא דִּהְיוּת מְסָאֵבָא, יִתְבָּא בְּדוֹכְתָהָא"⁴³.

43. נסביר כאן עוד קצת את היסוד שאנו מבארים. זה שיש כיום קדושה על הר הבית אינו אומר שיש כעת השראת השכינה שם כי זה אינו תלוי בזה, כמו שאנו לא אומרים שכשמקדשים בהמה לקרבן עולה חל עליו השראת השכינה, אלא שחל עליו דינים לפי הקדושה שקידשו אותו, ואם קידשו אותו לקרבן שלמים חל עליו דינים לפי קדושת קרבן שלמים, והוא הדין לשאר הדברים שמקדשים, שחל על אותם דברים דינים כפי מה שמקדשים אותם. כן הדבר לגבי הר הבית, בזה שקידשו את הר הבית חל עליו דינים כפי השייך לקדושת הר הבית, ודינים אלו שייכים גם אם אין שם כעת השראת השכינה. ועל פי יסוד זה נתבאר כמה קושיות חמורות בסוגיא כמבואר לעיל, וכעת נתרץ עוד קושיא לפי יסוד זה.

כתב בספר שיעורי הגאון ר' משולם דוד הלוי בהפטרות בהעלותך "ובחר עוד בירושלים וגו' [זכריה ב' ט"ז] הקשה מרן ז"ל דקדושת ירושלים לא נתבטלה כלל כמפורש ברמב"ם [פ"ו מבית הבחירה ודלא כהראב"ד] דלענין מקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, וא"כ למאי צריך עוד בחירה" עכ"ל.

אולם לפי דברינו הקושיא מתורצת כמין חומר, כי זה שיש כעת קדושה על הר הבית אינו אומר שלא נסתלקה משם השכינה, והרי הבאנו לעיל הרבה מקורות שכן נסתלקה השכינה מהר הבית, ולכן הפסוק אומר "ובחר עוד בירושלים" שהשי"ת יבחר עוד בירושלים להשרות שם שכינתו, וכן כתב להדיא המצודות דוד וזה לשונו "ובחר עוד ירושלים - להשכין שם שכינתו כמאז".

ואולי לא רצה מרן מבריסק לתרץ כן, בגלל שבפסוקים שלפני כן כבר כתוב שה' ישרה שכינתו בתוכינו, וזה לשון הפסוקים [זכריה פרק ב' י"ד-ט"ז] "רְנֵי וְשִׁמְחֵי בַת צִיּוֹן כִּי הִגְנִי בָּא וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךְ נְאֻם יְדֹדִי; וְנִלְוּ גוֹיִם רַבִּים אֵל יְדֹד בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעַם וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכָךְ וְיָדַעְתָּ כִּי יְדֹד צָבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ; וְנָחַל יְדֹד אֶת יְהוּדָה חֻלְקוֹ עַל אֲדַמַּת הַקָּדָשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם: הרי שכבר כתוב לפני כן שהשי"ת ישרה שכינתו בתוכינו, ומפני מה נאמר עוד פעם "ובחר עוד בירושלים" אם הכוונה היא שישרה שכינתו בתוכינו?

ויש לומר על זה, הרי ידוע שיש שלושה בחינות ידועות, עולם, שנה, נפש, ושייך השראת השכינה על כל אלו הבחינות, דהיינו ששייך השראת השכינה על נפשות מסוימות, ויש שהשכינה שורה מחמת זמן מסוים כגון שבתות וימים טובים, וכן יש השראת השכינה על מקום מסוים. ובזה מובן היטב הפסוקים וכן הכפל לשון, שהרי בפסוק י"ד כתוב "ושכנת בתוכך" ובפסוק ט"ו כתוב עוד פעם "ושכנת בתוכך".

עכתב בעגנון בגיית בית העקדש בזמן הזה ..... ולג

קרבנות בזמן הזה

וכעת מובן הפסוק בפרשת בחוקתי פרק כ"ו פסוק ל"א "וְהִשְׁמוּתִי אֶת מְקַדְשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרִיחַ נִיחֻחְכֶם", וקשה שהרי אם המקדש משומם איך יקריבו ומהיכן יהיה ריח ניחוח? והתשובה היא, שמקריבין אע"פ שאין שם בית כי קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד לבא, ולכן אמר שבכל זאת "לא אריח בריח ניחוחכם", כן פירש בשו"ת בנין ציון חלק א' סי' א'⁴⁴, וכעין פירוש זה הביא גם החזון איש במנחות סי' ל' אות ה' וזה לשונו "ואפשר דבזמן הזה פקעה מצות תמידין ולא מחמת אונס אלא זו בכלל גזירת הגלות וכדכתיב ולא אריח בריח ניחוחכם" עכ"ל. וכן כתב הנצי"ב בהרחב דבר פרשת בחוקתי על הפסוק ולא אריח בריח ניחוחכם. וזה לשון התורת כהנים פרשת בחוקתי פרק ו' הל' ד' "ולא אריח בריח ניחוחכם - כמשמעו", ופירש הקרבן אהרן "שיתבטלו הקרבנות, ואם יהיו לא יקובלו".

ולכאורה תמוה, הרי אם מותר להקריב גם כשאינן בית [וכדפסק הרמב"ם] כי הקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד, מפני מה באמת אין כעת ריח ניחוח? ומה שכתב החזון איש שזה חלק מגזירת הגלות עדיין לא מוסבר מספיק, כי מפני מה הוא חלק מהגלות זה שאין כעת ריח ניחוח בקרבנות?

והביאור הוא כך, בפסוק י"ד מדבר על הנפשות שהשי"ת ישרה שכינתו על עם ישראל, וזהו "ושכנתי בתוכך", ובפסוק ט"ו מדבר על השראת השכינה מחמת הזמן, שהרי כתוב שם "וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל יְדוּד בְּיָוִם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכְךָ", הרי שמדגיש שם את ענין הזמן, שהזמן בימות המשיח יהי' זמן קדוש ומחמת קדושת הזמן ישרה שכינתו בתוכינו, ולכן כתב עוד פעם "ושכנתי בתוכך", ואז המשיך בפסוק ט"ז "ובחר עוד בירושלים" שהשי"ת ישרה שכינתו שוב על מקום המקדש וירושלים, וזהו השראת השכינה השייך למקום, והדברים מאירים.

ועי' בספר שיעורי ר' מאיר הלוי בהפטרות בהעלותך מה שהביא מאביו בביאור הכפל לשון הנ"ל שכתוב פעמיים "ושכנתי בתוכך", ועי' שם עוד מה שכתב לתרץ את קושיית אביו [דהיינו הקושיא שהבאתי לעיל] על הפסוק "ובחר עוד בירושלים", והרבה פנים לתורה.

44. והאריך בפירוש זה והסביר שלכן הביא הרמב"ם פסוק זה לראיה שקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד, ע"ש.

ונראה לי שהביאור הוא כפי שהארכנו לעיל, שכעת אין השראת השכינה על הר הבית, וזהו הסיבה שאין כעת ריח ניחוח, כי כדי שיהיה מותר להקריב קרבנות לזה די שהר הבית נשאר בקדושתו, וזה יש עדיין, כי קדושה ראשונה קידשה גם לעתיד, אבל כדי שיהיה ריח ניחוח צריך שיהיה השראת השכינה על הר הבית וזה אין כעת⁴⁵ [ולפי הזוה"ק והאור החיים הקדוש והחת"ס יש כעת השראת הטומאה על הר הבית], וזה שאין כעת שכינה על הר הבית זהו חלק מהגלות, ואולי לזה כיוון החזון איש. ואין להקשות שאם אין כעת ריח ניחוח, אם כן לאיזה נפקא מינה אמרו חז"ל מקריבין אע"פ שאין בית? כבר עמד על קושיא זו בשו"ת בנין ציון הנ"ל וכתב על זה כמה נפקא מינות, ע"ש.

דיון בראיות שיש כעת שכינה בהר הבית

והנה, יש שרצו להביא ראיה שיש כעת שכינה על הר הבית מדקיימא לן בברכות [ל]. שהעומד בירושלים צריך לכוין לבו כנגד ביהמ"ק ובית קדשי קדשים, וכן נפסק ברמב"ם ושו"ע, ומזה רצו להוכיח שגם בזמן הזה יש השראת השכינה במקום המקדש, ולכן לשכנו תדרשו להתפלל כנגדו, עד כאן דבריהם. ולאחר המחילה נראה לי שאין מכאן שום ראיה, כי הרי אמרו חז"ל [מובא ברש"י בפרשת ויצא על הפסוק וזה שער השמים] שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה, ולכן אפי' אם אין כעת שכינה בהר הבית עדיין צריך לכוון כנגד מקום המקדש, כי אותו מקום מכוון כנגד המקדש של מעלה⁴⁶.

---

45. ואין להקשות לפי דברינו, איך הקריבו קרבנות בזמן בית שני, הרי אמרו ביומא כ"א ע"ב חמשה דברים חסרו בבית שני, ארון כפורת וכרובים, אש, "שכינה" וכו', זה אינו קושיא, כי בוודאי היתה שכינה בזמן בית שני אלא שלא הי' שכינה במדרגה שהי' בבית ראשון כן הוא הפירוש בגמ', עיין בשו"ת יביע אומר יו"ד חלק ה' סי' כ"ו אות ג' שהביא הרבה מקורות וראיות מוכרחות לפירוש זה. ועיין בזה גם בשו"ת בנין ציון סי' ג'.

46. ואפי' אם נאמר שיש שכינה על הר הבית ולכן אנו מתפללים לכיוון הר הבית עדיין אין ראיה שיש שכינה בכל הר הבית, כי יתכן שנשאר שכינה רק במקום ההיכל ולכן אנו מתפללים לכיוון ההיכל, כי המדרש הנ"ל שהביא את דברי רבי אלעזר שעדיין יש שכינה על הר הבית לא אמר כן אלא על ההיכל, עיין לשונו לעיל.

עכתב בעגון בניית בית המקדש בזמן הזה ..... רלה

ויש שרצו להביא ראייה מהפסוק "זאת מנוחתי עדי עד" [תהילים קל"ב י"ד] אבל גם זה אינו ראייה, כי הפסוק בסך הכל אומר שלא יבחר מקום אחר להשרות שכנינו כי מקום המקדש יהיה לעולם ועד המקום שבו ישרה השכינה, אבל לא שהשכינה לעולם לא תזוז משם, אלא הכוונה היא שכשתרצה השכינה לקבוע מעון בזה העולם יהיה זה במקום הזה.

ויש שרצו להביא ראייה מהפסוק "והי' עיני ולבי שם כל הימים" [מלכים א' פרק ט' פסוק ג'], והנה מהפסוק עצמו אי אפשר להביא ראייה כי יונתן תירגם "ותהי שכנתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא" ותרגום דברי-ותהא שכניתי שורה בו אם רצוני נעשה שם כל הימים, דהיינו ששפתי יונתן ברור מיללו, שהשראת השכינה במקום המקדש תלוי בזה שיעשו רצונו ית'⁴⁷. וכן פירש הבעל הטורים פסוק זה בפרשת בחוקתי [פרק כ"ו פסוק ט'], וזה לשונו "ופניתי אליכם - ופנ"י ת"י, שת"י שנים שעמד הבית היו פני שם כדכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים, אבל לאחר שגלו אנה פנה דודך" עכ"ל.

אולם יתכן דיש להביא ראייה מדברי הגמ' בברכות ס"ב ע"ב "אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים". אבל עדיין אפשר לדחות ראייה זו ולומר שהכוונה היא מצד הקדושה שבהר הבית, ועיקר כוונתו לומר שקדושה ראשונה קידשה גם לעתיד ולעתיד ולכן אי אפשר לירוק בהר הבית⁴⁸, אבל יותר משמע

---

47. וכן רש"י הקדוש הביא פירושו של יונתן, וזה לשונו "תרגום יונתן: ותהי שכנתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא. יהא עיני שם, אם לבי וחפצי שם". דהיינו שרש"י מפרש את דברי יונתן בתוך הפסוק, שזה שכתוב והי' עיני דהיינו שכניתי שם זהו רק אם גם לבי יהי' שם, ולבי הכוונה רצוני, שיהי' נעשה רצוני שם. וכן מצאנו בחז"ל שהלב נקרא רצון כמו שאמרו "רחמנא לבא בעי" דהיינו שהשי"ת רוצה את הרצון של האדם.

48. ועי' במהרש"א שם, שאכן כתב ששיטה זו אתיא כמאן דאמר בפ"ק דמגילה דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד, ולפי דברי המהרש"א יוצא חידוש, שלפי השיטה דלא קידשה לעתיד מותר לירוק כעת על הר הבית.

שוב ראיתי שהמנחת חינוך במצוה רנ"ד הסתפק בזה אם יש מצוות מורא מקדש בזמן הזה למאן דאמר שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, ובסוף הוא נוטה להחמיר בזה [מדרבנן]. וראיתי בחתן סופר סדר עבודת היום חלק א' סי' א' בהגהת שם משמואל שכתב

שרב ביבי לא בא לומר שאסור לירוק על הר הבית, אלא הוא בא לפרש את חומר הדבר, וא"כ יותר משמע שבא לומר שיש שכינה על הר הבית. ואולי עדיין יש לדחות ולומר שאין ממש שכינה על הר הבית אלא שיש השגחה מיוחדת שם ולכן הרוקק שם כאילו רוקק בבת עינו, ואולי זה שיש שם השגחה מיוחדת זהו בחינה שיש שם דרגה מסויימת של השראת השכינה.

ולמעשה נראה לי שאין מגמ' זו ראייה, כי אם אחד בא לארמון המלך אחרי שהמלך יצא לגלות והוא רוקק שם הרי הוא מזלזל בהמלך, ובפרט כשהמלך עתיד ומצפה לחזור לשם, כי הרי המקום עדיין קרוא על שמו, והוא הדין לגבי הר הבית, יתכן שרב ביבי מפרש את הפסוק והיו עיני ולבי שם וכו' שהכוונה היא שהשי"ת תמיד מצפה ומיחל [עיני ולבי] לחזור לשם והוא עדיין חפץ במקום זה, וממילא המקום עדיין קרוא על שמו, ולכן הרוקק שם מראה כאילו השי"ת כבר לא רוצה לחזור לשם כאילו אין הוא חפץ ומיחל שוב למקום זה, וזהו כאילו רוקק בבת עינו, והבן דבר זה כי נכון הוא.

ואולי אפשר להביא ראייה שיש עדיין שכינה על הר הבית מהמדרש תהלים פרק י"א, וזה לשונו "ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום ה' בהיכל קדשו, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום ה' בשמים כסאו. א"ר אלעזר, בין שחרב בית המקדש ובין שלא חרב אין השכינה זזה מתוכו, שנאמר, ה' בהיכל קדשו. אף על פי שבשמים כסאו שכינתו בבית המקדש, שנאמר (מלכים-א ט, ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים. וכן הוא אומר, (תהלים ג, ה) ויענני מהר קדשו סלה. אף על פי שהוא הר בקדושתו הוא עומד. א"ר אלעזר, ראה מה כתיב, (מיכה ד, י) כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה. ושכנתי כתיב, שאף על פי שחרב שכינתי עומדת שם" עכ"ל.

והנה הגם שמדרש זו הוא אותו מדרש המובא לעיל [שמות רבה פרשה ב' פסקה ב'] אבל הלשון קצת שונה, כי שם הי' מדבר רק על ההיכל, אולם נראה שזהו גם הפירוש במדרש הזה שהרי מדבר רק על היכן שהי' המקדש בנוי ולא

לדבר פשוט, שאפי' אם נאמר שלמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבוא אין כעת מצוות מורא מקדש מדאורייתא, מכל מקום לא יגרע הר הבית מכל בית כנסת שנחרב שצריך לנהוג בו כבוד, וזה פשוט.

עכתב בענין בניית בית העקדש בזמן הזה 71

על כל הר הבית שהרי כתב "אף על פי שבשמים כסאו שכינתו בבית המקדש, שנאמר (מלכים-א ט, ג) והיו עיני ולבי שם כל הימים" הרי שמדבר רק על המקום שבו ה' הבית בנוי ולא על כל הר הבית, וכן הפסוק "והיו עיני ולבי שם כל הימים" הגם שהוא דורש פסוק זה כלפי השכינה אבל הוא מדבר רק על המקום שבו ה' הבית בנוי ולא על כל הר הבית, וכן הוא פשוט הפסוק שם שמדבר רק על הבית⁴⁹.

לסיכום אחרי כל האריכות הנ"ל, לפי רוב המקורות אין כעת שכינה בהר הבית ואין זה תליא במחלוקת של קדושה ראשונה קידשה לעתיד או לא, ולפי המקורות שיש כעת שכינה על הר הבית זהו רק במקום ההיכל או בכותל המערבי, מר כדאית ליה ומר כדאית ליה, ולכן אין שום ענין לעלות על הר הבית כדי להתפלל שם כי אין שם כעת שכינה רק במקום ההיכל [לפי השיטות שסוברים כן] ואלו שעולים כיום על הר הבית בין כך לא הולכים להיכן שהם סוברים שהוא מקום ההיכל [והלוואי שיהיו צודקים בזה כי אם הם אכן הולכים במקום ההיכל יש בזה איסור כרת], ואין בזה שום ענין כי אם לפרוץ גדרים של גדולי ישראל, ופרוץ גדר ישכנו נחש.

ואסיים בברכת חג כשר ושמח

בנימין ברוק

---

49. וזה לשון הפסוק "וַיֹּאמֶר יְדֹדְדָאֵלֵי שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הַקֹּדֶשֶׁתִי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָ לְשׁוֹם שְׁמִי שָׁם עַד עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים".

חלק ג'

ולמען ירושלים
לא אשקוט

מענות על השגות על הספר
ויואל משה

הקדמה

חלק זה של הקונטרס מתעסק לענות על השגות על הספר ויואל משה שנשלחו לי עקב פירסום הקונטרס למען ציון לא אחשה. קראתי לחלק זה "ולמען ירושלים לא אשקוט" משום שהוא ראשי תיבות "יואל" כשמו של מרן מסאטמר, וכן משום שיש במענות אלו משום כבוד ירושלים, שהרי מרן מסאטמר הי' מרא דאתרא של ירושלים מטעם העדה החרדית, וזהו "ולמען ירושלים לא אשקוט" דהיינו כבוד ירושלים.

שוב שמת לי לב שמרן מסאטמר מרומז גם ברישה של הפסוק שעל שמו קראנו את הקונטרס, דזה לשון הפסוק בישיעה ס"ב - א' "לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחְשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקוּט עַד יֵצֵא כְנָגָה צְדָקָה וְיִשְׁוַעְתָּהּ כְּלַפִּיד יִבְעֶר" והמילים "לא אחשה" בגי' "משה" ומיד מגיע המילים "ולמען ירושלים לא אשקוט" שזה ר"ת "יואל", נמצא שיש לנו מרומז בפסוק "יואל משה" כשם ספרו של מרן מסאטמר.

והנה, המענה הראשון לא נכתב על ידי, ולכן איני לוקח אחריות עליו, ומ"מ הנני מדפיסו ברשות מחבר המענה, מכיון שכתבת המענה הי' על ידי שנשלחו לי הערות אלו על היואל משה בזמן שהייתי טרוד ולא הי' לי זמן לעיין בהם, והודעתי לשולח ההערות שאין לי את הפנאי להתעסק במענה ההערות, אבל אם ירצה אשלח את ההערות לאברכים הבקיאים כבר ביואל משה ואולי ישלחו לי מענה, ואותו אחד אכן הי' מרוצה מההצעה, וכן עשיתי, שלחתי הלאה את ההערות, וברוך השם אחרי זמן קצר קיבלתי את המענה שהנני מפרסם כאן, והדברים נכתבו בבהירות וחרifות ומצאו חן בעיני. וכיון שזכיתי שהתגלגל הזכות של כתיבת המענה הזה על ידי הנני מעתיקו כאן למען יהי' לתועלת הרבים.

מענה א'

ב"ה

מענה להשגות על ספר ויואל משה.

איקלע לידי עלה נדף בשם 'הערות על ספר ויואל משה', וכתוב שהם מגאון אחד שכתבם על גליון הספר שלו. והנה אם הוא אכן גאון או לא איני יודע, אך את זה ראיתי שההערות שלו אינם בגדר הערות כלל אלא בגדר אחיזת עינים, ואכתוב בקצרה לאלו החפצים בבירור האמת.

**אות א. אינך שלא יגלו את הקץ וכו'. ראוי לציין מה שכתב
אברבנאל בספרו מעייני הישועה מעיין א' תמר א' ששילשתם הם
מיוחדים לחוזים בכוכבים וכו', עיי"ש היטב.**

אם הוא אכן בקי בספרי האברבנאל, למה "שכח" לציין למש"כ האברבנאל
(ישועות משיחו ח"א בביאור ענין ירד העיט), וז"ל:

ואין ספק שעל זה עצמו אמר שלמה השבעתי אתכם וכו' **שיסבלו עול גלותם
וישבו תחתם עד עת קץ בבוא חליפתם**, ועל זה אמר הנביא צפניה (ג'ח) לכו חכו
לו נאם ה' ליום קומי, יצוה שיחכו עד עת הקץ ולא ימרדו לצאת מהגלות קודם
העת הגדור לפניו ית'. ולכן תמצא כל הטובות והגדולות אשר זכרו הנביאים
לזמן הגאולה שיחכו לאותו זמן הגזור שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולי
באה (ישע"י ס"ג ד).

**אות י. וצריך להבין פירושו של חומה שיש להבינו בג' פנים וכו'.
לא ניתן לפרש "יד חזקה" על עולים ברשות, שיד חזקה מורה
על הכח שבידם, או במלחמה או בענין אחר, וכל שהדבר תלוי
ברשות אחרים אין כל כח ביד העולים, וזה פשוט.**

רמב..... לזענן ציון לא אחשה

הרי לא הפריך כלל את הוכחות רבינו. ומה אכפת לנו בסברת כריסו של הכותב לעומת דעת תורה אמיתית הבנויה על הוכחות מוצקות.

וע"ע באיגרת הפאת השולחן (אגרות אר"י עמ' 354) "ואם שלא נתן רשות לכולם או לרובם לעלות כחומה לא"י וכו", הרי שאם אינם רובם ליכא איסור.

אם תעיין בפנים תבין למה כתב "וכו" ולא הביא לשונו המלא. והנה המשך דבריו:

ליחידים לא נאמר שהרי מצינו שהיו זמנים שהלכו מהם לארץ ישראל.

הרי לנו שלא התיר כלל התקבצות מרובה אלא של יחידים, וכדמוכח גם מהראי' שלו דהא מצינו שהיו זמנים שהלכו לא"י, דכ"ז הי' עלי' של יחידים בלבד.

ועיי"ש (עמ' 348) שקיבוץ הגלויות צריך התעוררות תחילה מלמטה עיי"ש.

אם תעיין שם תראה שכל ההתעוררות המדובר הוא רק לקרוא לעשרת השבטים להתפלל על אחיהם בני יהודה ובנימין, ולשלוח כמה מחכמיהם שיוכלו לעשות סמיכה וכדו'. אין שום רמז לענין עליית קבוצה גדולה לארץ ישראל.

אות יב. ומה שאמר שלא אבו לדחוק את הקץ וכו'. במקום להוכיח במישור שאף הרמב"ן מפרש כרש"י דעליה בחומה היינו יד חזקה הרי שיש כאן עיוות כונת הרמב"ן.

קושיא של שטות. הרי בכל אופן מוכח בדברי הרמב"ן דעכ"פ בכלל השבועה של דחיקת הקץ הוא אף עליה ברשות, וא"כ למה שלא יהיה נכלל גם בשבועת שלא יעלו בחומה, הרי חזינן דהשי"ת כן הקפיד על עליה מרובה אף ברשות. לזה השיב רבינו דשורש כל השבועות הוא ענין דחיקת הקץ.

שם. זה לשון הכוזרי מאמר שני סימן כד: "כי הענין האלהי עמד לחול עליהם כבראשונה אלו נענו כולם לקריאה ושבנו לא"י בנפש

חפיצה, אבל רק מקצתם נענו ורובם והחשובים שבהם נשארז בבבל מסכימים לגלות ולשעבוד ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם וכו". ובראש דבריו שם כתב: "כי אמנם חטא הוא זה וכו". ובאפיקי יהודה דרוש כ"ב נחל הבאר העיר מפלוגתא דר"י ור"ל ביומא שם, והביא מסנהדרין צ"ח, ומוכח כהכוזרי וכו"ל, והוסיף שאפשר שאף ר"י מודה לר"ל שזה היה החטא, אלא שאע"פ כן לא היתה השראת השכינה, וכן ציין שם למהרש"א יומא שם, ודוק. וביבמות פו, ב' איתא שעזרא קנס הלויים על שלא עלו לא"י, הרי מפורש שהיה בזה חטא בעצם הדבר שלא עלו.

פשוט דאלו דס"ל דהיתה חטא במה שלא עלו היינו משום דס"ל דלא הי' קבלה כזאת דהפקידה נאמרה רק על בבל. והקנס של עזרא על הלויים יתכן משום דגם אלו שבבבל לא עלו.

ואם בדברי הכוזרי עסקינו, גם בכאן כדרכו "שכח" הכותב מדברי הכוזרי (מאמר א' אות קט"ו):

אלו היה רובנו מקבל הדלות והכניעה לאלקים ובעבור תורתו, לא היה מניחנו הענין האלקי כל הזמן הארוך הזה. אבל המעט ממנו על הדעת הזאת, ויש שכר לרוב מפני שהוא נושא עול הגלות בין הכרח ורצון, כי אלו היה רוצה היה חבר לנוגש אותו במלה שיאמר בלי טורח, וכמו זה איננו אבד אצל השופט הצדיק. ואלו היינו סובלים הגלות הזה והדלות לשם האלקים כראוי, היינו לפאר הדור שאנו מצפים עם המשיח, והיינו מקרבים את הישועה העתידה שאנו מיחלים אותה.

אות טז. דאפילו ברשות כל העמים חלה השבועה וכו'. זה לשון מדרש שה"ש (גרינהוט) [במהדורת זכרון אהרן נקרא מדרש שה"ש כת"י]: "עד שתחפץ מלכות למסור חרב בידכם".

כדרכו השמיט המשך לשון המדרש בזה"ל:

דכתיב (יחזקאל כ"ה י"ד): ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל.

רמז..... לזענן ציון לא אחשה

ובמלבי"ם שם על אתר: ונקמה זו תהיה ביד עמי ישראל על ידי משיח בן יוסף, ע"כ. והמשך לשון הפסוק: וידעו את נקמתי. ופירושו המצודות והמלבי"ם שאז יכירו שהוא נקמת השם ולא בא במקרה. ואין רצה הכותב הזה להביא מכאן על זמנינו אנו, אתמהה.

אות יז. ובאור החיים וכו'. לדעתי דברי האור החיים פשוטים, שאם יתן ה' בלב האומות ליתן רשות לישראל לעלות שמע מינה שכבר רצתה הארץ את עוונתה. ואין כל סתירה בדברי האור החיים.

אף לפירושו המוטעת, הרי עדיין לא הגענו לשלב זה, מכיון שעצם הקמת והמשך קיום המדינה לא אפשרי בלתי יד חזקה באופן של מלחמות תמידיות, הרי שאנו במצב של העברה על השבועה הזאת אף לפי שטותו.

אות כ. ונמצא לפי דבריו וכו'. אין כל רמז במהר"ל על עליה ברשות, וק"ו שלא עלה על דעתו של המהר"ל שאסור לעלות אפילו אם כופין כפיה של מיתה שיעלו. וביאור דבריו שם, שאפילו שיש להם צרות של מיתה אין להם לצאת, וזה פשוט.

כבר הרגיש הכותב להלן בדברי רבינו בסימן ל"ג דאכן אין הכרח בדברי מהר"ל דמיירי בכפיה, אבל בכל אופן מוכח בדבריו כמ"ש הכותב דאפילו יש להם צרות של מיתה אין להם לצאת, ומוכח שהוא ביהרג ואל יעבור.

אבל בלא"ה מוכח בדברי מהר"ל דאף ברשות אסור, דז"ל (חא"ג כתובות ק"א):

כי מה שלא יעלו בחומה דבר זה הוא שיהיו גורעים הגלות, באשר הגלות הוא הפירוד, והם יעלו בחומה בקבוץ לארץ הרי דבר זה נחשב גרעון לגלות.

הרי מבואר שעצם הקיבוץ הוא היפוך הגלות שהוא הפירוד, וא"כ מובן ממילא דזה אפילו ברשות.

וכן מוכח גם בדברי הרשב"ש (ס"ב ב') שכתב אודות מצות ישוב ארץ ישראל, וז"ל:

אמנם מצוה זו אינה מצוה כוללת לכל ישראל בגלות החל הזה, אבל היא מנעת כלל, כמו שאחז"ל שהיא מכלל שבועות שהשביע הקב"ה את ישראל,

לא ימהרו את הקץ ושלא יעלו כחומה, וצא וראה בני אפרים מה קרה להם שמהרו את הקץ, אמנם מצוה היא על כל יחיד לעלות.

אות כד. ובתרגום יונתן על שה"ש וכו'. המעיין בתרגום יונתן יראה ששם יש דין ודברים בין משיח וכןסת ישראל, והיינו לאחר שכבר נתגלה שימהר הגאולה, אבל אין כל רמז לדחיקת הקץ על מה שאינו גאולה אמיתית.

יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא?! הלא התם המדובר אחר שכבר נתגלה המשיח וכבר התחילה הגאולה, ועכ"ז אסור למהרו, כל שכן לפני בוא המשיח לבטל את הגלות בזרוע בשר אין לך מרידה בהקב"ה וגזירתו יותר מזה.

שם. ושלא להזיד למיסק לארעא דכנען וכו'. זה לא כתוב שם אלא על גאולת מצרים.

לא ידעתי מה הוסיף בזה על דברי רבינו, הרי רבינו כתב כן להדיא, והוסיף: וכן פירש בכל השלש שבועות אלא שפירש בכל אחת מהשבועות על זמן אחר, עכ"ל. ואכן בתרגום יונתן (ה' ד) פירש השבועה של גלותינו על ענין של פעולות גשמיות למרוד בחיילות גוג ומגוג, וזה עיקר ראיית רבינו דענין השבועות הם פעולות גשמיים.

אות כז. ובמדרשים פי' שלא ידחקו בפעולות בידיים כמו שהביאו ע"ז ראייה מבני אפרים וכו'. בבני אפרים היתה זו עצמה הגאולה, וכן כוזיבא היה ענין משיח, אבל כל שאינו משיח אין שום דוחק קץ.

מכיון שהוא כותב בחלקלקות הלשון, אולי יועיל לבאר לנו במה היתה בני אפרים יותר בגדר גאולה מאשר הקמת מדינה עצמאית? אדרבה, בני אפרים אפילו לא הצליחו להשיג מדינה עצמאית. וכמובן שלא היתה שם ענין משיח כלל, ולא המתינו על הסימן מן השמים של פקוד יפקוד.

וכן מבואר במשך חכמה (בראשית נ' כ"ד), וז"ל:

למדם כי לא יעלו כחומה עד בוא נביא מהשי"ת ויאמר פקוד וכו'. וזה לימוד לדורות שלא יעלו מעצמן, ולא כמו שעשו בני אפרים שהקדימו הקץ.

רמו..... **למען ציון לא אחשה**

הרי מבואר דעצם העליה מעצמן ללא נביא הוא ההעברה על השבועות.

וגם מסברא דבריו דברי הבל, וכי השבועות הם דין בהלכות משיח, הלא המכוון הוא שלא לבטל הגלות, כמ"ש המהר"ל ועוד הרבה, ולא תלוי אם מתלבשים באיצטלא של משיח או סתם פריקת עול הגלות, וזה פשוט וברור.

**אות כח. וכעין זה כתב גם החת"ס וכו'. וראה גם בשיר חדש על
שה"ש לבעל רביד הזהב שפירש כיו"ב.**

גם כאן "שכח" לציין תחילת דברי השיר חדש, וז"ל:

צריך ביאור היכן מצינו שבועה זו רמוזה בתורה. ונראה שהרי מושבעין אנו בהר סיני על כל התורה כולה, ובכללם דברי הברית שבתורה ושבתורה תורה, ושם מפורש שבאם יעברו אזי יגלו מארצם ומצא אותנו כל האלות, א"כ על כרחך צריכין אנחנו לקבל הגלות.

הרי לנו דיסוד השבועות הם "קבלת עול הגלות", וא"כ מובן דזה כולל הן השבועות והן פעולות גשמיים לבטל הגלות.

**ובפירוש הגר"א על שה"ש מבואר שהשבועה היא רק על בנין בית
המקדש.**

ראשית, זה לא בפיו הגר"א על שה"ש, אלא על התקו"ז (תיקון כ"ו ד"ה ובמה). והשנית, לא כתב שהוא "רק" על בנין בית המקדש, אלא שלדעתו דברי ה"זוהר" שם קאי על ביהמ"ק.

והרי תלמידו הגר"י משקלאו הביא השבועות להלכה גם שלא בקשר לבנין ביהמ"ק, בספרו פאת השלחן (סי' א' סעיף ג'), ובמכתב הנ"ל שהובא באגרות ארץ ישראל.

**שו"ר שכדברי הגר"א כתוב במדרש זוטא שה"ש שם שהשבועה
על בנין בית המקדש.**

ושוב "שכח" הכותב לציין המשך דברי המדרש:

אם תעירו ואם תעורר וגו', השביעם הקב"ה שלא לעמוד כנגד מלכות.

הרי דמה שכתוב דיש שבועה על בנין ביהמ"ק אינו סתירה כלל להא דמבו' להדיא בגמ' ובמדרש דיש שבועה על כל פעולה גשמית לבטל הגלות.

וע"ע בפירוש האלשיך, הגר"א, הר"י מליסא, והנצי"ב שהשבועה לאומות והעולם שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי ועל ידי כך יקרבו את הגאולה.

כנ"ל, יש "גם" שבועה כזאת, וכמפורש בגמ' על אתר, וכמפורש בדברי האחרונים הללו שמתייחסים אך ורק לשבועה הזאת. אבל אין זה סתירה שיש "גם" שבועה לישראל שלא יבטלו הגלות [מרידה באומות, עלי' בחומה, דחיקת הקץ], כמפורש להדיא בגמ' ומדרש ובדברי רבותינו לכל אורך הדורות.

והעיקר שכל האמור הוא על הקץ ממש.

כבר נתברר שזה סברת הכרס של הכותב ללא שום מקור או סמך כלשהי, אדרבה, בני אפרים לא עשו קץ ממש ומ"מ עברו על השבועה. וכל שכן פעולות של עלי' בחומה ומרידה באומות דעל כרחך הכותב יודה שאינם שייכים לקץ ממש אלא לפעולות גשמיים לבטל שעבוד הגלות בזרוע, וא"כ מה יועיל לו אם שבועת דחיקת הקץ הוא רק על קץ ממש.

אות ל. אלא שלפי זה וכו'. בפשוטו השבועה שלא תהיה תפילה יותר מדאי, אבל דרגת תפילתם של אלו היתה גבוהה בלי "יותר מדאי".

אין לזה שום הבנה, וכי ענין "יותר מדאי" הוא הפצרה בכמות? הלא פשוט דהכוונה להפצרה באיכות, ואם דרגת תפילתם של ר' חייא היתה כל כך גבוהה דהיתה מכרחת הגאולה, על כרחך זה יותר מדאי.

אות לג (בסופו). כל הפלפול מהרמב"ם אינו לענין, כי שם היה הנדון על מי שהחזיק עצמו למשיח. וראה לעיל [אות כד] על הגליון.

וכבר נתברר דדברי הכותב אינם לענין, דהשבועות אינם דין בהלכות משיח אלא בהלכות גלות. ולשון הרמב"ם:

רמח ..... לזענן ציון לא אחשה

ולפי שידע שלמה שהאומה הזאת באורך זמן גלותה תפצר להתנוועע בלא עתה הראויה.

והכוונה ברורה לכל תנועה של ביטול הגלות לפני זמן הגאולה.

אות מד (בסופו). המעיין בכלי יקר יראה שכל האמור כאן אין לו כל הבנה.

והמעייין בדברי הויאל משה יראה שכל השגות הכותב אין להם הבנה.

אות סח. והנה המהרסים לקחו גאולה מעצמם וכו'. ראה ארצות החיים לר"ח פלאג'י שער ט' אות י"ט בשם שו"ת שמן המור חיו"ד סימן כ"ב.

וז"ל השמן המור שם: דשני קבוצים יהיו, האחד שתחילה יתנו ישראל לבם לחזור לארץ ישראל ויעלו בה רבים מישראל, ואח"כ יהיה קבוץ גלויות על ידי המשיח, עכ"ל. הרי מבואר מדקדוק לשונו דרק אותן שיעלו על ידי המשיח הם בכלל קיבוץ גלויות, משא"כ אלו שיעלו לפני כן. ואין זה ענין כלל לדברי המהרסים שהביא רבינו כאן שרצו להיתלות בדברי הרמב"ן כאילו קיבוץ גלויות של הגאולה יהיה בלי משיח.

אות ע. ופתאים הבינו מדברי האוה"ח וכו'. בספר חפץ חיים על התורה עמ' קא מובא שהח"ח דיבר מהאוה"ח הזה בנוגע להצהרת בלפור.

כתוב שם שראה בזה כעין אתערותא דלעילא בענין הגאולה, אבל אמר כי מתירא שהחפשים יקלקלו אותו, עיי"ש. ופשוט בכוונתו שראה בזה סימן מן השמים שהזמן מסוגל לגאולה. ומה זה גאולה? פוק חזי בכל פסוקי התנ"ך וחז"ל, שיהיה על ידי משיח, ובנסים גלויים יותר מיציאת מצרים. ומ"מ מכיון שהבין החפץ חיים שהדור אינו ראוי לכך, לכן הביא את דברי האוה"ח דבדור שאינם זכאים יבא משיח בצורה של שפל אנשים.

אדרבה, ימחול נא הכותב לבאר לנו איך ראה החפץ חיים בדברי האוה"ח הללו שהגאולה תהיה באופן של הצהרת בלפור, וכי יש איזה דמיון בין מה

שכתב האוה"ח דבלא זכו יבא משיח ענין ורוכב על החמור - למציאות של גאולה ללא משיח?!

ועיין בספר מאיר עיני ישראל (ח"א עמ' 35) מש"כ בנו של החפץ חיים ר' אהרן בשם אביו דברים ברורים אודות גאולה העתידה, וז"ל:

השיב לו הקב"ה, השלך את הזהב לאש ומאליה תיעשה המנורה, לא למראה אדם ישפוט ה', דוקא בתקופות של אש אשר לפי השכל האנושי הרג הוא ואבדן ואין מוצא ממנו - תאיר שמשו של ישראל, דוקא מתקופות אלו תצמח הגאולה הישראלית, והגאולה תבוא רק על ידי ולא ע"י כוחכם ולא על ידי חסד לאומים, כמו שכתוב באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, ומי מבלעדי יכול לפדות ולגאול את ישראל בעת הקץ, בשעה שכל אומות העולם יתנפלו כאריה טרף על עם ישראל להשמידו מארץ החיים. ואבא זצ"ל גמר את רעיונו הנפלא בדברים האלה: אבל עלינו להדליק את מנורת התורה של מטה כדי שנוכל לקוות אל האור האלקי מלמעלה.

היוצא לנו מדברי קדשו: א. הגאולה לא תהיה על ידי כוחות גשמיים של כלל ישראל. ב. גם לא ע"י חסד לאומים. ג. רק על ידי הקב"ה בעצמו, ככתוב באש אתה עתיד לבנותה. ד. התפקיד היחידי שמוטל על כלל ישראל בגלות הוא להאיר את אור התורה של מטה, כדי שנזכה להגאולה ע"י האור מלמעלה.

ובחפץ חיים על התורה (פרשת דברים):

התורה תלמדנו לבלי לעמוד נגד האומות אפילו בשעה שמתגרות בנו, עלינו ללכת בעקבות אבינו יעקב במלחמתו עם עשו אחיו, וכברמב"ן ז"ל בפרשת וישלח וכו' ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהנצל עכ"ל. והנה כל זמן שהלכנו בדרך הכבושה הזאת הצילנו הקב"ה מידם, ומאז הודחנו מדרכנו וחדשים מקרוב באו והנהיגו מנהגים חדשים, עזבו נשק אבינו ואחזו בכלי קרב של שונאינו, הלכנו הלוך וחסור ומצאונו רעות רבות וצרות, ירחם ה' על עמנו וישיב שופטינו כבראשונה.

אות עא. אמנם מ"ש הרח"ו ז"ל הוא ענין אחר וכו'. בספר אגן הסהר על שה"ש להגה"ק בעל שבט מוסר על הפסוק השבעתי

אתכם וגו' כותב מפורש שהשבועה שלא ידחקו את הקץ היא רק עד תחילת האלף הששי וכהיום השבועה אינה קיימת עוד, עיי"ש בדברים ברורים, וכל אריכות נוספת מיותרת.

המעייין בדבריו יראה בעליל שמדבר אך ורק לגבי ריבוי בתחוננים יותר מדאי לעורר על הגאולה האמיתית על ידי משיח צדקינו, ובזה הרי גם רבינו כתב דכיום פשוט שאין בזה שום איסור. אבל פעולות גשמיים לבטל הגלות בזרוע בשר אין לך מרידה בהקב"ה וגזירתו יותר מזה, וזה שייך כל עוד שהשי"ת לא הוציא אותנו מן הגלות על ידי משיח, וכל אריכות נוספת מיותרת.

שם. רצה לומר שלא יהיה מציאות לעורר על הגאולה וכו'. אינו מובן איך אפשר לפרש שלא יעוררו "את הגאולה" שאין הכוונה על ישראל, ואיך אפשר להמציא שבועתו של הקב"ה שלא נמצא באף מקום, והרי הרח"ו מביא זאת בשם במד"ר ולא בשם תיקונים, ובמד"ר הרי השבועה לישראל.

הרי כתב שהיתה השבועה הגדולה "לאלוקים", ומבואר דהמדובר בשבועת הקב"ה. והכוונה ב"שלא יעוררו את הגאולה" היינו שלא יועיל התעוררות שלהם.

ושבועה זו נמצאת בדברי הרח"ו בספרו עץ הדעת טוב (פרשת ויצא), וז"ל:

גם בזה יובן מה שאמרו חז"ל היום אם בקולו תשמעו, כמו שהשיב המשיח לרבי יהושע בן לוי, והרי כתבנו בספר הזוהר **כי נשבע הקב"ה להניחם אלף שנים בתשובה, כמ"ש השבעתי אתכם וכו'**, יתורץ עם הנזכר כי ביום החמישי היתה השבועה, אבל באלף הששי תלוי בתשובה, ובו יקוים היום אם גדול ומיעוט תשובתכם נתארך לכם הגלות גם באלף ששי, ולכן אתם הרועים השקו הצאן ולמדום דרכי שלימה, ולכן רעו אותם כרועים נאמנים וע"י כן יגאלו.

ויאמרו לא נוכל וכו' אין הדבר תלוי בנו לבדנו, עד אשר יאספו כל העדרים שהם כל מחנות ישראל הנפוצים בגלות, וכולם יחד צריכין לשוב בתשובה כסברת ר' אליעזר בספר הזוהר, וכאשר כולם ישובו יחד בתשובה ויסירו לב האבן מבשרם ויותן להם לב בשר, אז נוכל להשקות הצאן שפע מים חיים וכו'.

ולכן דעו לכם כי אם לא תשובו בתשובה גמורה בלב ונפש, כמ"ש פ' נצבים ושבת עד ה' אלקיך וכו' בכל לבבך וכו' אם יהיה נדחך וכו', אפילו שתרכו תפלה אם תבעיין בצלותיך ובתחנוניך בעיני ותרכו תפלות, אמנם לא אדרש לגאולתכם. אמנם אם תשובו באמת, אז אתיו מן הגלות ואקבץ קץ גליותכם, ובואו ציון ברינה, עכ"ל.

וסוף דברי הכותב הם שקר וכזב, שהרי מפורש בדברי הרח"ו דקאי על התיקונים, כמב' להדיא למי שמעיין בכל דברי הקדמתו מרישא לסיפא. וגם לא נמצא בדבריו כלל אפילו ברמז דענין השבועה לאלוקים הובא במדרש רבה. וזה בושה שאנו צריכים אפילו להשיב על השגות כאלו.

**אות עג. בלשם שבו ואחלמה הקדמות ושערים ש"ו פ"ט מבואר
שמזמן בעתה סגי בתשובת כנישתא חדתא ותמיד יש בישראל
ל"ו צדיקים, ולפי"ז מתפרשים יפה דברי החיד"א.**

לא מובן למה הביא מדברי הלשם ולא מדברי הגמרא בסנהדרין (דף צ"ז):. אלא דכבר ביאר רבינו לעיל דכל זה הוא לפני ביאת משיח, אבל כשיבא משיח הרי יכוף את כל ישראל לילך בדרך התורה כמ"ש הר"מ, ורק אח"כ תהיה הגאולה, וא"כ כל הנידון אך למותר.

**שם. וכפי הנראה מאותה המעשה שבספר הנ"ל וכו'. לא נכון.
הענין היה שרצו לעשות השבעות ועל ידי כך יוכלו להכניעם
במרד ומלחמה, ועל זה השיבו שעל ידי כך הוי תתודע לרשות
וכו'.**

המעייין שם יראה דאין הדגוש על ענין ההשבעות בלבד, אלא על ענין דתתודע לרשות, דהיינו לצאת במלחמה גלויה כנגד האומות [דנקראים רשות הרבים] בזמן הגלות, הן על ידי השבעות, הן על ידי מלחמה ומרידה כנגדם. וענין ההשבעות נזכר שם רק כעוד היכי תימצי של יציאה למלחמה כנגד האומות, אבל אין החסרון מצד ההשבעות אלא מצד המלחמה כנגד האומות. כ"ז ברור ופשוט למי שמעיין שם בפנים, אלא שהכותב כנראה הוכה בסגורים. [גם לא נזכר שם כלל שאנשי פורטוגאל רצו להרים ראש ללכוד המלוכה על ידי השבעות"].

אות עט. וצ"ל הכונה דאם עוברין וכו'. פשוט ט"ס שם וצ"ל "באומות". [א"ה. במדרש לקח טוב שה"ש ב', ז' איתא: "שלא ימרדו על מלכות יי"].

הרי ציין רבינו לדברי עצמו בסי' ע"ו דמבואר במדרש דבני אפרים לא האמינו באלקים ולא בטחו בישועתו מצד שעברו על השבועות, וכמ"ש ביפה קול שם בביאור הענין, וא"כ לא יועיל לו להכותב לשבש דברי הגר"א גלאנטי. ולפי"ז אכן מובן היטב מה שהעיר הכותב מדברי המדרש לקח טוב, דהעברה על השבועות הם מרידה במלכות השי"ת.

אות עט. וכעת הראוני בספר מעשה ידי יוצר וכו'. וגם בזרע שמשון (החיד"א מכנהו "חסידי קדישא") על אסתר על הפסוק ונהפוך הוא כ"כ שהשבועות תלויות בהדדי לענין מלחמה, עיי"ש. וראה באגרת הפאת השולחן באגרות א"י עמ' 352 שהאומות עברו על שבועתם, עיי"ש.

הרי גם בזרע שמשון [כמו בהגדת מעשה ידי יוצר] המדובר אינו כלל אודות פעולות של פריקת עול הגלות, אלא המדובר על הריגת הגוים ברשות ובשליחות אחשורוש.

וממה שכתב הפאת השולחן דהגוים עברו על שבועתם הרי מוכח עוד יותר דשבועת כלל ישראל לא תלוי בשבועתם, שהרי הרמב"ם ושאר רבותינו הזהירו אותנו לבל נעבור על השבועה אף שהאומות כבר עברו אז על שבועתם, וכמ"ש רבינו.

אות פ. גם כל הדור קיימו כל התורה כולה וכו'. וצדוקים וביתוסים ושאר הכתות היכן היו?

הרי רבינו כבר הוכיח לעיל (סימן ל"ט) דמבואר בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה, ובאיכ"ר ב' ד') דלא נמצא אצלם שום חטא זולת זה שלא היו מתאבלין על ירושלים.

שם. ולשון הר' סעדיה גאון וכו'. ראה במהדורת קאפח. וע"ע רמב"ן ס"פ האזינו, ומשמיע ישועה לאברבנאל ח' ע"ד.

אף אם נניח שמהדורת קאפח יותר מדויקת [שאינו מוכרח כלל, וכתב בעצמו בהקדמה דאף שהוא מהדורה האחרונה מ"מ מצוי בו שגיאות וחסרונות רבות], הרי עדיין מפורש בדבריו דהגאולה תהיה רק אחרי ששוב בתשובה.

ושו"מ מאמרו של הרב יוסף סופר בקובץ מורשת יעקב (ד, עמ' 88), שמוכיח שגירסת אבן תיבון מדויק יותר, ושטעות נפלה בזה בכת"י של קאפח מחמת דילוגי תיבות [כמ"ש קאפח בעצמו בהקדמה דיש הרבה חסירות], ושהלשון ע"פ גירסת קאפח הוא כסתירה מיני' ובי', ועוד שאין שום מובן למה רס"ג ימחוק יסוד כה גדול בלי שום חזרה ביסוד הדברים דבכל אופן תהי' הגאולה ע"י תשובה. ועיי"ש שהודה לו קאפח שאין לו דרך להוכיח אמיתת הנוסח שלו.

וכן בדברי הרמב"ן והאברבנאל מבואר בסך הכל דהישועה תהיה אף אם לא נהיה ראוי לכך, אבל צורת ומהות הישועה הוא גופא שיחזיר אותנו הקב"ה בתשובה, וכמ"ש הרמב"ם דמשיח יכוף את ישראל לילך בדרך התורה. ואיך אפשר לקבל שיהיה גאולה ללא תשובה, אם גלינו רק בעבור חטאינו.

וכן מבו' בדברי הרמב"ן ואברבנאל בכ"מ, עי' רמב"ן (דברים ל' א', ושם י"א) דפסוקי התורה בפרשת נצבים הם הבטחה ונבואה, והרי מבואר שם בפסוקים שיגאלו רק אחרי שיתקיים 'והשבות אל לבביך בכל הגוים וגו' ושבת עד ה' אלקיך'. ובספר הגאולה (סוף שער רביעי) כתב להדיא דהקץ של בעתה יהי' ע"י משיח בן יוסף וע"י התשובה, וז"ל: **בשנה ההיא הנוספת בחשבון יתקיים בנו ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו, וזאת תחלת גאולתינו האמתית, כשנשוב לשמוע בקול האלקים ית' ויתעלה שמו, עכ"ל.**

וכן מבו' באברבנאל (פ' נצבים) דפסוק של ושבת יתקיים בהכרח, ד'בהכרח תשוב אל ה'', ובפרשת האזינו כתב להדיא דגאולת בעתה יהי' רק אחרי הבירור של ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגין, וכ"כ במשמיע ישועה (מבשר ב' נבואה ד'). וכ"כ במקומות הרבה דלא יהי' הגאולה לרשעים אלא לאלו שישבו, עי' בדבריו ביחזקאל (כ' ל"ה), ובישע' (הקדמה, בחינה הרביעית ייעוד ו'), ושם (כ"ו ב'), ושם (ל"ה ח'), ושם (נ"ט כ'), ושם (ס"ה י"א), הושע (ב' ט"ז), עמוס (ט' ט'). וכן האריך בזה במשמיע ישועה (סוף מבשר ג' עיקר ו'), ובישועות משיחו (ח"ב העיון הא' פ"ב).

רנד..... לזענן ציון לא אחשה

אות פג. כל הענינים האלו היו ענינים משיחיים ואינם שייכים לכאן.

ראשית, הרי המהר"ל לא מיירי מעניני משיחיים כלל. והשנית, כבר נתברר לעיל דכל דבריו בענין משיחיים אינם אלא לגבי נידון שבועת דחיקת הקץ לא לגבי עלי' בחומה ומרידה באומות. והשלישית, כבר נתברר לעיל דכל החילוק הוא סברת כרס ללא טעם וריח, דהא יסוד דין השבועות הוא קבלת עול הגלות, ופשוט.

מענה ב'

כבוד מלכים

מענה על השגה של תלמיד חכם על דברי בעל ויואל משה

לאחר שכתבתי את הקונטרס למען ציון לא אחשה הבאתיו לתלמיד חכם אחד שעבר על הקונטרס וגם נהנה ממנו ולא מצא בו דופי, אבל טען בפני שיש לו קושיא על דברי בעל ויואל משה שכבר הציע לפני כמה חסידי סאטמאר ולית מאן דפשר לי', ורצה לטעון שאולי יש כאן שגגה שיצא מפי השליט. ובכן אעתיק את דבריו של הויואל משה ואת הקושיא של אותו תלמיד חכם, ומה שזכיתי לענות לו בסיעתא דשמיא.

זה לשון הויואל משה בסוף מאמר לשון קודש

"וכבר הבאתי ד' חילוקי דינים ומקורן המתבאר מדברי הפוסקים בענין לימוד הנשים ומזה נוכל להבחין את אשר לפנינו. ובודאי שאין ללמוד בלה"ק כי אם תוכל ללמוד בלה"ק תלמוד בעצמם מה שאסרו חכז"ל ואסור להביאה לידי כך. ומה שאמרו בפ' הקהל נשים באות לשמוע כדי שידעו לקיים מצוה, אף שבודאי קריאת המלך שקרא אז במשנה תורה הי' בלשון התוה"ק - לשון הקודש, מ"מ כבר נודע כי הי' מעמידין מתורגמן בכל קה"ת שבציבור לתרגם לפני ע"ה שאין יודעין בלשון הקודש, וככה הי' בודאי בקריאת המלך שבפרשת הקהל שהיו שם כל ישראל ביחד עם הנשים והטף, שהעמידו מתורגמן עבור אותן שאינם

מבינים הלשון, או אפשר שהמלך בעצמו הי' מתרגם אח"כ שיגיע לאזני כל ישראל מגדול ועד קטן. ועכ"פ אין קושיא ממה שאמרו נשים באות לשמוע אף שלא ידעו בלה"ק.

הנה כבר הארכתי בטעמים מספיקים להבין הענין והמסתעף, אבל הרבה יש עוד בזה שלא כתבתים ישמע חכם ויוסיף לקח. וה' יאיר עינינו בתורתו ית"ש האמיתית". עכ"ל היואל משה. וזהו סיום המאמר לשון קודש.

וטען אותו התלמיד חכם, הרי ברש"י בסוטה דף מ"א ע"א מפורש שאין תורגמן למלך. ונעתיק כאן את לשונו המלא של רש"י - **"ושמע והיה אם שמוע** - ע"י דילוג, ומשם מדלג לעשר תעשר, ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות, ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך. שמע קבלת מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף יג), וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה, ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות, ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תכלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות, ואח"כ קורא פרשת המלך, ואי משום דיש כאן דילוג בתורה בכדי שיפסיק התורגמן אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו". עד כאן לשון רש"י. ולכאורה נראה שיש מדברי רש"י סתירה לדבריו של היואל משה שכתב שלמלך הי' תורגמן, וצ"ע.

והנני משיב.

אכן קושיא טובה, אולם אם לדין יש תשובה וכפי שאברר בעליל מקחו של צדיק. אבל קודם נברר את הסוגיא באופן כללי ואז נחזור לדבריו של היואל משה.

הנה קודם כל יש להתבונן בדברי רש"י הנ"ל, מפני מה אכן כתב רש"י שאין למלך תורגמן הלא מעולם ידענו שתורגמן הוא כבוד למלך, יוסף הי' לו תורגמן, ועי' ברש"י דברים ל"ב מ"ד שמשם העמיד ליהושע תורגמן, ויהושע הי' לו דין מלך. ובמס' מגילה דף ט"ז. איתא שאחשורוש לא דיבר עם אסתר כי אם על ידי מתורגמן עד שידע שהיא מבית שאול. ומאין לקח רש"י שאין תורגמן למלך, וחפשי בספרים המביאים מראה מקומות ולא מצאתי בשום מקום בחז"ל

מקור לדברי רש"י האלו, גם ברמב"ם לא מוזכר דין כזה שאין מעמידים תורגמן למלך. ונראה שרש"י הבין לדבר פשוט שאין מעמידים תורגמן למלך וצריך באמת להבין למה זה כל כך פשוט, מהי הסברא הפשוטה הזאת?

והנה כל מי שיתבונן קצת בדברי רש"י ישים לב שדברי רש"י מוקשים מאד וכמעט שאין להבין בכלל מה הוא אומר. רש"י מקשה קושיא "ואי משום דיש כאן דילוג בתורה בכדי שיפסיק התורגמן, אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו", דהיינו שיש דין שאסור לגלול את הספר תורה יותר מכדי שיפסיק התורגמן, דהיינו שהוא גולל את הספר תורה כל כך הרבה זמן שהוא ממשיך לגלול גם אחרי שהפסיק התורגמן לתרגם והציבור מחכה שיפסיק לגלול ויש בזה משום גנאי לציבור⁵⁰, אבל המלך מדלג מסוף פרשת כי תבוא עד פרשת המלך בפרשת שופטים כמבואר במשנה שם [לפי פירושו של רש"י כפי שנבאר בהמשך] ועל זה, מקשה רש"י "ואי משום דיש כאן דילוג בתורה בכדי שיפסיק התורגמן" ומתרץ רש"י "אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו".

וכאן הבן שואל הלא איפכא מסתברא, כי בזה שאין תורגמן הציבור יחכה עוד יותר מבאם הי' תורגמן, ויש כאן יותר גנאי לציבור.

וכן הקשה התו"ט שם על המשנה בסוטה פרק ז' משנה ח' וזה לשונו "וכתב רש"י ואי משום דיש כאן דילוג בתורה [יותר] בכדי שלא יפסוק התורגמן. אין למלך מתורגמן. ואין מתרגמן אחריו ע"כ. ואכתי תקשה דכל שכן דאיכא גנאי לצבור דהשתא אפילו בהפסק מועט שוהין הצבור לפי שאין תורגמן. לכך ג"ל דהכא היינו טעמא דבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהיית הצבור וכיוצא בזה" עכ"ל התו"ט.

דהיינו שהתו"ט לומד פשט, שאין מקפידים על גנאי הציבור כשמחכים לכבוד המלך. אבל דברי רש"י עדיין מוקשים מאד מפני קושיית התו"ט כי מה איכפת לן אם יש או אין תורגמן הלא בין כך ובין כך הציבור יחכה ואדרבה הציבור יחכה עוד יותר כשאין תורגמן, ומה פשר דברי רש"י?

---

50. כך כתב רש"י להדיא במס' מגילה כ"ד ע"א וזה לשונו "שלא יפסוק התורגמן - שלא ידלג ממקום שהוא קורא אלא כדי שיוכל לגול את הספר ולקרות במקום הדילוג קודם שיגמור התורגמן תרגום המקרא שידלג זה, משום שאין כבוד צבור לעמוד שם בשתיקה".

עוד קשה על רש"י, שהרי הגמ' שם בסוטה כותב הלכה "ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו" ופירש רש"י "למפרע". דהיינו שאפשר לדלג רק קדימה ולא לאחור כך פירש בדברי רש"י הכסף משנה⁵¹ וכן הביא שם בשם התוס'. והנה בעוד שרש"י מקשה שיש בקריאת המלך דילוג יותר מכדי שיפסוק התורגמן עדיין קשה שהרי המלך מדלג לאחור כי הוא מדלג מסוף פרשת כי תבוא עד פרשת המלך שזה בפרשת שופטים, ורש"י לא מקשה קושיא זה וגם לא עונה על זה כלום.

עוד קשה, שהרי יש עוד הלכה בגמ' שם שאין מדלגין בתורה מענין לענין, ורק בנביא מותר לדלג מענין לענין, וכאן הרי יש דילוג מענין לענין, שהרי ברכות וקללות ופרשת המלך הם שני ענינים לכל דבר, וגם מזה רש"י שותק.

ובשני הקושיות האחרונות לא יעזור תירוצו של התוי"ט כי הסיבה שלא מדלגים מענין לענין ושלא מדלגים לאחור אינו משום גנאי לציבור אלא משום שזה מבלבל את הציבור, כן כתב רש"י כמה פעמים במס' מגילה כ"ד ע"א. ולכן, במקום המלך אפשר לומר סברא שְלִכְבוֹד המלך לא איכפת לן שהציבור יחכה, אבל אין סברא לומר שלכבוד המלך אפשר לקרוא באופן שזה מבלבל את הציבור, וזה פשוט, וממילא צריך עיון טובא בשני הקושיות הנ"ל גם לפי התוי"ט.

עוד יש להעיר על דברי רש"י, דהנה רש"י שינה מסדר המשנה, כי במשנה כתוב שקוראים את פרשת המלך לפני ברכות וקללות, ואילו רש"י כותב שקוראים קודם ברכות וקללות ורק בסוף קוראים פרשת המלך [עי' לעיל לשונו המלא של רש"י], וצ"ע מפני מה שינה רש"י את סדר המשנה? וכן העיר התוי"ט על הברטנורא שהעתיק דברי רש"י, וזה לשון התוי"ט "הר"ב כתב ואח"כ ברכות וקללות, וחוזר וקורא פרשת המלך, ולא ידעתי זו מנין לו לשנות מסדר השנוי במשנתינו" עד כאן לשון התוי"ט. וכבר כתבו המפרשים בישוב דברי רש"י, שרש"י נמשך אחרי גירסת הילקוט שמעוני ברמז תתק"מ. אבל עדיין צריך עיון קצת למה עזב רש"י את הגירסא שבמשנתנו ונקט כגירסת הילקוט, ומה הנפקא מינה בכלל בשני הגירסאות שמפני כן רש"י העדיף את גירסת הילקוט?

---

51. כסף משנה על הרמב"ם הל' תפילה פרק י"ב הל' י"ג.

והנה לפני שניכנס לבאר דברי רש"י נקדים ונאמר שכל אלו הקושיות והתמיהות שהבאנו הם רק קשים לפי רש"י, אולם לפי הרמב"ם אין כאן שום קושיא, דזה לשון הרמב"ם בהל' חגיגה פרק ג' הל' ג' "מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לווהיה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק" עכ"ל.

הרי שלפי הרמב"ם אין כאן דילוגים גדולים ולא דולגים לאחור אלא מדלגים קצת מסוף פרשת שמע עד ווהי"א שמוע, ומשם לעשר תעשר, ומשם קוראים על הסדר בלי שום דילוגים עד סוף ברכות וקללות ובתוך הקריאה הארוכה הזאת יש גם את פרשת המלך, אבל לא מדלגים לאחור לקרוא את פרשת המלך כמו שכתב רש"י. וכבר כתבו המפרשים שהרמב"ם נמשך בזה אחר גירסת הירושלמי [כדרכו לימשך אחר הירושלמי כידוע] ולפי גירסא זו אכן אין שום קושיא ותמיה והכל קל וחלק.

כעת ניגש בחרדת קודש לביאור דברי רש"י.

הנה לפי רש"י שקוראים את פרשת המלך בסוף ולא כגירסת המשנה שקוראים את הברכות וקללות בסוף, נשים לב שיש סדר מסוים לקריאה, מתחילת דברים עד שמע, ומשמע מדלגים לווהי"א שמוע הרי זה דילוג קצר ובאותו ענין, כי שמע זה קבלת עול מלכות שמים ווהי"א שמוע זה קבלת עול מצוות. כעת אחרי שקיבלנו כראוי עול מלכותו ועול המצוות, אנו ממשיכים לשמוע את המצוות שצריכים חיזוק, לכן קוראים עשר תעשר ומדלגים לכי תכלה, וזה ג"כ דילוג באותו ענין⁵². כעת אחרי שהודיע את המצוות שצריכים לחזק, מקריא את הברכות וקללות להודיע שאם לא נקיים את המצוות, יש עונשים.

---

52. ודווקא מדלגים כדי שלא להפסיק דבר אחר באמצע וכמו שרש"י עצמו כתב "ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות, ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תכלה, קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות". והגם שזה דילוג ארוך אבל אין זה ארוך כמו מסוף ברכות וקללות עד פרשת המלך. וכנראה שרש"י סובר שזה עדיין אינו בגדר בכדי שיפסוק התורגמן.

הנה עד כאן ראינו שיש סדר נפלא לקריאה, אבל המסלול לא נגמר, וכעת קוראים פרשת המלך, ולכאורה קריאה זו אין לה שום קשר למה שקראו לפני כן, וכאן יש את כל הקושיות שהקשנו שכדי לקרוא את פרשת המלך צריך לדלג לענין אחר ולדלג לאחור וכו'.

אולם נראה שרש"י הבין שאין כאן מסלול קריאה אחד אלא יש כאן שני מסלולים, לעם, ולמלך. ונסביר.

מצוות הקהל הוא להקהיל את העם ולחזק אותם בקיום התורה "הקהל את האנשים והנשים והטף" וכבר פרשו בגמ' חגיגה [דף ג.] האנשים ללמוד והנשים לשמוע והטף ליתן שכר למביאייהם⁵³. אבל יש עוד מישהו חשוב מִהִקְהָל שהוא יש לו מצוות בפני עצמו שִׁהִקְהָל אינו חייב בהם, זהו המלך שהוא יש לו פרשה מיוחדת עם מצוות השייכים למלך, שלא ירבה כסף ולא ירבה סוסים וכו'. ומפני חשיבות המלך סבר רש"י שראוי לקרוא למלך את הפרשה שלו בפני עצמו [לא כמו הרמב"ם שקריאת פרשת המלך תהיה מובלעת בתוך קריאה ארוכה], ולכן עזב רש"י את גירסת המשנה שלנו וכן את גירסת הירושלמי [שאחריו נמשך הרמב"ם] ונקט בגירסת הילקוט שְׁשָׁם את פרשת המלך בסוף. ופירוש הדבר הוא כך, אחרי שקראנו לציבור הרחב את הקריאה השייך להם, אנו כעת מתחילים לקרוא את הקריאה השייך למלך, לחזק את המלך במצוות המיוחדות השייכים אליו.

ממילא יוצא, שזה כאילו שיש כאן שני קריאות, קריאה לצורך העם לחזק אותם במה ששייך להם [וכמובן שקריאה זו שייך גם למלך כי הרי המלך חייב בכל מצוות התורה ככל העם] וקריאה לצורך המלך לחזק אותו במה ששייך אליו. ודבר זה הרי ניכר מסדר הקריאה, כי הרי קוראים קריאה עם סדר מסוים כפי שהראנו לעיל, וכשגומרים את הסדר הזה קוראים קריאה שאין לה שייכות עם הקריאה הקודמת, וניכר שיש כאן קריאה חדשה. ושפיר מובן למה רש"י נקט דווקא את גירסת הילקוט א] כדי לתת חשיבות לקריאת פרשת המלך על ידי שיקראו אותו בסוף. ב] כי אם היו קוראים קודם את פרשת המלך ואז את

---

53. בפשטות הכוונה היא שהטף יתבשמו מאוירת היראת שמים שיש שם וזהו השכר טוב למביאייהם שכר פרי הבטן.

הברכות וקללות הרי זה קטיעה בסדר הקריאה [וגם דילוג לאחור] ולכן נקט רש"י כגירסת הילקוט שאת פרשת המלך קוראים בסוף.

וכעת אנו מתחילים להבין איך כל הקושיות שהקשנו על רש"י נופלים אחד אחרי השני. כי אין כאן לא דילוג לאחור ולא דילוג מענין לענין, ואין כאן אפי' דילוג, אלא יש כאן שני קריאות, קריאה לעם וקריאה למלך.

וכאן אנו מתחילים להבין למה רש"י אמר כדבר פשוט שאין תורגמן למלך ואין מתרגמן אחריו. הנה נתאר לעצמינו שאחרי כל הקריאה של פרשת הקהל אנו מגיעים לסוף הקריאה ואנו שמים לב שהמלך [או משרת המלך] מתחיל לגלול את הספר לאחור ומתחיל לקרוא קריאה שאינה קשורה למה שקראו לפני כן, והוא מתחיל לקרוא פרשת המלך, וכל ילד שם לב שכעת המלך קורא קריאה השייך לכבוד המלך בעצמו, ומה אנו רואים, שהמלך קורא והמתורגמן מתרגם אחריו, וכאן הבן שואל את אביו, האם המלך אינו מבין את מה שהוא קורא? הרי אם המלך הי' מקריא את מה ששייך לעם, היינו צריכים מתורגמן כי יש בציבור הרחב נשים ועמי הארץ שאינם מבינים לשון הקודש וצריכים לתרגם להם, אבל המלך אינו מקריא כעת את מה ששייך לעם אלא הוא מקריא את מה ששייך אליו, ואם יש מתרגם אחריו הרי זה מראה קבל עם ועדה שהמלך אינו מבין את מה שהוא קורא, האם שייך לבזות את המלך יותר מזה? האין זו סברא פשוטה?

כעת נחזור לדברי רש"י, רש"י שואל איך מדלגים מסוף ברכות וקללות לפרשת המלך הרי יש כאן דילוג יותר מכדי שיפסיק התורגמן? ומתרץ רש"י כביעתא בכותחא כדבר פשוט "אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו", ונראה שאין כוונת רש"י לומר שאין למלך תורגמן כי איזה סברא יש בזה ומה המקור לדין כזה? ומה איכפת לי אם אין תורגמן הרי הציבור בין כך מחכה [וכקושיית התוי"ט], אלא כוונת רש"י לומר שאין תורגמן **בשביל המלך**, ולכן אין מתרגמן אחריו, [וזוהו הכפל לשון של רש"י], ורש"י אומר את זה כדבר פשוט כי זה באמת פשוט שכשמתרגמים בשביל המלך אין זה אלא בזיון למלך וכל ילד יכול להבין את הסברא הזו.

וזהו מה שרש"י אומר, אחרי שקראנו את כל קריאת הציבור והגענו עד סוף ברכות וקללות, וכעת גוללים את הספר תורה לפרשת המלך, והגלילה היא

יותר מכדי שיפסוק התורגמן, הרי אין כאן תורגמן, לא משום שלא הי' עד שם תורגמן כי וודאי הי' תורגמן, כי אם לא, איך יבינו העמי הארץ והנשים שאינם מבינים לשון הקודש?! אבל אחרי שסיימו לקרוא את הקריאה של העם והגיעו עד סוף ברכות וקללות סיים התורגמן את תפקידו ויורד מהבימה, כי כעת הגיע הזמן לקרוא את הפרשה השייך למלך ואין מתרגמן למלך [דהיינו בשביל המלך] וממילא גם לא שייך שיעור של יותר מכדי שיפסוק התורגמן כי אין כעת תורגמן כדי שנוכל למדוד ולחכות "כדי שיפסוק התורגמן", והציבור גם אינו משתאה להמשך הקריאה כי מתחיל כעת שלב חדש בקריאה, ושלב זה שייך בעיקר למלך לא לציבור, ולכן אין תורגמן, כי תורגמן הוא לציבור אבל קריאת פרשת המלך היא בעיקר למלך. אבל זה ברור שעד שהגיעו לפרשת המלך הי' תורגמן, ובזה נתישבו כל דברי רש"י כמין חומר.

והנה מצאנו סמך יפה בדברי הצ"ח למה שפירשנו בדברי רש"י שיש שני מסלולים בקריאת הקהל, קריאה השייך לכלליות העם, וקריאה השייך בעיקר למלך, דזה לשון הצ"ח בברכות דף י"ג. "ולולא דמסתפינא אמינא, שאינו נקרא פרשת המלך רק פרשת אשימה עלי מלך [דברים י"ז, י"ד], ובמשנה שם [סוטה] דף מ"א ע"א **דחשיב כל מה שהיה קורא וחשיב פרשת המלך ביחוד**, ש"מ דאינך אף שהיה קורא אותם והוא מצוה של תורה, קריאת המלך איקרו, אבל פרשת המלך לא מיקרי רק פרשת המדבר משימת המלך, וזו היתה בלשון הקודש" עכ"ל.

הרי שגם הצ"ח הרגיש בסדר הקריאה בזה שפרשת המלך נקרא בסוף, שאין זה סתם המשך קריאה אלא שיש כאן שלב חדש בקריאה זו [וכבר ביארנו לעיל שכל זה הוא רק לפי רש"י לא לפי הרמב"ם וגם לא לפי גירסת משנתנין], ועד כדי כך ראה הצ"ח שיש כאן שני קריאות שהוא אפי' רצה לחדש שהדין של קריאת הקהל בלשון הקודש נאמר רק על פרשת המלך ולא על שאר הקריאות שהמלך קורא שמע והי' אם שמוע וכו', אלא שכתב ולולא דמסתפינא. עכ"פ, זכינו לדין שאין אנו לבד בסברא שכתבנו ויש לנו את הצ"ח לציידנו, וכן זכינו שכל הקושיות שהקשנו על רש"י השלימו איתנו ונעשו לנו למליצי יושר.

כעת נודה ונתוודה שאחרי כל מה שזכינו לפרש ברש"י, בכל זאת, המהרש"א הבין את רש"י כפשוטו, שלא הי' תורגמן למלך, וזה לשון המהרש"א על אותו

רש"י "ורצה לומר דבאין מתורגמן אין חוששין לדילוג כלל אפילו ביותר מכדי שיפסיק המתורגמן וק"ל" עכ"ל. הנה הגם שגם אנו פירשנו שלא הי' תורגמן אלא שאנו פירשנו שרק בפרשת המלך לא הי' תורגמן, אבל בפשטות נראה מלשון המהרש"א שהבין בדברי רש"י שלא הי' מתורגמן, וכשאר תורגמן לא חוששים לדילוג.

והנה לפי הבנת המהרש"א בדברי רש"י יוצא חידוש להלכה הנוגע לזמננו, כי בזמננו אין לנו תורגמן, ולפי הבנת המהרש"א ברש"י יוצא שלא צריך להקפיד היום על דילוגים, וזה חידוש עצום. וזה לשון הרש"ש [שם] "ואי משום דיש כאן דילוג כו' אין למלך מתורגמן כו'. ופי' המהרש"א דבאין מתורגמן אין חוששין לדילוג וכו'. דבר זה חידוש גדול ונשמט מהפוסקים באו"ח סי' קמ"ד ועתוי"ט" עכ"ל.

הנה מה שכתב "דבר זה חידוש גדול" מובן מאד, אבל מה שכתב "ונשמט מהפוסקים באו"ח סי' קמ"ד" אינו נכון כלל, כי אם כוונתו לומר שסברא זו [שכשאר תורגמן לא צריך להקפיד על דילוגים] נשמט מהפוסקים, אין זה נכון, כי יש סברא כזו בתרומת הדשן והביאו הבית יוסף בסי' קמ"ד אלא שבשולחן ערוך לא פסק כן וגם התרומת הדשן בעצמו לא סמך על סברא זו, וכן כל הפוסקים השמיטו סברא זו של התרומת הדשן. והיחיד שמצאתי שמביא את התרומת הדשן הזה הוא הפרי חדש בסי' קמ"ד והוא כותב על סמך סברא זו שלכן אין למחות במקום שכבר נהגו לדלג ומיהו במקום שלא נהגו כן אין ראוי לנהוג כן מחדש, כך הוא כותב, ובמילים אחרות הוא מסתמך על סברא זו רק כדי לא למחות במקום שכבר נהגו לדלג, אבל לא לכתחילה.

ואם כוונת הרש"ש לומר שנשמט דברי רש"י מהפוסקים [כפי איך שהבין דבריו המהרש"א] גם זה אינו נכון, דזה לשון הפרי חדש אחרי שהביא את התרומת הדשן הנ"ל "ואע"ג שמדברי רש"י בפרק ואלו נאמרין משמע דהיכא דליכא תורגמן יכולין לדלג בתורה ואפי' בכדי שיפסיק המתורגמן וא"כ משמע דכ"ש מנביא לנביא בכדי שלא יפסיק המתורגמן אין לסמוך עליו ז"ל ועיין שם בתוי"ט" עכ"ל. הרי שגם הפרי חדש הביא את דברי רש"י כפי שהבינו המהרש"א, אלא שלהלכה לא הסיק כדבריו כי באמת דברי רש"י לפי הבנה זו

מוקשים מאד וכמו שהארכנו טובא לעיל, ולפי מה שביארנו לעיל ברש"י לא לזה התכוון רש"י בכלל.

והנה כעת נחזור לדברי היואל משה, ונעתיק שוב את לשונו "ומה שאמרו בפ' הקהל נשים באות לשמוע כדי שידעו לקיים מצוה אף שבודאי קריאת המלך שקרא אז במשנה תורה הי' בלשון התוה"ק לה"ק". דהיינו שהיואל משה מקשה שאם לא דיברו עם הנשים בלשון הקודש איך הבינו את המצות הרי הנשים באות לשמוע כדי שידעו לקיים המצוה. ועל זה מתרץ היואל משה "מ"מ כבר נודע כי הי' מעמידין מתורגמן בכל קריאת התורה שבציבור לתרגם לפני ע"ה שאין יודעין בלה"ק וככה הי' בודאי בקריאת המלך שבפ' הקהל שהיו שם כל ישראל ביחד עם הנשים והטף שהעמידו מתורגמן עבור אותן שאינם מבינים הלשון".

והנה לגבי הקושיא של אותו תלמיד חכם שברש"י משמע שלמלך לא הי' מתורגמן, ממה נפשך אם כוונת רש"י כפשוטו כפי שהבין המהרש"א והפרי חדש, מכל מקום אין זו הפשט הפשוט בסוגיא כי דברי רש"י מוקשים מאד מכל הצדדים כפי שהוכחנו לעיל והפרי חדש דחה דבריו להדיא, וכן שאר הפוסקים השמיטו דבריו, וכן ברמב"ם ובחז"ל לא מוזכר בשום מקום דין כזה שאין למלך תורגמן, ולכן זכותו של רבינו היואל משה ללכת עם הפשטות שלמלך הי' תורגמן כי דברי רש"י האלו לפי הבנה זו אינם אליבא דהלכתא ודבריו צריכים עיון⁵⁴.

אולם לפי מה שביארנו בטוב טעם לעיל, שמעולם לא הי' כוונת רש"י לומר שאין למלך מתורגמן, רק כוונת רש"י הי', שכשהמלך קרא את פרשת המלך לא הי' לו מתורגמן, לפי זה אין כאן שום קושיא מרש"י וגם דברי רש"י יהיו אליבא דהלכתא, ולא אתפלא אם כך למד היואל משה את דברי רש"י כפי שביארתי.

---

54. ובכלל, על עצם הראיה של היואל משה אין כאן קושיא, כי אפי' אם נודה שלמלך לא הי' תורגמן אבל זה ברור שבשאר הקריאות שבכל השנה הי' מנהגם להעמיד תורגמן, ומזה מוכח שלא דיברו בלשון הקודש, כי אם דיברו בלשון הקודש בשביל מה היו צריכים תורגמן.

אבל מכל מקום, הרי יש את המהרש"א והפרי חדש שהבינו את דברי רש"י כפשוטו, לכן חשש לדבריהם מרן הויואל משה והמשיך לכתוב "או אפשר שהמלך בעצמו הי' מתרגם אח"כ שיגיע לאזני כל ישראל מגדול ועד קטן. ועכ"פ אין קושיא ממה שאמרו נשים באות לשמוע אף שלא ידעו בלה"ק". דהיינו שקודם הלך מרן הויואל משה עם הפשטות שבוודאי הי' למלך מתורגמן, והגם שיש רש"י שלא משמע כן, צריכים אכן ליישב את דברי רש"י [וברוך השם זכיננו ליישב דבריו] אבל הפשטות נשאר שהי' למלך מתורגמן. אבל אם נחוש לדיעה זו שלפי רש"י לא הי' למלך מתורגמן, על זה משיב הויואל משה "או אפשר שהמלך בעצמו הי' מתרגם אח"כ שיגיע לאזני כל ישראל מגדול ועד קטן".

יוצא לנו שמרן מסאטמר נשמר מאד בסוגיא זו אלא שקיצר וסמך על המעיין שייבין דבר מתוך דבר. וזהו שכתב מיד בהמשך "הנה כבר הארכתני בטעמים מספיקים להבין הענין והמסתעף, אבל הרבה יש עוד בזה שלא כתבתים ישמע חכם ויוסיף לקח. וה' יאיר עינינו בתורתו ית"ש האמיתית".

עד כאן ביאור דברי הויואל משה מה שהשבתי להשגת אותו תלמיד חכם.

והנה מה שיש עוד לשאול בסוגיא זו היא, הרי הרמב"ם כותב בפרק י"ב מהל' תפילה⁵⁵ שמילות עזרא הנהיגו מנהג זה שיהי' בקריאת התורה מתורגמן, וא"כ לפני זמן עזרא בוודאי לא הי' מתורגמן למלך כי לא הי' מתורגמן בכלל, וא"כ איך הבינו הנשים את הקריאה? אבל באמת אין כאן שום קושיא, כי זה שאמרו חז"ל כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות קאי רק על תורה שבעל פה ולא על תורה שבכתב כדאיתא להדיא בפוסקים, ולכן אין שום סיבה לומר שבזמנים מתוקנים לא הבינו את הקריאה כי בוודאי למדו תורה שבכתב ורק מימות עזרא תיקנו בשביל העמי הארץ מתורגמן, ואם אצל האנשים היו עמי הארץ כל שכן שאצל הנשים היו הרבה שלא למדו גם תורה שבכתב מה שהותר ללמד אותם.

אולם האמת הוא שהקושיא אינו מתחיל בכלל, כי קודם גלות בבל אכן דיברו בלשון הקודש. ואני מזמן שמעתי מאלו שאוהבים ללגלג על הויואל משה

---

55. ומרן הויואל משה ציטט את הרמב"ם הזה במאמר לשון קודש אות ט"ז.

שהביאו ראייה מישעיה ל"ו שמפורש שם שדיברו בלשון הקודש, ועל זה נאמר שהם ציירו אדם והם חולקים עליו, אבל מרן היואל משה אינו אותו אדם, כי כל הראיות שהביא היואל משה הם על אחר חורבן בית ראשון וכן הוא מפלפל לגבי מה דיברו בזמן אברהם אבינו וכו' אבל בזמן בית ראשון מאן דכר שמייה?!

ושאלתי את אחד הרבנים החשובים בסאטמר האם יש משמעות מהויואל משה שבבית ראשון לא דיברו בלשון הקודש, ואמר לי מיד שאין משמעות כזאת בויואל משה ולא על זה דיבר. וציין בפני את דברי החת"ס בדרשות [בהמדורה החדשה זה נמצא בחלק ב' עמוד תי"ד] שכותב שבירדם לבבל שכחו את לשון הקודש ומאז הפסיקו לדבר בלשון הקודש ועי' שם בחת"ס הטעם, אלא שבחת"ס בתורת משה פרשת נשא [דף ל"א ע"ב] משמע שכבר לפני חורבן בית ראשון התחילו כבר לשכוח הלשון [ודבריו אלו צריכים עיון קצת], אבל זה ברור שבעיצומו של בית ראשון דיברו בלשון הקודש.

ועי' במאמר לשון קודש אות כ"ח מה שהביא מהחת"ס ומה שביאר בדבריו, ומשמע לפי זה ששכחת לשון הקודש קשור לסתימת הנבואה, וא"כ במהרה בימינו בביאת המשיח שתחזור הנבואה לישראל תחזור גם לשון הקודש, ועי' בזה כי קיצרתי. וכבר הארכתי במאמר זה די והותר וה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה.

קול קודא

לא האמינו כל מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים

ידוע בשער בת רבים לכל אשר בשם ישראל יכונה אודות ההרס והחורבן אשר המיטה ה"תנועה הציונית" וההסתדרות הציונית על היהדות החרדית. תנועה זו הוקמה מתוך מטרה לחולל השמדה ורחנית המונית בקרב היהדות החרדית.

עומק ההרס הנורא וההשלכות הנוראות, היו דווקא בשל כך שערכו דבר רוחני של עליה לארץ ישראל יחד עם תוכנית שמד נוראית והרסנית של פריקת עול תורה ומצוות, רעיון אותו הגו ראשי הציונים אשר הבינו שלא יוכלו להגיע לליבם של בני היהדות החרדית התמימים ויראי ה', לולא עירוב עניין קדוש של עליה לארץ ישראל ובנייתה. ואכן מעשה שטן הצליח וגאונותם להרע הביאה לכך שמיליוני יהודים נפלו ברשת זאת והשתמדו אנשים נשים וטף בפריקת עול תורה ומצוות לגמרי רחמנא ליצלן.

הזדעזעו ונחרדנו מאד לשמוע שבשנים האחרונות קמו אנשים חוטאים ומחטיאים בעלי דעות כוזבות הפועלים לחדש את הרעיון הציוני ולעוררו מחדש בקרב בני היהדות החרדית, והקימו ארגון בשם "קדושת ציון" להפצת הרעיון הציוני הנואל בקרב בני היהדות החרדית וזאת אחר שהכל נוכחו לראות את גודל עומק החורבן עד שלא נשאר יהודי חרדי אחד בעולם שעוד מאמין שברעיון הציוני יש דבר רוחני. הללו מסתייעים לשם כך בקרנות פילנטרופיות ציוניות הששות להמשיך את ההשמדה האיומה ולחולל שמות בקרב בני היהדות החרדית, כמו כן בגופים ממשלתיים המקצים גם הם משאבים לשם כך.

הללו מפיצים את רעיונם בקרב צעירים בני היהדות החרדית אשר עדיין לא הבינו את עומק השבר שפקד את היהדות החרדית בעקבות הפצת רעיון הציונות. את מרכולתם הם מפיצים באמצעות ולן המופץ בבתי כנסיות וארגון קבוצות להקמת מאחזים כביכול על שם של גדולי ישראל ועריכת צרמוניות בימי אידם בו מציינים הציונים את חגאותיהם.

על כן באנו בקריאה קדושה לכל יראי ה'

אל תלכו בדרך איתם, מנעו רגלכם מנתיבתם

ואל יהין איש מבני היהדות החרדית לקחת חלילה חלק באסיפותיהם

וכל מי שיכול לפעול למנוע אחרים מליפול לבאר שחת זו, חובה עליו לעשות כפי כוחו. שכן הללו רוממות ארץ ישראל בגרונם, וחרב השמדת היהדות החרדית בידם, ובקרבם מסתתר נחש העמלקי הגרוע ביותר.

הדברים תייל אי"צ חיזוק ופוסט
שיש להזרחק מהם ולא להשתתף בכניסיהם

שריאל רוזנברג

ראב"ד ב"ד"צ הגר"נ קרליץ

יוסף משה שניאורסון

ראש ישיבת טשעבין

נתן הכהן קופשיץ

מרא דאתרא נחלה ומנוחה ב"י"ש

מנחם מנדל לובין

חבר בדי"צ הגר"נ קרליץ

יוסף בנימין וואזנר

אדמו"ר שבט הלוי

מנחם מנדל פוקס

מרא דאתרא רמות פולין

דוד טווערסקי

רב דחסידי ראחמסטריווקא

חיים שמרלר

ר"י חיי תורה ומרביץ ק"ק צאנז

יצחק צבי איינהארן

רב דחסידי סקווירא

קלונימוס קלמן ווייס

רב דחסידי וויזניץ בבית שמש

אברהם דרברמריקר

חבר בדי"צ הישר והטוב

היות ובתקופה האחרונה ישנם גורמים המנסים להחדיר לציבור דעות לאומיות וזאת במסוה של עלון תורני בשם 'קדושת ציון' המופץ בבתי הכנס"ס (ועוד) בריכוזי הציבור החרדי [והרבה פעמים במקומות שאין מכירים מעלליהם כישיבות לבעלי תשובה וכדו'], ומלבד הבעיה של דעות כוזבות (דבר חמור מאד לכשעצמו) הרי שזה מהוה גורם המקרב לעולם המושגים של הצבא והמסתעף על כן הבאנו בזאת מכתב שנמסר למערכת על ידי כקש"ת האדמו"ר מחוג חת"ס ב"ב שליט"א

בעזרת השם יתברך אלול תשע"ז
דברים שנאמרו בקהל יראים - "חוג חתם סופר" - בני ברק:

מעלי גרה

העלון הנקוב בשם "קדושת ציון" מעלה גרה של דברי הבל שנאמרו ע"י טועים שייחסו את הקמת המדינה ואת תקופתינו ל"אתחלתא דגאולה".

הללו נחלו שברון לב ומפח נפש, באשר צאצאיהם ותלמידיהם חלקם עזבו את דרך תורתנו הק' והצטרפו למחנה החילוניים והחילוניים למחצה רח"ל, וחלקם זכו לחסות תחת משכנות הרועים גדולי ישראל נבג"מ שהבהירו שתקופתינו היא מהנסיגות של "עיקבתא דמשיחא" [ככל המבואר במלאכי פרק ג']. וכמעט קט שנשתקעה טעותם לגמרי - החליטו הללו להעלות גרה.

זאת ששמו להם למטרה להפיצם בריכוזי היהדות החרדית, ולהסיטם - להסיטם ממעין רבותינו נבג"מ וילחט"א, הרי היא עזות מצח המעידה בעצמותה, על היות תקופתינו תקופת "עיקבתא דמשיחא" וכאמרם ז"ל: "בעיקבתא דמשיחא - חוצפא יסגי".

יפה עושים מזכי הרבים המבערים מתוכינו את העלון הנ"ל, מהם יראו וכן יעשו, ועל כגון דא אמרו: צא תאמר לו, היכנס אל תאמר לו.

יהי רצון שנזכה אשר אור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו אכ"ר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

